

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ГОДИШЕН ДОКЛАД НА ОМБУДСМАНА ЗА
ДЕЙНОСТТА МУ КАТО НАЦИОНАЛЕН
ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ПРЕЗ 2022 Г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ОСНОВНИ АКЦЕНТИ	4
ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ И ПРЕПОРЪКИ	13
I. ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА	13
1. Права на лицата със статут на временна закрила	13
2. Права на лицата, търсещи международна закрила	14
3. Права на лицата с отказана международна закрила	15
II. ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	17
1. Кризисни центрове за деца и жени	17
2. Резидентни социални услуги за пълнолетни лица	17
III. ЗАЩИТА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ	20
IV. ЗАЩИТА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО.....	20
V. ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ.....	22
РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕРКИТЕ ПРЕЗ 2022 г.	
I. ПРАВА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА.....	23
1. Развитие на правната рамка и държавната политика през 2022 г.	23
2. Омбудсманът и бежанците от Украйна - Защита на лицата с временна закрила	25
3. Права на лицата, търсещи международна закрила.....	55
Структури към Министерство на вътрешните работи	55
Структури към Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет	69
4. Права на лицата с отказана международна закрила	78
II. ПРАВА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	81
1. Развитие на правната рамка и държавната политика	81
Кризисни центрове за деца и жени	81
Резидентни социални услуги за пълнолетни лица.....	83
2. Резултати от проведени проверки на НПМ в кризисни центрове в Република България	87

3. Резултати от проверки в Центрове за настаняване от семеен тип за деца без увреждания.....	97
4. Резултати от проверки в резидентни социални услуги за пълнолетни лица	101
III. ПРАВА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ	117
1. Развитие на правната рамка и държавната политика	117
2. Резултати от проведени проверки на НПМ	121
IV. ПРАВА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО.....	134
1. Развитие на правната рамка и държавната политика	134
2. Резултати от проведени проверки на НПМ.....	136
V. ПРАВА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ.....	176
1. Развитие на правната рамка и държавната политика.....	176
2. Резултати от проведени проверки на НПМ.....	179
МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО	183
ПРАВНА РАМКА ЗА ДЕЙНОСТТА НА НПМ	185
ОБЩА СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2022 г.	189
ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	192

ОСНОВНИ АКЦЕНТИ

През 2022 г. Националният превантивен механизъм (НПМ) към институцията на омбудсмана отбеляза своята 10 годишнина. Функциите на омбудсмана на Република България като Национален превантивен механизъм са свързани с прилагането на Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията на ООН и промените в Закона за омбудсмана от 2012 г.

За съжаление, военната агресия на Руската федерация в Украйна в началото на 2022 г. постави на изпитание както мира и сигурността на континента, така и готовността на редица системи в демократичните общества да се справят с предизвикателството за предоставяне на закрила и интегриране на стотици хиляди бежанци от зоните на конфликт.

Използвайки правомощията си като НПМ, през 2022 г. омбудсманът разшири обхвата на своите проверки с нова сфера на мониторинг – правата на лицата, получили временна закрила на територията на страната.

Институцията на омбудсмана на Република България беше сред първите, разработили механизъм за предоставяне на информация и подкрепа на бежанците от Украйна в началните часове на конфликта. Използвайки натрупания опит като национална правозащитна институция в условията на епидемията от COVID-19, омбудсманът организира за **бежанците директна 24-часова телефонна линия за контакт с експертите на институцията и предоставянето на навременна и актуална информация за правата на украинските граждани** относно пребиваването им в Република България и получаване на временна закрила. Общо 215 граждани са получили помощ и съдействие в най-тежките дни след началото на конфликта.

На 14 март 2022 г. е указано съдействие на украинска гражданка, живееща в България, чиято майка е тежко болна и заедно с други членове от нейното семейство е успяла да напусне Украйна чрез единствено възможния хуманитарен коридор до Полша. За да се придвижи безпроблемно до Република България е необходимо възрастната жена да пътува със самолет поради влошеното си здравословно състояние. При закупуване на билет от полските авиолинии LOT са изискали от жената да представи писмено уверение от българските гранични власти, че ще бъде пропусната на територията на страната. Причината за това искане е обстоятелството, че жената в напреднала възраст няма украински паспорт с биометрични данни, а само стар паспорт. Омбудсманът съдейства на гражданката да получи необходимия писмен отговор от Гранична полиция, а не само устно потвърждение. На следващия ден – 15 март – украинската гражданка изрази благодарност на институцията на Омбудсмана за полученото съдействие, защото в рамките на същия ден възрастната жена пристига в България.

Кризата с бежанците от Украйна и предоставянето на адекватна закрила и подкрепа на разселените лица **задълбочи съществуващи проблеми, за които омбудсманът отдавна алармира публичните институции:**

- **Липса устойчива политика за предоставяне на адекватна информация на лицата, търсещи закрила, относно правата им и условията за пребиваване в Република България;**
- **Липса на устойчива стратегия за подкрепа и интегриране на разселените лица, с която трайно да се гарантират правата им за достъп до социални, здравни и образователни услуги.**

Омбудсманът на Република България пое инициатива в края на месец март 2022 г. организира кампания конфискувани неакцизни стоки от страна на българската държава на стойност над 394 000 лева да бъдат предоставени като помощ на бежанците от Украйна. За тази цел общественият защитник в оперативен порядък осъществи контакт с Министерство на финансите, Агенция „Митници“ и Българския червен кръст. Омбудсманът създаде организация с експерти от институцията, които посетиха складовете и прегледаха конфискуваните стоки от първа необходимост.

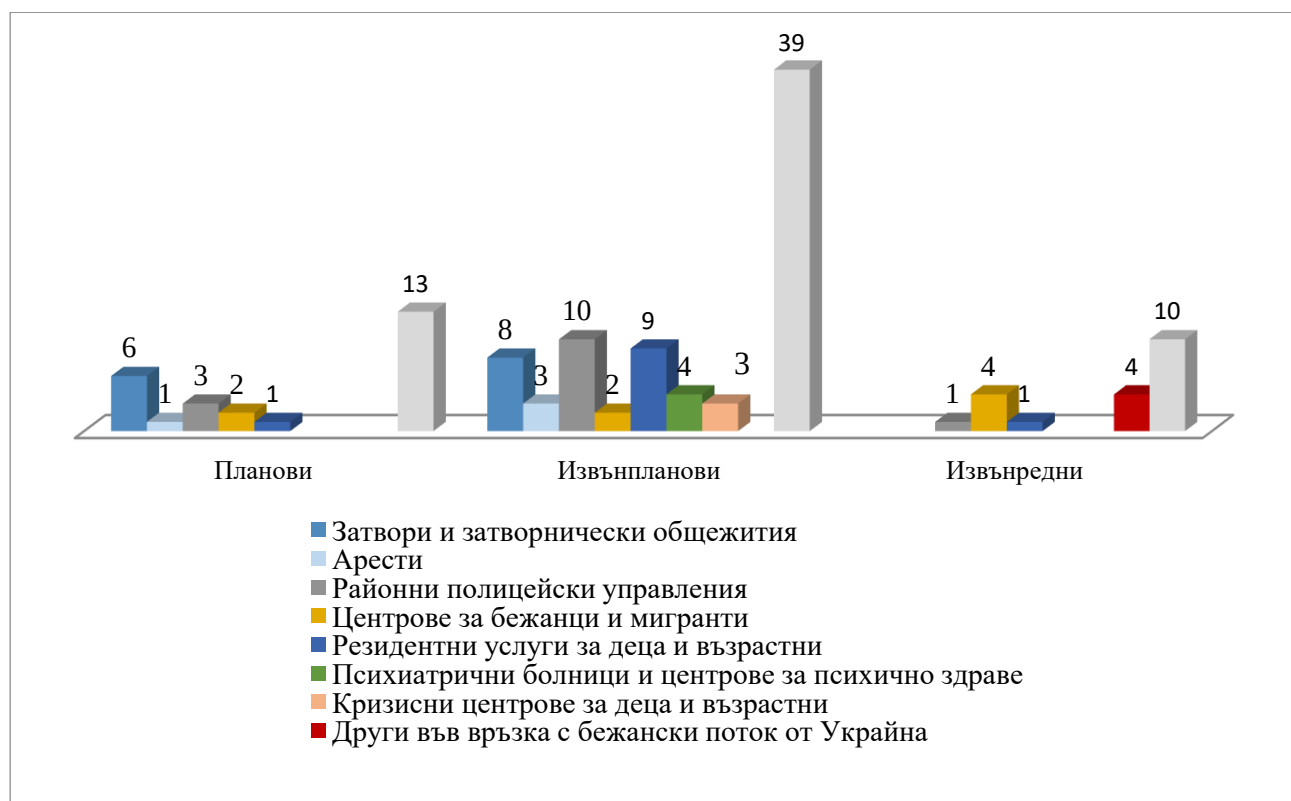
Стоките бяха предоставени в помощ на хора, бягащи от войната в Украйна и потърсили временна закрила у нас. Стоките, отнети в полза на държавата, включваха бебешки, детски, дамски и мъжки дрехи, обувки, спално бельо, хавлиени изделия и други артикули от първа необходимост. В резултат на координацията на омбудсмана и съдействието между институциите те бяха разпределени и предоставени на лицата, потърсили временна закрила у нас. Помощта беше доставена до всички нуждаещи от екипи на БЧК, работещи на място с лицата, потърсили временна закрила в страната.

Снимки: екип на омбудсмана

През 2022 г. омбудсманът като НПМ осъществи 58 проверки в местата за изтърпяване на наказание лишаване от свобода, в държавните психиатрични болници и центровете за психично здраве, в центровете за задържане на бежанци и мигранти, в арестите и в центрове за настаняване от семеен тип за деца и възрастни, като **допълнителен и специфичен фокус** беше поставен и върху условията в подкрепа на лицата със статут на временна закрила от Украйна, както и кризисните центрове за лица, пострадали от домашно насилие и жертви на трафик.

Графика 1 – Брой проведени проверки от НПМ през 2022 г. по категории проверявани органи

Източник: статистически данни на омбудсмана на Република България

И през 2022 г. продължи тенденцията за голям обем проверки в **местата за изтърпяване на наказания към МП** – затвори (5 бр.), затворнически общежития от открит (7 бр.) и закрит (2 бр.) тип. Проверени са и 4 ареста. Общата критична констатация в този сектор продължава да е свързана с липсата на ефективно решение на няколко основни проблема: системни дефицити при медицинското обслужване на лишените от свобода; продължаващи дефицити с амортизиран, морално остарял и хигиенно ненадежден постелъчен инвентар; нерешени проблеми с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода, и др.

Значително повишение спрямо 2021 г. бележат **проверките в помещения за настаняване на задържани лица в структурите на Министерство на вътрешните работи.** Повод за това са констатациите на омбудсмана, действащ като НПМ, от проверката във връзка със задържането на три непълнолетни лица в 01 РУ – СДВ през февруари 2022 г. За престоя на тези лица в сградата на районното управление не са уведомявани техните родители или попечители, както и не им е осигурена адвокатска защита в нарушение на Директивата за процесуалните гаранции за деца (2016/800/ЕС). В резултат на проверките омбудсманът, в качеството си на НПМ, продължава да констатира и други повтарящи се слабости в системата за 24 - часово задържане на лица към МВР като: липса на обслужващи помещения, липса на достъп до вентилация и естествена светлина и морално остаряла материална база.

През 2022 г. омбудсманът на Република България, в качеството си на НПМ, констатира тревожна практика за negliжиране правата на децата по време на полицейско задържане - допуска се попълване на декларация за отказ от право на защита от страна на непълнолетно лице в противоречие с всички международни стандарти на съвета на Европа и Европейския съюз. В становището си омбудсманът ясно подчертава, че първото и най-важно условие, което следва да се има предвид е, че задържане на непълнолетен е допустимо само в изключителни случаи. В закона тази възможност е предвидена на последно място след няколко други по-леки мерки, които не включват поставяне на ограничения в свободата на непълнолетния и които следва да се прилагат по отношение на непълнолетни. Когато става дума за деца, лишаването им от основни човешки права по време на полицейско задържане е абсолютно недопустимо. Омбудсманът категорично счита, че задължително следва да се осигурява адвокатска защита на задържаня непълнолетен.

Институцията на омбудсмана последователно отстоява позицията, че компетентните органи трябва да предприемат навременни действия за синхронизиране на законодателната уредба с действащите международни стандарти, за да се гарантира ефективен достъп на децата до правораздаване и отношение, което е съобразено с тяхната възраст, развитие и потребности.

За поредна година омбудсманът като НПМ подчертава, че е **необходимо приемане на национална политика и стратегия за детско правосъдие 2021-2030 г.** Усилията на органите на властта трябва да са насочени изцяло към бързото закриване на институцията за деца в конфликт със закона и създаване на защитена социална система, включваща създаване на мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на тези деца.

Продължава да е актуална и препоръката за необходимостта да се предприемат ефективни законодателни действия за **транспонирането в НПК на Директива 2016/800/ на ЕС относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.**

През 2022 г. се запазва тенденцията за повишен брой проверки и в центровете за настаняване на бежанци и мигранти в отговор и на повишения миграционен натиск от лица, търсещи международна закрила – в проверените институции за настаняване в системата на МВР и ДАБ са обхванати 11 761 чуждестранни граждани без статут в Република България. За трета поредна година омбудсманът като НПМ продължава да констатира редица проблеми в системата за предоставяне на международна закрила:

- Нерешени проблеми с **изграждането на сигурна зона за непридружени малолетни и непълнолетни лица извън столицата** (в ЦНЧ – Харманли);
- Нерешени проблеми с контрола на хигиенно-санитарните условия в центровете за настаняване на чужденци;
- Проблеми с достъпа до стоматологична и специализирана здравна помощ, и др.

Графика 2 – Брой обхванати лица от планови и извънпланови проверки на НПМ през 2022 г.

Източник: статистически данни на омбудсмана на Република България

Втората по брой лица група, обхванати от проверките на омбудсмана като НПМ, е тази на **лицата с психични заболявания**.

През 2022 г. за втори път омбудсманът, в качеството си на НПМ, упражни правото си на конституционна жалба, този път - във връзка с права на лицата с психични заболявания. На основание чл.150, ал.3 от Конституцията, омбудсманът на Република България се обърна с искане към Конституционния съд (КС) да бъде обявена за

противоконституционна разпоредбата на чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето¹. Атакуваната разпоредба позволяваше участие на лица с психични заболявания и вещи лица в производството за настаняването на задължително лечение и посредством видеоконферентна връзка.

В решението си по конституционно дело 14 от 2022 г.² **конституционните съдии подкрепиха мотивите на омбудсмана** за противоконституционност на тази разпоредба в

През 2022 г. омбудсманът на Република България, в качеството си на НПМ, беше сезиран от Българския хелзински комитет във връзка с нарушени права на хората с психични заболявания. Според сигнали, с които институцията на омбудсмана е сезирана, на практика настаняванията на задължително лечение в момента се гледат рутинно и без да се иска съгласието на никого чрез видеоконференция по скайп, при което настаняваното лице е включено обикновено от Центъра за психично здраве, в което то пребивава след настаняването си там по спешност, а неговият адвокат се намира в съдебната зала и няма никаква връзка с лицето. Това е напълно неприемлива ситуация, още повече когато става дума за уязвим участник в процеса, каквито са лицата с психични разстройства.

С решението си по гореспоменатото дело КС установи изисквания към правото на защита, които са относими и към съдебния контрол над настаняването на задължително лечение, и на които оспорената разпоредба категорично не отговаря.

противоречие с принципа на правовата държава (чл. 4, ал. 1 от Конституцията), на конституционното право на защита на всеки гражданин във всички стадии на процеса (чл. 56 във връзка с чл. 122 от Конституцията), както и на правото на лична свобода и неприкосновеност (чл. 30, ал. 1 от Конституцията).

Други тревожни констатации във връзка с правата на хората с психични заболявания са свързани с **нестартиралото изпълнение на Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021 - 2030 година, трайно ниските стойности на показателите храноден, лекарствен, незадоволителна здравна грижа за пациентите в стационарната психиатрична помощ**. Хроничният недостиг на медицински и немедицински специалисти в болниците, ниското заплащане, пренатовареността и професионалното прегаряне на персонала са нерешени проблеми от години и всичко това рефлектира върху качеството на грижата за пациентите.

Не по-маловажни са **правата и на децата и пълнолетните лица, настанени в резидентни услуги** – при общо проверени през 2022 г. 11 институции (с настанени 398 лица)

¹ (Доп. - ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.)

² <https://www.constcourt.bg/bg/Acts/GetHtmlContent/f5ba49a4-651f-4028-b0cc-cfdb57c31849>

продължават да са валидни критични констатации относно **повтарящата се тревожна тенденция за некачествено предоставяне на грижата за възрастни хора и деца с увреждания в центровете от семеен тип**³.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм през годините многократно е отправял препоръка да се ускори процесът на деинституционализация, тъй като продължителното пребиваване на хора с увреждания в институции нарушава основни човешки права, а самите домове могат да се определят като места за лишаване от свобода. Въпреки това, все още съществуват седем институции с капацитет над 100 души (една с 228), разположени на голямо разстояние от общински центрове и болници, с липсващи специалисти, които да се грижат за тях.

През 2022 г. екип на омбудсмана в качеството му на НПМ извърши седем проверки в резидентни социални институции от стар тип (домове). За пореден път се констатира обстоятелството, че **домовете не отговарят на никакви критерии за предоставяне на качествена социална услуга за хора с увреждания**. Отношението към настанените хора и тяхното пребиваване там е не само лошо и унижително, но са нарушени техни основни човешки права:

- 1) Право на свободно придвижване и контакти с външния свят;
- 2) Право на качествена психологическа и медицинска грижа;
- 3) Право на лично пространство и качествени санитарно - битови условия
- 4) Право на индивидуална грижа.

Във връзка с тези констатации на омбудсмана, които за съжаление са едни и същи през последните десет години, отново трябва да се подчертае, че пряко е нарушен чл. 16, ал. 1 на Конвенцията против изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, а именно: "Всяка държава - страна по конвенцията, се задължава да предотвратява на териториите под нейна юрисдикция други прояви на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, които не влизат в определението за изтезание, съдържащо се в чл. 1, когато те са извършени от държавен служител или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие. В частност задълженията, съдържащи се в чл. 10, 11, 12 и 13, се прилагат, като терминът "изтезание" се заменя с "други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание".

В докладите си омбудсманът като НПМ многократно е отбелязвал **негативната констатация за очевидна липса на воля и визия за преместване на услугите за резидентна грижа в общността**. Вместо това се наблюдава противоположна тенденция – материалната база на институциите остава същата, разкрита на голямо разстояние от общинския център и в някои случаи, без съпътстваща инфраструктура се преустройва с минимални средства за

³ <https://www.ombudsman.bg/>

създаване на защитени жилища и центрове за настаняване от семеен тип. Това води до практиката новите услуги да се разполагат фактически в същата сграда или в двора на съответната резидентна услуга.

През 2022 г. фокусът на проверките на омбудсмана като НПМ в институциите за деца беше насочен към **кризисни центрове за деца и жени, жертви на трафик и претърпели насилие**. Проверени са три социални услуги.

Жертвите на насилие и трафик са групи със специфични и комплексни потребности, свързани с непосредствената им защита, овладяване на кризата в емоционалното състояние, социална стабилизация, рехабилитиране на травмата и реинтеграция, след преодоляване на тежките инциденти и провокираните от тях последствия. Тази група се нуждае от качествени и професионално предоставени социални услуги не само с цел преодоляване на насилническото въздействие, но и с оглед превенция на последващи инциденти. Изразена необходимост от социални услуги в най-голяма степен имат възрастни и деца, преживели най-разпространената форма на насилие - домашното насилие.

Известно е, че в България кризисните центрове за жени и деца са едва 13, като те са разположени не във всички областни центрове. В 18 от 28 областни центрове няма място за настаняване на жертви на насилие. Липсата на места, в които жертвите на домашното насилие да намерят подслон и защита се оказва изключително тежък проблем. Ситуацията към декември 2022 г. показва, че съществуват значителни различия между регионите в страната по отношение на предоставянето на подкрепа на жертвите на домашно насилие, тъй като все още съществуват цели региони, в които липсват специализирани услуги вкл. и кризисни центрове за подкрепа на жертвите на домашно насилие.

*Омбудсманът многократно е отбелязвал, че са **необходими спешни мерки за разкриване на кризисни центрове, които да станат съществена част от мрежата от услуги**, които да подкрепят жертвите и да работят на всички нива - като превенция, защита и рехабилитация. Разкриването на кризисен център не е единственото решение на проблема с домашното насилие.*

*Омбудсманът смята, че е **изключително важно преди процеса на планиране на социалните услуги да бъде извършено задълбочено проучване и събиране на данни за потребностите на хората от областта от подобна социална услуга.***

Основните проблеми, които установи омбудсманът като НПМ по време на проверките в кризисните центрове само за деца са, че част от децата, не отговарят на профила на социалната услуга. Има деца настанени за бягства от вкъщи, кражби, противообществени прояви, секс контакти с криминални лица. Освен, че децата не отговарят на профила на социалната услуга, не е спазен и законоустановеният срок за настаняване, който е не повече от шест месеца, като този срок се определя само в изключителни случаи. Много често едновременно се настаняват деца, които са жертва на насилие и деца, които са извършители на противообществени прояви, злоупотребяващи с наркотични вещества и проявяващи агресивно поведение, спрямо децата жертви. Независимо, че и в двата случая децата са жертви,

потребностите на двете групи деца са различни, както и работата с тях изисква различен подход.

Годишният доклад на омбудсмана като НПМ за 2022 г. за съжаление устойчиво откроява и други трайно нерешени проблеми:

- ✓ **Трайно недофинансиране и хроничен недостиг на кадри за осигуряване на качествено медицинско обслужване и здравни грижи за лицата във всички категории проверявани обекти** – затвори, психиатрични болници, социално-педагогически интернати, центрове за бежанци и мигранти, както и центрове за настаняване от семеен тип за деца и възрастни;
- ✓ **Липса на бюджетно финансиране за социални дейности в местата за изтърпяване на наказания към МП** – социалната работа и реинтеграция на лишените от свобода лица продължават да са под въпрос за много от затворите;

По всички тях са изпратени общо 114 препоръки до различни органи на власт и институции и е проследено предприемането на конкретни мерки за подобряване на условията в местата за настаняване, задържане или изтърпяване на лишаване от свобода.

Материална база в държавни психиатрични болници, домове и кризисни центрове

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ И ПРЕПОРЪКИ

I. ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

1. ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА СЪС СТАТУТ НА ВРЕМЕННА ЗАКРИЛА

В качеството си на Национален превантивен механизъм, Омбудсманът стриктно следи за спазването на правата на лица, бягащи от зони на конфликт, които са поискали, които са

започнали процедура и тези, които са получили защита на територията на страната. В кръга на правомощията на обществения защитник е изследването на въздействието на промените в законодателството върху правата на засегнатите лица, както и проследяването на действията на компетентните държавни органи, като при установяване на риск от застрашаване или нахърняване на основни права и свободи се отправят задължителни препоръки до държавните институции. В изпълнение на тези функции омбудсманът наблюдава въвеждането и изпълнението на международните правозащитни актове в българското законодателство и практика.

През последното десетилетие България нееднократно беше и е подложена на силен бежански натиск, и се положиха значителни усилия законодателството на страната да е актуализирано и синхронизирано в съответствие с международните договори и стандарти в областта на убежището и бежанците.

Във връзка с безпрецедентната бежанска криза, възникнала след започване на въоръжения конфликт в Украйна на 24.02.2022 г. бяха

предложени редица промени и изменения в Закона за убежището и бежанците. Омбудсманът изпрати становища до Народното събрание, като посочи, че съществува риск да се създадат

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да се създаде устойчива политика за информиране на лицата, търсещи закрила (международна или временна) относно условията за пребиваване в Република България;*
- *Да се изготви дългосрочна стратегия за интегриране на разселените лица, с която трайно да им се осигури достъп до социални, здравни и образователни услуги чрез:*
 - *Определяне на ред за синхронизация на имунизационния календар на пристигащите деца с имунизационния календар в България;*
 - *Адаптиране на съществуващите форми на алтернативно образование за включване на деца, получили международна или временна закрила на територията на република България;*
 - *Определяне на ред за предоставяне на психологична помощ на нуждаещи се непридружени деца и лица, пристигащи от зони на конфликт и бедствия;*
 - *Определяне на ред за закупуването на лекарства на хронично болни пациенти с поддържаща терапия до придобиване на статут на временна закрила от същите;*

неяснота и объркване, както сред хората, търсещи закрила, така и сред органите на държавната администрация и местното самоуправление.

Многократно в България масово навлизат хора, бягащи от война и въоръжени конфликти от различни региони на света, като Сирия, Ирак и Афганистан, но сега за първи път се прилага специалният статут на „временна закрила“.

Войната в Украйна предизвика вълна от реакции на съпричастност и помощ в международен план, в това число задействане от ЕС на Директивата за временна закрила (Директивата)⁴. Този акт предвижда хората, попаднали под нейното действие, да получат автоматично правата на бежанци, без да е необходимо да кандидатстват и изчакват получаването на такъв статут. Още през 2007 г. България въведе в своето законодателство изискванията на Директивата с изменения и допълнения в Закона за убежището и бежанците.

В процеса на масово навлизане на украински граждани Омбудсманът оцени високо и подкрепи усилията за подобряване и доразвиване на системата за закрила на мигранти, чрез приемане на нови мерки и процедури, които да улеснят и ускорят приема и интеграцията на украински бежанци и техните деца, тъй като всички те са в силно уязвима ситуация.

2. ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ МЕЖДУНАРОДНА ЗАКРИЛА

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да се разработи цялостна стратегия в дългосрочен план за настаняване на трайно нарастващия брой на малолетни и непълнолетни непридружени деца на територията на Република България, която да отчита специфичните нужди на целевата група и тенденциите за нарастващ брой на същите;*
- *Да се разработи системна политика за закрила и интегриране на ненавършили пълнолетие непридружени лица получили статут на бежанец;*
- *Да се изгради сигурна зона за непридружени малолетни и непълнолетни лица в РПЦ – Харманли.*

В качеството си на Национален превантивен механизъм (НПМ), всяка година омбудсманът извършва проверки в центровете за временно настаняване на чужденци към Министерство на вътрешните работи и в центровете за настаняване на бежанци към Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет (МС). Основен акцент при всяка проверка е оценка на условията, при които живеят непридружените малолетни и непълнолетни лица и предоставяните форми на подкрепа.

Проверките през 2022 г. констатираха нарастващ брой непридружените малолетни и непълнолетни лица. Констатирани са следните основни проблеми:

⁴ Директива 2001/55/ЕО на СЪВЕТА от 20 юли 2001 година относно минималните стандарти за предоставяне на временна закрила в случай на масово навлизане на разселени лица и за мерките за поддържане на баланса между държавите-членки в полагането на усилия за прием на такива лица и понасяне на последиците от този прием

- РПЦ - Харманли не разполага със сигурна зона за непридружени непълнолетни и малолетни деца, търсещи международна закрила;
- Липсва системна политика за закрила и интегриране на ненавършилите пълнолетие непридружени лица – необходимо е да бъде направена оценка на възможните мерки за осигуряване на закрила и подкрепа на ненавършилите пълнолетие непридружени лица, получили статут, чрез интеграция в общността и при заявено нежелание да бъдат настанявани в резидентна социална грижа.

По статистически данни на ДАБ при МС, за 2021 г. са подадени 3172 молби за международна закрила на непридружени малолетни и непълнолетни лица, като от тях 2603 са от Афганистан, а на второ място с 463 подадени молби са непридружените лица от Сирия. За изминалата 2022 г., макар общият брой подадени молби да е приблизително същият – 3121, то молбите на непридружените малолетни и непълнолетни от Сирия са се увеличили значително до 1338, докато тези от Афганистан са намалели до 1624. **Забелязват се следните тревожни тенденции:**

- **засилване на вторичния миграционен поток от лица,** които са пребивавали до сега в Турция и сега преминават нелегално териториалните граници на страната, в опит да достигнат Централна и Западна Европа.
- **все по-често в мигрантските групи се откриват непридружени малолетни и непълнолетни,** които се използват като бъдещо ядро на събиране на семейства, след като кандидатстват и получат бежански или хуманитарен статут.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да се създаде механизъм за **системен контрол на санитарно-хигиенните условия и изпълнението на противоепидемиологичните мерки в центровете за настаняване на чужденци;***
- *Да се създаде механизъм за **системен контрол на незаконно отблъскване на чужденци по границата, включително чрез командироване на допълнителни служители;***

3. ПРАВА НА ЛИЦАТА С ОТКАЗАНА МЕЖДУНАРОДНА ЗАКРИЛА

Омбудсманът на Република България е единствената българска държавна институция, която извършва наблюдение при извеждането на чужди граждани. В качеството му на Национален превантивен механизъм той има богат опит в областта на защитата на правата на човека и основни свободи свързани със статута на лицата търсещи закрила и на чужденците, настанени в специални домове за временно настаняване към МВР.

Съгласно разпоредбите на чл. 39а от Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ) принудителни административни мерки се прилагат спрямо незаконно пребиваващите чужденци на територията на българската държава. При изпълнението на мерките „връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна“ и „експулсиране“ се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация.

През 2022 г. омбудсманът в качеството си на НПМ проведе мониторинг върху изпълнението на 19 принудителни административни мерки по връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна и експулсиране. Наблюдаващите екипи установиха системни проблеми при проверка на личните дела на чужденците:

1. Непълно окомплектоване на личните дела на чужденците - липса на приложени документи, свързани с обжалването на заповеди за налагане на принудителни административни мерки;

2. Липсата на доказателства, че чуждите граждани са запознати със съдържанието на издадените им заповеди за налагане на принудителни административни мерки, както и с правото им да я обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс;

3. Липсата на доказателства, че настанените в СДВНЧ чужди граждани са запознати с правото им да получат правна помощ и че са се срещали с адвокати, които са ги консултирали и запознали с техните права и правни възможности;

4. При образуване на производства пред Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет за предоставяне на международна закрила не се прилагат доказателства, че съответните производства са прекратени или приключени с влезли в сила решения за отказ от предоставяне на защита.

Освен горепосочените обстоятелства, наблюдаващите екипи констатираха случаи на предстоящи изпълнения на принудителни административни мерки по ЗЧРБ, за които не бяха изпратени съответните уведомления до омбудсмана в разумен срок. Поради тези причини имаше фактическа невъзможност да бъдат осъществени изискваните в закона наблюдения.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да бъде утвърден единен образец на заповеди за налагане на принудителни административни мерки (ПАМ) по ЗЧРБ, който да бъде подписван от чуждия гражданин и от заклет преводач с цел доказателствена тежест, че изведеното лице е запознато на разбираем от него език със своите права и с процедурата по обжалване на ПАМ;*
 - *Да се утвърди механизъм за уведомяване на лицата, настанени в СДВНЧ, в деня на постъпването им за правото им на достъп до правна помощ;*
 - *Да се създаде механизъм за системно уведомяване на омбудсмана относно предстоящи изпълнения на принудителни административни мерки по ЗЧРБ.*
-

II. ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

1. КРИЗИСНИ ЦЕНТРОВЕ ЗА ДЕЦА И ЖЕНИ

През 2022 г. фокусът на проверките на омбудсмана като НПМ в институциите за деца беше насочен към кризисни центрове за деца и жени, жертви на трафик и претърпели насилие. Бяха посетени три центъра. Насилието във всичките му форми е сериозен обществен проблем в България. Най-засегнати са децата и жените. Данните от изследване, реализирано от Агенцията на Европейския съюз за основните права сочи, че положението на проблема в България е двойно по-тревожно в сравнение със средното ниво в ЕС. В страната не се води

официална статистика, но по данни на неправителствени организации от 30% до почти два пъти са се увеличили обажданията на телефонните линии за помощ на пострадали от домашно насилие и други форми на насилие. В същото време, липсва единна информационна система и за други форми на домашно насилие: спрямо възрастни хора, спрямо деца, спрямо хора с увреждания и по пол.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да се разкрият във всички областни градове кризисни центрове за деца и жени, жертви на насилие;*
- *Да не се настаняват деца в кризисни центрове, които не отговарят на профила на социалната услуга;*
- *Престоят на децата в кризисните центрове да не е по-дълъг от шест месеца;*

Жертвите на насилие и трафик са групи със специфични и комплексни потребности, свързани с непосредствената им защита, овладяване на кризата в емоционалното състояние, социална стабилизация, рехабилитиране

на травмата и реинтеграция, след преодоляване на тежките инциденти и провокираните от тях последствия. Тази група се нуждае от качествени и професионално предоставени социални услуги не само с цел преодоляване на насилническото въздействие, но и с оглед превенция на последващи инциденти. Изразена потребност от социални услуги в най-голяма степен имат възрастни и деца, преживели най-разпространената форма на насилие - домашното насилие.

2. РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА

През 2022 г. екип на омбудсмана в качеството му на НПМ извърши седем проверки в резидентни социални институции от стар тип (домове). За пореден път се налага да се посочва обстоятелството, че домовете не отговарят на никакви критерии за предоставяне на качествена социална услуга за хора с увреждания. Отношението към настанените хора и тяхното пребиваване там е не само лошо и унижително, но са нарушени техни основни човешки права:

Право на свободно придвижване и контакти с външния свят

От всички проверени домове за 2022 г. само един се намира в град, един в малко село, а останалите са до шест километра разстояние от малки села, разположени в горски и

планински местности. Като пример може да се посочи - Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост селище „Качулка“, с. Бяла община Сливен. До тези домове няма градски транспорт, близките на потребителите не могат да ги посещават. Към датите на проверките в нито един дом потребителите не ползват външни социални услуги, т.е. всички видове терапии (трудотерапия, психотерапия, кинезитерапия и др.) и работа с хора се осъществяват на територията на дома. Почти през целия си живот те виждат едни и същи хора: служителите и останалите потребители и рядко напускат дома. **Трайната изолация на хора с увреждания, допълнително задълбочава тяхното заболяване.** Това е предпоставка за потенциални трудности при преместването им в нови социални услуги и е пречка за успешното им бъдещо включване в обществото. Тези констатации на омбудсмана са в разрез и с Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността.⁵

Право на качествена психологическа и медицинска грижа

Предвид естеството на заболяванията на потребителите, те се нуждаят от постоянна медицинска и психологическа грижа. Често в тези домове няма специализиран персонал

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Всички домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменции да бъдат закрити до 2027 г;*
- *До закриването им да се подобрят условията на живот на потребителите, както и да се преустанови изцяло настаняването на нови потребители;*
- *Да не се разкриват каквито и да било нови социални услуги в сградния фонд на домовете за пълнолетни лица от стар тип.*

поради отдалечеността им от големите градове. В малките населени места липсва качествен персонал, голяма част от персонала са пенсионери. Като пример може да се посочи - старшата медицинска сестра в Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост гр. Баня е с 52 годишен стаж, на 76 годишна възраст, останалите медицински сестри и трудотерапевтите на Дома също са пенсионери.

Друга важна констатация на омбудсмана през годините е липсата на социална дейност в домовете. При внезапните проверки на екипи на омбудсмана в качеството му на НПМ, се установява, че потребителите или стоят в стаята си, без да извършват никакви

дейности, а при топло време са навън, събрани на групи, отново без да извършват социални дейности.

Многократно омбудсманът е заявявал, че основният фактор, от който зависи предоставянето на качествена социална услуга, е човешкият ресурс. Полагането на грижи за деца и възрастни, настанени в институции и услуги в общността, е трудна и отговорна задача, с чието изпълнение са натоварени служителите, които би трябвало ежедневно да работят с тях.

⁵ https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2018/04/common-european-guidelines_bulgarian-version_final.pdf

Право на лично пространство и качествени санитарно - битови условия

Сградите, в които се помещават домовете са морално остарели. **Те са от така наречения „казармен“ тип, т.е. помещенията за спане, бани, тоалетни са общи.** Строени са в средата на миналия век, не отговарят на изискванията за хора с увреждания. Често се налагат ремонтни дейности, на едни и същи помещения, защото след известно време отново избива влага и мухъл. Ремонтите са временна мярка за подобряване на условия за живот.

Рядко в стаите са обособени бани и тоалетни. Основно стаите са за трима, четирима и петима потребители. Като пример може да се посочи - Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост с. Драганово, община Горна Оряховица. 24 души в Дома разполагат с 1 обща баня и 3 тоалетни. Стаите за пет души са 20 квадратни метра, с тясна пътека за минаване помежду им. Има стая без шкафове за лични вещи, поради ограниченото пространство.

На някои места не е изградена достъпна среда за хора с увреждания. Липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания. Поддържането на недостъпна архитектурна среда се смята за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията.

Във всички проверени към 2022 г. домове от екипи на омбудсмана се усеща силна миризма на урина и несменени памперси. Като пример може да се посочи Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост с. Драганово, община Горна Оряховица - за нощна смяна е определен един дежурен санитар на 79 потребители (почти всички използват памперси, а 25 от тях са лежачо болни), което е крайно недостатъчно за поддържане на тоалета и личната им хигиена.

Право на индивидуална грижа

За омбудсмана като НПМ това е основно право на децата и хората с увреждания. Индивидуалната грижа към всяко дете и възрастен с увреждания запазва тяхното достойнство. За съжаление, тези резидентни социални институции от стар тип (домове), изцяло накърняват личното достойнство на хората, защото те нямат лично пространство, нямат лични дрехи, нямат лични санитарни възли и бани. Още повече, че живеят на едно място десетки потребители. Дори плановете за грижи, изготвени от социалните работници, често са едни и същи за всички потребители, независимо, че хората с увреждания са с различни потребности и личностни характеристики, и към всеки трябва да бъде приложен индивидуален подход.

В Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността е посочено, че: „.....*Разработването на плановете за бъдещо използване на сградите трябва да бъде част от процеса на закриване на институциите ... важно е и да се гарантира, че нито една част от сградата няма да се използва за предоставяне на институционална грижа за която и да е група ползватели*“ (с. 129).

След доклада от 02.12.2020 г. на Комитета за предотвратяване на изтезанията (КПИ) към Съвета на Европа за изключително лоши условия за живот на хората, настанени в Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) – с. Куделин, община Брегово, Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Самуил, община Самуил и Дом за пълнолетни лица с психични разстройства (ДПЛПР) – с. Говежда, община Георги Дамяново **министърът на труда и социалната политика пое ангажимент трите дома да бъдат закрити до края на 2021 г.** Този ангажимент все още не е изпълнен.

III. ЗАЩИТА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Основните проблеми, които омбудсманът като НПМ констатира при предоставянето на стационарна психиатрична грижа за 2022 г. са същите като през предходната 2021 г.: недостатъчно финансиране и липсата на кадрово обезпечение, основно във фонд „Издръжка“ за болниците. Бюджетът е ключов инструмент за управлението на дейностите в психиатричните болници за спазване на правата на пациентите. В резултат на хроничното недофинансиране се регистрират ниска стойност на храноден, което води до ниско качество на хранителните продукти, ниска стойност на лекарстводен, което води до лечение с генерици, неизвършени наложителни ремонтни дейности в болниците. Хроничният недостиг на медицински и немедицински специалисти в болниците, ниското заплащане, пренатовареността и професионалното прегаряне на персонала са нерешени проблеми от години и всичко това рефлектира върху качеството на грижата за пациентите.

Качеството на предоставяната здравната грижа за лицата с психични заболявания остава трайно незадоволително. Сред основните проблеми остава и старата материално-техническа база на болниците, както и отдалечеността на повечето от тях от населените места. В част от болниците битовите условия за живот са крайно лоши в болничните стаи, а те са пренаселени. Подобна ситуация се определя от омбудсмана като НПМ, като унижително и нечовешко отнасяне към лицата с психични заболявания.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да стартира реално изпълнението на Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021 - 2030 година*
- *Да се увеличи фонд „Издръжка“ на всички ДПБ за 2023 г. и следващите бюджетни периоди;*
- *Да се преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ в частта численост на персонала за преодоляване на наличния дисбаланс в кадровата обезпеченост и гарантиране на еднаква здравна грижа за всички психично болни в ДПБ.*
- *Да се извърши системен контрол от регионалните здравни инспекции за спазване на изискванията на Наредба №49 от 18 октомври 2010г., относно изискуемите 6,5 квадратни метра на едно болнично легло.*
- *Да се извършат необходимите ремонтни дейности във всички ДПБ.*

IV. ЗАЩИТА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

През 2022 г. омбудсманът в качеството си на НПМ извърши проверки в пет затвора, един поправителен дом за непълнолетни младежи (гр. Враца), осем затворнически общежития от открит и закрит тип, четири ареста и девет районни управления към Министерство на вътрешните работи. От проведените инспекции на условията за живот в общо 18 места за лишаване от свобода към Министерство на правосъдието се наблюдава положителна тенденция за подобряване на битовите условия и намаляване на броя на настанените лица.

Качеството на здравната грижа в местата за лишаване от свобода за поредна година остава незадоволително. През изминалата 2022 година омбудсманът в качеството му на Национален превантивен механизъм констатира **влошаване на предоставяните медицински грижи**. Медицинското обслужване на лишените от свобода в проверените обекти не отговаря

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да се предприемат усилия за решаване на проблема с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода;*
- *Да бъде преразгледан Новият списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определенията за целта места;*
- *Налаганите запори на парични постъпления от близки и роднини, постъпващи по сметка на длъжника в затвора да бъдат съобразени с Наредбата за определяне на стандарти за годишна бюджетна издръжка за един лишен от свобода;*
- *Да бъде извършен задълбочен анализ на причините за липсата на лекари в местата за лишаване от свобода;*
- *Медицинските специалисти на затворите да спазват изискванията на Наредба № 2 от 22 март 2010 г. и диспансеризират хронично болните лишени от свобода.*

на нормативно установените изисквания и са налице предпоставки за нарушаване на правата на лишените от свобода като пациенти и здравноосигурени лица. Съществуват места за лишаване от свобода, в които месеци наред няма медицински специалист (напр. затвор – гр. Пловдив), а на други – назначените лица са на граждански договори, което на практика ги прави относително независими от ръководството на пенитенциарното заведение с произтичащите от това ограничения в извършваните дейности (напр. затвор – гр. Враца).

Липсата на медицински специалисти в почти всички затвори е системен проблем, но се идентифицират и други като пренебрегване на оплакванията на лишените от свобода, несвоевременно извеждане на лишените от свобода на външни специалисти за диагностика и лечение, грубо отношение на медицинските специалисти към лишените от свобода и др.

Санитарно – хигиенните условия в затворите остават незадоволителни. Продължава да е налице дългогодишният проблем с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода, като това беше констатирано във всички проверени обекти. Омбудсманът като НПМ многократно е оценявал същия като грубо нарушение на чл.3 от Закона за

изпълнение на наказанията и задържането под стража и в тази връзка е отправял множество препоръки, в предходни свои доклади, за справяне с този проблем.

Част от фокуса на извършваните през 2022 г. проверки беше свързана с образувателните изпълнителни производства срещу лишени от свобода. В администрацията на омбудсмана на Република България, в качеството му на Национален превантивен механизъм, постъпиха множество жалби от лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ относно налагани запори на парични преводи по сметка на длъжника в затвора, постъпващи от близки и роднини.

V. ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

През 2022 г. НПМ извърши проверка на девет помещения за настаняване на задържани лица в структурите на Министерство на вътрешните работи. Омбудсманът, в качеството си на НПМ, констатира повтарящи се слабости в системата за 24 - часово задържане на лица - липса на обслужващи помещения, липса на достъп до вентилация и естествена светлина и морално остаряла материална база.

Извършените през 2022 г. проверки показват, че отправената препоръка през 2021 г. за уеднаквяване приложението на чл. 21, ал. 1 от Инstrukция № 18213-78 от 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудване на помещенията на задържани лица и реда в тях в МВР, е изпълнена и се прилага еднакво във всички проверени РПУ.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Оперативните работници в местата за 24-часово задържане да уведомяват задължително и своевременно родител или настойник, както и директора на учебното заведение, в което задържаният е ученик, а не тази възможност да бъде давана на задържания непълнолетен;*
- *Законодателно да се регламентира задължително осигуряване на адвокатска защита на задържаните непълнолетни лица;*
- *При задържането на непълнолетно лице да се спазват стриктно разпоредбите на чл. 2 от Закона за закрила на детето;*
- *При прилагане на Инstrukция № 81213-78 да не се допуска попълване на декларация за отказ от право на защита от страна на непълнолетно лице;*
- *Служителите в РУП на МВР, работещи с деца, да преминават задължително обучение, съобразено с контактите им с децата.*

В същото време, през м. февруари 2022 г. омбудсманът, в качеството си на НПМ, се самосезира по повод на задържането на три непълнолетни лица в 01 РУ – СДВ. Проверката на омбудсмана констатира съществени негативни практики, пряко нарушаващи правата на непълнолетните лица: **задържането в структура на МВР за 24 часа на непълнолетно лице е прекомерна мярка**, несъответстваща както на духа на закона, така и на решенията на ЕСПЧ;⁶ на задържаното непълнолетно лице е предоставена за подпис декларация, в която да посочи, че не желае адвокатска защита; за престоя на други две непълнолетни лица в сградата на РУ не са уведомявани техните родители или попечители, както и не им е осигурена адвокатска защита.

Омбудсманът счита, че компетентните органи трябва да предприемат действия за синхронизиране на законодателната уредба с действащите международни стандарти, за да се гарантира ефективен достъп на децата до правораздаване.

⁶ Решения на ЕСПЧ по делата Ханджийски срещу България – Решение от 6 април 2021 г., и Генов и Сърбинска – Решение от 30 ноември 2021 г., с които Република България е осъдена за нарушаване на свободата на изразяване на мнение за неоснователното осъждане и глоба за рисуване със спрей върху паметник

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕРКИТЕ ПРЕЗ 2022 Г.

ПРАВА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

Развитие на правната рамка и държавната политика през 2022 г.

На 4 март 2022 г. за бежанците от Украйна с Решение за изпълнение (ЕС) 2022/382 на Съвета на Европа беше установено съществуването на масово навлизане на разселени лица по смисъла на член 5 от Директива 2001/55/ЕО, с което беше предоставена временна закрила за украинските граждани, считано от 24 февруари 2022 г. Временната закрила е групова закрила и се предоставя по колективен признак - за всички лица, произхождащи от една определена държава, ако от тази държава има масово бягство на хора поради гражданска или международна война.

Съгласно Директивата, временната закрила има характер на изключителна мярка и с нея:

- се определят минимални стандарти за предоставяне на временна закрила, в случай на масово навлизане на разселени лица от трети страни, които не са в състояние да се върнат в страната по произход;
- държавите - членки прилагат режима на временна защита при стриктно спазване на човешките права и основните свободи, и на техните задължения за недискриминация;
- държавите - членки приемат мерките, необходими за предоставяне на лицата, ползващи се с временна закрила, на разрешения за пребиваване за целия срок на закрила;
- в случай на необходимост, държавите - членки предоставят на лицата, които приемат на своя територия, за целите на временната закрила, всички условия за снабдяване с визи, включително транзитни визи.

Това означава, че бежанците от Украйна автоматично получават на територията на държавите - членки на ЕС временна закрила като бежанци за първоначален срок от 1 година. На 9 март 2022 г. и в изпълнение на чл.2 ал. 2 от Закона за убежището и бежанците (ЗУБ) българското правителство прие акт, с който постанови временна закрила за бежанците от Украйна в България.

След регистрацията в България и получаването на регистрационна карта на чужденец с временна закрила за бежанците от Украйна незабавно и по силата на закона възникват няколко важни права, при това без да е необходимо снабдяването с други регистрации или разрешения. Тези права важат за срока на предоставената им временна закрила. Съгласно сега действащия ЗУБ бежанците под временна закрила имат право да останат да пребивават в България за срока на временната закрила, право на труд и работа (без да е нужно никакво разрешение), право на професионално обучение (ако е необходимо) и подходящо настаняване или на средства за настаняване и храна при необходимост, право на социално подпомагане и право на спешна медицинска помощ.

И през 2022 г. основен акцент в работата на Омбудсмана като НПМ е защита правата на всички бежанци (както търсещите международна закрила, така и тези с временна закрила), които са от особено уязвими групи - деца до 18 години, непридружени деца, бременни жени, самотни родители с ненавършили пълнолетие деца, възрастни хора и хора с увреждания, тежки здравословни проблеми, психични разстройства, жертви на изтезание и други тежки форми на насилие. В редица становища омбудсманът изрично отбелязва, че тези уязвими групи имат право на пълно медицинско обслужване като българските граждани, безплатна детска градина и безплатно образование за децата под 18 г. Осигуряването на тези права обаче продължава да поставя редица проблеми и предизвикателства пред българските публични власти. В своите препоръки омбудсманът продължи да настоява, че е необходимо да се изгради ефективно междуинституционално сътрудничество между МВР и АСП за преустановяване на настаняването в специалните домове за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ към Дирекция „Миграция” - МВР) на непридружени деца чужденци. Във връзка с представителството на непродружените деца бежанци бяха предложени изменения и допълнения в Закона за убежището и бежанците. Омбудсманът подкрепи законодателните усилия за гарантиране правата на непридружените деца, подчертавайки значението на института на представителството.

Други сериозни проблеми, които възникнаха в безпрецедентната бежанска криза през 2022 г. са ограничената наличност на места в яслите и детските градини, липсата на подготвен персонал, който да оказва педагогическа и психологическа подкрепа на малките деца на родния им език и липсата на документи относно ваксинационния им статус. Беше изключително важно и да бъдат организирани езикови курсове по български език за всички желаещи бежанци, за да могат пълноценно да се включат на пазара на труда в страната.

Тъй като институтът на временната закрила се прилага за първи път, беше наложително да се измени действащата *Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила* и да се предвидят правила за интеграция и по отношение на гражданите, на които е предоставена временна закрила.

Омбудсманът изрази своята подкрепа относно удължаването на „Програмата за хуманитарно подпомагане на разселени лица от Украйна с предоставена временна закрила в Република България“ като направи и съответните препоръки – програмата да бъде с продължителност, съвпадаща с продължителността на предоставената временна закрила.

Омбудсманът обърна внимание, също така, че с оглед на тежката ситуацията в Украйна, всички държавни институции следва да бъдат подготвени за нова бежанска вълна, като бъде предвиден резервен сграден фонд за настаняване.

Беше посочено, че макар и удължена, програмата за хуманитарно подпомагане на разселените лица предоставя твърде ограничени средства, които се предоставят на разселените лица за нощувка/подслон (само 15.00 лв.), като липсват предвидени средства за изхранване на настанените лица. Следва да се отбележи, че голяма част от предоставяните от държавата помещения за настаняване не са пригодени за дългосрочно пребиваване на цели семейства. Не навсякъде е осигурено адекватно отопление от централизирани отоплителни инсталации, а наличните климатици често не функционират нормално. Стаите не разполагат със самостоятелни кухненски боксове, електрически уреди и домакинска посуда, като по този

начин настанените лица са принудени да разчитат на дарения от неправителствени организации или сами да се опитат да пригледят помещенията, за да отговорят на ежедневните им нужди. Въпреки, че не са предвидени средства за изхранване, никъде не е взето под внимание това и няма изисквания за предоставяне на средства за съхранение, обработка и приготвяне на храна, нито достъп до оборудвани помещения с такова предназначение (кухни).

Омбудсманът отново обърна особено внимание на уязвимите групи лица - родители (майки) с деца до 3-годишна възраст, пенсионери, хора с хронични и трайни увреждания, които са в невъзможност да започнат работа и съответно да изкарват средства за прехраната си. В допълнение, настаняването на тези лица в отдалечени и изолирани райони, затруднява достъпа им до болници, поликлиники, супермаркети, аптеки и съответно нарушава правото им на достъп до медицинско обслужване.

Като обществен защитник, грижещ се за правата на гражданите, омбудсманът подкрепи предложението за извършване на анализ на актуалните нужди на разселените лица от Украйна, като по този начин се предвидят мерки, които в пълна степен да отговорят на европейските стандарти за предоставяне на временна закрила. С оглед неизвестната продължителност на войната в Украйна, от особена важност е да бъде изготвена дългосрочна стратегия за интегриране на разселените лица, с която трайно да им се осигури достъп до социални, здравни и образователни услуги. Възприетия до момента подход спрямо тези лица - преместването им през няколко месеца в различни населени места, прави невъзможно тяхното интегриране и затруднява достъпа им до редица права. Следва да се вземе предвид и факта, че част от децата вече са записани в детски заведения или училища. Честото преместване затруднява достъпа до адекватна медицинска помощ, като се вземе предвид обстоятелството, че част от лицата вече са се записали при лични лекари в рамките на населеното място, където са настанени. Следователно, преместването им на различно място ще бъде съпътствано с редица затруднения и отново ще ги постави в ситуация на несигурност и допълнителен стрес относно бъдещето им.

I. Омбудсманът и бежанците от Украйна - Защита на лицата със статут на предоставена временна закрила

От страна на институцията на Омбудсмана на Република България незабавно се предприеха своевременни действия и се разкриха на 4 март 2022 г. горещи телефонни линии, на които пострадалите от военния конфликт в Украйна да могат да получат безплатна правна помощ, без да има ограничение от рамките на работното време и почивните дни.

За улеснение на гражданите, съобщението е публикувано на официалната интернет страница на обществения защитник и на украински език. За допълнително улеснение разговорите могат да се провеждат, както на български, така и на руски език.

Обажданията започват още в първите минути на откриването на горещата телефонна линия. В рамките на 2022 г. към омбудсмана са се обърнали за помощ и съдействие стотици - както украински, така и български граждани (по данни от регистъра на институцията – 215 души). С повечето от хората са провеждани повече от един разговор. Най-важното в този труден момент е, че е давана насока какви действия да бъдат предприети, за да бъдат в максимална степен защитени основните права на потърпевшите.

ОСНОВНИТЕ ПРОБЛЕМИ ПО ПОВОД НА ПРОВЕЖДАНИТЕ РАЗГОВОРИ НА ГОРЕЩИТЕ ТЕЛЕФОННИ ЛИНИИ, ЗА КОИТО СА ОКАЗАНИ ПОМОЩ И СЪДЕЙСТВИЕ СА В НЯКОЛКО НАСОКИ:

- липса на информация за правата на украинските граждани, пристигащи на територията на Република България, предвид Директивата за временна защита – на съответните гранично - пропускателни пунктове;
- отсъствие на насоки за пристигащите на гранично-пропускателните ни пунктове - какви действия трябва да предприемат на територията на страната и към кого да се обърнат;
- не всички от обявените телефони от държавните институции работят денонощно, както и в почивните дни;
- липса на информация за правата на украинските граждани, които притежават и българско гражданство;
- липса на информация относно украинските граждани, които се намират на територията на страната преди 24 февруари 2022 г.;
- липса на информация за възможностите за изучаване на български език от украинските граждани, тъй като има желание от пристигналите да се изучава български език;
- липса на информация какви действия трябва да се предприемат от украинските граждани, които имат желание да се придвижат в друга страна - членка на ЕС – пристигнали граждани от Молдова с правителствения самолет и откарани директно с автобус в село Рибарица, без да бъдат попитани какви са намеренията им. Украинските граждани не знаят как да се придвижат по-нататък;
- липса на достатъчна информация какво трябва да направят българските граждани, които искат да помогнат, като предоставят недвижим имот, който да се ползва от украински граждани. Затруднение при регистрация в обявения Единен портал за помощ на бягащите от войната в Украйна;
- необходимост да се ускори времето, в рамките на което да се отговаря на въпросите, свързани с преминаването на гранично - пропускателните пунктове на граждани на Украйна;
- необходимост от по-добро разгласяване на стартиралата в края на 2022 г. Програма за предоставяне на ваучери за осигуряване на храни и стоки от първа необходимост за разселени лица от Украйна към Агенцията за социално подпомагане.

Конкретни примери за оказани съдействие и помощ:

- На 09 март 2022 г. в 11, 36 ч. се обади българска гражданка – г-жа Здравкова, живееща в Перник, която уведоми, че иска правна консултация за своята приятелка Людмила, която е бежанка от Украйна. Разговорът се проведе на руски език, като от обаждането се установи, че Людмила е пристигнала в България с влак, през Унгария. Владее украински, руски и английски, като е преподавала последните два езика. Попита какво трябва да направи, за да има легално пребиваване на територията на страната, както и сподели, че иска да бъде полезна, като работи тук. Освен това изяви желание да учи български език, за което би желала да се насочи към

някой курс или преподавател/и. На Людмила беше обяснено, че считано от 04.03.2022г. ЕС е задействал директивата за минималните стандарти при временна закрила, заради бежанците от Украйна. По този начин се предоставя право на временен престой, както и достъп до трудовия пазар и системите за образование, здравеопазване и социални грижи.

Гражданката е посъветвана да се обърне към Националното бюро за правна помощ, предоставен е телефон за връзка. Също така е предоставена информация за връзка с българската институция, която е компетентна по предоставяне на международна и хуманитарна защита – Държавната агенция за бежанци при Министерски съвет.

От страна на Людмила и г-жа Здравкова се изрази няколко пъти благодарност за бързата и адекватна реакция в оказване на помощ и подкрепа.

- На 12 април 2022г. е получен сигнал и искане за спешно съдействие относно жена на 23 г., с бебе на 1 година и 2 месеца, която е живяла в Мариопул с трупове 2 седмици в мазе. Посочено е, че гражданката е почти неконтактна, че ѝ трябва и психолог, както и настаняване в защитено жилище.

По инициатива на Омбудсмана жената веднага е настанена в Кризисен център „Майка и бебе“ на Асоциация „Анимус“ (дейността е аутсорсната от Столична община). Освен осигуряване на подслон и храна, на украинската гражданка и нейното дете са предоставени лекарски грижи, както и консултации с психолог.

- По повод постъпили жалби до омбудсмана на Република България за недостиг навещи от първа необходимост за украинските бежанци, Омбудсманът на Република България стартира инициатива на 30 март 2022 г. конфискувани стоки от страна на българската държава, чрез Агенция „Митници“ да бъдат предоставяни на пристигащите в страната украински граждани, като подкрепа и помощ, вместо да бъдат унищожени.

След проведени разговори с Министерство на финансите и Агенция „Митници“ веднага е направена организация да достигнат до нуждаещите се граждани на Украйна конфискувани стоки от страна на българската държава, чрез Агенция „Митници“ и предадени на Български червен кръст да бъдат предоставяни на пристигащите в страната украински граждани, като подкрепа и помощ. На 14 април 2022г. Омбудсманът изпрати апел до председателя на БЧК (изх. № 48-14/14.04.2022г.) за подпомагане с нови пролетни и летни дрехи и обувки, включително и маратонки нуждаещите се украински бежанци. Също така е подчертана и необходимостта от храна, и от хигиенни материали (четки и паста за зъби; памперси, дамски превръзки и др.).

- Към омбудсмана на Република България на 18 ноември 2022 г. се обръщат разселенилица от Украйна с предоставена временна закрила, които сигнализират за липса на храна в държавната база, в която са настанени – станцията на Министерския съвет в комплекс „Слънчев бряг“. Изрично е посочено, че има хора с увреждания, възрастни хора и малки деца. Още същия ден общественият защитник изпраща препоръка (изх. № 04-155/18.11.2022 г.) до Министерския съвет, Министерството на вътрешните работи, Държавната агенция за бежанците и към Българския червен кръст да се предостави храна и адекватна грижа за украинските бежанци.

В препоръката е посочено, че Омбудсманът е наясно, че Министерският съвет е удължил до 24 февруари 2023 г. срокът на действие на Програмата за хуманитарно

подпомагане на разселените лица от Украйна с предоставена временна закрила в Република България. Отбелязано е също, че от страна на Българския червен кръст се осъществява безпрецедентна хуманитарна подкрепа.

Омбудсманът изрично подчертава, че конкретният сигнал показва необходимостта от още бързи и спешни мерки, които да обезпечат предоставянето на жизненоважна подкрепа, каквато е храната, в грижата за украинските бежанци. Отбелязано е, че настъпват студентите зимни месеци, които допълнително усложняват положението на разселените у нас лица от Украйна, сред които има и хора в уязвимо положение.

Омбудсманът на Република България пое инициатива в края на месец март 2022 г. организира кампания конфискувани неакцизни стоки от страна на българската държава на стойност над 394 000 лева да бъдат предоставени като помощ на бежанците от Украйна. За тази цел общественият защитник в оперативен порядък осъществи контакт с Министерство на финансите, Агенция „Митници“ и Българския червен кръст. Омбудсманът създаде организация с експерти от институцията, които посетиха складовете и прегледаха конфискуваните стоки от първа необходимост.

Стоките бяха предоставени в помощ на хора, бягащи от войната в Украйна и потърсили временна закрила у нас. Стоките, отнети в полза на държавата, включваха бебешки, детски, дамски и мъжки дрехи, обувки, спално бельо, хавлиени изделия и други артикули от първа необходимост. В резултат на координацията на омбудсмана и съдействието между институциите те бяха разпределени и предоставени на лицата, потърсили временна закрила у нас. Помощта беше доставена до всички нуждаещи от екипи на БЧК, работещи на място с лицата, потърсили временна закрила в страната.

Снимки: екип на омбудсмана

**РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗВЪРШЕНИ ПРОВЕРКИ В ОБЩИНИТЕ В ГРАД РУСЕ, ВАРНА И БУРГАС,
ОБЛАСТНИ АДМИНИСТРАЦИИ В ТЕЗИ ГРАДОВЕ, ГКПП „ДУНАВ МОСТ“ И ГКПП
„ДУРАНКУЛАК“**

Целта на проверките е свързана с изпълнението на Директива 2001/55/ЕО от 20 юли 2001 година и проследяване на създадената организация на територията на общините, предприетите мерки и координация с други държавни и граждански институции за оказване на подкрепа и закрила на пристигащите украински граждани, на територията на Република България.

Събраната информация е базирана на проведени срещи и интервюта с представители на отговорните администрации и украински граждани, потърсили закрила, проверка на място на изградените пунктове за прием на документи за предоставяне на временна закрила и хотелите, в които са настанени украинските граждани.

Детски кът в Центъра за съдействие на бежанци от Украйна – гр. Варна

I. Гранично-контролно пропускателен пункт „Дунав мост“, община Русе и областна администрация - Русе

На ГКПП „Дунав мост“ е изграден Пункт за първичен прием. В деня на проверката, 14.03.2022 г., екипът на НПМ установи, че на ГКПП „Дунав мост“ вече са изградени офис-контейнери, където ще бъдат обработвани подадените искания за предоставяне на временна закрила от Държавната агенция за бежанците. Разработената електронна система за приемане и обработване на молбите за предоставяне на временна закрила все още не работеше.

Изградена е Буферна зона – триаж, където ще бъдат разпределяни лицата, които търсят закрила за настаняване по места и хотели.

Служители от ГД „Гранична полиция“ посочиха пред екипа на НПМ, че до настоящия момент все още не е имало случай на влизащи украински граждани, желаещи да получат временна закрила, като най-вероятна причина за това е, че идващите украински граждани се притесняват, че при влизане в Република България, регистрация и предоставяне на временна закрила националните им паспорти ще бъдат иззети, няма да им бъдат върнати и няма да може да се завърнат в Украйна.

ГКПП „Дунав мост“ – Буферна зона триаж

ЖП гара – Русе

Предвид това НПМ отправя препоръка към Министерски съвет да бъде проведена широка информационна кампания сред украинските граждани за реда за предоставяне на временна закрила и правата, които ще придобият в Република България, както и да бъде обявен телефонът на Националното бюро за правна помощ с цел предоставяне на адекватна юридическа помощ.

По данни към 15.03.2022 г. от „Гранична полиция“ - Русе, в периода от 24.02.2022 г. до 15.03.2022 г. през ГКПП „Дунав мост“ - Русе са преминали 70 000 украински граждани, от които 7 000 лица са се върнали в обратна посока.

През последното денонощие през ГКПП „Дунав мост“ са преминали 1 300 граждани. От служба „Миграция“ представената информация е, че молби за международна закрила са подали 46 лица, от които 18 деца.

Към момента на територията на област Русе са регистрирани 1 264 украински граждани, от които 302 лица са настанени в частни жилища, по инициатива на граждани-дарители. Няма неприятели деца от Украйна на територията на община Русе.

Доброволци от БЧК-Русе съвместно със служители на община Русе, служители на ОДМВР-Русе и РЗИ - Русе, ежедневно по график дежурят на ГКПП „Дунав мост“ - Русе и на Централна жп гара - Русе, където на пристигащите украински граждани се оказва подкрепа за подслон, храна, топли напитки, както и консултации. Предоставя се информация за необходимост от регистрацията на украинските граждани в отдел „Миграция“ към ОДМВР –

Русе, в срок от три дни от пристигането им и настаняването им в частни жилища или в бази на хотели, hostели, вили и др., които са регистрирани по Закона за туризма.

Служителите на община Русе и доброволци на място оказват подкрепа за отпътуването на украинските граждани от Централна жп гара Русе към различни дестинации в страната и чужбина, като им се помага при закупуването на билети за пътуване с влакове. Имаше представител на местната администрация в лицето на заместник-кмета. По решение на Министерство на транспорта и Министерство на външните работи предоставеният жп транспорт на украинските граждани е безплатен. При посещението на екипа на НПМ на Централна жп гара Русе имаше 3 жени, 5 деца и 1 мъж, които чакаха нощния влак за София. По данни на лицата, те предварително са ангажирали хотел при близки в София.

По данни на РЗИ – Русе има издадена заповед от Министерство на здравеопазването за предоставяне на безплатна медицинска и стоматологична помощ, предоставяна основно от УМБАЛ „Медика“ и ДКЦ – 2. Лечебните заведения са подали брой свободни легла за настаняване на украински граждани. В момента има 84 души, поставени под карантина и едно семейство в COVID отделение. РЗИ е осигурило възможност за безплатни тестове за диагностициране на COVID-19 инфекция. Предстои да бъде изяснен от Министерство на здравеопазването основният въпрос за реда на синхронизация на имунизационния календар на пристигащите деца с имунизационния календар в България. Това се налага с цел идващите украински деца да могат да бъдат включени в социалната система на Република България.

НПМ констатира, че не е решен проблемът с отпускане на лекарства на хронично болни пациенти с поддържаща терапия, които към настоящия момент, поради непредоставената все още временна закрила, не могат да ползват националната здравна система.

Създадена е организация от община Русе и са изготвени декларации за лицата, които желаят да оказват помощ и подкрепа като доброволци. Доброволците на Община Русе ще имат и вече са изготвени отличителни жилетки. НПМ констатира, че се наблюдава голяма гражданска инициатива на територията на община Русе, като имаше и граждани от София.

На територията на община Русе е разкрит Кризисен център за настаняване на украински граждани. В него се настаняват временно украински граждани и семейства за до 3 дни, с цел последващи действия за продължаване на пътуването или предприемане на мярка за закрила при заявено тяхно желание.

Проведена е среща на община Русе с Регионално управление на образованието – Русе за включване на деца и младежи в обучителния процес в детски и учебни заведения, съгласно разпоредбите на Министерството на образованието и науката при спазване на указанията на МЗ/РЗИ. Предстои да бъдат организирани курсове по български език в училищата от учители по български език и литература.

Омбудсманът като национален превантивен механизъм би искал да отбележи, че съществуват два основни фактора, които възпрепятстват своевременното включване на децата от Украйна в българската образователна система – различният имунизационен календар и езиковата бариера. Те са и най-уязвимата и голяма група, пристигаща в България. Именно за деца, които са били в дълга изолация, поради съществуващата COVID пандемия, преживявали военни действия и напускащи родината си съществува риска от тежки посттравматични

състояния, които трудно се преодоляват. Най-ефективният начин за преодоляване на това е бързото включване на децата в образователни дейности и занимания.

В тази връзка НПМ препоръчва на МОН в най-спешен порядък да адаптира съществуващите форми на алтернативно образование за включване на украинските деца и Министерство на труда и социалната политика да осигури достатъчен брой преводачи.

II. Гранично-контролно пропускателен пункт „Дуранкулак“

Екипът на Националния превантивен механизъм отново констатира, че са изградени офис-контейнери за приемане и обработване на подадените молби за предоставяне на временна закрила. Към 15.03.2022 г., денят на посещението, създадената електронна система все още не работеше. По данни на ГД „Гранична полиция“ до настоящия момент около 16 000 украински граждани са преминали през ГКПП „Дуранкулак“.

На пункта има разположени 10 палатки, в които украинските граждани ще могат да изчакват обработването на подадените молби за временна закрила. Тези палатки са оборудвани за по-продължителен престой на украинските граждани (отоплителни печки и легла).

Има пункт на БЧК, който предоставя храна и топли напитки на влизащите в Република България.

ГКПП „Дуранкулак“

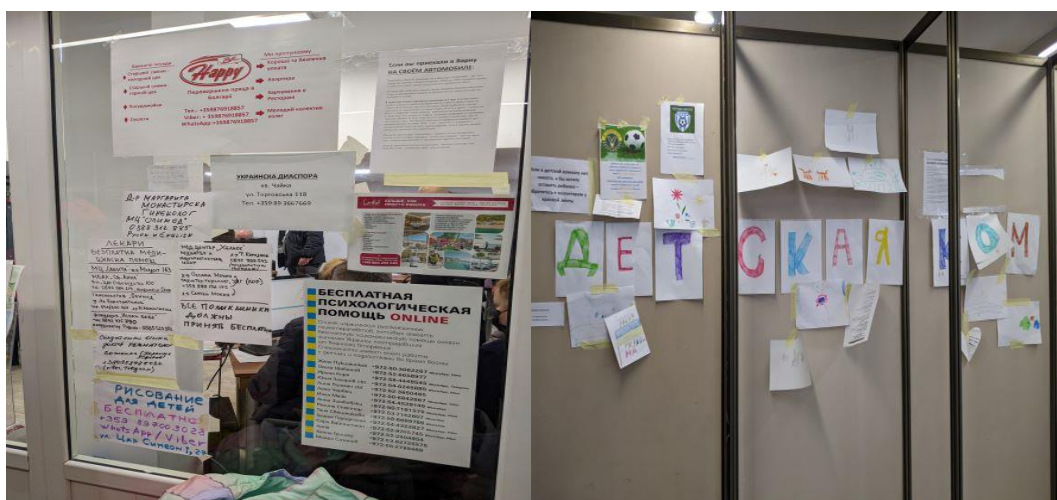
Пункт на БЧК

III. Център за съдействие на бежанци от Украйна, гр. Варна, община Варна и областна администрация – Варна

На територията на община Варна е създаден Център за съдействие на бежанци от Украйна, намиращ се в Двореца на културата и спорта – гр. Варна. НПМ оценява създадената организация за прием и информираност на идващите от Украйна като много добра. Това е най-натовареният център в страната. Организацията на територията на община Варна е показателна и служи като добра практика за останалите областни администрации.

Кризисен център за съдействие на бежанци от Украйна - гр. Варна

В дейността на Центъра са се включили много общественици, в това число и представители на българската православна църква.

На входа на Центъра за съдействие на бежанци от Украйна е поставена информация за създадения сайт на национално ниво за информираност на гражданите, разлепена е информация за медицински специалисти, психологическа подкрепа, различни образователни програми, трудова заетост, карти на града. На проверяващия екип направи впечатление информационна табела, на която изрично беше посочено, че при предоставяне на временна закрила, националният паспорт не се отнема. Което отново потвърждава горепосоченото, че провежданата до момента информационна кампания не е достатъчна и същата следва да се разшири и да бъде в достъпен и разбираем вариант за идващите от Украйна. НПМ констатира, че към момента на проверката нямаше представители на УНИЦЕФ и Върховният комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН). Нямаше предоставени телефони за връзка с представители на тези органи, които до момента не са посещавали украинските граждани на територията на област Варна.

Издадена е заповед на областния управител, съгласно която всяка една държавна институция трябва да реагира и да изпрати подкрепа, от която има нужда в Центъра. Синхронно работят представители на гражданското общество в лицето на Украински културен

център „Украински дом“ и Благотворителен фонд България. Командировани са 12 души от областната администрация, 10 от община Варна, служители на ОДМВР, ГД „Пожарна безопасност и защита на населението“ и представители на РЗИ. Служители на ДАБ информираха украинските граждани за реда за предоставяне на временна закрила.

Между 500 и 600 украински граждани преминават през Центъра на ден. Търсещите помощ първоначално се регистрират тук с цел настаняването им в хотели или частни домове. Броят на общо настанените в област Варна е около 15 000 души, като в хотели в областта са настанени около 5 000 души. До момента няма регистриран случай на непридружени деца на територията на община Варна. Екипът ни получи информация от областна администрация Варна за непридружено дете, регистрирано в община Бургас, което е настанено в приемно семейство от община Варна.

Ежедневно на интернет страницата на Центъра се актуализира списък с необходимите хранителни и нехранителни продукти, от които се нуждаят идващите от Украйна граждани. Осигурени са инвалидни колички, детски столчета и колички и креватчета.

В центъра има изграден детски кът за пристигащите деца.

На територията на Центъра е разкрит пункт за прием и обработване на документи за временна закрила от служители на ДАБ, които информираха украинските граждани. Към момента на посещението, 16.03.2022 г., системата за прием и обработване на документи все още не работеше.

По време на проверката част от екипа на НПМ се включи в доброволческата дейност на Центъра.

Екипът на Националния превантивен механизъм посети хотели в к-с Златни пясъци, където са настанени украинските граждани. По време на проведените интервюта украинските граждани споделиха, че имат нужда от правна помощ относно предоставянето на статут за временна закрила. Изложиха опасения, че ще бъдат изгонени от хотела, тъй като все още не разполагат с надлежен документ за пребиваване на територията на Република България. Отново гражданите не бяха запознати с правата си и член на екипа на НПМ обясни реда за влизане в Република България и предоставянето на статут на временна закрила.

При проведените интервюта НПМ получи информация за група, пристигаща от град, който е бил подложен на 7-часови бомбардировки и изложиха притесненията си за психичното състояние на децата. Това е предполагаема реакция на деца и възрастни, преживявали голям стрес. **В тази връзка екипът на Националния превантивен механизъм препоръчва в най-кратък срок Министерство на труда и социалната политика заедно с Държавната агенция за закрила на детето да организира мобилни екипи „Психолози“, които да работят на територията на общините, приемащи украински граждани, за оказване на спешна психологична помощ.**

Екипът констатира също, че столовите и общите помещения, където се събират големи групи украински граждани в хотелите, все още не са добре отоплени. Прави приятно впечатление, че предоставяната храна е съобразена с националната кухня на Украйна, както и че в приготвянето на храната са ангажирани украински граждани. Собственикът на един от хотелите сподели, че е предприел действия същите граждани да бъдат трайно назначени на работа при него. НПМ оценява тези действия като добра практика. Същият собственик съобщи,

че в неговите хотели се приемат граждани, идващи от Украйна със своите домашни любимци, което НПМ оценява като пълно разбиране към хората, които бягайки от военните действия не могат да изоставят домашните си любимци.

Едновременно с това, оценявайки оказваната към момента здравна грижа на украинските граждани от държавата и доброволците, следва да се отбележи, че в нея се включват много специалисти - украински граждани. Това показва обединение на усилията на всички групи хора за съвместно решаване на проблемите, произтичащи от военните действия в Украйна.

IV. Областен кризисен център – Бургас, община Бургас и областната администрация – Бургас

На територията на област Бургас е разкрит Областен кризисен център, намиращ се в Морска гара – Бургас. Този център работи с работно време от 9.00 до 18.00 часа, което НПМ оценява като неприемливо във връзка със сегашната ситуация и големия поток на пристигащи хора от Украйна и **отправя препоръка към Областна администрация Бургас, разкритият център да работи денонощно.**

По данни на областна администрация Бургас на територията на област Бургас пребивават около 3 500 души.

По време на проверката екипът на НПМ установи, че работят представители на областна администрация Бургас, двама служители на община Бургас, пункт на БЧК – Бургас. На НПМ направи впечатление, че броят на доброволците е значително малък.

На 17.03.2022 г., в центъра беше започнало обучението на полицейски служители на ОД на МВР-Бургас във връзка с издаването на документ, удостоверяващ статут за временна закрила на украинските граждани. Създадената системата за прием на документи все още не работеше.

В помощ на украинските граждани е налична информация за възможностите за настаняване в общинските кризисни центрове в град Бургас, както и достъпа до медицинска и стоматологична помощ, възможностите за извънкласни занимания на деца от 1 до 16 години, както и предоставяне на специализирана услуга за деца – дневна грижа и телефонни номера на трудови посредници. Тази информация обаче е предоставена само на български език и предстои да бъде изготвена и на достъпен за украинските граждани език.

Наличен е списък на спортни клубове и детски школи за предоставяне на безвъзмездно занимание на пристигащите деца.

От БЧК – Бургас споделиха, че украинските граждани, настанени в хотели, имат най-голяма нужда от одеяла и медикаменти. В тази връзка, при среща с областния управител, НПМ препоръча да се извърши проверка на всички хотели на територията на община Бургас, в които са настанени украински граждани, дали са осигурени битови условия за живот – отопление и материална база.

Отново беше констатирано, че представители на УНИЦЕФ и ВКБООН не са посещавали област Бургас и няма обявени контакти с техни представители.

Беше установено още, че на последното заседание на Регионалния координационен съвет към областния управител БЧК са изявили готовност изпълнението на рецепти на украински граждани на територията на област Бургас да бъде осигурено от дарителската сметка на БЧК – Бургас. **НПМ оценява това като много добра практика и препоръчва на Българския червен кръст да приложи тези действия на национално ниво до придобиване на статут на временна закрила на украинските граждани.**

Служители от областна администрация Бургас съобщиха, че на 16.03.2022 г. украински граждани, пристигнали в България с домашен любимец не са били приети в определените места за настаняване, тъй като не приемат животни. Това е още един случай в подкрепа на горепосоченото, че от изключителна важност за пристигащите от Украйна е да бъдат приети заедно с домашните си любимци, тъй като то също е член на семейството и тяхното неприемане би довело до още по-голям емоционален стрес.

Предвид тази създава се ситуация НПМ препоръчва **областните управители, при изготвяне на списъци с хотели, които са заявили, че ще приемат украински граждани, изрично да бъде посочвана и възможността за приемане и на домашни любимци.**

Екипът на НПМ посети и Кризисен център в кв. „Меден рудник“, който е с капацитет 15 места. Към момента са настанени 7 жени с техните деца, от които 1 на 3 дни, 2 деца на 3 г., 1 дете на 6 г., 2 деца на 7 г., 2 деца на 10 г., 1 дете на 14 г. и 1 дете на 16 г. Една от жените е бременна и се очаква да роди в края на април. Условието на живот са много добри, децата са обезпечени с всички необходими условия за създаване на домашен уют.

Доставчикът на социалната услуга е община Бургас. Този център е открит през декември 2021 г. и реално първите настанени в него са украинските граждани.

Конкретни препоръки

В резултат от извършената проверка, омбудсманът като национален превантивен механизъм отправя следните препоръки:

До Министерски съвет:

- интегрираната система АИС „Бежанци“ да бъде стартирана в най-кратък срок, с цел навременната регистрация на пристигащите от Украйна и предоставяне на статут на временна закрила;

- да бъде проведена широка информационна кампания сред украинските граждани за реда за предоставяне на временна закрила и правата, които ще придобият пристигащите от Украйна в Република България, както и да бъде обявен телефонът на Националното бюро за правна помощ с цел предоставяне на адекватна юридическа помощ;

- областните управители, при изготвяне на списъци с хотели, които са заявили готовност да приемат украински граждани, изрично да бъде посочвана и възможността за приемане на домашни любимци.

До Министъра на здравеопазването:

- да бъде определен реда за синхронизация на имунизационния календар на пристигащите деца с имунизационния календар в България.

До Министъра на образованието и науката:

- в най-спешен порядък да бъдат адаптирани съществуващите форми на алтернативно образование за включване на украинските деца.

До Министъра на труда и социалната политика:

- заедно с Държавна агенция за закрила на детето да бъдат организирани мобилни екипи „Психолози“, които да работят на територията на общините приемащи украински граждани, за оказване на спешна психологична помощ.

- да бъдат осигурени достатъчен брой преводачи.

До Българския червен кръст:

- закупуването на лекарства на хронично болни пациенти с поддържаща терапия, до придобиване на статут на временна закрила, на украинските граждани да бъде поето от дарителската кампания на БЧК.

До областната администрация – Бургас:

- разкритият Областен кризисен център да работи денонощно.

До УНИЦЕФ и ВКБООН:

- по възможност да бъдат изпращани представители в общините приемащи украински граждани, с цел указване на подкрепа във връзка с нуждите на идващите от Украйна.

ПРОВЕРКА ПО САМОСЕЗИРАНЕ НА ГКПП ДУРАНКУЛАК И В ГРАД ВАРНА

Проверката е извършена в резултат на самосезиране на омбудсмана по повод медийни твърдения, че българските държавни органи изпитват затруднения с приемането на увеличени брой търсещи закрила украински граждани, влизащи на територията на Република България при ГКПП Дуранкулак и предоставяне на временна закрила на място.

Събраната информация е базирана на проведени срещи с представители и служители на съответните държавни администрации (с Началника на ГКПП Дуранкулак, БЧК - Добрич, РЗИ - Добрич, ВКБООН (Върховен комисариат за бежанците на ООН), областен управител на гр. Добрич, представител на Националния координационен щаб за бежанците от Украйна, ДАЗД - Добрич, както и интервюта с украински граждани, търсещи закрила. Беше извършена проверка на място на ГКПП Дуранкулак, почивна база на ДСК в с. Кранево и Център за оказване на съдействие на бежанци от Украйна в гр. Варна.

I. Граничен контролно - пропускателен пункт Дуранкулак

Граничният контролно-пропускателен пункт Дуранкулак е разположен на българо-румънската граница в района на с. Дуранкулак, община Шабла, област Добрич. Той е отворен за преминаване на камиони, автобуси и леки коли, а граничният контрол се извършва на румънска територия (ГКПП Вама веке) съвместно от български и румънски гранични полицаи.

Във връзка с започналата на 24 февруари 2022 г. война в Украйна, която продължава и в настоящия момент, към Република България има постоянен поток от украински граждани, търсеци закрила, който драстично се е увеличил през последните дни.

При извършване на проверка на 14 април 2022 г. екипът на НПМ установи, че от българската страна на границата са паркирани множество автобуси, превозващи граждани на украинската държава, които чакат да бъдат регистрирани за временна закрила и да бъдат насочени към конкретни хотели за настаняване. Почти всички автобуси са с украински регистрационни номера, срещаха се и превозни средства с румънска регистрация. Търсещите закрила лица са предимно жени и деца на видима възраст от 1 до 5-6 години. Някои украински граждани пътуват и с домашните си любимци.

Работните места по регистрация на пристигащите и издаване на документ за временна закрила са разпределени в единадесет офиса (фургони - контейнери), като режимът на работа е денонощен. Въпреки това регистрацията се извършва бавно, тъй като се налага попълването на множество информация и транслитерация на част от данните от украински на английски език. Екипът на НПМ установи, че прозорците на тези работни места нямат поставени щори или пердета, а това затруднява работата на служителите, тъй като през целия ден са изложени на пряка слънчева светлина докато работят и попълват множество данни на предоставените им компютри.

Прозорците на фургоните – контейнери - работните места по регистрация и издаване на документ за временна закрила

При проверката се констатира, че единната автоматизираната система за регистрация вече функционира нормално и около 90% от украинците в страната са регистрирани като потърсили временна закрила. Пред пунктовете не се установи струпване на бежанци, а регистрацията, макар и бавно, протичаше спокойно. От разговор със служителите, извършващи регистрацията се установи, че те са командировани от РПУ на МВР. Държавната агенция за бежанци има само двама представители, които ги обучават. По данни на Началника на ГКПП има моменти, в които системата „забива“, но като цяло функционира, а средното време за обработка на едно лице е между 20 и 30 минути.

В местата определени за паркиране и изчакване на автобуси, за регистрацията имаше 4 пълни автобуса с украинска регистрация, които бяха пристигнали предишната нощ и още не бяха обработени. Имаше още 2 автобуса, бежанците от които бяха в процес на регистрацията. По данни на Началника на ГКПП от няколко дни потокът на бежанците се е увеличил многократно и трудно може да се поеме и обработи своевременно при този засилен бежански натиск. Поради големия брой пристигащи украински граждани, търсещи закрила в Република България на ГКПП Дуранкулак, екипът на НПМ констатира, че е необходимо да бъдат командировани гранични полицаи, които да подпомогнат намиращите се там служители на Гранична полиция в извършването на паспортна проверка. Служители на ГКПП са в постоянна връзка с Националния координационен щаб за бежанците от Украйна за даване на актуална информация и получаване на инструкции - изпраща се информация за влезлите през ГКПП Дуранкулак бежанци и се получава от там информация в кои хотели да бъдат разпределени и транспортирани. Тази организация е създадена поради необходимостта всички хотели да бъдат проучени и да потвърдят готовността си действително да приемат украински бежанци.

Част от автобусите на територията на ГКПП Дуранкулак

Беше констатирано и че има известно количество украински граждани, които преминават границата, без да се регистрират за получаване на временна закрила, както и граждани на други страни, което води до натоварване на работния процес на ГКПП Дуранкулак и преумора на персонала.

С оглед непредвидимия поток от украински граждани и струпването на множество автобуси в граничната зона са разположени около десет броя ектоалетни. На място са разпънати палатки, оборудвани с маси, пейки и походни легла. Екипът на НПМ установи, че не са достатъчни пейките и походните легла в палатките поради големият брой пристигащи украински граждани, много от които са малолетни деца.

Със съдействието на Противопожарната служба на територията на ГКПП Дуранкулак е докарана водоноска с вода за хигиенни нужди. На нея са поставени предупредителни надписи, че водата не е питейна. Намиращите се на място контейнери за боклук бяха малко на брой, препълнени с различни отпадъци и се налагаше да бъде извършено спешно сметосъбиране и сметоизвозване.

*Местата за ползване на тоалетна**Условията в палатките за отдих*

Според информация от служителите на Гранична полиция през изминалото денонощие на територията на Република България са влезли около 2 500 украински граждани. Много от тях са били превозени от украински туроператори, но без осигурени хотелски резервации за настаняване. Екипът на НПМ проведе разговор с Националния координационен щаб за бежанците от Украйна и се установи, че забавянето на ГКПП е свързано с липса на достатъчно хотелски места за настаняване на всички желаещи. Информацията за свободни места се обработва на централно ниво, определят се хотелите за настаняване на бежанци и се дават насоки на ГКПП Дуранкулак къде да бъдат насочени рейсове с вече регистрирани и получили международна закрила украински граждани. Изпълнена е препоръката на НПМ от предходната проверка хотелите да предоставят информация за приемане на домашни любимци. НПМ счита, че регистрацията на бежанци може да се осъществява и на място в РПУ по местонастаняване, което би облекчило самия процес и би намалило натоварването на ГКПП. Поради засиления бежански поток към момента е отворен отново Центърът за подпомагане на бежанци от Украйна в гр. Варна, където също се разпределят по хотели всички получили временна закрила.

Така изглеждат контейнерите за отпадъци

Водоноска за хигиенни нужди

Изпратеният на място екип на Български Червен кръст - Добрич предоставяше храни и напитки на чакащите на граничния пункт украински граждани. Екипът на НПМ установи, че основните предоставяни хранителни продукти са чай, макарони, кроасани и детски натурални сокове. За малките деца са осигурени пакети с памперси. Директорът на БЧК - Добрич сподели, че срещат затруднения в осигуряването на достатъчно храна и напитки за големия брой пристигащи украински граждани. Кашоните с кроасани се опразвали за изключително кратко време и имали нужда от още детски храни и натурални сокове.

В част от палатките имаше струпани дрехи (употребявани), но те не представляваха интерес за бежанците. Украинските граждани, страдащи от заболявания или със здравословни оплаквания са изпращани при намиращия се в граничния пункт оборудван център на ЦСМП - Добрич, с лекар на 12 часово дежурство. Той съобщи, че към момента е прегледал около 7 - 8 лица – жени с отекли долни калници, деца със стомашно - чревни проблеми, деца с температура, хора с нужда от инсулин, лекарства др. При разговор с представител на Националния координационен щаб за бежанците от Украйна се установи, че предстои промяна в Закона за здравето, за да могат лицата получили временна закрила реално да ползват здравните си права. Към момента екипите на ЦСМП поемат по-голяма част от медицинското (извънболнично) обслужване. **Остава нерешен проблемът с осигуряването на медикаменти за хронично болните пациенти. НПМ е направило препоръка към БЧК за отпускане на финансови средства, събрани в дарителската сметка за помощ на бежанците от Украйна, за лекарства за хронично болни хора. Тази препоръка не е изпълнена и омбудсманът като НПМ отново се обръща към БЧК като най-голяма НПО да отпусне средства за осигуряване на лекарства за украинските бежанци.**

Екипът на НПМ беше уведомен от служители на Гранична полиция, че в ГКПП Дуранкулак има и представители на Агенция по заетостта за осигуряване на работни места за лицата, търсещи закрила, както и че на бежанци, подали молба за социална помощ се отпускат еднократно по 375 лв. на ръка от службите за социално подпомагане.

В момента на проверката, от румънска страна на граничния пункт имаше девет автобуса с украинска регистрация, чакащи на опашка, превозващи украински граждани, предимно жени и деца. Там български гранични полицаи извършваха паспортна проверка на идващите в Република България лица от Украйна, а дежурни екипи на Регионална здравна инспекция - Добрич (РЗИ - Добрич) извършваха тест за COVID инфекция с бърз антиген тест, на всички лица без съответните документи (сертификати за ваксинация или преболедуване). Здравният пункт е с 24-часово работно време на 12 ч. смени.

На проверяващия екип на НПМ беше съобщено, че предишната вечер пътник от един автобус е дал положителна проба за COVID-19, поради което се е наложило поставянето на целия автобус под карантина. При запитване къде са настанени карантинирани лица от Гранична полиция отговориха, че се намират в база на Министерство на образованието и науката, но не са запознати с нейното местонахождение.

От присъстващия дежурен екип на РЗИ - Добрич съобщиха, че работят на смени единствено служители от тяхната регионална здравна инспекция. Други инспекции от страната не са ангажирани, поради което изпитват сериозни затруднения в изпълнението на служебните си задължения.

Служителите от РЗИ - Добрич работят по трима души на смяна на румънската територия на граничния контролно-пропускателен пункт и проверяват от 150 до 250 души за COVID инфекция. Получили сведения, че скоро щели да бъдат подпомогнати от специалисти на медицински лаборатории „Кандиларов“, които щели да работят само през деня.

По отношение на граничния паспортен контрол, екипът на НПМ беше уведомен, че много от украинските граждани не притежават необходимите лични документи за преминаване на държавна граница. Служителите на Гранична полиция проверявали по 1000 души на смяна. Освен автобусите, между 60 и 70 леки автомобили с украинска регистрация влизали на територията на Република България. Екипът беше уведомен, че засиленият трафик се забелязва през последните 4 - 5 дни, като преди това на българска територия са влизали между 400 и 500 човека на денонощие.

Повечето от лицата, които придружават малолетни и непълнолетни украински граждани и не са техни родители представят пълномощно или декларация. В случай, че нямат необходимите документи от Гранична полиция уведомяват Държавна агенция за закрила на детето.

В хода на проверката, екипът на НПМ се среща с представители на Дирекция „Социално подпомагане“ - Добрич, които съобщиха за две непридружени 16-годишни лица от Украйна. Същите били настанени в почивна станция на ДСК, находяща се в с. Кранево, община Балчик, област Добрич. Нямаха данни за други непридружени деца, а в случай че в бъдеще има такива, то те ще бъдат настанявани в Център за настаняване от семеен тип гр. Добрич. При срещата с представителите от Дирекция „Социално подпомагане“ от Гранична полиция доведоха непълнолетно момче на 17-годишна възраст, което не беше придружено от отговарящо за него пълнолетно лице и нямаше документи за самоличност. Представителите на Дирекция „Социално подпомагане“ - Добрич веднага се заеха с неговия случай.

Екипът на НПМ разговаря с някои от чакащите на ГКПП Дуранкулак украински граждани, които споделиха, че са пристигнали към 22 ч. предишната вечер. Налагало се да чакат от 10 до 15 часа докато бъдат регистрирани за временна закрила и насочени към места за

настаняване. Много от тях ползвали услугите на украински туроператори да бъдат превозени до Република България и да бъдат настанени в съответни хотели по българското черноморско крайбрежие. Те не изразиха оплаквания от материално - битовите условия на ГКПП, но се интересуваха основно от това къде и кога ще бъдат настанени. Оплаквания имаше от дългия престой на ГКПП, както и че се е наложило да преспят в автобусите.

Шофьорът на един от автобусите събщи, че след като на всички пътници бъде предоставена временна закрила ще потеглят за Двореца на културата и спорта в гр. Варна, където ще бъдат разпределени в места за временно настаняване.

ПРОВЕРКА ПО СИГНАЛ за непридружени непълнолетни лица в Почивна база на ДСК, с. Кранево, община Балчик, област Добрич

По повод предоставената информация от представителите на Дирекция „Социално подпомагане“ гр. Добрич за две непълнолетни, непридружени лица от Украйна, настанени в почивна база на ДСК, находяща се в с. Кранево, община Балчик, област Добрич, екипът на НПМ посети посоченото място и се срещна с неговия управител.

Според управителя двете момчета, навършили 16-годишна възраст са с придружител – пълнолетна украинска гражданка, която е техен настойник. Бяха поискани и проверени картите им за предоставена временна закрила. Екипът на НПМ констатира, че ненавършилите пълнолетие лица са с придружител, който отговаря за тях, настанен е в същата стая и ги представлява с декларация от родителите им. В момента на проверката те бяха на разходка.

Управителят на комплекса събщи, че към него се обръщат други настанени бежанци за търсене на лекарска помощ. От местната ДКЦ го информирали, че могат да преглеждат бежанците срещу заплащане. **В тази връзка НПМ препоръчва на Националния координационен щаб за бежанците от Украйна наличната в РЗИ информация за лечебните заведения, заявили обслужване на бежанци да се предоставя и на хотелиерите, които постоянно да ги обслужват/подпомагат в хотелите.**

ПРОВЕРКА В ЦЕНТЪР ЗА СЪДЕЙСТВИЕ НА БЕЖАНЦИ ОТ УКРАИНА

В Двореца на културата и спорта, находящ се в гр. Варна, бул. „Княз Борис І“ 115 се помещава денонощен Център за съдействие на бежанци от Украйна, където работят доброволци, които приемат и разпределят дарения за украинските граждани, търсещи закрила. Там пристигат всички автобуси, превозващи идващите от Украйна лица, след което ги насочват за настаняване по хотели.

Центърът е разположен в част от коридора на партерния етаж на сградата. В него работят представители на Българския Червен кръст и на други дружества и организации с нестопанска цел, за предоставяне на помощ и подкрепа.

Център за съдействие на бежанци от Украйна - Дворец на културата и спорта, гр. Варна

Екипът на НПМ констатира, че на мястото е изграден детски кът и са поставени матраци със завивки за пристигащите малолетни деца. Предоставено е и електричество за зареждане на мобилни телефони. При разговор с украински граждани се установи, че всички пристигат от места с активни военни действия. Представителите на БЧК раздаваха найлонови торбички с кроасани, вафли, солети и натурални сокове. Към момента на извършване на проверката, екипът на НПМ срещна украински граждани, с които беше проведен разговор по-рано през деня на ГКПП Дуранкулак. Същите заявиха, че им е предоставена временна закрила и очакват да бъдат насочени към мястото, където ще отседнат.

Месата за сън на приземния етаж в залата

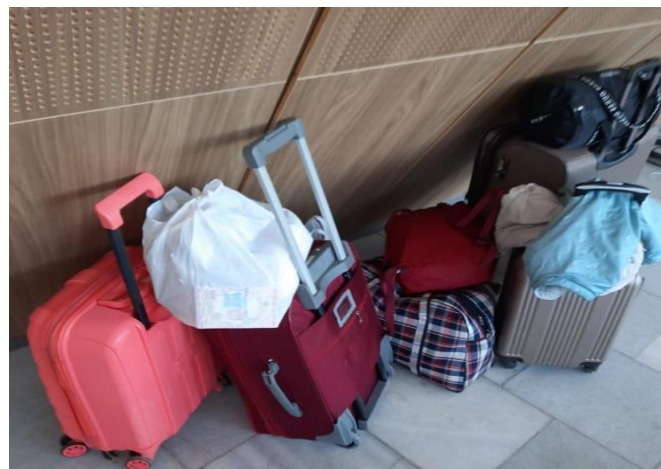

Предоставено е електричество за зареждане на мобилни телефони

Изграденият детски кът

Пакетите с храна и напитки на БЧК

Места за оставяне на багажа

Подобно на граничния пункт на българо-румънската граница, в Центъра за съдействие на бежанци от Украйна се срещаха предимно жени и непълнолетни деца, някои от тях с домашните си любимци.

Екипът на НПМ установи, че пространството, на което се намира Центърът за съдействие на бежанци от Украйна е изключително малко за големия брой украински граждани, които го посещават. Търсещите закрила лица имат малко пространство, на което да оставят багажа си и да чакат своя ред да получат помощи или да бъдат насочени към място за настаняване. Освен това проверяващият екип констатира, че броят на доброволците в Центъра не е достатъчен за обслужването на украински граждани, събрали се на място. Центърът трябва да се разшири и дооборудва, за да се използва пълноценно и да се избегне струпване на бежанци на ГКПП. В момента на проверката на НПМ на място работеха 4 гишета и настаняваха украински граждани в хотел в гр. Созопол. Чакащите бяха около 30 - 40 лица и част от тях си търсеха място за нощуване за една вечер, ако не могат да бъдат настанени в хотел днес. При проведен разговор с Националния координационен щаб за бежанците от Украйна се установи, че хотелите, изявили желание да настаняват бежанци в района на Варна, са почти на изчерпване и ще се обсъжда възможността за оборудване с легла на зала в кв. „Владиславово“.

Конкретни препоръки

В резултат от извършената проверка, омбудсманът като национален превантивен механизъм отправя следните препоръки:

I. На министъра на здравеопазването:

1. На ГКПП Дуранкулак да бъдат изпратени специалисти и от други Регионални здравни инспекции, които да подпомогнат работещия на място екип от РЗИ - Добрич в извършването на бърз антиген тест за COVID инфекция на търсещите закрила украински граждани;

2. Да се извърши проверка относно възможността за допълнително възнаграждение на екипите на РЗИ, изпълняващи служебните си задължения на ГКПП Дуранкулак денонощно или на удължени смени, съобразно законодателството на Република България.

II. На министъра на вътрешните работи:

Поради големия брой пристигащи украински граждани, търсещи закрила в Република България на ГКПП Дуранкулак да бъдат командировани гранични полицаи, които да подпомогнат намиращите се там служители на Гранична полиция в извършването на паспортна проверка.

III. На кмета на община Шабла:

Във връзка с голямото натрупване на битови отпадъци в района на ГКПП Дуранкулак, което представлява опасност за здравето на лицата, търсещи закрила, както и на служителите на ГКПП, да бъдат предоставени допълнителни контейнери за смет и да бъде определен специален график за тяхното събиране и извозване.

IV. На председателя на Български Червен кръст:

1. Да бъдат осигурени достатъчно хранителни продукти и напитки, съобразно увеличения поток от търсещи закрила украински граждани на ГКПП Дуранкулак и Центъра за съдействие на бежанци от Украйна, находящ се в помещения на Двореца на културата и спорта в гр. Варна;
2. Да бъдат осигурени допълнителен брой походни легла и други съоръжения за почивка и отдых в палатките, разположени при ГКПП Дуранкулак.
3. Да се отпуснат средства за осигуряване на лекарства за украинските бежанци от дарителската сметка за пострадалите от кризата в Украйна.

V. На кмета на община Варна:

Да бъде осигурено повече пространство за търсещите закрила украински граждани, пристигащи и чакащи в Центъра за съдействие на бежанци от Украйна, находящ се в помещения на Двореца на културата и спорта в гр. Варна.

VI. На Националния координационен щаб за бежанците от Украйна

Наличната в РЗИ информация за лечебните заведения, заявили обслужване на бежанци, да се предоставя и на хотелиерите, за да е възможно постоянно да ги обслужват и подпомагат в хотелите.

ПРОВЕРКА ПО САМОСЕЗИРАНЕ в сектор „Център за настаняване на чужденци – Елхово“ към отдел „Специален дом за временно настаняване на чужденци – Любимец“ при дирекция „Миграция“ – МВР (ЦНЧ – Елхово) и буферен център за чужденци в гр. Бургас, кв. Сарафово - към министерство на отбраната

Проверката е извършена по повод медийни публикации и твърдения, че българските държавни органи изпитват затруднения с преместването и настаняването на голям брой украински граждани, получили временна закрила на територията на Република България, които след 31 май 2022 г. трябва спешно да бъдат изведени от хотелите, където пребивават, транспортирани и настанени в държавни бази и почивни станции из цялата страна.

Събраната информация е базирана на проверка и проведени срещи на място с представители и служители на съответните държавни администрации (с Началника на лагера в гр. Елхово и служители на МВР, представители на БЧК, председателя на Националния координационен щаб за бежанците от Украйна и председател на Държавната агенция за бежанци към Министерски съвет, представители на Министерство на отбраната, представители на Областна администрация – Бургас, представители на Община Бургас, доброволци, както и интервюта с украински граждани).

Внезапната проверка на омбудсмана в двата буферни центъра за разпределение на украински граждани със статут на временна закрила в гр. Елхово и кв. „Сарафово“ в гр. Бургас констатира, че подготовката за приемане на хора е стартирала късно. Това поставя под напрежение оторизираните институции да организират процеса по настаняване, а в

последствие и по извозване до държавните бази, определени за приемането на граждани с временна закрила. Липсата на информация къде и кога ще бъдат настанени украинските граждани е ключов проблем, който поставя под напрежение и несигурност хората с временна закрила.

Проверката на екипа на омбудсмана в гр. Елхово на 1 юни 2022 г. установи, че центърът разполага с капацитет от 1768 места за настаняване в 221 нови жилищни фургона, които имат по две стаи с 4 двойни легла - на вишка. Всичките са оборудвани с нов постелъчен инвентар – възглавници и чаршафи. Поради факта, че фургоните не са използвани до момента бе констатирано, че са възникнали проблеми с електрозахранването, ключалките и др. Мястото разполага с 20 санитарни фургона, всеки с по 7 тоалетни и бани – общо 140, като екипът на омбудсмана установи и наличието на течаща топла и студена вода.

Санитарните фургони с течаща топла и студена вода

Фургоните са разположени на площ от 22,5 декара дворно охраняемо асфалтово пространство, като цялата площ не е залесена и е изложена на пряка целодневна слънчева светлина. Фургоните са неклиматизирани и дневната температура навън и в тях, достига изключително високи стойности, което е неблагоприятно за по-продължителен престой и крайно неподходящо за малки деца и хора с тежки хронични заболявания. Условието не са благоприятни за деца, тъй като няма обособен детски кът за игра и почивка и не са осигурени никакви допълнителни занимания.

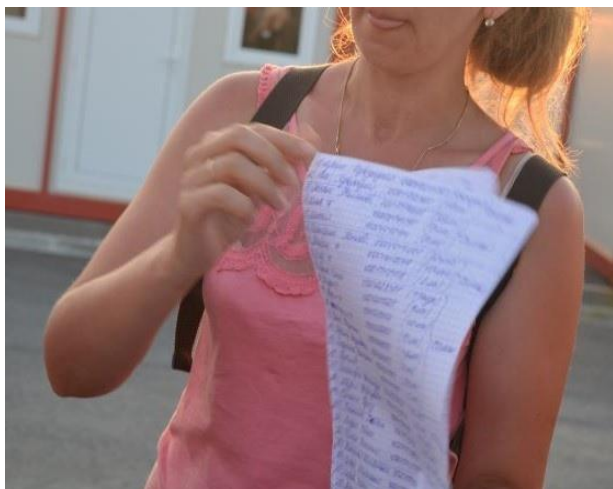
Условието за настаняване

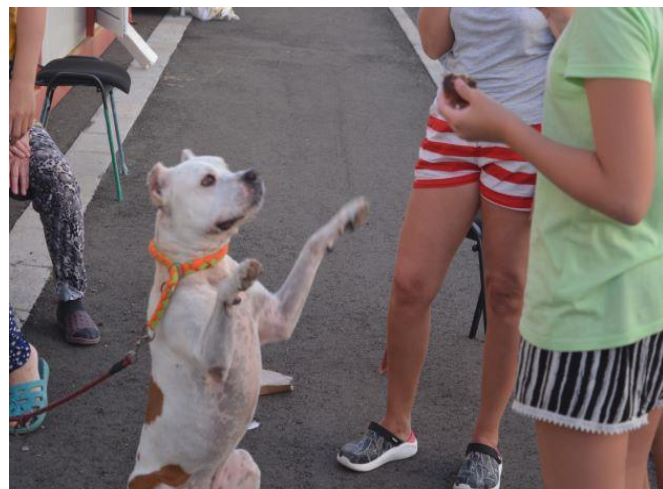
Фургони с настанени бежанци

Беше констатирана липсата на хладилници и хладилни витрини за съхранение на хранителни продукти и напитки. В деня на проверката (1 юни) бяха доставени 10 електрически кани, необходими за приготвянето на топли напитки, бебешки храни и супи.

При среща с началника на центъра в гр. Елхово екипът беше информиран, че украинските граждани са започнали да пристигат на 31 май 2022 г. между 18.00 и 21.00 часа, с 10 автобуса и няколко частни автомобили. Пренощуващите в центъра са били 561 души, а на 1 юни са изведени 413 украински граждани с временна закрила, като основно е даден приоритет на уязвимите групи - родители (майки) с деца до 3-годишна възраст, пенсионери и хора с хронични заболявания и трайни увреждания. Гражданите с домашни любимци, с деца над 3-годишна възраст и хора от едно семейство или група, които не искат да се разделят, са оставени за преместване на по-късен етап (2-ри юни). От 18 болни с хронични заболявания, екипът констатира 8 останали и 10 изведени от центъра. Екипът на омбудсмана беше информиран, че хората с хронични заболявания въобще не е трябвало да пътуват, но поради грешки и пропуски в организацията са се озовали в лагера в гр. Елхово. Гражданите от уязвимите групи бяха насочени с приоритет към базата на Министерски съвет в гр. Варна. Останалите граждани бяха извозени към държавните бази във Велинград, Боровец, Ястребино и Старозагорски минерални бани.

Самоорганизация за напарвата на списъци

Украински граждани с домашни любимци

Пред екипа на омбудсмана украинските граждани с притеснение споделиха за липсата на първоначална организация и информация при транспортирането им до и от центъра в гр. Елхово към държавните бази, което е довело до сваляне на хора от автобуси, струпване, пререждане и напрежение. Това ги е принудило сами да изготвят помежду си списъци за подпомагане на по-добрата организация. Бяха показани изготвени 3 списъка – за жени с деца, за пенсионери и за хора с домашни любимци. Най-големият проблем според тях беше липсата на предварителна информация кога и къде ще бъдат преместени. Такава информация се получаваше в последния момент от централно държавно ниво, сутринта в деня на извеждането, след уточняване на свободните държавни бази и техния капацитет. Екипът на омбудсмана констатира, че тази информация е трябвало да бъде събрана и обработена преди 31 май, за да може преместването на украинските граждани с временна закрила да протече гладко и без забавяне и по възможност без използването на буферни разпределителни центрове.

Работата на центъра в гр. Елхово се обезпечаваше от служители от Държавната агенция за бежанци при Министерски съвет (ДАБ), логистиката се осъществяваше от служители на МВР, БЧК и доброволци. Медицинското обслужване от 1 юни беше поето от МИ - МВР – една линейка с екип от лекар и медицинска сестра, който разполагаше и с фургон за работа на място, с работното време от 8.00 до 17.00 часа, като в останалото време беше на разположение за повикване при спешни случаи. Екипът беше уведомен, че на 31 май вечерта линейката е била извикана по спешност, тъй като на една жена ѝ е прилошало и е била с високо кръвно налягане. Тя е била изведена незабавно и в последствие върната след овладяване на състоянието. В 20.00 часа на 1 юни линейката беше на място в лагера, извикана за дете с висока температура от 39,7 градуса.

Екипът на омбудсмана завари доброволци от Варна, които раздаваха топли храни, напитки и тоалетни принадлежности. Храненето на чужденците се осъществяваше от община Елхово чрез Социалния патронаж, храната основно беше суха, но включваше и плод. Вода се раздаваше и от БЧК, като хората с временна закрила споделиха, че тя не им е достатъчна в горещината през деня.

Доброволци от Варна раздават топли храни

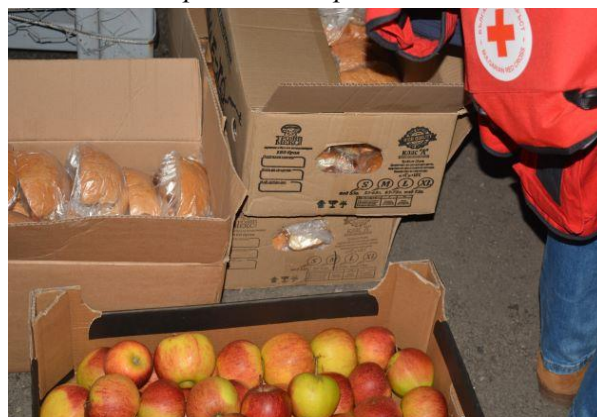
Дежурната линейка с екип от МИ - МВР

Придвижването на украинските граждани е свободно, като в рамките на деня на проверката между 50 и 60 от тях бяха напуснали доброволно и самостоятелно центъра с помощта на микробуси или таксито, главно в посока гр. Бургас.

В деня на проверката около 21.00 часа в центъра в гр. Елхово от гр. Варна пристигнаха 62 души с два автобуса и един лек автомобил, които бяха регистрирани в рамките на 30 минути и бяха настанени в свободни контейнери. Очакванията на ДАБ бяха центърът в гр. Елхово да приключи дейността си на 2 юни 2022 г. и всички настанени украински граждани с временна закрила да бъдат преместени в държавни бази и станции в страната. В действителност до края на 2 юни хората бяха преместени и лагерът беше затворен.

Посрещане и регистриране на гражданите с временна закрила

База на МО в кв. „Сарафово“, гр. Бургас

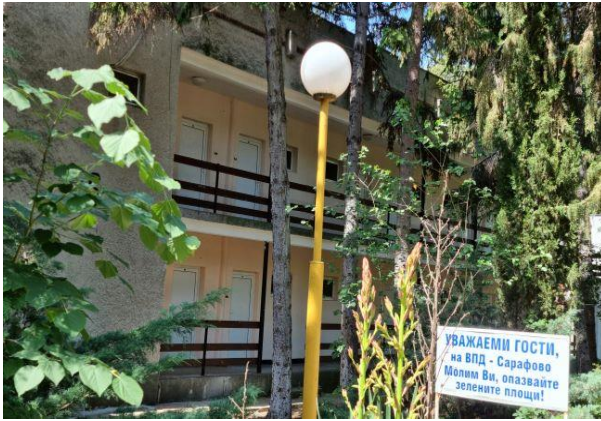
Проверката на екипа на омбудсмана в хотелската база на МО в кв. „Сарафово“, гр. Бургас, превърната в буферен разпределителен център, установи 167 настанени украински граждани в 6 сгради със самостоятелни стаи, обезпечени с постелъчен инвентар, които разполагат със собствен санитарен възел. Общият капацитет на хотелската част е над 250 места. Екипът беше уведомен, че на 1 юни 2022 г. 60 души били изведени и настанени в база на НЕК ЕАД в гр. Приморско. В базата на МО към момента на проверката имаше настанени 6 деца на възраст от 0 до 3 години и 17 деца на възраст от 3 до 17 години. Екипът беше информиран, че предишната вечер (1 юни) от буферния център са изведени хора с увреждания и настанени в общежитие в жк. „Славейков“, гр. Бургас. Отново украинските граждани бяха притеснени от липсата на информация колко време ще прекарат в буферния център и кога и къде ще бъдат преместени след това. Самите служители в буферния център също не разполагаха с тази информация и се оплакаха, че са били уведомени, че ще приемат украинци с временна закрила в последния момент – 30 май 2022 г. Това потвърждава заключенията на екипа на омбудсмана, че организацията на преместването е закъсняла и не добре подготвена.

В рамките на два дни 9 украински граждани напуснали доброволно буферния център в кв. „Сарафово“, като имало и такива, които въобще не са пожелали да бъдат настанени в него, макар условията за пребиваване да бяха добри и да имаше свободни места. Всичките напуснали са попълнили декларация-образец за отказ от настаняване.

Базата, състояща се от 6 двуетажни сгради, е разположена на 100 декара залесена площ край брега на морето. В нея към момента на проверката бяха настанени и 50 военнослужещи, които до края на 2 юни беше предвидено да напуснат, което освобождава допълнително места. Въпреки това Министерството на отбраната беше осигурило и разпънало 20 климатизирани палатки, всяка с капацитет за 20 души, като в 10 от палатките бяха инсталирани по 20 легла с нов постелъчен инвентар, осигурени от БЧК. По информация на служители на МО, получена от екипа на омбудсмана, палатките са били разпънати „за всеки случай“, а в буферния център имаше достатъчно свободни места в основните сгради към момента на проверката.

Жилищната част в хотелския комплекс

Хотелския комплекс – изглед отвън

Изградените климатизирани и захранени с ток палатки

Изградените климатизирани и захранени с ток палатки

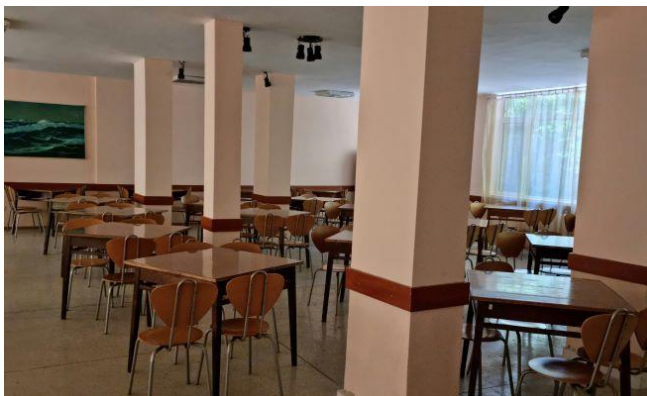
Охраната на входа на центъра позволяваше свободно движение на украинските граждани (излизане и влизане) след записване на ЛНЧ (личен номер на чужденец).

Екипът на омбудсмана констатира, че храненето беше подсигурано в столовата на базата и беше обезпечено от община Бургас чрез Социалния патронаж. Раздадените порции

(яхния зелен боб) бяха малки, като имаше възможност за получаване и на допълнително. В деня на проверката беше констатирано, че е раздаден и хранителен пакет, включващ кроасани, консерва, хляб и вода. В столовата имаше възможност за получаване и на топли напитки – чай, кафе. Провереният екип установи, че в столовата нямаше достатъчно количество прибори за еднократна употреба. Бяха уведомени представителите на Община Бургас и те заявиха, че такива ще бъдат доставени веднага, заедно с допълнителни количества минерална вода за раздаване на настанените украински граждани.

Хранителният пакет, раздаден на 2 юни

Столовата в комплекса

Една порция зелен боб

Осигурена вода и топли напитки

Медицинското обслужване беше обезпечено от един екип на Центъра за спешна медицинска помощ, който постоянно дежуреше пред базата. Гражданите с хронични заболявания и увреждания бяха вписани в списък за приоритетно извеждане.

Екипът на омбудсмана установи, че в центъра работи доброволец - детски психолог, който оказва психологическа подкрепа на децата и те са ангажирани със занимания по рисуване. При проверката в центъра работят и служители на ДАБ (общо 7 човека), на Областна администрация – Бургас, община Бургас и доброволци-преводачи, които оказват нужното съдействие на украинските граждани.

II. Права на лицата, търсещи международна закрила

Структури към Министерство на вътрешните работи

1. Гранично полицейско управление – гр. Свиленград

А) Условия на живот

Проверяващият екип посети Гранично полицейско управление - Свиленград (ГПУ-Свиленград), находящо се в гр. Свиленград, ул. „Стефан Стамболов“ № 21. То изпълнява функциите по охрана на участък от държавната граница с обща дължина 36,8 км. В неговия район се намира ГКПП „Капитан Андреево“, най-големият пункт на Балканския полуостров, през който преминават основните пътища, свързващи Европа с Близкия изток и Азия.

Началникът на ГПУ - Свиленград уведоми проверяващия екип на омбудсмана, че задържаните лица по границата се настаняват в ареста на гранична полиция, находящ се в с. Капитан Андреево. В него наскоро е бил извършен освежаващ ремонт и са поставени нови камери за постоянно видеонаблюдение. Същият разполага с капацитет за над десет задържани лица и се ползва от всички гранични полицейски управления към Регионална дирекция „Гранична полиция“ – Елхово.

Екипът на омбудсмана беше уведомен, че задържаните малолетни и непълнолетни непридружени лица се предават своевременно на служители от Агенцията за социално подпомагане (АСП), които ги настаняват в центрове на Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет (ДАБ при МС).

Според началника на ГПУ - Свиленград, управлението има нужда от още служители, които да работят както в ГКПП „Капитан Андреево“, така и по зелената граница с оглед на трафика на горепосочения граничен контролен пункт, който е изключително натоварен. През него минават по 3000-3500 тежкотоварни моторни превозни средства, както и хиляди леки моторни превозни средства на денонощие. Капацитетът на пътни платна на ГКПП „Капитан Андреево“ не е достатъчен и е необходимо изграждането на допълнителни такива.

Контролът на зелената граница се извършва основно чрез видеонаблюдение. ГПУ-Свиленград разполага само с два дежурни мобилни екипа, които се изпращат при възникнала необходимост. Поради липсата на достатъчен персонал няма възможност да се извършва постоянен граничен контрол с жива сила.

Комуникацията между служителите на граничното полицейско управление и задържаните чужденци се извършва основно чрез хонорувани преводачи.

От ГПУ - Свиленград представиха изискана от проверяващия екип справка, според която:

1. В помещението за настаняване на задържани лица (ПНЗЛ) на ГПУ - Свиленград са били настанени общо 376 лица за периода от 01.01.2022 г. до 30.06.2022 г.;

2. Капацитетът на ПНЗЛ на ГПУ - Свиленград е до 15 възрастни и 4 малолетни лица едновременно;

3. В периода от 01.01.2022 г. до 30.06.2022 г. в ГПУ - Свиленград са били настанени три непридружени малолетни лица, които са предадени на ДАБ и настанени в Регистрационно - приемателен център Харманли.

Във връзка с описания случай в жалба № 6260/2022 г. до омбудсмана на Република България относно неправомерното отнемане на лични документи и прехвърляне през българотурската граница на афганистанския гражданин Али Хосайни, придобил хуманитарен статут с решение на председателя на ДАБ при МС, екипът на омбудсмана не можа да получи информация, тъй като такава нямаше налична. Експертите на НПМ бяха осведомени, че в ГПУ - Свиленград редовно се получават жалби с различни оплаквания, работата по които често затруднява полицейските служители да изпълняват останалите си служебни задължения.

На задържаните в ареста чуждестранни лица задължително се осигурява храна и вода. Всеки възрастен има право на една консерва с храна, бутилка вода, сухар и шоколадова вафла, а всяко дете има право на една консерва с храна, бутилка вода, сухар, вафла и два броя пастет.

Б) Медицинско обслужване

Екипът на омбудсмана провери Медицинската служба от Медицинския институт на МВР (МИ на МВР) в сградата на ГПУ - Свиленград. Беше установено, че в него работят лекар и фелдшер на 8-часов работен ден, които при необходимост оказват спешна медицинска помощ на задържани лица. Намиращият се на смяна фелдшер сподели, че приемат хора от различни възрастови групи, включително и пеленачета. Медицинският кабинет разполага с бързи антигенни тестове за проверка на COVID-19 при задържаните. Медицинската служба се състои от оборудван медицински кабинет, помещение за съхранение на лекарства и помещение за персонала. Осигурени са предпазни облека и маски за персонала за борба с коронавирусната инфекция. На практика обаче кабинетът не се използва за преглед на задържаните чужденци, тъй като те основно се намират в помещенията за 24-часово задържане (бивши казарми), арест в село Капитан Андреево. Лекарят или фелдшерът от медицинската служба се транспортират до с. Капитан Андреево за преглед на задържаните, ако има необходимост, по данни на фелдшера, който е на смяна при проверката. Необходимостта от преглед на задържаните чужденци се преценява от надзорно-охранителния състав в мястото за задържане. НПМ констатира, че така не се изпълняват изискванията (не са налични и документи за това) на Инструкция № 8121з-78 от 24 януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в

Министерството на вътрешните работи – чл. 21. (1) „На задържаното лице се извършва медицински преглед по негово искане или когато здравословното му състояние налага това.“

Медицинският кабинет

Следва да се отбележи, че Инструкцията не се прилага за чужденците в местата за 24-часово задържане като цяло. Това може да се обясни с езиковата бариера и бързото прехвърляне на чужденците в СДВНЧ на МВР. Създават се предпоставки за неустановяване на травматични увреждания на задържаните чужденци, причинени от упражнено насилие. Трябва да се има предвид също така, че при прегледи в СДВНЧ на МВР за медицинските специалисти не е регламентирано задължението да се регистрират и докладват за констатирани травматични увреждания. Медицинските прегледи на задържаните се извършват в кабинета на надзорно-охранителния състав в мястото за 24-часово задържане в с. Капитан Андреево. Там се настаняват и чужденци, задържани на други ГКПП. По данни на надзорно-охранителния състав част от тези чужденци идват с извършени медицински прегледи от ЦСМП по място на задържане.

В тази връзка, омбудсманът като НПМ препоръчва в ГПУ – Свиленград и в ареста на гранична полиция - с. Капитан Андреево, да се създаде възможност да се изпълнява Инструкция № 81213-78 от 24 януари 2015 г. в частта за медицинско обслужване.

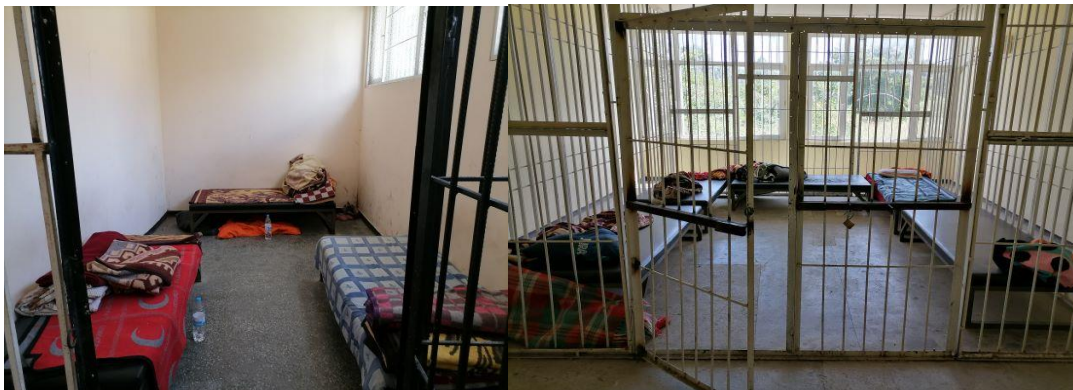
2. Арест на гранична полиция – с. Капитан Андреево

А) Условия на живот

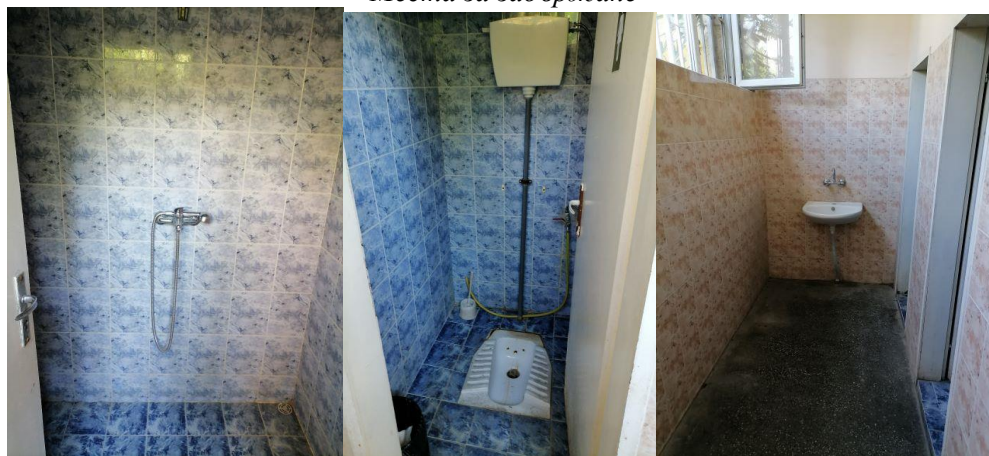
В ареста на гранична полиция, находящ се в с. Капитан Андреево, проверяващият екип на омбудсмана, в качеството му на НПМ, установи наличието на стая с четири легла за непълнолетни лица, отделна стая с три легла за майки с деца и четири килии за възрастни.

Обектът имаше видими следи от наскоро извършени ремонтни дейности. Във всяко помещение за задържани лица има поставен климатик, който да осигурява нормални температури през зимния и летния сезон.

Сградата на ареста е под постоянно видеонаблюдение. За непълнолетните и за майките с деца има отделни санитарни помещения (за мъже и жени), а в крилото за възрастни има отделни баня и тоалетна. Осигурена е топла вода за задържаните чрез монтирани електрически бойлери. Три от килиите за възрастни разполагат с по пет легла и една с три легла. По време на проверката в ареста нямаше задържани лица.

Места за задържане

Санитарно-битови условия

3. Специализиран дом за временно настаняване на чужденци – Любимец (СДВНЧ - Любимец)

А) Условия на живот

При извършване на проверката в СДВНЧ - Любимец бяха настанени 169 лица, от които 161 мъже и 8 жени. Обектът разполага с капацитет за 660 души, от които 300 са в блока зад административната сграда и 360 - в жилищни контейнери.

Контейнери за настаняване и санитарен възел

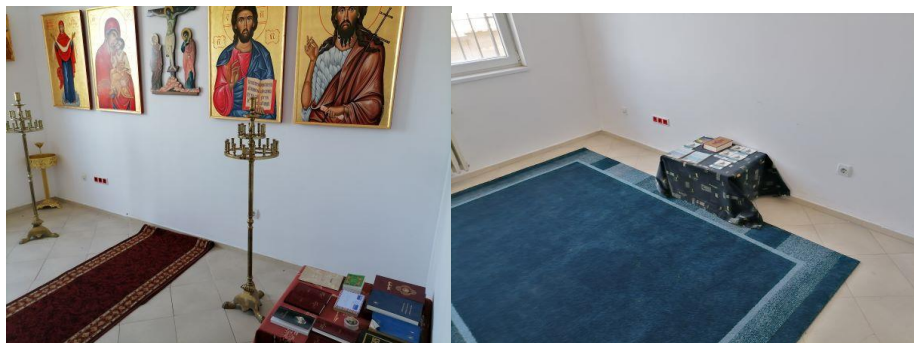
В периода от 01.01.2022 до 30.06.2022 г. в СДВНЧ - Любимец са били настанени общо 3431 лица от различни държави. Всички те са незаконно влезли в страната, заловени са при пътуване или при опит за напускане на територията на Р. България и са доведени в центъра. Повечето от тях (3185 души) били краткосрочно настанени, а на останалите (246 души) са били с наложени принудителни административни мерки, съобразно действащото законодателство.

Средният престой на чужденците в обекта е 15 дни. Представители от МВР уведомиха проверяващия екип на омбудсмана, че няма случаи на бягства от 2012 г. досега.

Домът за временно настаняване на чужденци няма назначени преводачи, но някои от работещите в него служители са били записани на езикови курсове с цел да имат по-добра комуникация с настанените. При необходимост ползват услугите на външни преводачи.

По време на проверката в СДВНЧ - Любимец не бяха установени настанени непридружени деца, както и лица, болни от COVID-19. В случаите, когато има малолетни и непълнолетни без родител или друг пълнолетен член на семейството, който да отговаря за тях, се уведомява незабавно Агенция за социално подпомагане.

Обектът разполага със стаи, които са обособени за молитвени домове на християни и мюсюлмани, както и със специално отделение за жени.

Молитвените стаи

Настанените лица в СДВНЧ - Любимец се хранят по три пъти на ден в столовата. Храната се предоставя чрез кетъринг. Желаетелите могат да си набавят допълнително хранителни продукти от намиращата се на място лавка, която работи от понеделник до събота от 12 до 14 часа.

Столовата за хранене

Според служителите, чужденците в дома могат да ползват само мобилни телефони без монтирана камера. Съобразно утвърдения график, настанените имат право да излизат навън в дворните места на обекта по три пъти на ден. Всяка външна разходка е в рамките на два часа.

Проверяващият екип констатира, че температурите в СДВНЧ - Любимец са изключително високи през лятото. Площадките за разходки и спортни игри на открито са с бетонно покритие, което се нагрива и липсва всякаква растителност, която да осигури сянка. С цел да бъдат подобрени условията за настанените лица през летния сезон е препоръчително поне част от площта на откритите спортни площадки да бъде покрита с тревни или други настилки, които да ограничат негативното влияние на високите температури.

Представители на обекта заявиха, че планират да бъдат окачени леки сенници по високите огради на площадките.

Към момента на извършване на проверката, настанени лица имаше само в блока на СДВНЧ - Любимец. Жилищните контейнери бяха свободни. Според данни на работещите в обекта служители, последните чужденци от там са били изведени на 18.05.2022 г. Всеки жилищен контейнер има капацитет за четирима души и маса за хранене. Отделно има осигурени контейнери за санитарно-хигиенни нужди (бани и тоалетни).

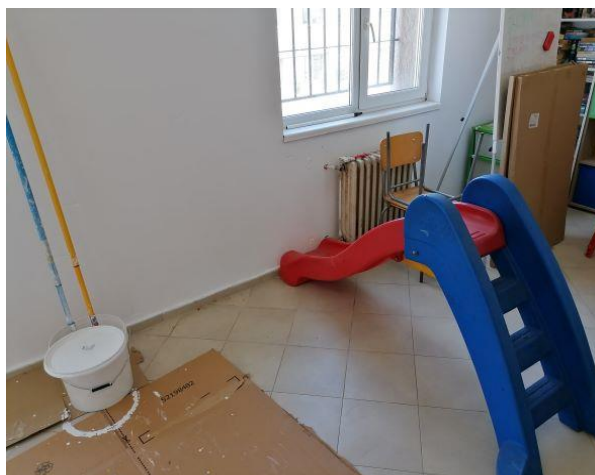
Стълбищата в блока за настанени лица са ремонтирани след предишната проверка. Сградата разполага с поставени стационарни телефони в общите части, които могат да се ползват от чужденците.

По стените има поставена информация на различни езици, сред които английски, френски, арабски, пашу и персийски, която подробно разяснява на настанените техните права и задължения в дома, правото им да потърсят закрила, възможността да поискат медицинска помощ и координати на компетентните органи, към които могат да се обърнат за съдействие.

В отделни помещения са поставени телевизори за ползване от чужденците в обекта. С цел да се подобрят условията за ненавършили пълнолетие лица в някои стаи се извършват ремонтни дейности за осигуряване на детски кътове.

Спално помещение с телевизор

Ремонт за осигуряване на детски кът

На настанените се оказва правна помощ от адвокати на неправителствени организации като Български хелзински комитет, Мисия „Криле“, Фондация „Глас в България“ и др. Чужденците, които имат финансова възможност могат да си наемат лично адвокат.

В СДВНЧ - Любимец продължава да се извършва редовна дезинфекция срещу вредители (хлебарки и дървеници). Всеки етаж от блока на обекта разполага с обща баня и санитарни възли.

Б) Медицинско обслужване

На проверяващия екип беше съобщено, че сред настанените е имало трима души, болни от краста. Те са били подложени на лечение и състоянието им се е подобрило. При необходимост чужденците са извеждани при различни медицински специалисти в гр. Хасково, Любимец или Харманли.

Продължава да е актуален проблемът с намирането на стоматолог, който да посещава задържаните в СДВНЧ - Любимец и да оказва медицинска помощ на настанените лица. Домът разполага с оборудван стоматологичен кабинет, който от години не функционира поради липса на кадри. При необходимост от спешна стоматологична помощ чужденците се извеждат и приемат само от един лекар по дентална медицина в гр. Хасково, като заплащането за извършените манипулации и лечение е от самите пациенти.

В Медицинската служба на МИ на МВР в СДВНЧ – гр. Любимец няма промяна в кадровия състав. В нея работят лекар - началник на службата, 4 медицински фелдшера и медицинска сестра. Осигурява се 24-часова медицинска грижа за настанените чужденци. Медицинската служба е обезпечена с медикаменти и консумативи за дейността си. Медицинските специалисти съобщиха, че е имало известен проблем с лекарствата за деца в началото на годината. За оказване на специализирана медицинска помощ МИ на МВР е

сключил договори с МБАЛ. При настаняване на чужденците в дома те преминават през бърз тест за COVID, първичен медицински преглед и санитарно-хигиенна обработка. При извеждане на чужденците от дома отново се правят тест за коронавирусна инфекция и медицински преглед. Към момента на проверката в стационара на медицинската служба не бяха настанени чужденци за лечение и наблюдение. Предходният ден е изписан последният болен от скабиес (краста). По данни на медицинския фелдшер, няма бежанците болни от COVID, скабиес и тежки хронични заболявания. Осигурена е възможност за диетично хранене на нуждаещите се. При направените срещи с бежанците не бяха получени оплаквания от медицинското обслужване.

4. Специален дом за временно настаняване на чужденци – София (СДВНЧ-София)

А) Условия на живот

При извършване на проверката, проверяващият екип установи, че в обекта са настанени 302 лица при общ предвиден капацитет за 400 души. Според представители на СДВНЧ - София на 25.07.2022 г. 220 човека от чужденците със съдействието на Българския хелзинкски комитет ще подадат молби за предоставяне на закрила.

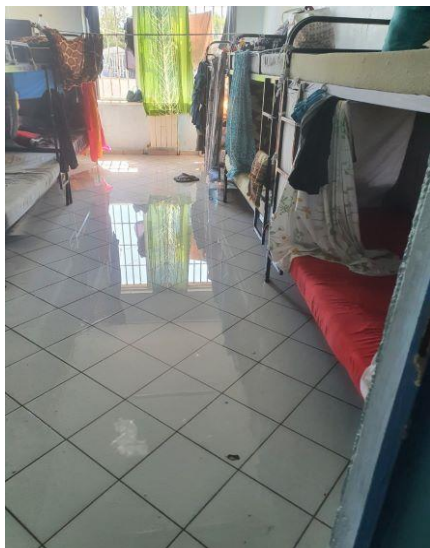
Настанените са разпределени по помещенията съобразно тяхната националност, пол, етнос и вероизповедание.

Общият санитарен възел

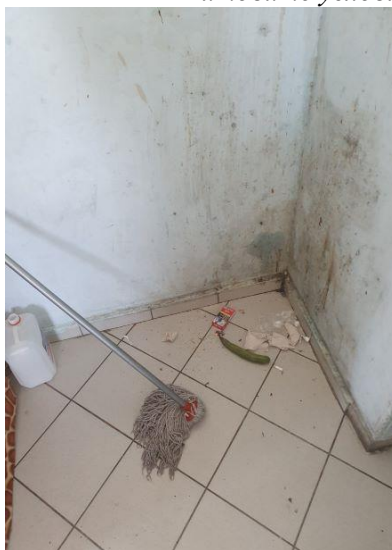
Влага и мухъл на тавана

Битовите условия за живот

Битовите условия за живот

Молитвена стая

В СДВНЧ - София нямаше настанени непридружени малолетни и непълнолетни деца. Когато в дома има ненавършили пълнолетие лица, те се предават на съответната Дирекция „Социално подпомагане“.

Според изискана от проверяващия екип справка в периода от 01.01.2022 до 30.06.2022 г. в СДВНЧ – София са били настанени общо 2736 чужденци, граждани на 38 държави, а трима са със статут без гражданство. От тях 2511 души са били с мярка „краткосрочно настаняване“, а 225 с наложени принудителни административни мерки.

Повечето от настанените през първото шестмесечие на 2022 г. са от мъжки пол (2434 души). Броят на ненавършилите пълнолетие лица е 109, от които 98 са момчета (32 малолетни и 66 непълнолетни), а 11 са момичета (7 малолетни и 4 непълнолетни).

Общият среден престой на настанените в СДВНЧ - София с наложени принудителни административни мерки е 82 дни, а на лицата с мярка „краткосрочно настаняване“ е 14 дни.

Повечето чужденци в СДВНЧ – София са били задържани в опит да преминат българо-сръбската граница, т.е. те вече са успели да влязат нелегално на територията на Република България.

Към момента на проверката в обекта имаше 14 болни от COVID-19. Всички бяха настанени и изолирани в блока зад административната сграда. Помещението, където се намират, е заключено и не се допускат до него други лица, освен от оторизирания персонал.

Чужденците редовно се проверяват за COVID инфекция. При настаняване в обекта, задължително им се извършва PCR тест, а няколко дни по-късно им се прави бърз антигенен тест от компетентни медицински лица.

Във връзка с продължаващия проблем с наличието на дървеници, от дома са сключени договори с фирми, които са пръскали в целия обект с цел тяхното унищожаване. От бюджета е платена сумата от около 11 000 лв. за извършване на тези услуги. Обмислян е и вариант за борба с вредителите (чрез димки), но това може да се реализира само след като се установи, че ще бъде безопасно за настанените в СДВНЧ - София.

По отношение на проблема с ВиК (отходен канал, който минава покрай обекта) от персонала уведомиха проверяващия екип, че ползват услугите на лицензирана фирма, която събира и извозва фекалните води, когато излизат изпод почвата. И до днес, не може да се установи собствеността на имотите, през чиято територия е изграден каналът, а това представлява сериозна пречка за намирането на постоянно решение на проблема. Отходният канал е построен в годините, когато на мястото на днешния СДВНЧ - София е имало военно поделение. От общината все още не са представени документи за собствеността.

Настанените лица се хранят по три пъти на ден в столовата. При необходимост се хранят по стаите си. Задължително се спазват хранителните режими на хората, които страдат от съответни заболявания.

Съобразно утвърдения график, ако желаят чужденците могат да излизат на двора по два пъти на ден.

Столовата за хранене

Проверяващият екип обиколи сградите на СДВНЧ - София при оказано пълно съдействие от страна на персонала. Поради липса на преводачи, екипът беше придружаван от настанен в дома чужденец на име Ясин, който да превежда на арабски и на български език. Той е иракски гражданин, етнически арабин, който от пет години живее и работи в Република България. Настанен е в СДВНЧ - София от три месеца поради липса на правно основание за пребиваване на територията на българската държава. Понастоящем води дело пред компетентния български съд. Правата и интересите му се защитават от упълномощен от него адвокат.

В помещенията на втория етаж са настанени предимно семейства. Жените и мъжете спят в отделни стаи. Не е установено наличие на хлебарки и дървеници.

До стаите има две действащи перални и две сушилни, които се ползват редовно от настанените лица. На стената е залепено упътване за ползването на тези машини.

Чужденците, пребиваващи на втория етаж на административната сграда, не споделиха оплаквания относно материалните условия, нито от отношението на персонала към тях.

На място имаше хладилна камера (фризер), в която временно се съхраняват дрехите на новонастанените лица с цел да се унищожат евентуално намиращите се в тях дървеници и други вредители. Много от чужденците бяха облечени с дрехи, предоставени им от персонала на обекта.

Пералното помещение

Хладилна камера за дрехи на новодошли

Столовата на СДВНЧ - София се намира на партерния етаж на блока зад административната сграда. Намиращата се там лавка не функционира, като се смята, че това е заради високите цени на продуктите и липсата на интерес от страна на пребиваващите чужденци.

Домът разполага с молитвени стаи за съответните вероизповедания, които могат да се ползват от настанените. В блока зад административната сграда има и център от затворен тип на Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет.

На втория и третия етаж от блока са настанени само мъже от различни националности. Те се оплакаха пред проверяващия екип от лошите материални условия. Някои от тях имаха следи от множество ухапвания от дървеници, а други се оплакваха от стомашни проблеми. Едно от лицата, които разговаряха с екипа на омбудсмана сподели, че нямат постоянно топла вода, а само в определени часове на денонощието (от 7 до 11 часа, от 12 до 15 часа и от 20 до 23 часа). Други молеха да им бъдат осигурени допълнително кофи с парцали и препарати за чистене, както и сапуни, и шампоани. От персонала на обекта обаче уведомиха проверяващия

екип, че редовно им се дават материали за почистване на помещенията. Чужденците често връщали кофите и дръжките на парцалите счупени, а самите парцали хвърляли в тоалетните чинии, което предизвиквало проблеми с канализацията.

Много от настанените лица изразиха оплаквания по отношение на храната, а други че се иска от тях да заплащат с лични средства необходимите им лекарства.

Чужденците, които имат близки на територията на Република България имат право на свиждане с тях, два пъти седмично във вторник и четвъртък. В СДВНЧ - София се допуска доставка на храна отвън за настанените, при условие, че тя бъде пакетирана, без метални прибори за хранене и без стъклени буркани/бутилки.

На различни места по стените в обекта е налична информация за чужденците относно възможността им да получат безвъзмездна правна помощ и да поискат да им бъде образувана процедура за предоставяне на закрила по реда на действащото българско законодателство – Закона за убежището и бежанците (ЗУБ).

Във фойето на блока са инсталирани стационарни телефони, които могат да се ползват от настанените лица.

Разходките се извършват в двора на СДВНЧ - София, който е ограден с висока метална мрежеста ограда. Настанените лица имат възможност да се разхождат и да практикуват различни спортове там. Настилката обаче е бетонова, нагрява се силно през летните горещи дни и допълнително допринася за високите температури. Това е причината лятно време чужденците да не желаят да излязат навън. По време на проверката всички лица предпочитаха да си останат в стаите и на двора нямаше хора. Някои от настанените заявиха, че излизат през сутрешните часове около 10 часа, когато и температурите са по-ниски.

Място за разходка

След като завърши обиколката си на обекта, проверяващият екип поиска да му бъде предоставено досието на г-н Халил Дукен Ездо, за който от Дирекция „Миграция“ на МВР бяха уведомили омбудсмана за предстоящото му връщане до страна по произход с писмо вх. № 04-03-13/21.07.2022 г.

В писмото липсваха данни за центъра, в който горепосочения чужденец е настанен, както и насрочена дата за изпълнение на наложената му мярка по чл. 39а от Закона за чужденците в Република България. Докато се запознаваше със съдържанието на приложените документи в досието, екипът на омбудсмана поиска г-н Ездо да бъде доведен и да разговарят с него. След кратко чакане проверяващият екип беше уведомен, че наложената принудителна административна мярка на лицето е изпълнена предишният ден.

Б) Медицинско обслужване

В Медицинската служба на МИ на МВР в СДВНЧ – София работят лекар на граждански договор и 4 медицински фелдшери. Длъжността за лекар – началник на Медицинската служба е свободна. Осигурява се 24-часова медицинска грижа за настанените чужденци. Специализирана медицинска помощ за тях се осъществява в МИ на МВР. Медицинската служба е обезпечена с медикаменти и консумативи за дейността си. При настаняване на бежанците в дома се правят PCR тест, първичен медицински преглед и санитарно-хигиенна обработка. При извеждане на чужденците от дома отново се правят бърз антиген тест за коронавирусна инфекция и медицински преглед. Въпреки това при преместване на чуждици от СДВНЧ – Бусманци в РПЦ на ДАБ - Харманли, са установени чужденци, в две от изпратените групи, с положителни бързи тестове за COVID и със скабиес. Началникът на СДВНЧ – София съобщи също, че по своя инициатива е провел тестване за коронавирусна инфекция сред част от пребиваващите в дома чужденци. Установени са трима с позитивни тестове. Омбудсманът като НПМ счита, че МИ на МВР трябва спешно да назначи началник на Медицинската служба, за да се подобри организацията и качеството на медицинската дейност. Към момента на проверката бяха установени 14 чужденци с COVID. Те са изолирани в отделно крило на втория етаж на дома. Имат лека симптоматика на заболяването и са на медикаментозна терапия. Спазват се всички разписани противоепидемични мерки, дадени от МИ на МВР.

В хода на проверката беше установено, че от 2020 г. здравни инспектори на МИ на МВР не са посещавали дома, за да контролират и проверяват санитарно-хигиенните условия на живот и противоепидемичния режим, въпреки дадена препоръка от НПМ при предишна проверка. Сега отново бяха констатирани чужденци с хронични кожни проблеми – краста и пиодермия, нахапвания от дървеници, наранявания от пътувания с вторични инфекции. В добавка следва да се отбележи лошата лична хигиена на настанените, която затруднява лечебния процес и неуспешната борба на администрацията на дома с вредителите (дървеници, хлебарки, бълхи).

Конкретни препоръки

В резултат от извършената проверка, омбудсманът като национален превантивен механизъм отправя следните препоръки към МИ на МВР:

1. Да изпрати на място в Медицинската служба на СДВНЧ – София, специалист по кожни болести за консултация и лечение на бежанците;
2. Здравните инспектори на МИ на МВР да извършват системен контрол на санитарно-хигиенните условия и изпълнението на противоепидемиологичните мерки в СДВНЧ – София;

3. Да се назначи началник на Медицинската служба в СДВНЧ – София и медицинските специалисти, работещи там да се включат в категорията на лицата от първа линия за борба с COVID инфекцията, съгласно критериите на МЗ.

Структури към Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет

1. Регистрационно-приемателен център – Харманли (РПЦ-Харманли)

А) Условия на живот

Според предоставена справка, изискана от проверяващия екип, в периода от 01.01.2022 до 30.06.2022 г. в РПЦ - Харманли са приети общо 2004 кандидати за международна закрила. Към момента на проверката в обекта имаше 710 настанени лица при общ капацитет за 1676 души.

По-голяма част от настанените са сирийски граждани, а останалите са от Ирак, Алжир, Мароко, Египет и Еритрея. Повечето от иракските граждани са етнически кюрди. Трима души са без гражданство.

Отделните етноси в РПЦ - Харманли съжителстват спокойно без да има конфликти помежду им. Във връзка с възникнал инцидент на 13.06.2022 г., в който сирийски гражданин, нанесъл прободни рани с нож на други трима сирийци, служители от обекта уведомиха проверяващия екип, че случаят е битов (заради спор за жена). Пострадалите били без опасност за живота. Жената е сирийска гражданка, майка на едно малолетно дете. След случая извършителят е изведен от обекта, а майката е преместена с детето си в Звено „Майка и бебе“ на Комплекс за социални услуги за деца и семейства в гр. Стара Загора.

В РПЦ - Харманли са настанени 185 деца, от които 68 са непридружени. Повечето от тях са непълнолетни и почти всички са момчета. На всяко непридружено лице се назначава служебен защитник, който го представлява пред съответните държавни органи на Република България и защитава неговите законни права и интереси. За всяко непридружено, ненавършило пълнолетие дете се подава молба за предоставяне на закрила по реда на ЗУБ.

Условията за живот и обучение

РПЦ - Харманли не разполага със сигурна зона за непридружени непълнолетни и малолетни деца, търсещи международна закрила. Единствената такава зона в структурата на ДАБ при МС се намира в РПЦ - София, гр. София, кв. „Овча купел“, ул. „Монтевидео“ № 21А.

Някои от ненавършилите пълнолетие непридружени лица са изпращани в Център за настаняване от семеен тип гр. Раднево.

Служителите на РПЦ - Харманли комуникират с лицата търсещи закрила чрез двама преводачи, които са им осигурени от Българския червен кръст.

За децата, които учат български език в класната стая на регистрационно -приемателния център има само една учителка. Някои от учещите деца са интегрирани. Сред по-големите от тях има ученици, които са приети да учат в Езикова гимназия „Д-р Иван Богоров“ в гр. Димитровград.

Много от настанените лица в РПЦ - Харманли работят като готвачи, шивачи, берачи и други професии при работодатели в различни краища на България.

Според представители на центъра, броят на настанените, които напускат е изключително малък.

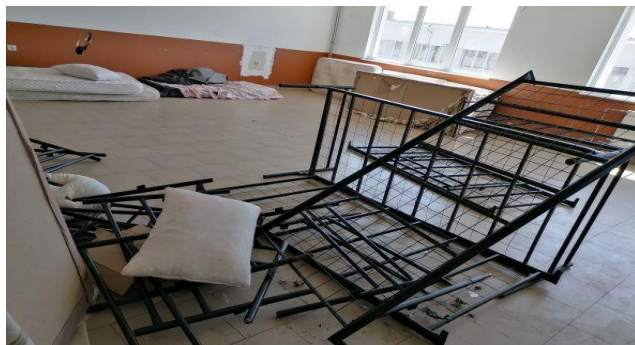
В обекта редовно се извършва дезинфекции срещу хлебарки, дървеници и други вредители.

Първи корпус на РПЦ - Харманли е обособен за изолиране и настаняване на болни от COVID. Към момента на извършената проверка в него имаше настанени общо 16 лица, поставени под карантина.

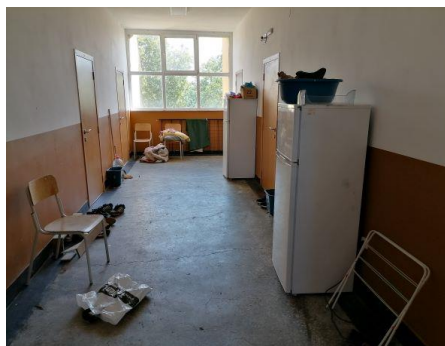
Сградата на Втори корпус е опразнена и затворена заради предстоящ ремонт.

Проверяващият екип посети Трети корпус, където са настанени семейства, самотни майки с деца, жени и непридружени непълнолетни лица. Корпусът разполага с класна стая с детски кът, където децата имат възможност да учат български език и да се занимават с различни занимания през свободното си време. Налични са общи санитарни помещения за мъже и жени. Осигурена е топла вода чрез електрически бойлери.

Коридорът на сградата и много от стаите, в които са настанени лица, търсещи закрила, имат нужда от ремонтни дейности. Проверяващият екип констатира, че в спалните няма легла, а само поставени матраци на пода. На въпрос защо това е така, персоналят отговори, че настанените чужденци предпочитали да спят на земята и дори при наличието на легла, те смъквали дюшеците на пода и спели там.

До всяка стая с настанени лица има малко антре, което се ползва за кухня от семействата. В друга сграда, съседна на затворения за ремонт Втори корпус, бяха настанени жени, самотни майки и семейства. На всеки етаж имаше поставени по два броя хладилници, в които търсещите закрила държаха хранителни продукти. Всяка стая разполагаше със собствен санитарен възел и имаше по две двойни и/или единични легла.

Санитарно-битови условия

Прането на лицата, търсещи закрила се носи и изпира в отделна сграда, в която не е разрешен достъп на външни лица. Мръсните дрехи и спално бельо се оставят пред входа на пералнята или предават на определено за това място. Те се събират от служител на РПЦ - Харманли, който ги разпределя по видове и предприема действия за изпирането им.

Пералното помещение е оборудвано с осем броя перални машини и пет броя сушилни. В отделно помещение има две машини за химическо чистене. Сградата разполага и с кът за гладене, и със стая за складиране на дрехи.

Пералното помещение

Част от жилищните контейнери

РПЦ - Харманли разполага с голям брой жилищни контейнери за настаняване. Всеки един от тях може да събере до четирима души и е оборудван с климатик или отоплителна печка.

Екипът посети един от настанените в жилищен контейнер сирийски гражданин на име Саид. При предишна проверка, извършена на 14.10.2021 г., той е бил със счупен таз в тежко и неподвижно състояние. Проверяващият екип установи, че лечението, на което е бил подложен Саид, е успешно. В момента той може да ходи и дори да рита топка с децата. Събрал се е със съпругата си, която е дошла от Сирия и двамата отново живеят заедно.

Настанените в РПЦ - Харманли се хранят по три пъти на ден. Храната се осигурява чрез кетъринг. Тези, които желаят и имат възможности могат да си пазаруват продукти и от намиращия се при входа на центъра магазин за хранителни стоки или от други места в града.

Лавката

Пространство за разходка

Обектът разполага и с градинки за разходки и развлечения. По тях има изградени пешеходни алеи, поставени пейки, беседки и пързалки, люлки и катерушки за децата.

На територията на РПЦ - Харманли има офиси на Международната организация за миграция, Българския червен кръст, Българския хелзински комитет и Каритас България, чийто екипи редовно оказват помощ и съдействие на търсещите закрила.

Много от децата участват в културни събития, организирани от Лятна работилница „Сръчкомания“. С цел тяхното интегриране ги събират с български деца и извършват съвместни проекти.

Б) Медицинско обслужване

Както при предишната проверка, така и при настоящата, в обекта продължава да има проблеми с намирането на стоматолог. Проблемът с предоставянето на стоматологична помощ на настанените лица продължава да бъде нерешен.

В РПЦ - Харманли функционира здравен кабинет, разположен в административната сграда. Той е кадрово обезпечен с две медицински сестри (едната на 1/2 щат), клиничен лаборант и лекар на 4 часа по граждански договор. В здравния кабинет се осъществяват дейности по първоначални изследвания (чревен носителство, Васерман) при регистрация на лицата, подали молба за закрила; постоянно медицинско наблюдение; оказване на първа медицинска помощ; контрол върху хигиенното състояние на лицата; текущ контрол за спазване на хигиенните изисквания; изготвяне и поддържане на медицинска документация за всяко лице. При постъпване на всички бежанци се правят бързи антигени тестове за COVID. Медицинските специалисти съобщиха, че от СДВНЧ – Бусманци им докарват бежанци с кожни заболявания и позитивни за коронавирусна инфекция, установени при техните изследвания. Пример: На

04.07.22 г. от докараните 45 бежанци 16 са били с краста, а 6 с положителен тест за COVID при приемане. На 06.07.22 г. е имало 2 бежанци с положителен тест за COVID инфекция. На 12.07.22 г. от 23 докарани бежанци 4 са били с краста. Тази информация своевременно е предадена на медицинските специалисти на СДВНЧ – Бусманци. В момента бежанците с положителен тест за COVID са изолирани. Те са без клинична симптоматика и са под постоянно наблюдение. Всички настанените в РПЦ - Харманли бежанци се записват за личен лекар при ОПЛ, който от години има кабинет в центъра. Той осигурява за бежанците на място и прегледи със специалисти: дерматолог, хирург и кардиолог - веднъж седмично. Голям процент от бежанците се ваксинират против COVID. В центъра няма бежанци с тежки хронични проблеми. Има две бременни жени, които се следят от АГ специалисти. Осигурено е диетично хранене за нуждаещите се бежанци – основно диабет и стомашни заболявания. Стоматологична помощ на бежанците е затруднена поради липса на достатъчно кадри в града и поради малкият пакет стоматологични дейности заплатени по НЗОК.

Омбудсманът като НПМ препоръчва на председателя на ДАБ при МС, да се изисква становището на РЗИ по всеки конкретен случай, при настаняване на бежанци с получени различни резултати в СДВНЧ на МВР и регистрационно приемателните центрове, до 48 часа от проведените изследвания с бързите антигенни тестове за COVID инфекция, за да не се допуска презастраховане и неправомерно изолиране (карантиниране) на бежанци, както и ограничаване на техните права.

2. Транзитен център с. Пъстрогор (ТЦ-Пъстрогор)

А) Условия на живот

Към момента на извършване на проверката в ТЦ - Пъстрогор бяха настанени 26 души, от които 23-ма афганистанци и 3-ма пакистанци. Обектът разполага с общ капацитет от 320 места, който може да бъде увеличен с още 100 при необходимост.

В центъра се приемат само пълнолетни лица. Непридружените непълнолетни лица се изпращат в сигурната зона на ДАБ - РПЦ - София.

Всички настанени са от мъжки пол, между 20 и 25-годишна възраст.

Според директора на ТЦ - Пъстрогор от 01.01.2022 г. до 30.06.2022 г. в обекта са били настанени общо 2033 лица, от които 2014 са пълнолетни, а останалите 19 били непълнолетни, преместени в сигурна зона.

Директорът твърди, че не са имали конфликти с търсещите закрила и уведоми проверяващия екип, че временният център за настаняване на чужденци в гр. Елхово е закрит.

ТЦ - Пъстрогор продължава да бъде от отворен тип без случаи на бягства от страна на настанените лица. Имало редки случаи, в които били връщани от други държави избягали чужденци, регистрирани по Закона за убежището и бежанците.

Сградите, в които се помещава центърът са в добро състояние. Няма нужда от извършване на спешни ремонтни дейности.

Настанените лица се хранят три пъти на ден, като храната им се осигурява чрез кетъринг. Обектът разполага със столова, оборудвана с 19 маси и 76 стола. Настанените в центъра имат достъп до интернет и редовно ползват личните си мобилни телефони.

Помещенията в ТЦ - Пъстрогор се отопляват с котелно гориво (нафта) през зимата, а през лятото се осигурява топла вода чрез слънчева енергия.

На място в центъра работи един преводач, който владее пащу и дари, а при необходимост за превод на урду, ползват друг преводач чрез видеоконферентна връзка.

В обекта има поставена в общите помещения информация на достъпни за настанените лица езици относно техните права и задължения, възможността да получат правна помощ и какви мерки да предприемат с цел предпазване от COVID и други заболявания.

При проведени интервюта с търсещи закрила чужденци, проверяващият екип не получи оплаквания и сигнали за лошо отношение или насилие спрямо тях от страна на персонала.

По отношение на условията, в които са настанени, лицата се оплакаха, че времето за вечеря, което е от 16 до 17 часа било много рано за тях. Относно храната, помолиха менюто им да бъде съобразено с мюсюлманските вярвания и традиции. След като се запозна с продуктите, които се сервират в обекта, проверяващият екип увери настанените, че нито едно от ястията не съдържа свинско месо. Търсещите закрила благодариха за информацията и нямаха други оплаквания.

Времето за хранене

Изглед на столовата

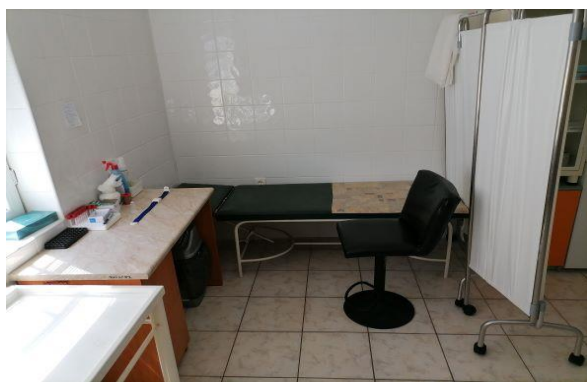

Пералното помещение

Б) Медицинско обслужване

Всички настанени лица в ТЦ - Пъстрогор към момента на проверката бяха във видимо добро здраве, нямаха здравословни проблеми и нужда от специално лечение или хранителен режим.

В здравния кабинет на центъра работят клиничен лаборант и медицинска сестра на 8-часов работен ден. Кабинетът е обезпечен за дейността си с медикаменти и консумативи. За личен лекар бежанците се записват при ОПЛ с кабинет на практиката в гр. Свиленград. В последните месеци престоят на бежанците в центъра е много кратък (средно до месец), което не позволява и не налага бежанците да избират личен лекар. При необходимост от медицинска помощ се търси ЦСМП в гр. Свиленград.

Здравният кабинет

Конкретни препоръки

В резултат от извършената проверка, омбудсманът като национален превантивен механизъм отправя следните препоръки:

I. До министъра на вътрешните работи:

1. Да се извърши проверка за незаконно отблъскване на чужденци по границата от структурите на Главна дирекция „Гранична полиция“;
2. Да бъдат командировани служители от Главна дирекция „Гранична полиция“, които да подпомогнат колегите си в охраняването на българските териториални граници при ГКПП „Капитан Андреево“ и зелената граница в района на ГПУ - Свиленград;
3. В ГПУ – Свиленград и в ареста на гранична полиция - с. Капитан Андреево, да се създаде възможност и да се изпълнява Инstrukция № 8121з-78 от 24 януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи в частта за медицинско обслужване;
3. Да се осигурят тревни или други настилки за частично покритие на откритите площадки в СДВНЧ - Любимец и СДВНЧ - София;

4. Да бъдат подобрени условията за предоставяне на стоматологична помощ на чужденците в СДВНЧ - Любимец;

5. Да бъдат положени усилия за преодоляването на езиковата бариера между персонала на СДВНЧ - Любимец и СДВНЧ - София и настанените чужденци;

6. Омбудсманът да бъде уведомяван писмено за предстоящото изпълнение на принудителни административни мерки по чл. 39а от Закона за чужденците в Република България, не по-късно от три дни преди изпълнението им. Всяко уведомление да съдържа личните данни на чужденеца, мястото, в което е настанен, дата и начин на изпълнение на наложената принудителна административна мярка;

7. Да се въведе ред и условия за трайно преодоляване на проблема с дървеници в СДВНЧ - София.

II. До председателя на Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет:

1. Да се изгради сигурна зона за непридружени малолетни и непълнолетни лица в РПЦ - Харманли;

2. Да се изисква становището на РЗИ по всеки конкретен случай, при настаняване на бежанци с получени различни резултати в СДВНЧ на МВР и регистрационно приемателните центрове, до 48 ч. от проведените изследвания с бързите антигенни тестове за COVID инфекция, за да не се допуска презастраховане и неправомерно изолиране (карантиниране) на бежанци, както и ограничаване на техните права.

3. Да бъдат назначени допълнителен брой преводачи за ТЦ - Пъстрогор.

III. До директора на МИ на МВР

1. Да се изпрати на място в Медицинската служба на СДВНЧ – Бусманци, специалист по кожни болести за консултация и лечение на бежанците;

2. Здравните инспектори на МИ на МВР да извършват системен контрол на санитарно-хигиенните условия и изпълнението на противоепидемиологичните мерки в СДВНЧ – Бусманци;

3. Да се назначи спешно началник на Медицинската служба в СДВНЧ – Бусманци и медицинските специалисти, работещи там да се включат в категорията на лицата от първа линия за борба с COVID, съгласно критериите на МЗ.

III. Права на лицата с отказана международна закрила

Резултати от наблюденията по изпълнението на принудителни административни мерки по закона за чужденците в република България през 2022 г.

Съгласно разпоредбите на чл. 39а от Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ) принудителни административни мерки се прилагат спрямо незаконно пребиваващите чужденци на територията на българската държава. При изпълнението на мерките „връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна“ и „експулсиране“ се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация.

През 2022 г., омбудсманът предприе активни действия за спазването на императивните норми, заложи в чл. 39а, ал. 2, вр. с ал. 1, т. 2 и 3 от ЗЧРБ, изразяващи се в:

1. Редовна комуникация с органите на Министерство на вътрешните работи (МВР) за съдействие и навременно уведомяване за предстоящо изпълнение на съответните принудителни административни мерки;

2. Извършване на наблюдение по изпълнението на принудителните административни мерки спрямо лицата, за които е уведомен от органите на МВР;

3. Отправяне на препоръки до компетентните държавни органи на Република България за спазването на националното законодателство относно правото на защита на правата и законните интереси на изведените чужди граждани;

4. Водене на самостоятелна статистика за броя изведени лица през годината, техния произход, възраст и дата на изпълнение на принудителната административна мярка;

5. Командироване на служители за преминаване на обучение, организирано от Европейската агенция за гранична и брегова охрана с цел подобрене на техните умения в областта на принудителни извеждания на незаконно пребиваващи чужденци;

6. Комуникация с европейски и други международни организации за евентуално сътрудничество при изпълнението на принудителни административни мерки спрямо незаконно пребиваващи чужденци.

Наблюденията по изпълнение на принудителните мерки в чл. 39а, ал. 1, т. 2 и 3 от ЗЧРБ се извършват от екипи, състоящи се от не по-малко от двама служители, оправомощени със заповед на омбудсмана. Всяка проверка започва с получаването на предварително писмено уведомление от органите на МВР.

През 2022 г. в институцията на омбудсмана постъпиха уведомления от Дирекция „Миграция“-МВР за наложени принудителни административни мерки по ЗЧРБ спрямо 19 чужди граждани.

Изведените лица са от следните държави:

Република Ирак – 6;

Кралство Мароко – 5;

Федерална република Бразилия – 1;

Доминиканска Република – 1;
Федерална република Нигерия – 1;
Република Тунис – 1;
Арабска република Египет – 1;
Шри Ланка – 1;
Ислямска република Иран – 1;
Ислямска република Пакистан – 1.

Всички от изведените лица са пълнолетни, от мъжки пол и индивидуално върнати до страните си по произход.

Наблюденията се осъществяват на два етапа: преди извеждане и при извършване на извеждането.

Преди извеждането, наблюдаващите екипи посещават специалните домове (СДВНЧ към Дирекция „Миграция“ - МВР), където са настанени чуждите граждани до изпълнение на наложената им принудителна административна мярка. Експертите изискват да им бъдат предоставени личните дела на лицата, които ще бъдат изведени, както и всички други документи свързани с тях. Екипът извършва обстойна проверка на представените документи, заповедта, с която е наложена принудителната административна мярка, запознат ли е чуждият гражданин с нейното съдържание, правото му да я обжалва, да му бъде осигурена правна помощ, да потърси закрила по Закона за убежището и бежанците, минало ли е през задължителните медицински прегледи и пр.

След като се запознаят със съдържанието на горепосочените документи, оправомощените от омбудсмана служители се срещат с чуждия гражданин и провеждат разговор с него, при който се установява дали желае да бъде върнат в страната си по произход, осигурена ли му е правна помощ в случай, че е поискал такава и спазени ли са неговите права.

Наблюдаващите екипи на омбудсмана получаваха пълно съдействие от служителите на Дирекция „Миграция“ - МВР, които предоставяха поисканите документи, осигуряваха помещения за срещи с чуждите граждани и по възможност довеждаха лица, които да превеждат на български и на говоримия от съответния чужденец език.

Относно предстоя им в СДВНЧ - София, изведените лица не изразиха оплаквания от работещия там персонал.

При извършване на самото извеждане, наблюдаващите екипи започват наблюдението си от мястото, където чуждият гражданин е настанен до съответните гранични пунктове на Република България.

През 2022 г. екипите на омбудсмана наблюдаваха единствено изпълнението на принудителни административни мерки „връщане до страна на произход“. До момента на извеждането им всички чужди граждани бяха настанени в Специален дом за временно настаняване на чужденци - София (СДВНЧ-София), находящ се в гр. София, кв. „Бусманци“, ул. „Ген. Гурко“ № 65А. Връщанията до страна по произход се извършваха чрез редовни полети от Летище София на частни авиокомпании.

При наблюденията на летището, служителите на омбудсмана не констатираха нарушения спрямо изведените лица. Всички бяха придружавани от двама служители на Дирекция „Миграция“ - МВР, движеха се свободно, не оказваха съпротива, не се ползваха специални средства за задържане срещу тях, получиха личните си вещи, както и парични средства в размер на петдесет евро, които да ползват за храна и транспорт когато бъдат върнати до държавата, чиито граждани са те.

Наблюдаващите екипи установиха следните проблеми при проверка на личните дела на чужденците:

1. Сред приложените документи има такива, които са изцяло със съдържание на чужд език без придружен превод на български;

2. Липсата на доказателства, че чуждите граждани са запознати със съдържанието на издадените им заповеди за налагане на принудителни административни мерки, както и с правото им да я обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс;

3. В чести случаи заповедите за налагане на принудителни административни мерки са подписани от извежданите лица, но липсват подписи на преводачи;

4. Липсата на доказателства, че настанените в СДВНЧ чужди граждани са запознати с правото им да получат правна помощ и че са се срещали с адвокати, които са ги консултирали и запознали с техните права и правни възможности;

5. Липса на приложени документи, свързани с обжалването на заповеди за налагане на принудителни административни мерки;

6. При образувани производства пред Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет за предоставяне на международна закрила не са прилагани доказателства, че съответните производства са прекратени или приключени с влезли в сила решения за отказ от предоставяне на защита.

Освен горепосочените обстоятелства, наблюдаващите екипи констатираха случаи на предстоящи изпълнения на принудителни административни мерки по ЗЧРБ, за които не бяха изпратени съответните уведомления до омбудсмана в разумен срок. Поради тези причини имаше фактическа невъзможност да бъдат осъществени изискваните в закона наблюдения.

През 2023 г., омбудсманът на Република България ще продължи своята активна дейност за спазването на чл. 39а, ал. 2, вр. с ал. 1 от ЗЧРБ и ще следи за спазването на основните права на извежданите чужди граждани.

ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

Развитие на правната рамка и държавната политика

Кризисни центрове за деца и жени

През 2022 г. фокусът на проверките на омбудсмана като НПМ в институциите за деца беше насочен към кризисни центрове за деца и жени, жертви на трафик и претърпели насилие. Бяха посетени три центъра. Насилието във всичките му форми е сериозен обществен проблем в България. Най-засегнати са децата и жените. Данните от изследване, реализирано от Агенцията на Европейския съюз за основните права сочи, че положението на проблема в България е двойно по-тревожно в сравнение със средното ниво в ЕС. У нас не се води официална статистика, но по данни на неправителствени организации от 30% до почти два пъти са се увеличили обажданията на телефонните линии за помощ на пострадали от домашно насилие и други форми на насилие. В същото време, липсва единна информационна система и за други форми на домашно насилие: спрямо възрастни хора, спрямо деца, спрямо хора с увреждания и по пол. По данни на Министерство на вътрешните работи, за 2020 г. (по време на обявеното извънредно положение, във връзка с COVID-19) българските съдилища са издали 3057 ограничителни заповеди, като 898 за насилие, упражнено спрямо деца. Кризисните центрове, които предлагат временен приют за жени и деца са едва 13 за цялата страна, а за деца, настанени сами са 20.

Жертвите на насилие и трафик са групи със специфични и комплексни потребности, свързани с непосредствената им защита, овладяване на кризата в емоционалното състояние, социална стабилизация, рехабилитиране на травмата и реинтеграция, след преодоляване на тежките инциденти и провокираните от тях последствия. Тази група се нуждае от качествени и професионално предоставени социални услуги не само с цел преодоляване на насилническото въздействие, но и с оглед превенция на последващи инциденти. Изразена необходимост от социални услуги в най-голяма степен имат възрастни и деца, преживели най-разпространената форма на насилие - домашното насилие.

В тази връзка омбудсманът изготви Становище относно Законопроект за изменение и допълнение на Закона за защитата от домашното насилие с № 48-254-01-72 от 25.11.2022 г., в което отбелязва, че подкрепя принципно предложенията за изменение на Закона за защитата от домашното насилие. Видно от мотивите на вносителите, целта на предложените изменения е да се осигури по-ефективна защита на жертвите от домашното насилие, като акцент е поставен върху една от мерките за защита, а именно настаняването на жертвите в кризисни центрове.

Известно е, че в България кризисните центрове за жени и деца са едва 13, като те са разположени не във всички областни центрове. В 18 от 28 областни центрове няма място за настаняване на жертви на насилие. Липсата на места, в които жертвите на домашното насилие да намерят подслон и защита се оказва изключително тежък проблем. С особена тревога

омбудсманът отбелязва, че за положението на жените и децата, станали жертва на насилие, които живеят в райони, в които липсват каквито и да е възможности за подкрепа и защита. Сегашната ситуация показва, че съществуват значителни различия между регионите в страната по отношение на справянето с домашното насилие, тъй като все още съществуват цели региони, в които липсват специализирани услуги вкл. и кризисни центрове за подкрепа на жертвите на домашно насилие.

Съгласно минималните стандарти на Съвета на Европа, на всеки 10 000 души трябва да има поне едно място за кризисен прием на жени и деца, за които няма друга безопасна алтернатива. Липсата на кризисни центрове и неефективното им географско разпределение, се отбелязва като основен проблем на България във всички международни и европейски препоръки и доклади.

Омбудсманът многократно е отбелязвал, че са необходими спешни мерки за разкриване на кризисни центрове, които да станат съществена част от мрежата от услуги, които да подкрепят жертвите и да работят на всички нива - като превенция, защита и рехабилитация. Разкриването на кризисен център не е единственото решение на проблема с домашното насилие. Омбудсманът смята, че е изключително важно преди процеса на планиране на социалните услуги да бъде извършено задълбочено проучване и събиране на данни за потребностите на хората от областта от подобна социална услуга.

Основните проблеми, които установи омбудсманът като НПМ по време на проверките в кризисните центрове само за деца са, че част от децата, не отговарят на профила на социалната услуга. Има деца настанени за бягства от вкъщи, кражби, противообществени прояви, секс контакти с криминални лица. Освен, че децата не отговарят на профила на социалната услуга, не е спазен и законоустановеният срок за настаняване, който е не повече от шест месеца, като този срок се определя само в изключителни случаи. По данни на управителите на кризисните центрове, много често едновременно се настаняват деца, които са жертва на насилие и деца, които са извършители на противообществени прояви, злоупотребяващи с наркотични вещества и проявяващи агресивно поведение, спрямо децата жертви. Независимо, че и в двата случая децата са жертви - в първия са преживели физически и психически тормоз, във втория са били negliжирани и попаднали под влияние на криминогенна среда, потребностите на двете групи деца са различни, както и работата с тях изисква различен подход.

През последните години се забелязва тенденцията почти всички деца, потребители на кризисен център за деца, жертва на трафик и/или насилие, да бъдат настанявани в услугата със Съдебни решения за срок 6 месеца, а в някои случаи – и за повече от 6 месеца. Независимо че в Методическото ръководство – Кризисен център е посочено, че препоръчителният срок за предоставяне на социалната услуга, с оглед нейния характер, цел и философия, е три месеца. Настаняването в кризисен център е временна мярка за закрила и колкото повече се удължава срокът на престоя, толкова повече децата се намират в изолация от външния свят. Друг проблем, който установи екипът, е, че често срокът на настаняване на детето не се зачита от датата на настаняване със заповед на регионалните дирекции „Социално подпомагане“, а от датата на влизане на съдебното решение в сила, което води до просрочване на шест месечния законно установен срок. След влизането в сила от юни месец 2022 г. на Наредбата за качеството на социалните услуги (НКСУ), съгласно Стандарт 12 на Приложение № 20 към чл. 12 от Наредбата, престоят на дете в социална услуга за осигуряване на подслон за деца, пострадали

от домашно насилие, и за деца – жертви на трафик е не по-дълъг от 6 месеца за текущата година. Според екипа на омбудсмана не става ясно за текущата календарна година или годината се смята от датата на настаняване на детето в кризисен център. В тази връзка омбудсманът препоръчва на Агенцията за качеството на социалните услуги, съгласно чл. 3. в съответствие със стандартите и критериите по чл. 1, ал. 1, т. 1 и 2 да разработи методически насоки за прилагане на Стандарт 12 на Приложение № 20 към чл. 12 от НКСУ.

Резидентни социални услуги за пълнолетни лица

През десетте години от своето съществуване, омбудсманът като Национален превантивен механизъм е поставял различни акценти в дейността си, като един от основните приоритети е правата на хората с увреждания, настанени в институции.

Независимо, че на 26 януари 2012 г. Народното събрание на Република България ратифицира със закон Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, качеството на живот на тази група хора не се е подобрило съществено.

В приетата през 2014 г. Национална стратегия за дългосрочна грижа е заложено, че процесът на деинституционализация на местата за хора с увреждания трябва да започне през 2018 г. **Омбудсманът като Национален превантивен механизъм през годините многократно е отправял препоръка да се ускори процесът на деинституционализация, тъй като продължителното пребиваване на хора с увреждания в институции нарушава основни човешки права, а самите домове могат да се определят като места за лишаване от свобода.** Въпреки това, все още съществуват седем институции с капацитет над 100 души (една с 228), разположени на голямо разстояние от общински центрове и болници, с липсващи специалисти, които да се грижат за тях.

През 2022 г. екип на омбудсмана в качеството му на НПМ извърши седем проверки в резидентни социални институции от стар тип (домове). За пореден път се налага да се посочва обстоятелството, че домовете не отговарят на никакви критерии за предоставяне на качествена социална услуга за хора с увреждания. Отношението към настанените хора и тяхното пребиваване там е не само лошо и унижително, но са нарушени техни основни човешки права:

Право на свободно придвижване и контакти с външния свят

От всички проверени домове за 2022 г. само един се намира в град, един в малко село, а останалите са до шест километра разстояние от малки села, разположени в горски и планински местности. Като пример може да се посочи - Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост селище „Качулка“, с. Бяла община Сливен. До тези домове няма градски транспорт, близките на потребителите не могат да ги посещават. Към датите на проверките в нито един дом потребителите не ползват външни социални услуги, т.е. всички видове терапии (трудотерапия, психотерапия, кинезитерапия и др.) и работа с хора се осъществяват на територията на дома. Почти през целия си живот те виждат едни и същи хора: служителите и останалите потребители и рядко напускат дома. **Трайната изолация на хора с увреждания, допълнително задълбочава тяхното заболяване.** Това е предпоставка за потенциални трудности при преместването им в нови социални услуги и е пречка за успешното им бъдещо

включване в обществото. Тези констатации на омбудсмана са в разрез и с Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността.⁷

Право на качествена психологическа и медицинска грижа

Предвид естеството на заболяванията на потребителите, те се нуждаят от постоянна медицинска и психологическа грижа. Често в тези домове няма специализиран персонал поради отдалечеността им от големите градове. В малките населени места липсва качествен персонал, голяма част от персонала са пенсионери. Като пример може да се посочи - старшата медицинска сестра в Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост гр. Баня е с 52 годишен стаж, на 76 годишна възраст, останалите медицински сестри и трудотерапевтите на Дома също са пенсионери.

Друга важна констатация на омбудсмана през годините е липсата на социална дейност в домовете. При внезапните проверки на екипи на омбудсмана в качеството му на НПМ, се установява, че потребителите или стоят в стаята си, без да извършват никакви дейности, а при топло време са навън, събрани на групи, отново без да извършват социални дейности.

Многократно омбудсманът е заявявал, че основният фактор, от който зависи предоставянето на качествена социална услуга, е човешкият ресурс. Полагането на грижи за деца и възрастни, настанени в институции и услуги в общността, е трудна и отговорна задача, с чието изпълнение са натоварени служителите, които би трябвало ежедневно да работят с тях.

Право на лично пространство и качествени санитарно - битови условия

Сградите, в които се помещават домовете са морално остарели. **Те са от така наречения „казармен“ тип, т.е. помещенията за спане, бани, тоалетни са общи.** Строени са в средата на миналия век, не отговарят на изискванията за хора с увреждания. Често се налагат ремонтни дейности, на едни и същи помещения, защото след известно време отново избива влага и мухъл. Ремонтите са временна мярка за подобряване на условия за живот.

Рядко в стаите са обособени бани и тоалетни. Основно стаите са за трима, четирима и петима потребители. Като пример може да се посочи - Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост с. Драганово, община Горна Оряховица. 24 души в Дома разполагат с 1 обща баня и 3 тоалетни. Стаите за пет души са 20 квадратни метра, с тясна пътека за минаване помежду им. Има стая без шкафов за лични вещи, поради ограниченото пространство.

На някои места не е изградена достъпна среда за хора с увреждания. Липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания. Поддържането на недостъпна архитектурна среда се смята за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията.

Във всички проверени към 2022 г. домове от екипи на омбудсмана се усеща силна миризма на урина и несменени памперси. Като пример може да се посочи Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост с. Драганово, община Горна Оряховица - за нощна смяна е определен един дежурен санитар на 79 потребители (почти всички използват памперси, а 25 от

⁷ https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2018/04/common-european-guidelines_bulgarian-version_final.pdf

тях са лежащо болни), което е крайно недостатъчно за поддържане на тоалета и личната им хигиена.

Право на индивидуална грижа

За омбудсмана като НПМ това е основно право на децата и хората с увреждания. Индивидуалната грижа към всяко дете и възрастен с увреждания запазва тяхното достойнство. За съжаление, тези резидентни социални институции от стар тип (домове), изцяло накърняват личното достойнство на хората, защото те нямат лично пространство, нямат лични дрехи, нямат лични санитарни възли и бани. Още повече, че живеят на едно място десетки потребители. Дори плановете за грижи, изготвени от социалните работници, често са едни и същи за всички потребители, независимо, че хората с увреждания са с различни потребности и личностни характеристики, и към всеки трябва да бъде приложен индивидуален подход.

Във връзка с тези констатации на омбудсмана, които за съжаление са едни и същи през последните десет години, отново трябва да се подчертае, че **пряко е нарушен чл. 16, ал. 1 на Конвенцията против изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание**, а именно: *"Всяка държава - страна по конвенцията, се задължава да предотвратява на териториите под нейна юрисдикция други прояви на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, които не влизат в определението за изтезание, съдържащо се в чл. 1, когато те са извършени от държавен служител или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие. В частност задълженията, съдържащи се в чл. 10, 11, 12 и 13, се прилагат, като терминът "изтезание" се заменя с "други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание"*.⁸

През 2017 г., омбудсманът като НПМ изрази становище относно Плана за действие за периода 2018 г. – 2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа. Беше посочено, че прилагането на заложените мерки и дейности следва да бъде извършено в оптимален срок, предвид обстоятелството, че условията за живот в специализираните институции за пълнолетни лица често са неудовлетворителни, с ниско качество на полаганите грижи и състояние, несъответстващо на нормативно определените стандарти и критерии. Това обосновава необходимостта от ускоряване на процеса по разкриване на подходящи услуги в общността за психосоциална рехабилитация на болните с психични разстройства, умствена изостаналост и деменции, които да обхващат широк спектър потребности, както по отношение на липсата на условия и място на живеене (резидентни услуги), така и по отношение на възможността за подкрепа на хората в тяхната непосредствена среда.⁹

В докладите си омбудсманът като НПМ многократно е отбелязвал **негативната констатация за очевидна липса на воля и визия за преместване на услугите за резидентна грижа в общността**. Вместо това се наблюдава противоположна тенденция – материалната база на институциите остава същата, разкрита на голямо разстояние от общинския център и в някои случаи, без съпътстваща инфраструктура се преустройва с минимални средства за

⁸

https://www.ombudsman.bg/storage/pub/files/20220725165213_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%9E%D0%9E%D0%9D.pdf

⁹ <https://www.ombudsman.bg/bg/p/godishni-dokladi-za-deynostta-na-ombudsmana>

създаване на защитени жилища и центрове за настаняване от семеен тип. Това води до практиката новите услуги да се разполагат фактически в същата сграда или в двора на съответната резидентна услуга.

В Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността е посочено, че: „.....*Разработването на планове за бъдещо използване на сградите трябва да бъде част от процеса на закриване на институциите ... важно е и да се гарантира, че нито една част от сградата няма да се използва за предоставяне на институционална грижа за която и да е група ползватели*“ (с. 129).

За пореден път омбудсманът в качеството си на НПМ смята за необходимо да бъде изведена като приоритет необходимостта от успешна деинституционализация и социализация на възрастните хора, настанени в институции. От особено значение е и провеждането на информационни кампании, чрез които да се намали стигмата върху лицата с умствена изостаналост, психични разстройства и деменция. Необходимо е обществото да приеме, че посочените групи хора имат нужда от лечение и специализирани грижи, а изолацията, в която се намират в момента, ги поставя в особено уязвимо положение и е в пряко нарушаване на техните права. Условиата за живот в специализираните институции за пълнолетни лица често са неудовлетворителни, с ниско качество на грижа и състояние, несъответстващо на нормативно определените стандарти и критерии.

След доклада от 02.12.2020 г. на Комитета за предотвратяване на изтезанията (КПИ) към Съвета на Европа за изключително лоши условия за живот на хората, настанени в Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) – с. Куделин, община Брегово, Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Самуил, община Самуил и Дом за пълнолетни лица с психични разстройства (ДПЛПР) – с. Говежда, община Георги Дамяново **министърът на труда и социалната политика пое ангажимент трите дома да бъдат закрити до края на 2021 г.**

На 01.11.2021 г., КПИ направи публично изявление относно България, в съответствие с член 10, параграф 2 от Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. В него Комитетът за пореден път изразява дълбоката си загриженост по редица проблеми, свързани с третирането, условията и правните гаранции, предлагани на пациентите с психични разстройства и на настанените в социални институции лица.

При периодичното посещение, извършено през 2021 г., КПИ констатира, че е постигнат много малък или никакъв напредък в изпълнението на ключовите препоръки, които са отправяни през годините. В изявлението се посочват прояви на физическо малтретиране на домащите от страна на персонала, лоши хигиенни условия в институциите, недостиг на служители, липса на трудотерапевтични и възстановителни дейности, използване на изолация и средства за механична имобилизация. Акцент е поставен и върху де-институционализацията на социалните грижи в България. **КПИ е на мнение, че изграждането на места за настаняване „от семеен тип“, често на територията на същите отдалечени домове за социални грижи, които след това ще бъдат обитавани от същите домакущи и ще бъдат контролирани от същия персонал, в най-добрия случай представлява трансинституционализация, а не смислен опит за истинска деинституционализация.**

На 04.12.2020 г. по официалните медии е отразена позицията на прокуратурата на Република България, че след съвместни проверки със Министерство на труда и социалната политика от 26 октомври 2020 г. до 20 ноември 2020 г. са установени множество нередности. Инспектирани са 22 специализирани институции за хора с психични разстройства и с умствена изостаналост в страната. В тази връзка Министерство на труда и социалната политика се ангажира да изготви и **втори План за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа**. В него ще бъдат включени за закриване всички специализирани институции за хора с психични разстройства и с умствена изостаналост, финансирани със средства от държавния бюджет (общо 28 институции). През юли месец 2022 г. Министерски съвет прие втори План за действие за периода 2022 - 2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа, като в него е отбелязано, че ще бъдат закрити 41 съществуващи специализирани институции за хора с увреждания (домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, домове за пълнолетни лица с психични разстройства, домове за пълнолетни лица с физически увреждания, домове за пълнолетни лица със сетивни нарушения и домове за пълнолетни лица с деменция), както и подкрепа на лицата за ползване на други услуги.

В тази връзка основната препоръка на омбудсмана като НПМ е към министъра на труда и социалната политика: Всички домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменции да бъдат закрити до 2027 г. До закриването им да се подобрят условията на живот на потребителите, както и да се преустанови изцяло настаняването на нови потребители. Също така да не се разкриват каквито и да било нови социални услуги в сградния фонд на домовете за пълнолетни лица от стар тип.

В отговор на препоръките министърът на труда и социалната политика посочва, че съгласно Закона за социалните услуги (ЗСУ), съществуващите до влизането в сила на закона домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, домове за пълнолетни лица с психични разстройства и домове за пълнолетни лица с деменция се закриват до 1 януари 2035 г. ЗСУ регламентира и реда, по който следва да се осъществява закриването на домовете за пълнолетни лица с увреждания. С приемането през месец юни 2022 г. на Наредбата за качеството на социалните услуги (НКСУ), за домовете за лица с увреждания нормативно са определени и самостоятелни стандарти и критерии за качество, които ще гарантират осигуряването на завишен контрол до тяхното закриване. В срок до 12 месеца от влизането в сила на НКСУ доставчиците на социални услуги следва да приведат предоставяните от тях услуги в съответствие със стандартите за качество, определени в наредбата.

Резултати от проведени проверки на НПМ в кризисни центрове в Република България

„Кризисен център за жени и деца, преживели насилие ” гр. Плевен

Кризисният център е социална услуга от резидентен тип с капацитет 8 места, в която е осигурено 24 - часово обгрижване и наблюдение на нуждите на жените с деца и непридружени момичета над 11 годишна възраст. Включва комплекс от социални услуги за цялостно обслужване на потребителите при временно настаняване за период от 1 до 6 месеца. Социалната услуга се основава на социална работа и е насочена към подкрепа на

подпомаганите лица за осъществяване на ежедневните дейности и за социално включване. С цел гарантиране безопасността и сигурността на пострадалите лица, местоположението на Кризисния център се съобщава единствено на ангажираните по случаите институции. Материалната база за предоставяне на услугата е общинска собственост.

Сградата не отговаря на целите и функциите на Кризисен център за лица и деца, жертви на насилие и трафик на хора. Кризисният център е разположен в триетажна стара къща. Първият етаж е приземен. На него са разположени: офис за служителите; трапезария за потребителите, с обособен кът за хранене, мивка и кухненски шкафове; дневна за потребителите, в която има бюро, столове, телевизор, библиотека и обособен към за гледане на ТВ. Целият приземен етаж е в лошо състояние. На втория етаж са разположени четири малки стаи, които са преходни и са изцяло за ремонт. Леглата са малки, не отговарят на възрастта на потребители, по-големи деца и възрастни не биха могли да ги ползват пълноценно. Почти липсва място за съхранение на личните вещи. Банята и тоалетната е една на осем потребители, в изключително лошо състояние. С постоянни течове, поради остарялата, амортизирана и функционално негодна сграда. До втория етаж няма изградена рампа за възрастни и деца с увреждания.

В тази връзка омбудсманът на Република България многократно е посочвал, че неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:

- 1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание;**
- 2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;**
- 3. Закон за хората с увреждания;**
- 4. Закон за устройство на територията;**

5. Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

Сградата не отговаря на изискванията за Кризисен център съгласно Критериите и стандартите за специализирана среда за Осигуряване на подслон за лица, пострадали от домашно насилие, и лица - жертви на трафик, които са посочени в Приложение № 21 чл.12 от Наредбата за качеството на социалните услуги. Специализираната среда, в която се предоставя социалната услуга, трябва да осигурява подходящи и устойчиви условия за живот на потребителите. Помещенията за живеене, нощувка, дневни занимания, хранене и приготвяне/разпределяне на храна, трябва да са достатъчно на брой, достъпни, обзаведени съобразено с функционалното им предназначение и потребностите на потребителите. През юли 2021 г. в Центъра избухва пожар, като причина за възникването му е късо съединение. Извършен е ремонт на засегнатите помещения и са отстранени неизправностите. Една година по-късно, през юли 2022 г. възникна отново пожар в едно от спалните помещения. Пожарът е предизвикан от потребителка, която в следствие споделила, че е била принудена да извърши пожара от друга непълнолетна потребителка, която е настанена през месец юни и имала 4 бягства от услугата. От началото на годината до юни 2022 г. през Кризисния център са преминали две майки с по две деца, както и осем неприяжени деца.

Към датата на проверката в социалната услуга има разкрити и заети шест щатни бройки: 5 социални работници и 1 психолог. По време на проверката екипът на Центъра сподели, че поради ниската финансова издръжка нямат възможност за специализирани обучения на служителите. Също така срещат трудности при закупуване на дрехи и обувки на потребителите, тъй като голям част от тях се настаняват само с дрехите и обувките, с които са.

Нямат средства за осъществяване на социалната и психологическата работа с потребителите жертви на насилие, като закупуване на материали за провеждане на трудова и арт терапия и възможност за посещение на културни мероприятия. В Центъра храната се предоставя чрез кетъринг фирма, отново поради липса на средства не закупуват хранителни продукти и не се приготвя храна на място. Екипът на омбудсмана смята, че предоставената социална услуга в Кризисния център гр. Плевен не отговаря на Приложение № 21 чл.12 от Наредбата за качеството на социалните услуги. Омбудсманът препоръчва на кмета на община Плевен да предостави подходяща сграда за нуждите на Кризисния център за жени и деца, преживели насилие гр. Плевен, както и да осигури средства за редовно обучение на служителите на Кризисния център, за закупуване на дрехи, обувки и материали за провеждане на трудова и арт терапия, и възможност за посещение на културни мероприятия.

„Кризисен център за лица, пострадали от домашно насилие и трафик на хора” – Сдружение „Център Динамика“ гр. Русе

Кризисният център е социална услуга от резидентен тип с капацитет 8 места, в която е осигурено 24-часово обгрижване и наблюдение на нуждите на жените и децата. Включва комплекс от социални услуги за цялостно обслужване на потребителите при временно настаняване за период от 1 до 6 месеца. Социалната услуга се основава на социална работа и е насочена към подкрепа на подпомаганите лица за осъществяване на ежедневните дейности и

за социално включване. С цел гарантиране безопасността и сигурността на пострадалите лица, местоположението на Кризисния център се съобщава единствено на ангажираните по случаите институции.

Материалната база за предоставяне на услугата е общинска собственост и отговаря на целите и функциите на Кризисен център за лица, жертви на насилие и трафик на хора - едноетажна сграда, в централна част на града. Сградата разполага с два отделни входа. Местоположението на сградата е в центъра и това позволява удобни комуникации с всички квартали на град Русе, държавните институции и общинските власти. В сградата е обособена приемна стая, в която първоначално се настанява лицето, с оглед извършване на спешни медицински изследвания. Спалните помещения са обзаведени с легла, гардероб и шкаф за лични вещи. Пространството осигурява уют за потребителите и не затруднява свободното им придвижване. Санитарните помещения са отделно за потребителите и за персонала. Оборудвана е малка кухня, където потребителите могат да готвят заедно със социален работник. Целеви групи потребители, които се обслужват в социалната услуга са лица жертва на насилие; лица жертви на вътрешен и/или външен трафик, с цел сексуална или трудова експлоатация; деца до 18 г., жертви на насилие или трафик, придружени от родители и деца над 14 г. жертви на насилие или трафик, които са непридружени. Жертвите на насилие и трафик са групи със специфични и комплексни потребности, свързани с непосредствената им защита, овладяване на кризисно емоционално състояние, социална стабилизация, рехабилитиране на травмата и реинтеграция, след преодоляване на тежките инциденти и провокираните от тях последствия. По време на проверката бяха настанени майка с дете. Екипът на Кризисния център беше намерил работа на майката, а детето беше записано да посещава детска градина. От началото на годината до 30.09.2022 г. през Кризисния център са преминали 4 лица и 23 деца, от които 18 непридружени. Средният престой на дете и възрастен е не по-дълъг от три месеца.

Към датата на проверката в социалната услуга има разкрити и заети шест щатни бройки и специалисти на граждански договор: Управител на 4 часов работен ден; 4 социални работници на 8 часов работен ден; сътрудник социални дейности, психолог, на граждански

договор – юрист. Осигурена е професионална и методическа подкрепа на персонала, възможност за периодично повишаване на квалификацията му и неговото развитие, както и провеждане на групов и индивидуална супервизия от лица, които са специалисти външни за социалната услуга. Разработени са Програма за обучение на новоназначен служител и Програма за повишаване квалификацията на персонала с оглед развитие на уменията за адекватно посрещане на променящите се потребности на потребителите на социалната услуга. При приемане на потребител в криза, в зависимост от спецификата на случая се извършва комплекс от спешни мерки за осигуряване на незабавно облекчаване на симптомите с цел бързо стабилизиране на емоционалното състояние на нуждаещото се лице. Оказва се спешна психологическа подкрепа за преодоляване на шока, тревогата и силните емоции, породени от кризата. Предоставя се лично пространство и щадящо въздействие на околната среда. На потребителите се осигуряват подслон, храна, дрехи, тоалетни принадлежности и вещи от първа необходимост с цел задоволяване на основните нужди от сигурност, лично пространство, здравословно хранене и спазване на лична и околна хигиена, здравеопазване. Провежда се начален инструктаж по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана. Подробно се разясняват Правилника за устройството, дейността и вътрешния ред, План за действие при бедствия, аварии, инфекциозни заболявания и други критични ситуации. С цел задоволяване на здравните нужди на потребителите се оказва съдействие за провеждане на изследвания, консултации и прегледи от медицински специалисти. Осигуряват се предписаните лекарства и се осъществява контрол при приема по време на провеждане на лечението.

Социалната работа е съществен аспект от дейностите в Кризисния център. Изразява се основно в социално посредничество и застъпничество: придружаване до институции, съдействие за намиране на работа, промяна на постоянен адрес, избор/промяна на личен лекар, съдействие за подобряване контакта и комуникацията с близки/членове на семейството, които са ресурс за подкрепа и др. Провеждат се психосоциални консултации, релевантни на потребностите на потребителите и с цел мобилизиране на потенциала на личността за справяне с житейските трудности и преодоляване на основните бариери, свързани с комуникация, себеутвърждаване и реализация в общността. При работата с деца в училищна възраст се осъществява интензивно взаимодействие с Отдел „Закрила на детето“ при Дирекция „Социално подпомагане“ гр. Русе за преместване на детето в друго учебно заведение/детска градина и др. Осъществява индивидуална подкрепа и помощ в процеса на обучение и училищна подготовка. На лицата се оказва и юридическо консултиране, което включва разясняване на процедурите за водене на дело по Закон за защита срещу домашното насилие и подпомагане на потребителите при изготвяне и депозиране на необходимия пакет документи. Друг аспект на юридическата помощ са консултациите по Закона за борба с трафика на хора, предимно по отношение на процедурата за определяне на статут на „специализирана защита“ за жертви на трафик. При необходимост в процеса на работа по случая потребителите на социалната услуга получават адекватни насоки и юридически консултации, които се провеждат от юрист с опит в областта на гражданското право и с практика в областта на Закон за защита срещу домашното насилие, Закон за закрила на детето, Закон за борба с трафика на хора. Дейностите по организация на свободното време включват беседи по социално значими теми, честване и отбелязване на национални и религиозни празници, посещения на настанените лица на концерти, изложби, спортни мероприятия и др. В контекста на дейностите се вписва и отбелязването на лични празници на клиентите, както и удовлетворяване на потребностите им от социални контакти, развлечение и разнообразие на ежедневието.

Дейностите по организация на свободното време са различни по характер и са съобразени с предпочитанията и възрастта на клиентите.

Кризисен център за деца, жертви на трафик, или пострадали от насилие - с. Балван, община Велико Търново

Кризисен център за деца, жертви на трафик, или пострадали от насилие с. Балван е социална услуга от резидентен тип, която предоставя 24 часа в денонощието грижа и закрила на деца, които са изведени от ситуация на насилие или трафик, нуждаещи се от спешна закрила и кризисна интервенция. Потребителите на услугата са момичета на възраст от 6 до 18 години, жертви на трафик или пострадали от насилие. Капацитетът на Кризисния център е 15 места. Към дата на проверката бяха настанени осем деца. Сградата на Центъра е добре поддържана. Децата са разпределени по две в стая, изцяло ремонтирани, с достатъчно мебели за съхранение на личните вещи. По време на проверката екипът установи, че всяко дете има лични дрехи, обувки подходящи за сезона, хигиенни принадлежности, учебни пособия. Обособено е помещение за прекарване на свободното време и за учене, с достъп до интернет. В Центъра безопасността на децата се гарантира чрез СОТ система, заключване на входната врата и видеонаблюдение с 4 камери, за което липсват разписани правила за неговото осъществяване.

Момичетата трябва да бъдат настанени за срок до 6 месеца. В Кризисния център, е осигурено място за спешен прием на деца. Всяко новонастанено момиче се настанява в стаята за спешен прием до преминаване на медицинските изследвания и установяване на здравословното състояние на детето. За всяко дете, настанено в Центъра в рамките на 20 дена от настаняването му, се изготвя Оценка на потребностите и Индивидуален план за подкрепа,

който е в съответствие с Плана за действие, изготвен от Дирекция „Социално подпомагане“. Оценката на потребностите и Индивидуалният план за подкрепа се изготвя от мултидисциплинарен екип с участието на социален работник за работа с деца от Центъра, психолог, управителя и представител на Отдел „Закрила на детето“. Изборът на водещ случая социален работник се определя от Управителя на Центъра.

Част от децата ползват външни социални услуги. Към датата на проверката 2 деца ползват социални услуги към Център за обществена подкрепа на фондация „МСС-България“. Съгласно Споразумение за партньорство между Кризисен център за деца, жертва на трафик и/или насилие, с. Балван и Сдружение „ЗОВ България“ за периода октомври 2021 – май 2022 г. 6 доброволци – студенти към Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“ провеждат ежеседмични онлайн срещи с настанените момичета с цел повишаване перспективите за образование и професионална реализация на децата, настанени в КЦД, с. Балван. В периода септември 2021 г. – юли 2022 г. 1 доброволец е ангажиран в клуб „Арт терапия“, в който заедно с девойките изработват различни сувенири, картини, бижута и др, подпомага грижата в зеленчуковата и цветната градини. Сдружение „ЗОВ България“ осигурило и 5-дневен летен отдих на настанените потребители през м. юли 2022 г. до махала „Баба Стана“, близо до с. Орешак, общ. Троян; едnodневна екскурзия до гр. Плевен – посещение на Панорама, парк „Кайлъка“, зоологическата градина и Регионалният музей и двудневна екскурзия до местност „Ксифор“, гр. В. Търново – скално катерене на изкуствена стена, въжен тролей, кану и спортни игри. Съгласно договор за полагане на доброволен труд между Кризисен център за деца, жертва на трафик и/или насилие, с. Балван и 1 студент към Русенски университет „Ангел Кънчев“, специалност „Ерготерапия“, всеки понеделник и вторник студентът ще провежда образователни занимания и йога с настанените момичета в рамките на 1 година, считано от 18.07.2022 г. Екипът се запозна и с Плана за провеждане на групови работи и терапевтични сесии, в които са включени децата, настанени в Кризисен център за деца, жертва на трафик и/или насилие, с. Балван през 2022 г. Предоставят се комплекс от социални услуги, които включват информиране и консултиране, терапия и обучение в придобиване на умения, които се осъществяват посредством индивидуални разговори и консултации с психолог и социален работник, както и чрез групови работи и терапевтични сесии. Темите и целите на сесиите се съобразяват изцяло с потребностите и интересите на децата. Настанените потребители са включени и в ежеседмични терапевтични дейности – клуб „Арт терапия“, подпомогнат от Сдружение „ЗОВ България“. През отчетния период децата са включени в следните групови работи и терапевтични сесии: „Какво харесвам и не харесвам в теб“; „Аз готвя“; „Почувствай другия“; „Рисуване с музика“; „Проблемът в шапката“; „Готварски и домакински умения“; „Забавна викторина“; „Градина“; „Довърши приказката“; „Аз творя“; „В като Вагина“; „Спортна математика и йога“ и „Творчеството като отдушник“. По време на груповите работи социалните работници и психологът използват различни методи, средства и техники като: брейнсторминг, мозъчна атака, дискусия, беседа, лекция, филмов, снимков или видео материал, музика, танци, йога, ролеви игри, образователни игри, викторини, рисуване, изработване на сувенири и бижута, трудотерапевтични дейности и др.

Три деца посещават основно училище, пет деца се обучават в Средно училище „Владимир Комаров“ с профил: автоматизация на непрекъснатото производство. След провеждане на практиката, част от децата започват работа във фирма „Кроношпан“. Често образователното ниво на децата не отговаря на реалните класове, в които се обучават.

Към датата на проверката в социалната услуга има разкрити единадесет щатни бройки: Управител; 6 социални работници; 2 помощник възпитатели, психолог. Една бройка е незаета на помощник възпитател. Всички служители минават ежегодно различни видове обучения. През 2022 г. са взели участие в участие в над 20 обучения и конференции. Като през месец юли са 1 уебинар на тема „Да се погрижим за психичното си здраве и как да се справим с професионалното прегаряне и стрес“, организиран от Фондация „Асоциация Анимус“ по проект „Ние също“; участие в онлайн семинара на тема „Учител за един ден“, в който е представена авторската образователната игра, чрез която по лесен и забавен начин се овластяват различни уязвими групи, за да поемат контрол върху живота си, да са проактивни и да се справят компетентно и ефективно с важните и актуални задачи за тях в даден момент от живота им, организиран от Фондация „Асоциация Анимус“; участие в безплатно онлайн обучение на подкрепящи специалисти по проекта „CommonPoint“ в онлайн платформа, която цели да предостави иновативни методи и ресурси за обучение на подкрепящи специалисти в областта на психичното здраве за качествената подкрепа на ЛГБТИ+ хора. Платформата предлага 7 общи и 4 специфични модула с полезна информация, безплатни материали, упражнения и видеа за професионално развитие в областта на подкрепящата работа с ЛГБТИ+ хора. Платформата е разработена в рамките на проекта CommonPoint от консорциум от четири европейски партньори - Háttér Society (Унгария), LORI (Хърватия), Prague Pride (Чехия) и Фондация „Сингъл Степ“ (България), съфинансиран по програма „Еразъм+“ на Европейския съюз.

По време на проверката екипът на омбудсмана установи, че всички деца са минали контролни медицински прегледи, определен им е личен лекар. Екипът на Кризисния център е добре подготвен за работа с деца, претърпели насилие. Един от проблемите, които констатира омбудсманът е, че част от децата, настанени в институцията, не отговарят на профила на социалната услуга. Има деца настанени за бягства от вкъщи, кражби, противообществени прояви, секс контакти с криминални лица; Освен, че децата не отговарят на профила на социалната услуга, не е спазен и законоустановеният срок за настаняване, който е не повече от шест месеца, като този срок се определя само в изключителни случаи. По данни на управителя на социална услуга, много често едновременно се настаняват деца, които са жертва на насилие и деца, които са извършители на противообществени прояви, злоупотребяващи с наркотични вещества и проявяващи агресивно поведение, спрямо децата жертви. Независимо, че и в двата случая децата са жертви - в първия са преживели физически и психически тормоз, във втория са били negliжирани и попаднали под влияние на криминогенна среда, потребностите на двете групи деца са различни, както и работата с тях изисква различен подход.

Друг проблем, който установи екипът на омбудсмана, е, че координацията между институциите и доставчиците на тази социална услуга в много случаи не е ефективна. По данни на управителя на Кризисния център, на всеки три месеца се изготвя отчет за изпълнение на индивидуалния план за грижи на всяко дете, който се изпраща до отделите „Закрила на детето“ (с изключение на Отдел „Закрила на детето“ гр. Велико Търново) към дирекциите „Социално подпомагане“, но в повечето случаи социалните работници не предоставят необходимата информация, във връзка с промяна на семейната среда - дали продължава да бъде рискова за детето, или ще бъде предприета друга мярка за закрила спрямо даденото дете. Омбудсманът подкрепя предложенията на Кризисните центрове да бъдат разработени ефективни схеми за подпомагане на родителите и за ангажирането им в процеса на реинтеграция на техните деца.

Също така е необходимо регулярно да се обсъждат между социалните работници и служителите на кризисните центрове дейностите по изпълнение на плана за грижи и работата със семействата на децата. Омбудсманът препоръчва на изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане, да изготви указателно писмо до дирекциите „Социално подпомагане“ да не се настаняват деца, които не отговарят на профила на специализираната социална услуга – Осигуряване на подслон за деца, пострадали от домашно насилие, и деца – жертви на трафик.

Екипът на омбудсмана се запозна със съдебните решения на децата, настанени в Кризисен център за периода 01.01.2022 г. – 28.07.2022 г. Констатациите са, че през последните години се забелязва тенденцията почти всички деца, потребители на Кризисен център за деца, жертва на трафик и/или насилие, с. Балван да бъдат настанявани в услугата със Съдебни решения (СР) на Великотърновски Районен съд (ВТРС) за срок 6 месеца, а в някои случаи – и за повече от 6 месеца. Независимо че в Методическото ръководство – Кризисен център е посочено, че препоръчителният срок за предоставяне на социалната услуга, с оглед нейния характер, цел и философия, е три месеца. Настаняването в кризисен център е временна мярка за закрила и колкото повече се удължава срокът на престоя, толкова повече децата се намират в изолация от външния свят. Друг проблем, който установи екипът, е, че често срокът на настаняване на детето не се зачита от датата на настаняване със заповед на регионалните дирекции „Социално подпомагане“, а от датата на влизане на съдебното решение в сила, което води до просрочване на шест месечния законно установен срок. Управителят на Кризисния център постави пред екипа на омбудсмана въпроса, че след влизането в сила от юни месец 2022 г. на Наредбата за качеството на социалните услуги (НКСУ), съгласно Стандарт 12 на Приложение № 20 към чл. 12 от Наредбата, престоят на дете в социална услуга за осигуряване на подслон за деца, пострадали от домашно насилие, и за деца – жертви на трафик е не по-дълъг от 6 месеца за текущата година. Според екипа на омбудсмана не става ясно за текущата календарна година или годината се смята от датата на настаняване на детето в кризисен център. **В тази връзка омбудсмана препоръчва на Агенцията за качеството на социалните услуги, съгласно чл. 3. в съответствие със стандартите и критериите по чл. 1, ал. 1, т. 1 и 2 да разработи методически насоки за прилагане на Стандарт 12 на Приложение № 20 към чл. 12 от НКСУ.**

До момента, за 2022 г. статистиката е следната:

1. Дете с инициали С. Р. Т., настанено на 17.03.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 606/20.05.2021 г. на ВТРС – до навършване на пълнолетие (10.03.2022 г.) – 12 месеца;
2. Дете с инициали В. С. И., настанено на 08.07.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 1071/16.09.2021 г. на ВТРС – 6 месеца от влизане в сила на СР (09.04.2022 г.) – 9 месеца;
3. Дете с инициали Ю. И. Х., настанено на 13.08.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 1107/01.10.2021 г. на ВТРС – 6 месеца от влизане в сила на СР (13.04.2022 г.) – 8 месеца;
4. Дете с инициали П. С. В., настанено на 21.09.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 1256/05.11.2021 г. на ВТРС – 3 месеца от датата на издаване на Административната заповед за настаняване (21.12.2021 г.) – 3 месеца;

5. Дете с инициали Л. С. С., настанено на 18.10.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 1421/17.12.2021 г. на ВТРС – 6 месеца от датата на издаване на Административната заповед за настаняване (20.04.2022 г.) – 6 месеца;

6. Дете с инициали Т. И. В., настанено на 03.11.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 1422/17.12.2021 г. на ВТРС – 6 месеца от влизане в сила на СР (28.06.2022 г.) – 8 месеца;

7. Дете с инициали С. К. Й., настанено на 17.12.2021 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 247/25.02.2022 г. на ВТРС – 6 месеца от датата на издаване на Административната заповед за настаняване (17.06.2022 г.) – 6 месеца;

8. Дете с инициали М. А. П., настанено на 18.02.2022 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 488/21.04.2022 г. на ВТРС – 6 месеца от датата на издаване на Административната заповед за настаняване (17.08.2022 г.) – 6 месеца;

9. Дете с инициали М. А. С., настанено на 07.03.2022 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 611/25.05.2022 г. на ВТРС – до завършване на учебната 2021/2022 г. (15.06.2022 г.) – 3 месеца;

10. Дете с инициали М. С. М., настанено на 07.04.2022 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 691/09.06.2022 г. на ВТРС – 6 месеца от датата на издаване на Административната заповед за настаняване (07.10.2022 г.) – 6 месеца – въпреки факта, че на 02.07.2022 г. девојката навършва пълнолетие и не отговаря на профила на КЦД, с. Балван, поради което настаняването в КЦД, с. Балван е прекратено с Административна заповед, считано от деня на навършване на пълнолетие;

11. Дете с инициали А. Б. Й., настанено на 13.04.2022 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 765/28.06.2022 г. на ВТРС – 6 месеца от датата на издаване на Административната заповед за настаняване (15.10.2022 г.) – 6 месеца;

12. Дете с инициали М. М. Д., настанено на 03.06.2022 г., срок на настаняване съгласно Съдебно решение № 858/19.07.2022 г. на ВТРС – 6 месеца от влизане в сила на СР – съдебното решение все още не е влязло в сила, което означава че срокът на настаняване на детето в КЦД, с. Балван ще бъде повече от 6 месеца.

Друг притеснител факт, който констатира екипът на омбудсмана е, че разпитите на децата не се провеждат в така наречената „синя стая“, която се намира в Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи (ОД на МВР) - гр. Велико Търново. По данни на управителя на Кризисния център, само две деца са разпитвани в „синя стая“ през 2022 г. Независимо, че тази стая е специализирано помещение, предназначено за разпити на деца, станали жертви на престъпление, тя не се използва по предназначение. Омбудсманът многократно е заявявал, че трябва да се работи за промяна на практиката за изслушване на деца и привеждането ѝ в съответствие с изискванията на международните правни актове. Създаването на подобни помещения е свързано именно с щадящо за детето съдебно производство, като едновременно с това се гарантират неговите права и най-добър интерес в съдебния процес.

Резултати от проверки в Центрове за настаняване от семеен тип за деца без увреждания

Центрове за настаняване от семеен тип за деца без увреждания (ЦНСТДБУ) – 1 и 2 с. Дрен.

На 28.06.2022 г. екип на омбудсмана извърши внезапна проверка в Центровете за настаняване от семеен тип за деца без увреждания 1 и 2 в с. Дрен

Общият капацитет на двата центъра е за 24 деца. По време на проверката бяха настанени 12 деца. Най-малкото дете е на 13 години, най-големите деца на 18 години.

ЦНСТДБУ 1 и 2 са разположени в една обща сграда, на два етажа. Изградени са през 2011 година в сградата на закрит Дом за деца и юноши. По информация на директора на услугата и на справките от документите, е видно, че ежегодно се извършват текущи ремонти на вътрешните помещения, финансирани с бюджетни средства и дарители. Спалните помещения са осем на брой, на всеки етаж са разположени четири бани и шест тоалетни. Сградата разполага с просторно дворно място, в което са обособени градина с цветя и беседка. Предприети са ефективни мерки за осигуряване на противопожарна безопасност.

Децата се обучават в различни училища в гр. Радомир, гр. Рила и гр. Кочериново – СУ ”Христо Ботев”, Техническа професионална гимназия „Никола Вапцаров“ и ОУ „Аверкий Попстоянов“. Едно от децата – Елена Райчева изрази желание, че иска да бъде записано в хуманитарна гимназия. Само две деца ползват социални услуги в общността – Център за обществена подкрепа гр. Радомир.

Екипът на омбудсмана се запозна със седмичното меню и констатира, че менюто на децата не е разнообразно. Количеството на млечните продукти и зеленчуците е ограничено. По време на интервютата децата споделиха на екипа, че храната е ниско качествена и в малки количества. Поради липса на средства не могат да си закупят сандвич в училище. През лятото на 2021 г. не са посетили летен лагер.

Децата споделиха с екипа, че не са преминавали профилактични медицински и стоматологични прегледи за 2021 г. и 2022 г. Има оборудван медицински кабинет. Осигурени са спешен и манипулационен шкаф. Няма ваксинирани деца срещу COVID-19. Детето Елена Райчева сподели, че има сколиоза и заболяване на прешлените, но не и е предоставена необходимата медицинска грижа.

По време на проверката се организира самостоятелна среща на член от екипа с всички присъстващи към момента, деца и младежи. Проведе се по метода „кръг на доверието“ и в продължение на повече от един час протече свободен разговор с десет деца. Докладът отразява разказа и нагласите на децата, без да се прави коментар на споделеното от тях.

Какво споделиха децата:

- основното им оплакване беше, че **няма разбиране и отношение към тях** от страна на директорката на центровете, както и, с малки изключения, от страна на екипа. По-голямата част от хората, които работят в услугата постоянно им повтарят, „*че не трябва да се оплакват, че имат всичко, че са задоволени и нищо не им липсва*“. Трудно могат свободно да споделят и да обсъждат с директорката, която казва, че е заета и няма време за тях.

- децата не са изградили **доверителна връзка** с почти никой член на персонала, която връзка е много важна за тяхното развитие и социализация.

- през зимата не им се разрешава да имат печки в стаята, поради риск от пожар, но в стаите няма друго отопление и те разказаха, че се топят само със завивките си.

- стаите на децата не са в много добър вид, с излющена мазилка, с падащи вратички на мебелите, като те разказаха, че ако им се осигурят материали, биха могли да боядисат сами.

- оплакванията им бяха от храната, нейното качество и количество. Показаха филии, леко намазани с лютеница и едно малко парче сирене, което е тяхната сутрешна закуска. За по-големите момчета това е недостатъчно, особено когато трябва да издържат до обяд. Според тях, ходят гладни на училище, нямат джобни, с които да могат да си позволят да си купят закуски. Изразиха недоволство, че храната за вечеря се приготвя от предния ден и когато се сервира вече не е вкусна.

- в сградата няма добре оборудвано помещение, където те да имат възможност да си приготвят сами сандвичи и някакви леки храни. В кухнята им е забранено да влизат.

- според децата няма достатъчно дарители, като причината за това е отношението на директорката към тях. Те разказаха, че тя е много мнителна и затова не иска да работи с дарители. Последната публична дарителска кампания, която е била организирана, е в края на 2021 г., когато са събрани зимни дрехи и обувки.

- децата и младежите не разполагат с достатъчно бельо и дрехи за смяна.

- почти всички деца разказаха, че шофьорът на автобуса, с който ги водят на училище, се държи грубо с тях, позволява си да ги удря и често това се е случвало пред директорката, която дори не му правела забележка.

- в разговора се сподели, че не им се предоставят елементарни лекарства, бинтове, спирт и обезболяващи, въпреки че има голям шкаф с лекарства, но ключ за стаята има само медицинската сестра, която идва на смени.

- повечето от децата и младежите не контактуват с родителите си и затова лятото остават в услугата, но твърдят, че не ходят на лагери и цяло лято скитат из селото.

- децата най-често са наказвани със забрана да излизат от услугата, не им се дават джобните пари.

- децата са се грижели за две кучета, към които са били привързани, но по заповед на кмета на с. Дрен, кучетата са били изхвърлени и това е разгневило децата.

При проверката се установи, че на 28.03.2022 г. е подаден сигнал на горещата телефонна линия за деца 116 111, която се управлява от ДАЗД, в който се твърди, че в услугата е извършено насилие над дете.

Екипът на омбудсмана се запозна с поименните разписания на длъжностите в Центровете и установи, че общият брой на персонала е 20 бройки. Има назначен един социален работник и медицинска сестра.

В хода на проверката бяха **проверени следните документи:**

- книга за регистриране на възпитателните мерки;

- регистър за регистриране на инциденти;
- издадени от директора на центъра административни актове – заповеди.

При прегледа на документите се установи, че най-вече са налагани възпитателни мерки за неспазване на вътрешните правила, за разрушаване на имуществото в центъра от децата. Мерките са забележка, възстановяване на щетите със собствен труд, личен пример-извинение да се спазват нормите на прилично поведение.

В Регистъра за регистриране на инциденти е вписан само един инцидент от 29.07.2021 г.

След като директорът на ЦНСТДБУ- с. Дрен е установил нарушение при влизането и пребиваването на външни лица на територията на Центъра е издал две заповеди за стриктно спазване на пропускателния режим, както и децата да не общуват с външни лица на територията на Центъра без присъствието на дежурен възпитател или член на персонала.

Бяха прегледани и досиетата на децата, в които се съхраняват необходимите документи.

Повечето деца, настанени в центъра, са с наложени възпитателни мерки по ЗБППМН от местната комисия в община Радомир.

По време на проверката екипът установи, че психосоциалният климат в ЦНСТДБУ 1 и 2 с. Дрен не е добър. Част от децата нямат доверие на директора на социалната услуга. По време на проверката екипът на институцията забеляза напрежение между директора и едно от децата.

Констатации и изводи:

Профилът на децата е много сложен, повечето от тях са преминали през различни услуги – сменили са по няколко приемни семейства, били са в Кризисен център за деца, жертви на насилие, в други центрове. Децата и младежите са с редица поведенчески проблеми, формирали са свое поведение, което трудно би могло да бъде коригирано, особено от хора, които нямат опит и са започнали работа в центъра, само защото няма друга алтернатива за заетост в с. Дрен. Част от децата са били жертва на насилие в собственото си семейство. Установи се, че екипът от специалисти и персоналет не могат да упражняват контрол върху децата, не могат да наложат спазването на правила, като явно нямат авторитет и децата смятат, че могат да правят каквото си искат. Децата са си изградили свой начин на поведение, някои от тях не ходят на училище и никой не може да ги накара да го правят, дори и с наказания. Въпреки специализираните обучения, които са извършвани през 2021 г. за предоставяне на професионална подкрепа на специалистите и децата от двата центъра, резултатите след това не са се променили много. Специализираните обучения са били на тема за превенция на насилието и за различните възможности за реакция от страна на персонала в процеса на грижа. Провеждани са и индивидуални и групови беседи с децата. Извършени са обучения за действия при конкретни казуси в ежедневието. След проверката се проведе разговор с двамата експерти, които са провели обучението – Милен Гечовски и Ивайло Миланов, които потвърдиха изключително големите трудности, които има пред екипа на центровете и липсата на ресурси да се справят с предизвикателствата.

Трябва да се отбележи, че не се осъществява адекватен контрол и подкрепа от страна на социалните работници от Отдел „Закрила на детето“ в гр. Радомир. Въпреки че социалните работници посещават регулярно центровете, липсата на капацитет и разбиране в социалните работници за целите на услугите и задачите, които има тази социална услуга, прави тези

посещения формални. От отдела изпитват трудности да формулират препоръките си относно това, какво трябва се прави в услугата за децата с мярка за закрила.

Двете услуги се използват от системата за закрила като крайна мярка, което означава, че когато имат сложен случай, дете с тежка симптоматика, то бива изпратено в с. Дрен, въпреки човешкия дефицит в услугата от специалисти и ръководител с опит и стаж.

Ресурсите в двете услуги не могат да покрият нуждите на децата от рехабилитация, от допълнителна работа с логопед или други специалисти.

Децата са във възраст, в която много лесно могат да бъдат манипулирани от хора с различни интереси и да се използват за техните цели. Пример за това са профилите на последните дарители, които са се появили в центровете, като се отчита риск те да се опитват да стигнат до децата с цел трафик.

Доставчик на социалните услуги от резидентен тип е кметът на общината, който съгласно разпоредбите на Закона за социалните услуги има широк кръг от отговорности.

Кметовете на общини:

1. провеждат общинската политика в областта на социалните услуги в съответствие с решенията на общинския съвет;
2. извършват анализ на потребностите от социални услуги в общината;
3. управляват предоставянето на социалните услуги на територията на общината, които се финансират със средства от държавния и общинския бюджет;
4. отговарят за **спазване на стандартите за качество на социалните услуги на територията на общината**, които се финансират със средства от държавния и общинския бюджет;
5. **осъществяват контрол и мониторинг на социалните услуги**, които се предоставят на територията на общината и се финансират със средства от държавния и общинския бюджет;
6. следят за законосъобразното разходване на средствата от държавния и общинския бюджет за финансиране на социалните услуги на територията на общината;
7. извършват анализ на състоянието и ефективността на социалните услуги, които се предоставят на територията на общината, и предлагат на общинския съвет мерки за подобряване на качеството и ефективността на услугите;

При проверката и извършеното проучване на документи не се установиха данни за активност от страна на кмета при изпълнение на отговорностите му като доставчик на услугата.

Въпреки многократните сигнали за влошено качество на услугата не се констатираха действия от страна на доставчика за промяна на ситуацията.

Децата и младите хора се оплакаха, че след последния сигнал, подаден за извършено насилие от страна на директора, кметът е посетил услугата, но при посещението е отказал да се срещне с тях.

За децата няма почти никаква полза от дългия им престой в социалната услуга. Там се задоволяват техните базови потребности, те нощуват, хранят се и някои ходят на училище, ако решат, но през другото време не възприемат услугата като място с правила, които трябва да

спазват. Не се работи за създаване и формиране на трайни трудови навици, както и отношение към образованието.

Като резултат от услугата би следвало да се цели реализиране на подкрепа и **системна работа за формиране на умения на децата и младежите да бъдат подготвени за самостоятелен начин на живот** и да са в състояние сами да се справят с живот в общността. Това означава комплексност на подхода, индивидуализиране на грижата, планиране на дейностите и процес на работа, насочени към постигане на конкретни индивидуални резултати за всяко настанено дете и младеж.

Въпреки, че селото не е отдалечено от по-големи населени места, няма в близост качествени услуги в общността, които могат да работят с децата.

На база тези констатации може да се направи извода, че в услугата не се покриват минималните изисквания на Наредбата за качеството на социалните услуги. Доставчикът не е преценил необходимите ресурси за нормалното функциониране на ЦНСТДБУ, не е създал добра и адекватна организация на работа, не е осъществил в достатъчна степен контрол върху качеството и не е създал система за подобряването му. Екипът на омбудсмана отправи препоръки, свързани с подобряване на качеството на социалната услуга към всички компетентни органи: кмета на община Радомир; Дирекция „Социално подпомагане“ гр. Радомир; Агенцията за качеството на социалните услуги и Държавната агенция за закрила на детето. В отговор на отправените препоръки Държавната агенция за закрила на детето е изпратила писмо до кмета на община Радомир на 05.04.2021 г. с молба, на сесия на Общински съвет - Радомир да бъде разгледано предложението на Държавната агенция за закрила на детето за закриване на социалните услуги ЦНСТДБУ 1 и ЦНСТДБУ 2 - с. Дрен и извеждане на децата в подходяща за тях среда. Предвид липсата на отговор от страна на кмета на община Радомир, на 08.07.2021 г. отново е поискано становище, във връзка с предложението на ДАЗД. До настоящия момент такова не е представено.

Резултати от проверки в резидентни социални услуги за пълнолетни лица

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – селище „Качулка”, с. Бяла, общ. Сливен

При последващо посещение в дома за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) – селище „Качулка” екипът на омбудсмана в качеството му на НПМ констатира, че има подобрене на материалната база на Дома и общото състояние на потребителите. **Но въпреки това, Домът не отговоря на изискванията за предоставяне на качествена грижа.**

Още през 2013 г. омбудсманът препоръча, компетентните органи да предприемат мерки за извеждане на потребителите от Дома и поэтапното му закриване. Това се дължи най-вече на отдалечеността на специализираната институция, амортизираната материална база, големия брой потребители и недостатъчния специализиран персонал възпрепятстват предоставянето на адекватни и качествени социални услуги.

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

Домът се намира във високопланински и труднопроходим при зимни условия терен. Най-близкото населено място, отдалечено на 6 километра, е село Бяла. Освен трите жилищни блока, където са настанени потребителите, на територията на дома са разположени и много изоставени сгради, изсечени горски масиви и свлачище, които представляват реална опасност за потребителите и персонала. Във всеки от жилищните блокове има обособени по пет зали, шест ателиета за трудотерапия, кабинет на социалния работник, медицинска служба, две трапезарии. Потребителите са настанени в апартаменти по 2-ма и 3-ма в стая със самостоятелен санитарен възел. В специализираната институция не е създадена организация за индивидуализирано съхранение на личното облекло и спално бельо.

Капацитетът на ДПЛУИ е 228 места (максимален брой потребители) за жени и мъже, от които заети към момента на проверката са 176. Администрацията се помещава в сграда в близост до входа на дома. В пералното помещение и трите жилищни блока са извършени ремонтни дейности, които ще продължат през следващия летен период. Монтираните в жилищните блокове асансьори са въведени в експлоатация. Изградена е една рампа за достъп на трудно подвижни лица.

Поставени са 16 камери за видеонаблюдение – част от тях в разливните помещения към столовите на жилищните блокове и в коридорите, където се намират стаите на лежащо болните потребители. Монтирана е система за повикване с паникбутони в два от блоковете, но все още не е въведена в експлоатация. В третия блок, в който основните ремонтни дейности тепърва предстоят, все още не е монтирана такава система.

Потребителите са настанени в апартаменти със самостоятелен санитарен възел, които обаче не са напълно пригодени за тези от тях с намалена подвижност. Санитарно-хигиенните условия са задоволителни. По време на проверката беше започнал ремонта на трети жилищен блок. **Омбудсманът отново подчертава, че ремонтите в дома са временна мярка за**

подобряване на условията за живот, тъй като сградите са морално остарели и не отговарят на съвременните изисквания за предоставяне на социална услуга.

Започнат е процес на облагородяване на дворното място в близост до жилищните блокове – обособени са градинки, алеи и беседки. Излишната растителност е отстранена.

Съгласно утвърденото от кмета на община Сливен длъжностно разписание числеността на персонала е 123 работни места, разпределени по длъжности, както следва: 1 директор, 6 социални работници, 1 педагози, 20 трудотерапевти, 1 логопед, 1 психолог, 1 фелдшер, 1 старша сестра, 7 медицински сестри.

Не са заети щатните бройки за 6 медицински сестри и рехабилитатор.

Медицинското обслужване в Дома се осъществява от един фелдшер, 1 старша сестра и 7 медицински сестри, които работят по график и осигуряват 24-часово медицинско обслужване. **Потребителите не ползват външни социални услуги.**

Всички потребители са вписани при личен лекар в гр. Сливен. Той не желае да посещава Дома и при необходимост от лекар на място се разчита изцяло на ЦСМП Сливен. При спешни случаи се викат екипи на „Бърза помощ“ – гр. Сливен.

Стоматологичното обслужване се осъществява от дентален център също в гр. Сливен. Достъпът до медицинска помощ на потребителите е затруднен. От потребителите на социалната услуга, 163 са поставени под пълно запрещение и 4 са с ограничено запрещение.

Директорът на Дома е настойник на 157 лица и е попечител на 4. За 2022 г. има регистрирани 8 смъртни случая.

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – гр. Баня

Това е последваща проверка на омбудсмана като НПМ в специализираната институция. Препоръката при първото посещение на екипа е да се предприемат конкретни действия по деинституционализация на дома, като се ангажират ясни и точни срокове за изпълнението им. Становището на Министерство на труда и социалната политика, изпратено до омбудсмана с изх. № 92-341/09.07.2013г. е, че този въпрос ще бъде решен с Националната стратегия за дългосрочна грижа. В Аналитичен доклад на социалните услуги държавно делегирана дейност за пълнолетни лица към 31 май 2017 г. на Агенцията за социално подпомагане, по отношение на Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – гр. Баня, община Карлово е направено предложение да се намали поетапно капацитетът, като първа стъпка в тази посока е преустановяване на настаняването в институцията.

Към момента на проверката, Домът е с капацитет 120 места, от които са заети 118. В продължение на десет години след препоръката на омбудсмана, капацитетът на Дома не само че не е намален, но е почти изцяло запълнен. През 2022 г. продължават да се настаняват потребители. От настанените мъже и жени, поставените под пълно запрещение потребители са 56, 23 потребители са под ограничено запрещение. Домът се намира на около шест километра от града, до гориста местност, без осигурен обществен транспорт.

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

ДПЛУИ – гр. Баня е разположен в 4 сгради, от които една административна и три жилищни блока. Всички сгради са с приземен етаж. Подовата настилка е с теракот, прозорците и вратите са с алуминиева дограма. Броят на настанените потребители в едно спално помещение е 2 - 3 лица. Във всеки жилищен блок има по 1 баня с душове и 1 санитарно помещение, стаите на потребителите нямат санитарни възли. Екипът на НПМ счита, че броят на санитарните възли е твърде малък и не е съобразен с броя на потребителите. На места се забелязва влага и мухъл в спалните и в санитарните помещения. В ДПЛУИ гр. Баня е започнат основен ремонт на жилищен блок № 1, като до момента е почти завършен в едното от двете крила. Ремонтът ще продължи и във второто крило. Предстоят частични ремонтни дейности в жилищен блок №2 и №3. Тук отново омбудсманът иска да подчертае, че сградите са много остарели и ремонтните дейности са временна мярка за подобряване на условията за живот. Стаите с четири легла са 19 квадратни метра, използвана площ на лице е около 4 квадратни метра, което е крайно недостатъчно за обособяване на лично пространство на настанените лица.

Дворът е 10 декара, като са обособени кътове за отдих. Изградени са рампи за достъп на трудно подвижни лица до жилищните блокове, но няма достъпна среда към помещенията, разположени на приземни етажи. Отоплението е с локално парно. Домът разполага със собствен транспорт – автобус и две леки коли.

Храненето е организирано чрез кетъринг. От предоставените на екипа на НПМ менюта може да се направи извод, че предлаганата храна е разнообразна и отговаря на изискванията. Храненето на потребителите се осъществява на една смяна в две столови.

Съгласно утвърденото длъжностно разписание, числеността на персонала е 59 работни места, разпределени по длъжности, като специализираният състав се състои от: 1 директор, 1 старша медицинска сестра, 3 медицински сестри, 1 психолог, 3 специалисти и 2 социални работника, рехабилитатор 1, 7 трудотерапевти. С оглед спецификата на работа с хора с увреждания и необходимостта от повишаване на квалификацията на служителите се провеждат обучения за персонала. Потребителите не ползват външни социални услуги. По време на нощна смяна остава един санитар на 40 потребителя, което е крайно недостатъчно. Като от тях 10 човека са напълно лежащи, а 60 са с непрекъсната нужда от ежедневна подкрепа. Медицинското обслужване се осъществява по график, като е осигурена 24-часова медицинска грижа. Веднъж годишно и при нужда потребителите се консултират с психиатър и невролог.

Потребителите са включени в пациентската листа на личен лекар от гр. Баня и стоматолог в гр. Пловдив. Профилактичните прегледи на настанените се извършват веднъж годишно от личния лекар. Разработени са индивидуални планове за здравни грижи. Настанените лица имат амбулаторни картони и здравно осигурителни книжки. Специализираната институция разполага със спешен и манипулационен шкаф. Стоматологично лечение се провежда по график всеки четвъртък и обхваща всички потребители.

Ежегодно се изработват планове за социална работа (обучителни, занимателни и трудотерапевтични дейности) с потребителите. Обособени са 7 групи по трудотерапия – цветарство; изобразителна дейност; конструктивна дейност; социален и природен свят; битов труд; музика; образователна дейност.

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Драганово, община Горна Оряховица

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

Домът за пълнолетни лица с умствена изостаналост (жени) (ДПЛУИ) с. Драганово е с капацитет 80 места, като към момента на проверката има 79 потребители. Домът се намира на отдалечено място, без достъп на градски транспорт. На територията му са изградени общо пет постройки, три от които се ползват от потребителите:

В „Блок 1“ е разположена администрацията, ателие по фризьорство, зала за трудотерапия – готварство и арттерапия, занимателна зала и спални помещения. Има и подходящо оборудвана зала за рехабилитация. Потребителите са настанени по трима в стая, като две стаи са обединени в един апартамент. Във всеки от тях има баня и две тоалетни.

В „Блок 2“ са настанени трудноподвижни потребители, разделени по 3-5 души в стая. Те се хранят в обособена в коридора столова или по стаите си, с помощта на служителите. 24 души разполагат с 1 обща баня и 3 тоалетни. По-голяма част от помещенията са за ремонт. По време на проверката екипът установи, че санитарно - битовите условия са лоши. В спалните помещения се усеща лоша миризма. Стаите за пет души са 20 квадратни метра, което е крайно недостатъчно съобразено с броя на настанените хора.

В „Блок 3“ е кабинетът на психолога, медицинският кабинет, кухнята и трапезарията. Спалните помещения на потребителите са разположени на втория етаж, като в стаите са настанени от 3 до 5 души. Има една обща баня и пет тоалетни на първия етаж за 30 човека.

В „Блок 1“ и „Блок 3“ не са изградени рампи до втория етаж на сградата. В тази връзка омбудсманът на Република България многократно е посочвал, че неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закон за хората с увреждания;
4. Закон за устройство на територията;
5. Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания. Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се счита за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

Дворното място е просторно и добре поддържано, с обособени кътове за почивка. Домът не разполага с жива охрана, но има изграден СОТ. Под формата на дарение е получена система

за видеонаблюдение. За нуждите на дома се използва един служебен автомобил, пригоден за трудноподвижни лица.

Съгласно утвърденото от кмета на община Горна Оряховица длъжностно разписание числеността на персонала е 45 работни места, както следва: 0,5 директор, 0,5 щат за лекар със специалност психиатрия, 1 педагог, 1 психолог, 2 социални работници, 1 фелдшер, 1 рехабилитатор, 2 трудотерапевти, 6 медицински сестри – социална дейност, 1 инструктор по хранене, 11 санитарни. Няма назначени рехабилитатор и логопед. За нощна смяна е определен един дежурен санитар на 79 потребителя, което е крайно недостатъчно.

Настанените потребители са с различна степен на умствена изостаналост: лека, умерена, тежка и дълбока умствена изостаналост. 2 лица не отговарят на профила на институцията, те са с диагнози „Шизофрения“. Част от потребителите са със съчетани увреждания - психически и физически, което ги прави трудни за обгрижване.

От настанените лица 47 са под пълно запрещение със съдебно решение, 1 лице е под ограничено запрещение, 4 лица са с настойници - роднини. Останалите 27 потребители са дееспособни. За 2021 г. са регистрирани 6 смъртни случаи. По данни на директора от 07.10.2022 г. 20 потребители на Дома ще посещават външна почасова социална услуга ДЦПЛУ гр. Горна Оряховица – рехабилитатор.

В дома е осигурено 24-часово медицинско обслужване на потребителите. За всички лица е направен избор на личен лекар и стоматолог, които провеждат необходимите профилактични прегледи на потребителите.

При спешни случаи се ползват услугите на Центъра за спешна медицинска помощ – Горна Оряховица. По договор на 4 часа веднъж седмично в дома идва лекар психиатър от гр. Велико Търново. 25 потребителят са лежащо болни, 10 ползват инвалидни колички или помощни средства за предвижване. Те са обезпечени с лекарства, осигурява се диетично хранене и пасиране на храната за нуждаещите се. Всички потребители са ваксинирани против COVID-19 и очакват поставяне на бустерна доза.

Дом за пълнолетни лица с деменция – с. Горско Косово, община Сухиндол

Една от основните препоръки от предишния доклад на омбудсмана като НПМ за 2019 г. беше по отношение на Дома за пълнолетни лица с деменция (ДПЛД) – с. Горско Косово, община Сухиндол. Поради лошите материално - битови условия и недостатъчната грижа за настанените лица, омбудсманът препоръча да се предприемат спешни мерки за намаляване капацитета на институцията, както и да се осигури достатъчно лично пространство и санитарни възли на потребителите. В изпълнение на тези препоръки е извършена проверка от Инспектората на АСП и от 8 януари 2020 г., настаняването в дома е преустановено до достигане на капацитет от 30 души. Домът ще бъде закрит чрез изграждане на Центрове за настаняване от семеен тип и извеждане в тях на всички потребители.

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

През 2022 г. екип на омбудсмана извърши поредна внезапна проверка в ДПЛД – с. Горско Косово, като се проследи изпълнението на препоръките от предишните доклади. През 2022 г. в дома няма новонастанени лица.

При проверката се установи, че към момента социалната услуга ползват 27 души. От началото на 2022 г. до м. октомври са починали 3 лица. За сравнение, за 2019 г. до м. октомври са починали 26 души. За цялата 2020 г. са починали общо 18 души, а за 2019 г. са починали общо 28, при капацитет на дома за 60 души. Спадът на смъртността вероятно се дължи от части на обстоятелството, че след преустановяване на настаняването служителите имат по-добра възможност да полагат грижи за по-малкия брой потребители.

Предстои да бъде изготвен план за извеждането на всяко настанено лице от дома и за подготовка за реинтеграция в домашна среда, или за ползване на социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа. Планът за извеждане на всяко лице ще се изготвя от Дирекция „Социално подпомагане“ с участието на лицето, представители на общината, които отговарят за управлението на дома, доставчици на социални услуги, лечебни заведения, семейството и близките.

Относно препоръката да се предприемат действия за реконструкция на дома за осигуряване на достатъчно лично пространство и санитарни възли на потребителите, за да отговарят на регламентирания критерии и стандарти екипът на НПМ установи, че е извършен ремонт на санитарните възли и спалните помещения и е подменен котелът за парно отопление. В стая са настанени по 4 лица, за които са осигурени гардероб и нощно шкафче с маса за хранене. Системата за звукова сигнализация в дома функционира. От представените документи е видно, че за 2020 г. са извършени планирани разходи от целевата субсидия за капиталови разходи както следва: 10000 лв. за доставка и монтаж на дограма в кухненско и перално помещение; 1200 лв. за климатик и 3500 лв. за преса за гладене. За 2021 г. е сменена дограмата

на първия етаж на сградата, закупуване на специализиран автомобил за превоз на трудноподвижни лица и други материални активи.

Във връзка с препоръката на омбудсмана да се осигури постоянен достъп до двора и да се извърши облагородяване на цялото дворно пространство, се установи, че лицата не се извеждат на двора с придружител съобразно възможностите им. В тази връзка **омбудсманът отново изразява становището си, че при подходящи климатични условия достъп до дворното пространство е необходимо да имат всички потребители, независимо от личната им мобилност.** За целта може да се ползва изградената към двора рампа с парапет за достъп на трудно подвижни лица.

Съгласно националната стратегия за деинституализация на хората с увреждания и Закона за социалните услуги, община Сухиндол, като доставчик на социалната услуга, с Решение на Общински съвет е отредила имот – публична общинска собственост, върху който да бъдат изградени 2 броя центрове за настаняване от семеен тип за хора с деменция. Всеки от центровете ще бъде с капацитет от 15 човека. Имотът, върху който ще са разположени центровете се намира в гр. Сухиндол. В непосредствена близост до него се намират общински и държавни институции, практика на личен лекар, социална служба, магазини, читалище и др.

Дом за пълнолетни лица с деменция – гр. Дряново

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

Домът се намира в покрайнините на гр. Дряново извън жилищни комплекси. Специализираната институция се помещава в двуетажна сграда с тавански етаж. Домът е заобиколен от голямо дворно място с посадени цветя и дървета, поставени пейки и беседка за отпих. Дворът е ограден с висока мрежеста ограда с бодлива тел отгоре.

Домът разполага с капацитет за 52 домуващи. Към момента на извършваната проверка в него има 50 настанени, от които 32 жени и 18 мъже.

Единият от потребителите е настанен в Държавна психиатрична болница в гр. Севлиево, след като е проявил насилие и агресия спрямо друг потребител. Според директора на Дома той

е на 63 години, страдащ от деменция и има ТЕЛК. В продължение на две години е лежал в държавна психиатрична клиника, преди да бъде преместен в Дома в гр. Дряново. Агресивното лице е настанено в специализираната институция на 11.08.2022 г. Две седмици преди проверката от екипа на омбудсмана той нападна една от домаушите, за това че е заела неговото място в двора. След този случай, други инциденти в Дома за възрастни с деменция не е имало. Управителката увери проверяващия екип, че няма други агресивни лица сред настанените и никой от тях не застрашава живота и здравето на останалите.

Към момента на извършваната проверка не бяха констатирани болни от КОВИД-19 сред домаушите и персонала. Последно случай на КОВИД-19 инфекция е имало през м. март 2022 г. На 27 от потребителите са поставени ваксини против КОВИД-19. Целият персонал е ваксиниран.

На първия етаж от сградата са разположени лекарски кабинет, манипулационна, изолатор с две легла, бръснарски салон, техническа стая, умивалня, столова, канцелария и спални помещения. Останалите спални се намират на втория етаж, а на третия етаж е разположена администрацията на дома.

Общият брой спални помещения за настанените лица е 26. Те са обособени в 13 апартамента, всеки един от които разполага със собствен санитарен възел. Всяка една от стаите разполага с тераса и е обзаведена с две легла, нощни шкафчета, гардероб, маси със столчета, телевизор и сушилник, на който се простират изпрани дрехи на домаушите. До вратите на спалните помещения има поставени паник бутони. Санитарните възли са оборудвани с тоалетна, мивка и душ.

Трудноподвижните лица ползват памперси, които се сменят редовно от персонала. Според данни от управителя на дома общо дванадесет души от настанените потребители са трудноподвижни. Девет от тях са настанени на втория етаж, а останалите са на първия етаж. В спалните, където са настанени трудноподвижните лица, има осигурени инвалидни колички и други помощни средства за придвижване. Обектът има изградена рампа до един от входовете за хора с увреждания, но не разполага с асансьор, нито с рампи по стълбищата.

В Дома не е инсталирана пожароизвестителна инсталация, не е поставена и система за видеонаблюдение и няма охрана. Поради продължаващ ремонт за смяна на водопроводни тръби из различни места на сградата се виждаха нанесени щети по вътрешните стени в коридора на първия етаж. Управителят на дома увери проверяващия екип, че щетите ще бъдат възстановени веднага след приключване на ремонта. Храната се приготвя в кухнята на социалното заведение. Потребителите се хранят в столовата, а на трудно подвижните се сервира в стаите, където се хранят с помощта на служител от персонала.

След като се запозна с представените му менюта, проверяващият екип на омбудсмана установи, че те са подходящи за потребителите, имат включена следобедна закуска за диабетици и съдържат необходимите и подходящи диети за лица, страдащи от хронични заболявания. По време на свободните занимания настанените потребители гледат телевизия, слушат музика, четат вестници и книги, играят различни настолни игри, разхождат се из двора и пр. На домаушите е забранено излизането извън пределите на Дома без придружител. Тютюнопушенето е позволено само на определени в обекта места, като пейките пред входа на заведението и беседката в двора. Настанените могат да се свързват с близките си и по телефон, за което получават съдействие от персонала.

Домът не разполага със собствена линейка. При необходимост да бъдат превозени домуващи до медицински заведения се ползва наличният служебен автомобил на специализираната институция. За по-тежки случаи от Дома викат бърза помощ.

При всички случаи, когато се налага да бъде оказана медицинска помощ на настанено лице, ръководството незабавно уведомява неговите близки. От персонала заявиха, че нямат домуващи, които да са правили опити за бягства с изключение на един, който бил под постоянно наблюдение. Според представения списък, от 01.01.2022 г. до момента на извършваната проверка, броят на починалите потребители в Дома е 13 души, които са между 54 и 90 годишна възраст. Някои от тях са починали в специализираната институция, а други - в болница. Управителят на Дома съобщи, че на починалите не е била извършвана аутопсия.

В хода на проверката проверяващият екип установи, че сред домуващите има възрастна жена на над 80-годишна възраст от гр. Ардино, област Кърджали. Тя е от турски произход и не владее български език. Поради тази причина, настанената не може да се разбира със служителите на Дома, както и с други хора. Потребителката говори диалект, който е неразбираем за турскоговорящите жители от Северна България. Езиковата бариера представлява сериозна пречка за обслужване и полагане на съответните грижи за настанената.

Управителят на ДПЛД – гр. Дряново уведоми проверяващия екип, че нямат план за деинституционализация. Съгласно разписанието на длъжностите в Дом за пълнолетни лица с деменция гр. Дряново има следните работни места:

Управител на дома – 1; Социален работник – 1; Рехабилитатор – 1; Медицински сестри – 7; Касиер – 1; Счетоводител – 1; Домакин – 1; Майстор готвач – 1; Работници в кухня – 2; Санитари – 13; Шофьор – 1.

Домът има назначен рехабилитатор, но има и незаети работни места за санитарни и медицински сестри.

Всички настанени в дома се обслужват от един общопрактикуващ лекар от гр. Дряново. На първия етаж от сградата са настанени потребителите в тежко здравословно състояние, обслужвани на легло.

Голяма част от потребителите на Дома за възрастни с деменция – гр. Дряново са с придружаващи хронични заболявания. Общопрактикуващият лекар посещава специализираната институция веднъж седмично и е извършил профилактичните прегледи на потребителите за настоящата 2022 година.

На настанените лица се закупуват нужните медикаменти за лечение, които им се дават ежедневно от медицинските сестри. Пет лица от потребителите на дома страдат от диабет, за които е осигурено диетично хранене.

В специализираната институция работят 7 медицински сестри, като е осигурена 24-часова медицинска грижа. На нощна смяна има една медицинска сестра и един санитар, които на всеки два часа минават през спалните помещения на потребителите.

При проверката се констатира, че потребителите, които са на легло нямат антидекубитални дюшеци, въпреки че такива има в склада на Дома. Не се констатираха декубитални рани на проверените потребители. Не всички потребители на легло могат да бъдат извеждани навън.

В Дома има назначен един рехабилитатор. Той работи индивидуално с потребителите, основно за обучение за ходене. Стоматологичната помощ се осигурява от лекар по дентална медицина в града.

През настоящата година, до момента на проверката са починали 13 потребители. Двама от тях са починали в болница, а друг починал в дома ден след като го изписали от медицинското заведение.

Проверяващият екип констатира, че Агенция за социално подпомагане настанява потребители с влошено, тежко здравословно състояние. Един от починалите е лежал само 15 дни в дома преди да издъхне, а една от потребителките в момента е с онкологично заболяване.

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Лозево, общ. Шумен

Снимки: екип на омбудсмана, септември 2022

Домът за възрастни с умствена изостаналост се намира на около три километра от с. Лозево, общ. Шумен. Той заема парцел с обща площ 60 декара, който е ограден и обезопасен с мрежеста ограда. В него има изградена пешеходна алея, зеленчукови градини, оранжерии, обор за селскостопански животни, игрална площадка и сгради с различни предназначения.

Сградата на Дома се състои от два етажа. В нея са разположени администрацията на специализираната институция, спални помещения, лекарски кабинет, зъболекарски кабинет, фитнес зала, кухня със столова, санитарни възли и дневен център, към който има ателие по готварство. Пералното помещение и общата баня се намират в отделна сграда до тази на дома.

Общият капацитет на специализираната институция е за 90 души. **От Дома са изведени 45 настанени потребители и са останали 38 домуващи, от които всички са мъже. Процесът по извеждане се очаква да завърши до 30.06.2023 г.** Изведените лица са настанени в други

центрове за хора с умствена изостаналост. Потребителите се хранят в столовата на дома, където се сервира храна, приготвена в намиращата се на място кухня. Спалните помещения са оборудвани с по две легла, гардероби, скринове, радиатор и телевизор. За хигиенно - санитарни нужди, настанените потребители ползват отделните санитарни възли, които са разположени в различни места по коридорите на сградата. Потребителите се къпят два пъти седмично в понеделник и четвъртък.

Сред настанените лица само един е на специална хранителна диета, един е трудноподвижен и един страда от шизофрения. Домуващите имат право на постоянен контакт с близките си, който се осъществява чрез свиждания или с разговори по телефон. В Дома има поставени видео камери при администрацията, в коридорите и в залата за занимания. Обектът не разполага с рампи за хора с увреждания по стълбищата. Екипът на НПМ разговаря с двама потребители, които бяха подходящо облечени за сезона. Направи впечатление, че настанените нямат лични дрехи. Всички дрехи се изпират заедно, след което санитарите ги раздават на домуващите, когато установят, че има нужда да се преоблекат.

Според представеното поименно разписание на длъжностните на ДПЛУИ с. Лозево, общ. Шумен от 01.04.2022 г. в обекта са заети общо 44 работни места: Директор – 1; Заместник директор – 1; Завеждащ административна служба – 1; Електромонтьор – 1; Специалист труд и РЗ – 1; Домакин – 1; Дезинфектор – 1; Общ работник – 6; Социален работник – 1; Специалист социални дейности – 2; Трудотерапевт – 6; Старша медицинска сестра – 1; Медицински сестри – 3; Хигиенист – 1; Санитари – 11; Готвач – 1; Помощник готвач – 1; Работник кухня – 3; Перач – 1.

Настанените лица имат определен личен лекар от гр. Шумен. За тях се грижи и лекар психиатър от града, който веднъж месечно ги посещава на място. При оказване на специализирана медицинска помощ се ползват специалисти от гр. Шумен, като потребителите се превозват със служебен микробус. Стоматологична помощ на настанените се оказва в гр. Шумен. В ДПЛУИ с. Лозево, общ. Шумен работят 4 медицински сестри и 11 санитари, които осигуряват денонощна здравна грижа за потребителите. През настоящата година, до момента на проверката, няма починали потребители. Според представени данни през 2020 г. са починали четирима домуващи, а през 2021 г. - двама.

Проверяващият екип не установи наличието на лежащо болни в дома. Потребителите са обезпечени с лекарства, осигурява се диетично хранене и пасиране на храната за нуждаещите се. С оглед на скорошното закриване на ДПЛУИ с. Лозево, общ. Шумен, намаления брой настанени лица, условията на живот и наличния персонал омбудсманът не счита за необходимо да отправя специални препоръки.

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост- с. Пчелище, общ. Велико Търново

Домът представлява специализирана институция за дългосрочно предоставяне на комплекс от социални услуги на пълнолетни лица с различна степен на умствена изостаналост. В него се настаняват потребители, за които са изчерпани възможностите за предоставяне на

специфични грижи в семейна среда. Капацитетът на дома е за 59 лица. Към момента на извършената проверка в обекта имаше 40 настанени лица от мъжки и женски пол.

Екипът на НПМ беше посрещнат от управителя на ДПЛУИ с. Пчелище и предостави информация, че **представляваната от нея институция предстои да бъде закрыта до един месец, а настанените в нея потребители ще бъдат изведени и преместени в Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства в с. Церова кория, общ. Велико Търново.** Там били изградени четири броя къщи, всяка от които е с капацитет за 15 лица. Посочените имоти са обзаведени и оборудвани съгласно стандартите за предоставяне на съответната социална услуга по Закона за социалните услуги.

На всички потребители е извършена оценка на потребностите и е изготвен план за подкрепа от мултидисциплинарен екип от специалисти съгласно Заповед на изпълнителния директор на Агенция социално подпомагане във връзка с предстоящото закриване на ДПЛУИ с. Пчелище и в изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа за пълнолетни лица с увреждания.

Потребителите на дома са запознати с обекта, в който ще бъдат изведени. По време на проверката, екипът на НПМ разговаря с някои от настанените лица. Всички изглеждаха щастливи, че ще бъдат преместени в с. Церова кория и питаха кога ще отидат там.

Настанените в дома се обслужват от общопрактикуващия лекар на селото. Според него на домакущите не е поставяна ваксина против Ковид-19. В дома идва и психиатър от гр. Велико Търново. Потребителите са обезпечени с лекарства за заболяванията си.

При извеждането им в Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица в с. Церова кория е уговорено да бъдат прехвърлени към тамошния общопрактикуващ лекар. Домакущите ще могат да ползват и услугите на медицинските специалисти от местната Държавна психиатрична болница, която се намира в съседство.

Конкретни препоръки:

В резултат от извършените проверки омбудсманът като НПМ отправи следните препоръки:

На министъра на труда и социалната политика:

1. Всички домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменции да бъдат закрыти до 2027 г.
2. До закриването им да се подобрят условията на живот на потребителите, както и да се преустанови изцяло настаняването на нови потребители.
3. Да се предостави на омбудсмана като НПМ списък с всички закрыти домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменции до декември 2022 г.
4. Да се предостави на омбудсмана като НПМ списък с всички нови социални услуги за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменции, раскрыти до декември 2022 г.

5. Да не се разкриват каквито и да било нови социални услуги в сградния фонд на домовете за пълнолетни лица от стар тип.

До кмета на община Сливен:

До закриването на Дома да се подобрят битовите и санитарни условия на потребителите:

1. Да се извърши ремонт на спалните помещения, в които е установено наличието на влага и мухъл, както и на столовата.
2. Да се сменят памперсите на потребителите редовно и на по-кратки интервали.
3. Да се назначат на щат четирима санитарни.
4. Да се предприемат действия за заемане на всички свободни щатни бройки.
5. Да се осигури достъпна среда в жилищните помещения на потребителите с намалена подвижност, в съответствие с нормативните изисквания.
6. Да се организират на потребителите различни екскурзии и мероприятия, поне веднъж месечно.
7. Да се осъществява реална трудова и психотерапия на потребителите.

До управителя на „Соник Старт“ ООД:

1. Да се изградят съоръжения за достъп на трудно подвижни лица към приземните етажи на жилищните блокове;
2. Да се извърши ремонт на санитарните и спалните помещения;
3. Да се сменят памперсите на потребителите редовно и на по-кратки интервали, поради констатираната изключително лоша лична хигиена;
3. Да се назначат на щат четирима санитарни;
4. Да се предприемат действия за заемане на свободните щатни бройки;
5. Да се организират на потребителите различни екскурзии и мероприятия, поне веднъж месечно;
6. Да се осъществява реална трудова и психотерапия на потребителите.

До кмета на община Горна Оряховица:

До закриването на Дома да се подобрят битовите и санитарни условия на потребителите:

1. Да се извърши ремонт на спалните помещения, в които има наличие на влага и мухъл, както и на столовата, особено „Блок 2“;
2. Да се сменят памперсите на потребителите редовно и на по-кратки интервали;

3. Да се назначат на щат трима санитарии;
4. Да се предприемат действия за заемане на свободните щатни бройки;
5. Да се осигури достъпна среда в жилищните помещения на потребителите с намалена подвижност, в съответствие с нормативните изисквания;
6. Да се организират на потребителите различни екскурзии и мероприятия, поне веднъж месечно;
7. Да се осъществява реална трудова и психотерапия на потребителите.

До кмета на община Сухиндол:

1. Да се премахнат неизползваемите легла в спалните помещения на потребителите.
2. Да се извеждат потребителите редовно на разходка в двора на Дома.

До кмета на Община Дряново:

1. Да се предприемат действия за заемане на свободните щатни бройки в ДПЛД - гр. Дряново;
2. Да се осигури специално превозно средство, пригодено за хора с физически увреждания и нуждаещи се от спешна помощ;
3. Да бъдат предприети действия за изграждане на асансьор в сградата на ДПЛД - гр. Дряново, който да улесни придвижването на трудноподвижните лица;
4. Да се осигурят антикубитални дюшечи за потребителите, които са постоянно на легло;
5. Да се предприемат действия за изграждането на пожароизвестителна инсталация и система за видеонаблюдение в ДПЛД - гр. Дряново;
6. В домът за пълнолетни лица с деменция да не се настаняват лица с тежки придружаващи заболявания;
7. Да се предприемат действия за възстановяване на щетите, причинени от ремонта за смяна на водопроводните тръби в ДПЛД-гр. Дряново;
8. Да бъдат предприети действия за извеждането на потребителката от гр. Ардино и настаняването ѝ в социална институция, където може да бъде преодоляна езиковата бариера.

ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Развитие на правната рамка и държавната политика

През март 2022 г. омбудсманът беше сезиран от Българския хелзински комитет във връзка с установяване на противоконституционността на разпоредбата на чл. 158, ал. 5 от Закона за здравето, която регламентира процедурата по настаняване за задължително лечение на лица с психични разстройства. На основание чл. 150, ал. 3 от Конституцията на Република България, омбудсманът се обърна към Конституционния съд (КС) на Република България с искане да обяви за противоконституционна разпоредбата на чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето (Доп. - ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.) (КС).

Съгласно действащата редакция на атакуваната разпоредба, лицето, чието настаняване се иска, трябва да бъде разпитано лично и ако възникне необходимост, се довежда принудително. Когато здравословното състояние на лицето не позволява да се яви в съдебното заседание, съдът е длъжен да придобие непосредствено впечатление за неговото състояние. В тези случаи, както и при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, извънредна епидемична обстановка или други форсмажорни обстоятелства, лицето, чието настаняване се иска, както и вещото лице, назначено да даде експертно мнение, може да участват в делото и чрез видеоконференция, като самоличността им се удостоверява от директора на болничното заведение или от упълномощено от него лице.

Омбудсманът смята, че разпоредбата на чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето е в противоречие с чл. 4, ал. 1, чл. 30, чл. 56 и чл. 122 от Конституцията на Република България.

През декември 2020 г. Народното събрание допълни горепосочената разпоредба чрез Закона за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс. Със същия закон бяха направени изменения в подобен смисъл и в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), които Конституционния съд (КС) обяви за противоконституционни на 05.10.2021 г. с решение по дело №12/2021 г.

Според мотивите на законодателя, практиката на работа по случаи, при които е налице необходимост от настаняване на лица с психични разстройства на задължително лечение, показва затруднения във връзка с изискването на разпоредбата на чл. 158, ал. 5 за осигуряване в съдебното заседание на личното присъствие на лицето, чието настаняване се иска. Превеждането на лица, които са на стационарно лечение, е свързано с тяхното транспортиране от лечебното заведение до съда, за което следва да се осигури специализиран транспорт и да се отделят санитарни. Голям брой от лицата са във фаза на обостряне, като представляват потенциална опасност не само за лекарите психиатри, но и за трети лица при контактите им с тях. С направеното предложение се предвижда възможност лицето, чието настаняване се иска, да може да участва в делото и чрез видеоконференция. Това ще се извършва единствено когато здравословното състояние на лицето не позволява да се яви в съдебното заседание, както и при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия или други форсмажорни обстоятелства. Следователно, според нормотворците, въведената възможност за участие на лицата в делото и чрез видеоконференция представлява допълнителна гаранция за защита на техните права и законни интереси.

Според омбудсмана, приетият текст не съответства напълно на изложените мотиви, доколкото предвижда възможност за дистанционно явяване пред съда, не само на лицето, чието задължително настаняване и лечение се иска, а и на вещото лице, което е назначено да даде експертно мнение.

За сравнение разпоредбата на чл. 64, ал. 2 от НПК, преди да бъде обявена за противоконституционна, гласеше, че при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, други форсмажорни обстоятелства или при изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник, обвиняемият може да участва в делото и чрез видеоконференция, като в тези случаи самоличността му се удостоверява от началника на затвора или началника на ареста или от определен от тях служител.

Видно от горното, уредбата на съдебния контрол чрез видеоконференция по чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето е по-рестриктивна и по-увреждаща правата на настаняваното лице от тази по разпоредбата на чл. 64, ал. 2 от НПК.

Докато разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изр. 2 от НПК допускаше видеоконференцията да се провежда при „изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник“, то такава възможност в разпоредбата на чл. 158, ал. 5, изр. 3 от Закона за здравето липсва.

Според сигнали, с които институцията на омбудсмана е сезирана, на практика настаняванията на задължително лечение в момента се гледат рутинно и без да се иска съгласието на никого чрез видеоконференция по скайп, при което настаняваното лице е включено обикновено от Центъра за психично здраве, в което то пребивава след настаняването си там по спешност, а неговият адвокат се намира в съдебната зала и няма никаква връзка с лицето. Това е напълно неприемлива ситуация, още повече когато става дума за уязвим участник в процеса, каквито са лицата с психични разстройства.

Задължителното лечение по своята същност е лишаване от свобода, предвидено в разпоредбата на чл. 5, § 1 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. Следователно са приложими стандартите за защита от произволно лишаване от свобода, произтичащи от текста на конвенцията, както и от практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). ЕСПЧ е приел по редица дела, че съдебният контрол на лишаването от свобода следва да отговаря на основни изисквания за справедлив съдебен процес. Такива определено не са налице в хипотезата на въведената видеоконференция с разпоредбата на чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето.

С решението си №14 от 2022 г. КС установи изисквания към правото на защита, които са относими и към съдебния контрол над настаняването на задължително лечение, и на които оспорената разпоредба категорично не отговаря.

Съдът посочи, че „процесуалните гаранции за правата на човека имат първостепенно значение, което за личността може да се окаже практически по-важно от самото материално право. Конституционният съд изрично е приемал, че стандартите относно правото на достъп до съд като част от правото на защита, прилагани в България, не могат да бъдат по-ниски в сравнение с онова, което предвиждат установените международни стандарти (Решение № 3 от 2011 г. по к. д. № 19/2010 г., Решение № 1 от 2012 г. по к. д. № 10/2011 г.). Поради това конституционният законодател е приел, че най-важните процедурни гаранции са иманентно присъщи на правото на лична свобода и неприкосновеност, както то е регламентирано в чл. 30 от Конституцията. Процедурите на национално ниво

трябва да се подчиняват на изискванията на принципа на правовата държава и на водещите международни стандарти за защита на основните права, приети от българската държава”.

Изрично в решение №14 от 2022 г. се отбелязва, че „спазването на процедурните изисквания е гаранция, че съдията, пред когото непосредствено физически е изправен обвиняемият, ще има непосредствена възможност лично да се увери, че са спазени гаранциите за запазване на достойнството и правото на защита, за да се гарантира, че ограниченията на правото на лична свобода са необходими поради характера на фактите и са пропорционални на целта, която трябва да бъде постигната, и че те не накърняват самия принцип на правото на защита, както и да контролира задържаното лице да не бъде подлагано на изтезания или друго нечовешко или унижително отношение и да не останат тайна за съда незаконосъобразни действия при неговото фактическо задържане. Личната проверка на съдията на тези обстоятелства в присъствието на лицето, чието задържане се иска, в помещение и в сграда на съда е средство за избягване на каквато и да е вероятност върху това лице да бъде упражняван натиск да не сподели със съда определени факти, които го касаят. В случай, че съдът констатира неправомерно въздействие върху обвиняемия, е длъжен да вземе мерки за преустановяването на такова поведение и за неговото установяване по надлежен ред”.

Тези аргументи на конституционните съдии са абсолютно относими към съдебната процедура за задължително настаняване и лечение на лица с психични разстройства, а и са в синхрон с един от регламентирания в Закона за здравето основни принципи при лечението на такива лица, а именно - минимално ограничаване на личната свобода и зачитане правата на пациента.

В решението си по конституционно дело №12/2021 г. съдът е категоричен, че „конституционното право на защита може да се реализира в своята пълнота, само ако пътят до съда не е затворен, тъй като единствено състезателният публичен съдебен процес при равенство на спорещите страни в смисъла по чл. 121 от Конституцията може да осигури разкриването на истината и точното прилагане на закона. Недвусмислено и безусловно е приел, че правото на съдебна защита, въпреки че не е изрично формулирано в Основния закон, в рамките на по-общата постановка на чл. 56 от Конституцията трябва да се счита за принцип на правовата държава (Решение № 11 от 2016 г. по к. д. № 7/2016 г.). В правовата държава съдебната защита на правата е определящата форма на защита. Съдебната защита винаги трябва да съществува като възможност и никакви съображения не могат да я изключат при положение, че съдилищата са органите, които Конституцията овластява да правораздават (Решение № 1 от 2012 г. по к. д. № 10/2011 г.).”

Според КС, към тези трайно установени и последователно разгърнати в практиката му положения относно правото на защита, следва да се прибави и специфичното право на обвиняемия да бъде физически изправен пред съдия при първоначалното вземане на мярката за неотклонение задържане под стража, както и правото на лице с психично разстройство да се яви лично пред съда, преди да се прецени дали следва същото да бъде настанено за задължително лечение. Което впрочем предвижда изречение първо от същата тази разпоредба на чл. 158, ал. 3.

С решение № 14 от 17.11.2022 г. Конституционният съд на Република България прие жалбата на омбудсмана за основателна и обяви за противоконституционна

разпоредбата на чл. 158, ал. 5, изречение трето от Закона за здравето (обнародван в Държавен вестник бр. 70 от 2004 с последно изменение и допълнение бр. 62 от 2022 г.)

През 2020 г. омбудсманът като НПМ изготви Становище относно Проект на Стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021-2030 г. и план за действие към нея. На 23.04.2021 г. с Решение на № 388 на МС е приета Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021 - 2030 г. За две години от стартирането на Стратегията омбудсманът установи, че не са изпълнени почти нито една от заложените дейности за 2021 г. и 2022 г. Първата заложена дейност за 2021 г. е конституиране на Национален съвет по психично здраве. Съветът е създаден с Постановление на Министерския съвет № 158 от 7 юли 2022 г., а поименният му състав е определен след предложения от ресорните министри, ръководители на ведомства и организации със заповед № РД-02-233/27.09.2022 г. (изм. и доп. със заповед № РД-02-289/18.11. 2022 г.) на министъра на здравеопазването.

На 11.01.2023 г. омбудсманът в качеството си на НПМ, на основание чл. 28а, ал. 2, т. 5 от Закона за омбудсмана изиска да му бъде предоставена информация кои от заложените дейности за 2021 и 2022 г. във Финансовия план към Стратегията за психично здраве, са изпълнени. Към този момент не е получен отговор от Министерство на здравеопазването. В допълнение към това, омбудсманът изиска да му бъде предоставен анализ на броя възрастни и деца, които се нуждаят от специализирани социални услуги, за да се определи броят и териториалното разпределение на услугите по общини, както и броят на специалистите, които да бъдат ангажирани, която е основна препоръка, направена от Омбудсмана при обсъждането на Стратегията за психично здраве. В анализа ключово участие следва да вземат Министерство на здравеопазването, Министерство на труда и социалната политика и Националното сдружение на общините. Министерство на здравеопазването предостави отговор на омбудсмана, че процесът на планиране на национално ниво на социалните и интегрираните здравно-социални услуги, финансирани изцяло или частично от държавния бюджет, чрез разработване на Националната карта на социалните услуги, е изчерпателно уреден в Наредбата за планирането на социалните услуги. Тази дейност ще бъде преформулирана в Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия по психично здраве на гражданите на Република България 2021 - 2030 г., което е обсъдено на заседание на Националния съвет по психично здраве.

С ПМС № 133 е приета Наредбата за планирането на социалните услуги (Наредбата). Становището на омбудсмана е, че с приемането на Наредбата не отпадат задълженията на Министерство на здравеопазването за участие в планирането на здравно-социалните услуги за психично болни. Съгласно разпоредбата на чл. 47, ал. 2 от горепосочената наредба предложението за Картата на социалните услуги се съгласува предварително с министъра на здравеопазването. От наредбата следва още, че общините, Агенция за социалното подпомагане, областните управители и Министерство на здравеопазването участват в планирането на здравно-социалните услуги. Това означава, че към този момент вече трябва да има изготвен Анализ на броя на възрастните и децата, нуждаещи се от специализирани социални услуги от Министерство на здравеопазването, Министерство на труда и социалната политика и Националното сдружение на общините.

Становището на омбудсмана като НПМ е, че Стратегията за психично здраве на гражданите на Република България 2021 – 2030 г. не би трябвало да е пожелателен

документ, а задължителен. Целта на Стратегията е подобряване качеството на живота на децата и възрастните с психични заболявания и зачитане на техните права, и всички отговорни институции, трябва да вземат пряко участие в реализирането ѝ.

Основните проблеми, които омбудсманът като НПМ констатира при предоставянето на стационарна психиатрична грижа за 2022 г. са същите като предходната: недостатъчно финансиране и липсата на кадрово обезпечение, основно във фонд „Издръжка“ за болниците. Бюджетът е ключов инструмент за управлението на дейностите в психиатричните болници за спазване на правата на пациентите. Налични са нисък храноден (ниско качество на хранителните продукти), нисък лекарствен (лечение с генерици) и неизвършени наложителни ремонтни дейности в болниците. Хроничният недостиг на медицински и немедицински специалисти в болниците, ниското заплащане, пренатовареността и професионалното прегаряне на персонала са нерешени проблеми от години и всичко това рефлектира върху качеството на грижата за пациентите.

Качеството на предоставяната здравната грижа за лицата с психични заболявания остава трайно незадоволително. Сред основните проблеми остава и старата материално-техническа база на болниците, както и отдалечеността на повечето от тях от населените места. В част от болниците битовите условия за живот са крайно лоши в болничните стаи, а те са пренаселени. Подобна ситуация се определя от омбудсмана като НПМ, като унизително и нечовешко отнасяне към лицата с психични заболявания.

Резултати от проведени проверки на НПМ

Център за психично здраве София – област

А) Условия на живот

При извършеното посещение на Центъра за психично здраве (ЦПЗ) София – област екипът на НПМ констатира, че дадената препоръка на омбудсмана към Министерство на здравеопазването **не е изпълнена**. Служителите на ЦПЗ продължават да работят с настанените пациенти в морално остаряла материалната база, която не съответства на изискванията за лечебно заведение и поставя пациентите в нечовешки условия, недопустими за съвременните норми на живот.

Бараци - павилионен тип, в които са настанени пациенти

Към настоящия момент ЦПЗ разполага с три сгради/бараки - павилионен тип на застрояване. Две от тях са в изключително лошо състояние и застрашават сигурността и живота на пациентите. На база извършваните проверки през годините от омбудсмана в качеството му на НПМ може да се заключи, че в лечебното заведение липсват нормални битови условия за живот на настанените пациенти. В едната сграда (тип жилищен контейнер, сглобен след пожар в края 2019 г.) е разкрит Консултативно - диагностичния блок, състоящ се от: дневен стационар с 50 места; кабинет спешни състояния; приемно - консултативни кабинети и спешна психиатрична помощ; съдебно - психиатричен кабинет; кабинет по клинична - психология, рехабилитация и ресоциализация; регистратура и административно звено на лечебното заведение. Недостатъчната площ на сградата - контейнер не позволява разкриването на всички кабинети, необходими за дейността на лечебното заведение, което налага ползването на един кабинет от няколко специалисти, а пациентите са принудени да изчакват навън.

Консултативно - диагностичният блок

В останалите две сгради - бараки е стационарният блок с общо 60 легла, състоящ се от отделение с режим на достъп "отворен" - 16 легла и отделение с режим на достъп „затворен“ - 44 легла. В повечето от болничните стаи броят на леглата е повече от нормативно допустимия, като пациентите нямат обособено лично пространство, а достъпът до леглата им е силно затруднен. Подовата настилка е с изпочупени и захабени плочки, а в един от общите коридори има пропадне на пода в следствие на наводнение. В същата барака през изминалата 2021 година е паднал таванът на една от болничните стаи. Това е наложило частичен спешен ремонт и в момента се използват метални подпори и планки за укрепване на стените и тавана.

Пренаселени помещения с ограничена светлина и силно затруднен достъп на пациентите до леглата

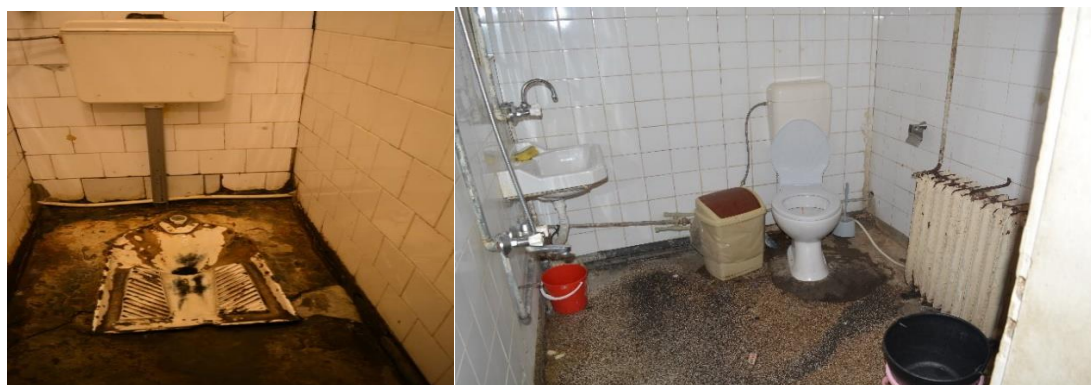

Подовата настилка в тесните коридорите е захабена с пропадали и изпочупени плочки

Паднали тавани в помещенията на пациентите

Общите коридори са тесни, мрачни, със захабени стени и струпани маси, на които се хранят пациентите. В кашони на земята са поставени книги за четене от пациентите. Прозорците са мръсни и със стара дограма, което допълнително влошава осветеността в помещенията. Санитарните възли и баните са общи и са в лошо състояние, като в една от тоалетните имаше и спукана тръба с течаща вода. С метална решетка в коридора на отделението с режим на достъп „затворен“ се отделят мъжките от женските легла. В това отделение леглата са стари, очукани, с износени и отпуснати пружини. Пред отделението с режим на достъп „затворен“ е заградено малко пространство за разходка на пациентите с една масичка в него. То граничи с порутена и вече нефункционираща сграда за трудотерапия, а зад нея се намира оживено шосе и река.

Тоалетни

При тези лоши условия в ЦПЗ се лекуват много лица с тежки психични заболявания. Лечебното заведение постоянно работи при запълнен капацитет, като към момента на проверката на екипа на НПМ в ЦПЗ има само 2 свободни легла, а в периода от 01.01.22 г. до 28.02.22г. са преминали 126 лица на доброволно лечение, 22 лица на принудително лечение и 16 на задължително лечение. В книгата за фиксация от началото на годината са вписани/фиксираны 45 пациенти. В ЦПЗ има 161 места за Метадон - поддържаща програма и ТЕЛК, който след пожара работи на територията на УМБАЛ „Света Анна“ - София АД.

Пациентите са обезпечени с необходимите медикаменти, осигурена е възможност за провеждане на консултации и медико - диагностични изследвания за придружаващите заболявания (налични са сключени договори с УМБАЛ „Света Анна“ - София АД за скенер и ЯМР; с УМБАЛ „Александровска“ ЕАД за електроконвулсивна терапия; с МДЦ ИСУЛ – „Царица Йоанна“ ЕООД за медицински услуги. Пациентите се лекуват при режим на „информирано съгласие“. Изхранването е на принцип – доставка на храна от външен доставчик - кетъринг.

При тези неблагоприятни условия работи и персоналет на ЦПЗ с обща численост 57 служители както следва: 9 лекари, 17 медицински сестри (налични са свободни щатни бройки), 16 санитарни (отново са налични свободни бр.), 3 психолози и др. персонал. Ношната смяната се поема от една медицинска сестра, двама санитарни и лекар на повикване. **В тази връзка омбудсманът като НПМ препоръчва на управителя на лечебното заведение да се назначи нощен пазач, за гарантиране сигурността на пациентите и персонала (като се вземат предвид избухналият пожар през 2019 г, както и случаите на бягство на пациенти).**

Изисканите и предоставени документи от ръководството на ЦПЗ, във връзка с целта на проверката, показват, че ЦПЗ - София област не може да бъде преместен, въпреки стартиралата процедура със заповед № РД-11-58/2020 г. на министъра на здравеопазването за стартиране на обществена поръчка с предмет „Проектиране, основен ремонт и преустройство на сграда, която се намира в двора на центъра с идентификатор 68134,514,415,1“, поради недостатъчно финансиране от МЗ.

От 06.08.2021 г. между МЗ и ЦПЗ – София област има подписан договор за предоставяне на целева субсидия за капиталови разходи на държавни лечебни заведения в размер на 300 0000 лв. (три милиона лева) за проектиране, основен ремонт и преустройство на сграда, с идентификатор 68134,514,415,1. От 24.11.2021 г. с допълнително споразумение, субсидията е намалена на 1000000 лв. (един милион лева), като това изменение на договора и намаляване на целевата субсидията от страна на МЗ е блокирало възможностите за обявяване на обществена поръчка и извършване на проектиране, основен ремонт и преустройство на сградата, в която трябва да бъде преместен ЦПЗ.

В тази връзка омбудсманът като НПМ подчертава, че през годините са получавани множество жалби от граждани за условията и състоянието на ЦПЗ, излъчвани са и медицински предавания по същата тема, без реален резултат и промяна. ЦПЗ София - област фигурира и в доклада на Европейската психиатрична асоциация от 2018 г. за актуалното състояние на психиатричната помощ в Р. България, като са дадени и препоръки за извършване на необходимите реформи в сектора.

Омбудсманът като НПМ напомня, че съгласно разпоредбата на чл. 16, ал.1 от Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително

отнасяне или наказание (Конвенцията): „Всяка държава - страна по конвенцията, се задължава да предотвратява на териториите под нейна юрисдикция други прояви на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, които не влизат в определението за изтезание, съдържащо се в чл. 1, когато те са извършени от държавен служител или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие.

Като омбудсман на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г., изразявам становище, че подобно отношение от страна на държавни институции към лица с психични заболявания може да се квалифицира като жестоко, нечовешко и унижително по смисъла на Конвенцията.

Конкретни препоръки:

В резултат от извършената проверка, омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя следните препоръки:

I. До министъра на здравеопазването:

1. Незабавно да актуализира и отпусне необходимите финансови средства по договора между МЗ и ЦПЗ – София област за проектиране, основен ремонт и преустройство на сграда с идентификатор 68134,514,415,1.

Център за психично здраве – Стара Загора

„Център за психично здраве – Стара Загора” ЕООД е разположен в гр. Стара Загора и се състои от следните структурни звена:

1. Приемно-диагностично звено;
2. Звено за спешна и мобилна психиатрична помощ;
3. Звено за активно лечение на лица с тежки психични разстройства, с отделение по Психиатрия;
4. Звено за рехабилитация, ресоциализация и трудова терапия;
5. Административно звено.

Сградният фонд на ЦПЗ е от павилионен тип - 3 едноетажни сгради от сглобяеми плоскости. В най-голямата се помещава „Звено за активно лечение на тежки психични разстройства“ и звено „Администрация“. В средната сграда е „Приемно-диагностично звено“, „Звено за спешна и мобилна психиатрична помощ“ и зали за трудотерапия към „Звено за рехабилитация, ресоциализация и трудотерапия“. Най-малката сграда е „Звено за рехабилитация, ресоциализация и трудотерапия“. Помещението за трудотерапия е оборудвано за дейността си, като има малък външен двор за разходка.

„Звено за активно лечение на лица с тежки психични разстройства“ притежава трето ниво на компетентност в изпълнение на медицински стандарт по „Психиатрия“.

В ЦПЗ са разкрити общо 70 легла/места. Те са разпределени както следва:

1. Звено за активно лечение на тежки психични разстройства 40 легла, от тях 30 легла за лечение на пациенти с конкретни психични заболявания и 10 легла за лечение на пациенти с висока степен на зависимост от грижи. Към момента на проверката са заети всички 40 легла;

2. Звено за рехабилитация, ресоциализация и трудова терапия с 30 места, към момента на проверката са заети 28 места.

За периода от 01.01.2022г. до 30.06.2022 г. през ЦПЗ са преминали 468 болни, от тях на задължително лечение - 15 пациенти; на принудително лечение по чл. 89, „а“ от Наказателния кодекс (НК) - 11 пациенти; на принудително лечение по чл. 89 „б“ от НК - 1 пациент. Констатиран е 1 летален случай, както и няколко регистрирани бягства на пациенти през одитирания период.

Средният разход на един лекарствен е 0,64 лв., като за сравнение средният разход на един лекарствен за 2021 г. на ЦПЗ е бил 2,03 лв. Омбудсманът в качеството си на НПМ намира този показател за медицинската дейност много нисък, макар и получен в средата на годината. Средният разход на един храноден е 5,01 лв. Храненото на пациентите е на принципа на кетъринг. От предоставеното седмично меню е видно, че на пациентите в ЦПЗ не се предоставят пресни плодове и зеленчуци, а би трябвало ЦПЗ да осигурява разнообразно хранене за настанените лица.

По време на проверката в „Звено за активно лечение на тежки психични разстройства“ пациентите бяха по леглата, спалното бельо беше чисто, не беше констатирана пренаселеност в спалните помещения. Санитарно-хигиенните условия за живот в ЦПЗ са добри, а РЗИ осъществява системен контрол. Екипът на омбудсмана разговаря с двама пациенти, които не съобщиха за проблеми. „Звено за рехабилитация, ресоциализация и трудотерапия“ беше затворено, с работно време до 14 ч.

При проверката в изолатора на ЦПЗ нямаше настанени пациенти. За фиксация на пациентите се ползват меки превръзки. Води се специален журнал за налагане на мерки за физическо ограничаване. Спазва се реда, утвърден в Наредба №1 от 28.06.2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства. ЦПЗ разполага с апарат за ЕКТ. За всяка проведена ЕКТ се съставя протокол съгласно Наредба №24/2004г. за утвърждаване на медицински стандарт „Психиатрия“. През одитирания период не са провеждани ЕКТ. За лечение на коморбилни заболявания и провеждане на параклинични изследвания на пациентите ЦПЗ има сключен договор с МБАЛ Стара Загора.

ЦПЗ се финансира основно по реда на Наредба № 3 от 05.04.2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, за които Министерството на здравеопазването субсидира лечебни заведения, и за критериите и реда за субсидиране на лечебни заведения. Към момента ЦПЗ няма финансови задължения към доставчици.

Управителят на ЦПЗ съобщи, че покривът на един от павилионите се нуждае от ремонт преди зимния период. Собственикът - Общински съвет - гр. Стара Загора е отпуснал финансови средства за ремонта на покрива през настоящата година, но цените на строителните

материали и услуги са се увеличили значително и средствата ще бъдат недостатъчни за предвидените ремонти дейности.

ЦПЗ е обезпечен със специалисти за осъществяваната дейност - има 11 лекари, вкл. управителят; 17 медицински сестри, вкл. гл. мед. сестра; клинични психолози - 3; социален работник - 1, трудотерапевт - 1, координатор - 1, санитари 10.

„ЦПЗ – Стара Загора“ ЕООД е акредитиран и може да провежда практическо обучение на студенти и/или специализанти, съгласно разпоредбите на чл.5, ал.2 от Наредба №1/22.01.2015 г. за придобиване на специалност в системата на здравеопазването и на Закона за висшето образование.

С оглед извършената проверка омбудсманът, в качеството си на НПМ, препоръчва на Общинския съвет на Община Стара Загора да актуализира размера на отпускните финансови средства за 2022 година, за извършване на ремонтни дейността на „Център за психично здраве - Стара Загора” ЕООД.

Държавна психиатрична болница „Д-р Георги Кисъов“ гр. Раднево

ДПБ е разположена в края на града, сред обширно дворно пространство с два входа. Дворът е обрасъл с трева и дървета, не е ограден напълно и често се регистрират бягства на пациенти от болницата. По данни на директора още преди 2 години е направена заявка до МЗ (в Апликационна форма на ДПБ) за отпускане на финансови средства за изграждане на ограда.

Като в повечето ДПБ, сградният фонд е стар и амортизиран. Той се състои от три сгради, които се нуждаят от външен и вътрешен ремонт. В отделенията особено тежко е положението на санитарните възли за пациентите. Почти всички болнични стаи са със сменена дограма. Някои стаи се нуждаят от ремонт. Тук екипът на НПМ констатира пренаселеност в стаите – поставени са повече легла, почти едно до друго, без възможност за лично пространство на пациентите. Не се спазва изискването на Наредба № 49 на МЗ от 18.10.2010г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи (Наредба № 49) за 6,5 кв. м на едно болнично легло. Болничните легла имаха спалното бельо.

През зимния период болничните сгради се отопляват от местно парно отопление, с изключение на сградата (двуетажна), в която са разкрити Второ мъжко отделение и Четвърто мъжко отделение. В тях за отопление се ползват по един голям калорифер на етаж, разположен в коридора зад метална решетка. В две от болничните стаите на 4 етаж (с по 10-12 легла в стая) има монтиран климатик. През отоплителния период вратите на болничните стаи в отделенията остават постоянно отворени, за да се отопляват всички пациенти в отделенията. Омбудсманът, в качеството си на НПМ, е направил препоръка за осигуряване на отопление за всички болнични стаи. В не всички отделения на болницата е осигурена достъпна среда за пациенти с физически увреждания.

ДПБ има разкрити 420 болнични легла, от които 296 заети към момента на проверката – Първо женско отделение – 60 легла, в момента са заети 35; Второ женско отделение – 60 легла, заети 42; Трето женско отделение – 30 легла, заети 21; Първо мъжко отделение – 60 легла, заети 38; Второ мъжко отделение – 60 легла, заети 42; Трето мъжко отделение – 30 легла, заети 23; Четвърто мъжко отделение – 60 легла, заети 44; Шесто мъжко отделение – 60 легла, заети 51.

На задължително лечение са 81 пациента, на принудително лечение – 12 пациента, а останалите 203 са на доброволно лечение.

В болницата се извършват диагностични, лечебни, рехабилитационни и профилактични дейности, насочени към овладяване на клинични симптоми на болестта и превенция на рецидив при тежки ендогенни психози; зависимост от алкохол; зависимост от наркотици, а също и превенция на криза.

Основен приоритет на болницата са рехабилитационните и ресоциализиращи програми (система от трудоволечебни програми), които допълват конвенционалната фармакотерапия и психиатричните грижи. За лечение на коморбилни заболявания на пациентите и провеждане на изследвания се ползват МЦ I Раднево и МБАЛ Стара Загора.

В болницата се извършват СМЕ по Закона за здравето и по НК, изготвят се и протоколи за ТЕЛК. За периода от 01.01.2022 г. до 30.06.2022 г. през болницата са преминали 1 210 пациенти. Починали са 7 пациента. Средната стойност на 1 лекарствен е 1,02 лв. Средна стойност на един храноден е 2,44 лв. Храната се приготвя в болничната кухня. Има възможност за диетично хранене. В менюто присъстват и пресни плодове.

Общата численост на персонала на болницата е 164 души, от тях по щат: 19 бр. - лекар, вкл. директор – заети; 4 бр. - мед. фелдшер - 1 свободна; 63 бр. мед. сестра, 7- свободни; 3 бр. психолог - заети; 4 бр. - трудотерапевт - заети, 1 бр. рехабилитатор – зает; 2 бр. соц. работник - заети; 34 бр. санитар – заети.

При разговор с директора на болницата и от предоставеното щатно разписание се констатира, че най-голям проблем за обслужване на пациентите представлява малкия щат за санитарни. Към момента не е възможно да се осигурят по двама санитарни на смяна, във всички отделения, каквито са изискванията по медицински стандарт. Често на дежурства остава по един санитар за отделение, което е крайно недостатъчно.

Директорът на болницата съобщи, че е трансформирал длъжности за обезпечаване на болницата със санитарни, но щатът остава недостатъчен, особено за обслужване на пациентите в „острите“ отделения.

През 2021 г. омбудсманът като НПМ е направил препоръка към МЗ да се преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ в частта численост на персонала за преодоляване на наличния дисбаланс в кадровата обезпеченост и гарантиране на равна здравна грижа за всички психично болни в ДПБ, по която към момента не са предприети действия.

Финансирането на ДПБ е недостатъчно. Въпреки, че към момента болницата няма задължения към доставчици на комунални услуги, директорът има притеснения как ще осигури отоплението за болницата през зимния период. Цените на топлинните енергоизточници са много повишени и са нестабилни в момента. От МЗ не са съобщавали за актуализация на финансовите средства на Фонд „Издръжка“ във връзка с новите цени на горивата и електрическата енергия. Бюджетът на ДПБ не е променян от 2015 г., въпреки че омбудсманът като НПМ ежегодно прави препоръки към МЗ за увеличаване/актуализиране на бюджета на Фонд „Издръжка“ на всички ДПБ, съобразено с годишния инфлационен индекс.

ДПБ е представило в МЗ Апликационна форма за необходимите финансови средства за капиталови разходи за 2022 г. - Мерки за енергийна ефективност на Второ и Четвърто мъжко отделение и основен ремонт на Първо мъжко отделение. Към момента обаче финансови средства не са отпуснати. Директорът на болницата съобщи също така, че МЗ е предприело действия за увеличаване на работните заплати на служителите, съгласно заложените параметри в Колективния трудов договор в сектор „Здравеопазване“.

Следва да се отбележи, че във връзка с констатирани системни проблеми в ДПБ през 2021 г., които нарушават основни права на психично болните пациенти и ги поставят в унизителни условия за живот, МЗ реагира своевременно и информира омбудсмана, че са изготвени писма до всички РЗИ за извършване на комплексни проверки в ДПБ през месец юни 2022 г. относно състоянието на материално-техническата база, изготвяне на предписания за ремонтни дейности и за осигуряване на нормативно установените 6,5 кв. м на болнично легло.

Още на 23.02.2022 г. РЗИ – Стара Загора е извършвало комплексна проверки в ДПБ – Раднево. Констатирани са лоши битови условия и са дадени предписания за вътрешен ремонт във второ мъжко отделение със срок на изпълнение - 01.03.2023 г. и трето женско отделение, със срок на изпълнение - 19.08.2022 г. – неизпълнено поради липса на финансови средства.

В тази връзка омбудсманът отправя препоръки към министъра на здравеопазването да преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ в частта численост на персонала за преодоляване на наличния дисбаланс в кадровата обезпеченост и гарантиране на равна здравна грижа за всички психично болни в ДПБ. В частност - да се увеличи щатната бройка за длъжността санитар в ДПБ – Раднево, за гарантиране качествено здравното обслужване на пациентите. Също така в спешен порядък МЗ да разгледа и актуализира фонд „Издръжка“ на държавни психиатрични болници за гарантиране на отопление за пациентите през есенно-зимния период на 2022-2023 г. и да прецени възможностите за използване на алтернативни енергоизточници - поставяне на соларни/фотоволтаични панели в ДПБ. Омбудсманът препоръчва също така МЗ да отпуска поетапно финансови средства за извършване на необходимите ремонтни дейности в Държавната психиатрична болница – Раднево. В резултат на извършените проверки омбудсманът като НПМ отправи препоръки към министерство на здравеопазването /МЗ/ да преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна

психиатрична помощ, в частта численост на персонала, за преодоляване на наличния дисбаланс в кадровата обезпеченост и гарантиране на равна здравна грижа за всички психично болни в ДПБ; Да се увеличи щата за длъжността санитар в Държавна психиатрична болница „Д-р Георги Кисъов“ – гр. Раднево, за гарантиране качествено здравното обслужване на пациентите. В спешен порядък МЗ да разгледа и актуализира фонд „Издръжка“ на държавните психиатрични болници за гарантиране на отопление за пациентите през есенно-зимния период на 2022-2023 г. МЗ да прецени възможностите за използване на алтернативни енергоизточници - поставяне на соларни/фотоволтаични панели в ДПБ. МЗ да отпусна поетапно финансови средства за извършване на необходимите ремонтни дейности в Държавната психиатрична болница – Раднево.

Държавна психиатрична болница с. Карлуково

Материално-техническата база на болницата е морално остаряла и амортизирана. В обширния двор има и сгради, които не се използват. ДПБ е обезпечила 24-часова охрана на входа на двора. През настоящата година няма регистрирани бягства от болницата. Като положителна промяна от предходната проверка екипът на НПМ отчита преместване на лавката за пациентите вътре в двора на болницата, с което се гарантира сигурността на болните и намалява възможността за бягства. Екипът на НПМ констатира частично изпълнение на дадената през 2019 г. препоръка за ремонт на външни стълби, изграждане на рампа за инвалиди и обезпечаването им с парапети. Парапети не са поставени, въпреки че това са нискобюджетни и лесно осъществими дейности, които обезпечават сигурността на пациенти и персонал, особено през зимния период.

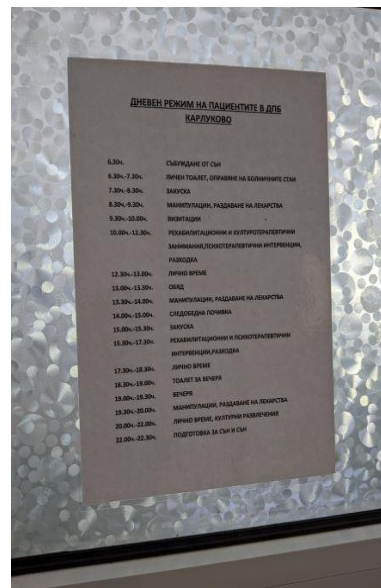
Структурата на болницата не е променена. Тя разполага с 175 легла, разкрити в пет отделения, които са базирани в два стационарни блока. Към 30 септември 2022 г. през болницата са преминали 366 болни - от тях на принудително лечение по чл.89 от НК – 16 бр.; на задължително лечение – 59 бр.; поставени под пълно запрещение – 19 бр.; ограничено запрещение – 12 бр. Констатира се продължаваща практика в болницата да се гледат социални пациенти, които няма къде да се настанят след изписване.

В стаите са поставени по 7 - 8 легла и не са спазени изискванията за 6,5 кв. м на болнично легло, което лишава пациентите от лично пространство, възможност за свободно движение и отстояние в болничната стая, особено през зимния период, когато пациентите са повече в стаите. При разговор с пациенти от отделението, те най-често искаха да се приберат вкъщи.

В първия стационарен блок са разкрити 3 отделения. Омбудсманът, в качеството му на НПМ оценява като особено незадоволителни битовите условия за живот на пациентите в Първо мъжко отделение. Въпреки извършените освежителни ремонти, болничните стаи са силно занемарени. Креватите са стари, възглавниците и матраците са амортизирани и изпокъсани от употреба.

Хигиената на пациентите е задоволителна. Част от пациентките в Първо женско отделение са с обръснати глави поради възникнало опаразитяване. Те са изолирани в отделна стая. При постъпване всеки пациент преминава през първоначален санитарен филтър.

Екипът на НПМ констатира, че спалното бельо се пере веднъж седмично. По време на проверката се зареждаше изпраното спално бельо. Болницата е закупила пижами за социалните пациенти и по-голяма част от жените бяха облечени с тях. В изолаторите и на петте отделения нямаше настанени пациенти. От края на 2021 г. лечебното заведение е преустановило практиката да се използват кофи за физиологични нужди на пациентите в изолаторите, констатирана от НПМ при предходната проверка. Закупени са 5 химически тоалетни. Изолацията и фиксацията на пациенти се прави в съответствие със законовите изисквания и се документира. Във Второ мъжко отделение е обзаведена „Мека стая“ - изолатор.

Второ женско и Второ мъжко отделения са разкрити в по-нова стационарна сграда. В нея материално-битовите условия за пациентите са по-добри, но има нужда от ремонт в коридора, където беше констатиран теч и наличие на влага. Второ мъжко отделение е пренаселено. Поставени са повече от нормативно допустимите легла за наличната квадратура. Леглата са почти едно до друго и препречват входа на стаите, като затрудняват придвижването на пациентите и персонала на болницата. В стаите където има пространство са осигурени шкафчета и гардеробчета за пациентите.

Всички болнични отделения са оборудвани със сигнално-известителни системи при възникване на пожар.

Медикаментите за лечението на пациентите се осигурят по централно договаряне. Средният разход за един лекарствен е 2,05 лв. при 1,94 лв. за ДПБ за 2021 г. Към момента няма недостиг и отказ за медикаменти за лечението на пациентите. За всеки пациент се изготвя индивидуален план за лечение, психотерапия и рехабилитация. Пациентите се лекуват след подписано информирано съгласие.

Психосоциалната рехабилитация и трудотерапия в болницата не е развита в пълен обем, няма и обособена база за дейността. В административната сграда на болницата има два кабинета. Един за психолога и един за двамата социални работници, рехабилитатор и трудотерапевт. В дневния режим на болните е вписано, че от 10,00 – 12,30 ч. и от 15,30 – 17,30 ч. е предвидено провеждането на рехабилитационни и психотерапевтични процедури и разходка. Основно обаче се разчита на разходка.

Храненето на пациентите е в столови на етажата към всяко отделение. Храната се приготвя в кухнята на болницата. Средната стойност на един храноден към 30.09.22 г. е 2,54 лв. при 2,71 лв. за ДПБ за 2021 г., което говори за намаляване на качеството или количеството на болничното хранене. В провереното месечно меню екипът на НПМ констатира, че липсват пресни плодове и зеленчуци, както и диетично хранене, въпреки че в болницата има пациенти с придружаващо заболяване Захарен диабет.

Тук трябва отново да се подчертае, че бюджетът във фонд „Издръжка“ за ДПБ не е променен от 2015 година. Въпреки, че има растяща инфлация и обявена държавна политика за помощ на гражданите и бизнеса за преодоляване на икономическата криза. Омбудсманът, в качеството си на НПМ, многократно е отправял препоръки към МЗ да увеличи и ежегодно да индексира бюджета на ДПБ във фонд „Издръжка“. Игнорирането с години на обективните икономически факти от страна на МЗ и поставяне на болниците в неблагоприятно финансово състояние е недопустимо поведение за държавен орган, който отговаря за лечението и грижата за психичното здраве на нацията и трябва да осъществява Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021-2030 г.

На ДПБ „Карлуково“ не се отпускат периодично и своевременно одобрени бюджетни средства, От месец август 2022 г. МЗ превежда средства само за заплащане на телефон и електрическа енергия, и болницата е задлъжняла. По утвърден годишен бюджет тя има 200 000 лв., които не получава. При предходната проверка омбудсманът, в качеството си на НПМ, беше направил препоръка до МЗ за закупуване на автомобил (микробус) за транспорт на персонала, но и това не е изпълнено. Настоящият автомобил - микробус е амортизиран, често дефектира и постоянните ремонти са надвишили няколкократно парите за закупуването на нов.

Направената справка за финансовото състояние в други ДПБ и готовността им за зимния период показва, че повечето от тях са на ръба на оцеляването. Напр. ДПБ Ловеч очаква дефицит от 200 000 лв. до края на годината; ДПБ с. Царев брод към момента е изчерпала годишния си бюджет; ДПБ Карвуна за момента влиза в рамките на бюджета, но има авария в трансформатора и са необходими допълнителни средства.

Кадровото обезпечаване по щатно разписание е 125 бр.: 1 – Директор, 10 бр. за лекар (1 свободна); 40 медицински сестри; 42 санитарии; 1 – психолог ; 2 бр. социални работници, 1 – рехабилитатор; 1 – трудотерапевт; 1 – фармацевт (свободна) и др. персонал. Има 2 свободни длъжности (лекар и магистър фармацевт). В болницата се обезпечават 24-часова медицинска грижа за пациентите.

Мнението на Директора на болницата е, че за да може болницата да подобри дейността си е необходимо откриването на още щатни бройки: 3 бр. за медицински сестри, 3 бр. санитари, 1 – клиничен психолог и 1 – социален работник. При извършвания мониторинг екипът на НПМ е констатирал кадрови проблеми в повечето ДПБ. По този въпрос Омбудсманът, като НПМ, е препоръчал на МЗ да преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ, в частта численост на персонала, за преодоляване на наличния дисбаланс в кадровата обезпеченост и гарантиране на равна здравна грижа за всички психично болни в ДПБ.

За лечението на придружаващите заболявания на пациентите към болницата по договор работи 1 лекар – пулмолог. Сключен е договор и с МБАЛ Луковит. В ДПБ „Карлуково“ има стоматологичен кабинет с лекар по дентална медицина, който идва веднъж седмично.

При извършената проверка екипът на НПМ не получи оплаквания от пациенти за насилие от страна на персонала. Като цяло пациентите са спокойни и обгрижени. Персоналът е съпричастен към съдбите на пациентите и ги подпомага в социален аспект – за издаване на лични документи, когато липсват или са с изтекла валидност, осигурява дрехи и обувки на социалните пациенти, търси се възможност за настаняване на самотните пациенти в социални услуги и т.н. Към момента АСП още не е започнала да извежда определените пациенти в социални институции. Омбудсманът като НПМ препоръча на министъра на здравеопазването да отпусне незабавно пълния размер на утвърдения бюджет на ДПБ „Карлуково“. Също така Министерство на здравеопазването да отпусне допълнително средства за закупуване на автомобил тип микробус, за транспорт на персонала на ДПБ „Карлуково“. В спешен порядък Министерство на здравеопазването да разгледа и да актуализира фонд „Издръжка“ на всички държавни психиатрични болници, за гарантиране на отопление за пациентите през есенно-зимния период на 2022-2023 г.

Омбудсманът като НПМ препоръча още на директора на ДПБ „Карлуково“ да осигури по 6,5 кв. м на едно болнично легло, съгласно Наредба № 49 от 18 октомври 2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи в Първо мъжо и Второ мъжко отделения на болницата. В отговор на препоръките на омбудсмана министърът на здравеопазването го уведоми, че Дирекция „Бюджет и финанси“ към МЗ е извършила анализ на отчетените и очакваните разходи по бюджета на Министерство на здравеопазването за 2022 г., както и по области на политики и бюджетни програми. Анализът е изготвен на база информация от всички дирекции на Министерство на здравеопазването и второстепенните разпоредители с бюджет и въз основа на него са извършени вътрешнокомпенсирани промени по бюджетите. На всичките 12 на брой психиатрични болници са осигурени допълнителни средства за издръжка за 2022 г., на база на посоченото от тях очаквано изпълнение на бюджета за 2022 г. За 2022 г. на ДПБ — Карлуково са осигурени допълнително 330 000 лв. за покриване на всички разходи.

ЗАЩИТА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

Развитие на правната рамка и държавната политика

Качеството на здравната грижа в местата за лишаване от свобода остава незадоволително. През изминалата 2022 година омбудсманът в качеството му на Национален превантивен механизъм констатира влошаване на предоставяните медицински грижи. Медицинското обслужване на лишените от свобода в проверените обекти не отговаря на нормативно установените изисквания и са налице предпоставки за нарушаване на правата на лишените от свобода като пациенти и здравноосигурени лица. Съществуват места за лишаване от свобода, в които месеци наред няма медицински специалист (напр. затвор – гр. Пловдив), а на други – назначените лица са на граждански договори, което на практика ги прави относително независими от ръководството на пенитенциарното заведение с произтичащите от това ограничения в извършваните дейности (напр. затвор – гр. Враца).

Липсата на медицински специалисти в почти всички затвори е системен проблем, но се идентифицират и други като пренебрегване на оплакванията на лишените от свобода, несвоевременно извеждане на лишените от свобода на външни специалисти за диагностика и лечение, грубо отношение на медицинските специалисти към лишените от свобода и др.

Омбудсманът като НПМ отправи препоръка към ГДИН да бъде извършен задълбочен анализ на причините за липсата на лекари в местата за лишаване от свобода, като бъдат обсъдени възможностите и предприети мерки за осигуряване на медицинско обслужване и достъпа на лишените от свобода до медицинска помощ в съответствие с нормативните изисквания, при спазване на принципите на своевременност, достатъчност и качество и при зачитане на техните права като пациенти и здравноосигурени лица.

През 2022 г. омбудсманът в качеството си на НПМ извърши проверки в пет затвора, един поправителен дом за непълнолетни младежи (гр. Враца), осем затворнически общежития от открит и закрит тип, четири ареста и девет районни управления към Министерство на вътрешните работи.

От проведените инспекции на условията за живот в общо 18 места за лишаване от свобода към Министерство на правосъдието се наблюдава положителна тенденция за подобряване на битовите условия и намаляване на броя на настанените лица.

Продължава да е налице дългогодишният проблем с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода, като това беше констатирано във всички проверени обекти. Омбудсманът като национален превантивен механизъм многократно е оценявал същия като грубо нарушение на чл.3 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и в тази връзка е отправял множество препоръки, в предходни свои доклади, за справяне с този проблем.

През 2022 г. НПМ отново се обърна към ГД „Изпълнение на наказанията“ с искане да бъде предоставена информация за сключения договор за дезинфекция, дезинсекция и дератизация на всички места за лишаване от свобода през 2022 г., както и редът, начинът и периодите за осъществяване на посочените дейности.

Част от проблема с наличието на дървеници се дължи и на старите и амортизирани дюшеци и наличния постелъчен инвентар. Екипи на НПМ са констатирали, че дюшеците, на които спят лишените от свобода са крайно остарели и хигиенно ненадеждни. Този проблем беше отбелязан още през 2021 г., когато екипи на омбудсмана в качеството му на национален превантивен механизъм констатираха, че **наличните дюшеци в спалните помещения, във всички места за изтърпяване на наказанието „лишаване от свобода“ са амортизирани, морално остарели и хигиенно ненадеждни**, на които е невъзможно да се спи. В складовете на затворите от години не са доставяни нови дюшеци. При необходимост старите дюшеци се кърпят, дезинфектират и се ползват отново години наред. Същите са неудобни за спане, което налага лишените от свобода да поставят по 2-3 дюшека на легло. В тази връзка през 2021 г. беше отправена препоръка към ГДИН да бъдат предприети действия и да бъдат закупени нови дюшеци за лишените от свобода.

През 2022 г. беше установено, че тази препоръка все още не е изпълнена предвид, което Националният превантивен механизъм отправи препоръка и към Министерство на правосъдието да предприеме необходимите действия за закупуването на нови дюшеци и подмяната им във всички места за лишаване от свобода. До момента омбудсманът в качеството му на Национален превантивен механизъм не е уведомяван за предприети действия във връзка с отправената препоръка.

По време на извършваните проверки през 2022 г. постъпиха множество оплаквания относно утвърдения със Заповед № ЛС-04-268 от 17.06.2022 г. на министъра на правосъдието **Нов списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определените за целта места**. Заповедта е в сила от 01.07.2022 г. и отменя Заповед № ЛС-04-746 от 08.12.2021 г. на министъра на правосъдието. Съгласно този списък всички хранителни и нехранителни продукти, включително и получаваната до този момент на свиждане техника следва да бъдат закупувани от затворническите лавки. От страна на омбудсмана в качеството му на Национален превантивен механизъм беше отправено предложение към Министерство на правосъдието, да бъде организирана среща с представители на МП и НПМ, по време на която да бъде коментиран Новият списък с разрешени вещи, определен със Заповед № ЛС-04-268 от 17.06.2022 г. на министъра на правосъдието, който по мнение на омбудсмана поставя в изключително неравностойно положение лишените от свобода един спрямо друг, като засилва социалното неравенство между лицата и създава предпоставки за корупционни практики.

Част от фокуса на извършваните през 2022 г. проверки беше свързан с **образуваните изпълнителни производства срещу лишени от свобода**. В администрацията на омбудсмана на Република България, в качеството му на Национален превантивен механизъм, постъпиха множество жалби от лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ относно **налагани запори на парични постъпления от близки и роднини, постъпващи по сметка на длъжника в затвора**.

По всяко едно твърдение на лицата, лишени от свобода, за неправомерно удържани суми е извършвана проверка, като беше проучена и съдебната практика по възникналия казус. Установено е, че съгласно Наредба за определяне на стандарти за годишна бюджетна издръжка за един лишен от свобода, приета с ПМС № 321/28.12.2009 г., в издръжката на лицето са включени всички необходими средства за осигуряване задоволяването на основните жизнени потребности на лишените от свобода, осигурени от бюджета на държавата, съвпадащи с изброените в ГПК вещи. Основните жизнени потребности, за осигуряване на които законодателят е предвидил несеквестрируемия доход, са в случая осигурени от държавата по бюджета на министерство на правосъдието.

Проверките на НПМ през годините показват, че предвидените в разпоредбата на чл.4 от Наредбата стандарти за годишна бюджетна издръжка на един лишен от свобода, не се спазват.

Като отчита сериозността на поставения проблем, омбудсманът в качеството си на Национален превантивен механизъм отправи препоръка към Министерство на правосъдието да бъде организирана среща между представители на НПМ и министерство на правосъдието, на която да бъдат обсъдени въпросите, касаещи налаганите запори на лишените от свобода предвид годишната бюджетна издръжка на същите.

Несъмнено гореописаните проблеми ще продължат да бъдат във фокуса на проверките на НПМ и през настоящата година.

Резултати от проведени проверки на НПМ

ЗАТВОР – гр. ЛОВЕЧ

Към Затвора – гр. Ловеч функционират затворнически общежития от открит тип „Полигона“ и „Велико Търново“ – гр. Велико Търново, затворническо общежитие от закрит тип „Атлант“ – гр. Троян, Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода и арест – гр. Ловеч.

А) Условия на живот

Затворът последно е бил посетен от екип на Националния превантивен механизъм в през месец декември 2021 г. Не се констатира съществена промяна към датата на настоящата проверка.

Целта на проверката през 2022 г. беше свързана с разпространена информация в медиите за лоши материално-битови условия в затвора – гр. Ловеч, наличие на хлебарки и дървеници, упражняване на психически и физически тормоз от страна на администрацията на затвора, спрямо лишените от свобода.

Корпусът на затвора – гр. Ловеч е разделен на три зони: зона „А“ (централен корпус), зона „Б“ (стопанство) и Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода (СБАЛЛС) с психиатрични и белодробни заболявания.

В деня на проверката имаше 217 лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“. Капацитетът на база 4 кв.м. е за 383 лица. В момента затвора - Ловеч и трите затворнически общежития към него предоставят възможност за настаняване на 825 лишени от свобода, при 4 кв.м. на едно лице, в СБАЛЛС – 160 лишени от свобода, а в следствения арест – 24 задържани лица.

В ЗОЗТ „Атлант“ – гр. Троян имаше 164 лица; в ЗООТ „Полигона“ – 73, а в ЗООТ „Велико Търново“ – гр. Велико Търново – 71.

Проверената обща баня, предназначена за ползване от всички лишени от свобода, с изключение на изтърпяващите доживотни присъди е в лошо състояние и се нуждае от цялостен ремонт. В тази връзка омбудсманът като НПМ отправя препоръка към Главния директор на ГД „Изпълнение на наказанията“ да бъдат отпуснати целеви средства за извършване на цялостен ремонт на общата баня на затвора – гр. Ловеч.

Снимки на общата баня, затвор – гр. Ловеч

Столовата, в която се хранят лишените от свобода е в добро състояние, спазва се необходимата чистота. Кухнята на затвора също е в добро състояние и се спазват хигиенните изисквания. Водят се дневници на температурата в хладилниците. В складовите помещения бяха проверени хранителни стоки – тип консерви. Беше констатирано, в присъствието на служител на затвора, че всички са в срок на годност, но след отваряне на консерва „Пиле с ориз“ се установи тежка миризма на развалено, като явно нейното съдържание не беше годно за консумация. Екипът на НПМ препоръча тези консерви да бъдат бракувани, като негодни за консумация, в присъствието на представител на фирмата – доставчик.

Консерва пилешко с ориз, абсолютно негодна за консумация

Материално - битовите условия в Зоната за повишена сигурност, намираща се на първия етаж, са задоволителни. Налични са 4 наказателни килии със самостоятелен санитарен възел.

В деня на проверката (01.03.2022 г.) имаше едно лице, настанено в наказателна килия на 28.02.2022 г., преведено от ЗООТ „Велико Търново“ – гр. Велико Търново и срок на наложено наказание 5 дни. На етажа има обща баня. Помещенията в Приемното отделение са в добро състояние.

Отново постъпиха множество оплаквания за наличие на хлебарки и дървеници в спалните помещения и извън тях, както от лишените от свобода, така и от членове на надзорно - охранителния състав (НОС). Бяха констатирани ухапвания по тялото на лишен от свобода, а наличието на хлебарки беше установено от проверяващия екип на НПМ в различни килии. Това е дългогодишен нерешен проблем, който е наличен във всички проверени обекти през 2021 г. Омбудсманът като Национален превантивен механизъм многократно е оценявал същия, като грубо нарушение на чл. 3 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и в тази връзка е отправял множество препоръки, в предходни свои доклади, за справяне с този проблем. Трябва да се отбележи, че проблемът се задълбочава от наличието на хранителни продукти, които се закупуват от лишените от свобода от лавката на затвора, но няма необходимите условия за тяхното съхранение в килиите.

Коридорът на XI група е изцяло ремонтиран, като са измазани и боядисани стените и таваните. Налични са 6 самостоятелни килии за настаняване на лишени от свобода с доживотни присъди, а на етажа има обща баня.

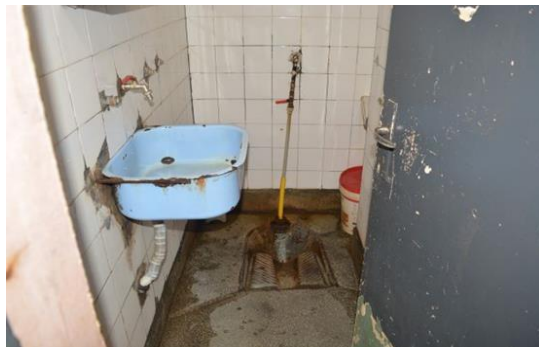
В някои от проверените спални помещения (група за обвиняеми и подсъдими - помещения за настаняване по реда на чл.248 ЗИНЗС), настилната е дървена, а на места е чист бетон. **Предвид това НПМ отправя препоръка към ГДИН да бъдат отпуснати финансови средства за подмяна на настилната във всички спални помещения в затвора – гр. Ловеч.**

Бетонни подове в част от спалните помещения

Легло в спално помещение

Санитерен възел в спално помещение

Общ санитарен възел

С писмо с рег. № 4421/14.04.2022 г. от ГДИН уведомяват омбудсмана, че след изготвяне на количествено стойностни сметки за необходимите финансови средства за извършване на текущ ремонт на общата баня и настилките в спалните помещения на затвора – гр. Ловеч, същите ще бъдат внесени за одобрение от УС на ДПФ „Затворно дело“.

През изминалата година екипът на НПМ констатира, както беше споменато по-горе, че в спалните помещения лишените от свобода съхраняват хранителни продукти и безалкохолни напитки, закупени от лавката на затвора. Между тях има и бързоразвалящи се продукти (яйца, майонеза, млека и млечни продукти, нетрайни колбаси), за които е необходимо съхранение при определена (по-ниска) температура. За да се гарантира здравето на лишените от свобода и хигиенните условия на живот в затворите, омбудсманът в качеството си на НПМ през 2021 г. препоръча на ГДИН да бъдат осигурени хладилни витрини за съхранение на хранителните продукти в затворите, които се закупуват от лавките и, за които се изисква определена температура за съхранение. При евентуална невъзможност да се осигурят хладилни витрини НПМ препоръча на Министерство на правосъдието да бъде актуализиран списъкът на разрешените вещи, като в частта за хранителни продукти се допускат само такива, които могат да се съхраняват при стайна температура, като се вземе предвид нейните завишени стойности лятно време.

Със заповед № ЛС-04-746 от 08.12.2021 г. на зам.-министъра на правосъдието е утвърден нов списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определените за целта места. Тя е в сила от 01.01.2022 г.

В писмо с рег. № 1520/09.02.2022 г. от ГДИН информират, че в гореупоменатия нов списък с разрешени вещи е посочено, че се разрешава на лишените от свобода да ползват хладилни чанти за съхранение на хранителни продукти, които се закупуват от лавките, и за които се изисква определена температура за съхранение. Ето защо от ГДИН считат, че не е необходимо да бъдат осигурявани хладилни витрини, които да се ползват от лишените от свобода.

НПМ би искал да отбележи, че в Списъка е обособен раздел II „Хранителни продукти, които могат да се държат в специално определени от администрацията места“, в който изчерпателно са посочени **малотрайните хранителни продукти. Следователно получения от ГДИН отговор не кореспондира с раздел II на списъка.**

При сегашната проверка в затвора – гр. Ловеч беше констатирана продажбата на малотрайни продукти в лавката, но по данни на лишения от свобода, който работи там, хладилни чанти не са доставяни и не са продавани. В допълнение НПМ смята, че хладилните чанти не могат да заменят пълноценно хладилните витрини, тъй като за да поддържат по-ниска от околната температура (и то само временно, без да са включени в ел. инсталацията), в хладилните чанти трябва да се използват специални пълнители, които преди това трябва да са престояли няколко часа при ниски отрицателни температури във фризери и през определен период от време отново трябва да се замразяват.

В началото на настоящата година бяха получени и оплаквания от лишените от свобода в затвора – гр. Ловеч, че заради корекция в новия списък с разрешени вещи, в който фигурират „малък бързовар (стандартен) до 500 W или кафеварка до 500 мл. – закупени от лавка“, досега допусканите електрически кани с вместимост до 2 литра са иззети и лицата трябва да си закупят от лавката новите разрешени движими вещи. Такива оплаквания бяха получени и при сегашната проверка.

Не на последно място НПМ припомня и множеството оплаквания от лицата за завишени цени в лавките, които многократно са констатирани и от проверяващите екипи. НПМ оценява тези действия като недобра практика в местата за лишаване от свобода, която трябва да бъде прекратена.

Предвид горепосочените факти, установени при проверката, омбудсманът като Национален превантивен механизъм се обръща към Министерство на правосъдието с искане новият Списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определените за целта места да бъде преразгледан и коригиран с цел недопускане нарушаване на правата на лицата изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ или задържаните под стража, като обръща специално внимание, че хладилните чанти осигуряват само временно охлаждане на малотрайните продукти, които изискват определена (по-ниска) от околната температура за съхранение.

Капацитетът на ЗО „Велико Търново“ е за 80 лишени от свобода от категория Открит тип. В деня на проверката имаше 65 , като 45 от тях бяха на работа на външни обекти, а четирима са на домакински щат.

Столовата и кухнята са в добро състояние, спазва се нужната хигиена. Не постъпиха оплаквания от лишените от свобода относно качеството и/или количеството на предоставяната храна. В това общежитие се приготвя и храната за ареста в гр. Велико Търново.

ЗООТ „Велико Търново“ разполага с необходимата материална база за осъществяване на социални дейности, групови и индивидуални програми както в началния, така и в основния и заключителния етап от изтърпяване на наказанието, а също и за провеждане на културно информационни и спортни дейности. На разположение на настанените лица има фитнес зала, игрище за футбол и волейбол.

Националният превантивен механизъм отчита цялостен напредък в подобряване условията на живот в това общежитие. Изцяло ремонтирани са всички спални помещения и санитарните възли. Не постъпиха оплаквания от лицата, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ относно условията в ЗООТ „Велико Търново“.

От 2016 г. на територията на затвора – гр. Ловеч действа **следствен арест**, в сграда – част от СБАЛЛС. Същият разполага с четири места за преградно свиждане и стая за адвокатско свиждане без прегради. Разполага и със стая за извършване на процесуално -следствени действия. Капацитетът на ареста е за 24 задържани лица. Налични са 6 арестни помещения, в

това число за непълнолетни и за задържане на жени. Всички помещения са със самостоятелен санитарен възел, а на етажа има обща баня.

Б) Медицинско обслужване

Медицинският център (МЦ) на затвора е обезпечен с кадри и медикаменти за дейността си. МЦ обслужва лишените от свобода в корпуса на затвора и ареста. Към момента на проверката на работа е медицинският фелдшер.

При извършването на проверката беше проследен случаят на лишения от свобода, споменат в предаването на НОВА ТВ. С извършването на първичния преглед на лишения от свобода е установено, че той е клинично здрав, а като минали заболявания са записани апендектомия и употреба на марихуана от 16 г. възраст. Няма сведения за регистрирани заболявания при престоя му в затвора.

МЦ разполага със стационар (2 килии) в добро състояние, с по две легла и със отделни санитарни възли. В едната килия е настанен лишен от свобода с придружител. Лишеният от свобода е възрастен с множество хронични заболявания и бързо развиваща се деменция. За него е правен опит за прекъсване изпълнението на наказанието и/или да бъде помилван, но близките му не желаят да полагат грижи за него.

Относно качеството на медицинското обслужване лишените от свобода изразиха недоволство от личния лекар на затвора, който по техни думи не обръща внимание на оплакванията им: Лишен от свобода с Епилепсия от половин година иска да бъде представен пред ТЕЛК. На място НПМ препоръча на медицинския специалист да подготви медицинските документи на лишения от свобода за освидетелстване. Друг лишен от свобода също с Епилепсия е имал предишната вечер епилептичен пристъп и му е поставен Диазепам от дежурните специалисти в болницата на затвора, от години взема Дебакин. В затвора не е консултиран с невролог. НПМ препоръча консултация с невролог и диспансеризация на лишения от свобода за проследяване на заболяването. Друг лишен от свобода представи амбулаторен лист от консултация при невролог от преди 3 месеца – дископатия в лубосакралния дял - оставен без назначено лечение. Постъпиха и оплаквания, че достъпът до лекаря е затруднен, както и че по време на извършваните прегледи на лишените от свобода присъства и лице от надзорно - охранителния състав. С тези действия служителите на НОС нарушават конфиденциалността на извършваните прегледи.

В МЦ се води Регистър за травматичните увреждания. От началото на годината (2022 г.) са регистрирани 7 случая на сбивания между лишените от свобода и самонаранявания. За месец януари 2022 г. са регистрирани 2 суицидни случая.

При проверка на Книга – дневник за санитарно - хигиените условия и храната в затвора се установи, че медицинските специалисти за последно са правили такава проверка през 2020 г. Съгласно ЗИНЗС, чл. 150, ал.1, медицинските специалисти в лечебните заведения към местата за лишаване от свобода изпълняват задълженията на здравни инспектори и дават предписания.

В тази връзка НПМ препоръчва на ГДИН да следи за изпълнението на задълженията на медицинските специалисти като здравни инспектори в МЛС.

С писмо с рег. № 4421/14.04.2022 г. от страна на ГДИН е посочено, че за проследяване на изпълнението на задълженията на медицинските специалисти като здравни инспектори в местата за лишаване от свобода е изготвена заповед № Л-1302/01.04.2022 г. на главния директор на ГДИН, с която са дадени указания до началниците на териториалните служби да определят със заповед медицински специалист, който да изпълнява задълженията на здравен инспектор и да извършва най-малко веднъж месечно системен здравен контрол в съответната териториална служба. За извършване на дейността същият ще се ръководи от утвърдените със заповед № Л-1302/01.04.2022 г. на главния директор на ГДИН „Правила за хигиенното и противоепидемичното осигуряване в местата за лишаване от свобода“. Определените със заповед длъжностни лица ще изготвят отчет всеки месец до 5-то число за извършените проверки, който ще изпращат до началника на сектор „Медицинско обслужване в местата за лишаване от свобода“ при ГДИН.

При проверката в затвора, екипът на НПМ констатира задоволителни санитарно - хигиенни условия за живот за лишените от свобода - осигурена е възможност за къпане 2 пъти седмично за всички лишени от свобода и ежедневно за работещите, смяна на постелъчното бельо веднъж седмично, бръснарски и фризьорски услуги, физиологично стайна температура, осигурени хигиенни материали. Лишените от свобода перат личните си дрехи на ръка, топят вода с бързовари (тези от тях, които имат) и ги простират в повечето случаи на прозорците, въпреки , че има осигурено общо посещение във всеки коридор. В килиите се ползва целодневно изкуствено осветление, поради недостатъчна дневна светлина.

НПМ отново получи оплаквания за лоши вкусови качества на приготвяната храната и намален грамаж на порциите. Проверката в кухнята на затвора показва, че се готви по диети с калориен баланс, определени от ГДИН. Екипът на НПМ дегустира общото обедно меню – ориз с домати, за десерт ябълка и го намира с добри вкусови качества. За вечеря имаше картофи с пилешки бутчета. Проверката на Дневника за приемане на храната от служител на надзорния състав показва, че последно тя е приета от него на 21.01.22 г.. Съгласно чл.68, ал.2 от ППЗИНЗС храната на лишените от свобода се разпределя в присъствие на служител от надзорно - охранителния състав и представител на самодейните органи.

В тази връзка, НПМ отправя препоръка към началника на затвора – гр. Ловеч да бъде осигурявано извършване на медицински прегледи на лишените от свобода при условията на конфиденциалност, особено при регистриране на случаите за упражнена физическа сила.

При проверка на условията за труд на лишените от свобода в цех „Дърводелна“ (работят от 10 до 14 лишени от свобода) и в цех „Металообработване“ (работят четирима лишени от свобода) се констатираха неблагоприятни условия, особено при металообработването. В цех „Дърводелна“ лишените от свобода работят на постоянно течение при температура близка до външната - в момента на проверката около 3 градуса и без предпазни средства. В цех „Металообработване“ е почти тъмно, слабо светят 3 - 4 крушки, работи се на отворена врата. Отоплява се с печка на дърва и вътре в цеха е силно задимено и запрашено. На всички лишени

от свобода са осигурени предпазни средства и облекла за работа (антифони, ръкавици, обувки, предпазни очила и маски), но не всички от тях ги използват. Лицата започват работа след медицински преглед. Екипът на НПМ се среща с лишен от свобода, който има здравословни проблеми – белодробни, сърдечни и гръбначни. Лекарят го е спирал от работа, предлагал му е извършване на изследвания за лечение, но той е отказал срещу подпис. Същият работи в цех „Дърводелна“ и споделя, че не ползва лични предпазни средства по свое желание.

На 21.01.2022 г. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ГИТ)- гр. Ловеч е извършила проверка за спазване изискванията на трудовото законодателство и осигуряване на здравословни и безопасни условия за труд в цех „Дърводелна“ и „Зеленчукова градина“. Изготвен е протокол с констатирани 10 нарушения. Дадени са предписания и едномесечен срок на Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ за отстраняване на допуснатите нарушения. В проверката не е включен цех „Металообработване“. В протокола на ГИТ не фигурират констатираните от екипа на НПМ нездравословни условия за труд в цех „Дърводелна“.

Снимка от цеха за металообработване

НПМ препоръчва на ГДИН ДП „Фонд затворно дело“ в най-кратък срок да направи оценка на работните места в цеховете на затвора – гр. Ловеч, както и стриктно да следи за използването на предпазни средства и облекла за работа (антифони, ръкавици, обувки, предпазни очила и маски) от работещите лишени от свобода. Медицинските специалисти към затвора, в качеството им на здравни инспектори да дават предписания съгласно чл. 150, ал.1 т. 4 и т. 5.

В затвора се спазват действащите към момента противоепидемични мерки. Няма болни с COVID-19 инфекция. Извършени са ваксинации против COVID-19 инфекция на всички желаещи, като около 1/3 от лишение от свобода са ваксинирани.

ЗАТВОР – ГР. ПЛЕВЕН

Към затвора – гр. Плевен функционират затворнически общежития от открит тип „Плевен“ и „Плевен 2“, затворническо общежитие от закрит тип „Вит“ и арест – гр. Плевен.

А) Условия на живот

Затворът в гр. Плевен е в експлоатация от 1982 г. и би могъл да бъде определен като нов в сравнение с материалната база на останалите места за лишаване от свобода в Република България. Сградата първоначално е планирана и построена за общежитие, а в последствие статутът на общежитието е променен на затвор. От построяването му до 2012 г. са изградени единствено санитарни възли в помещенията на лишените от свобода.

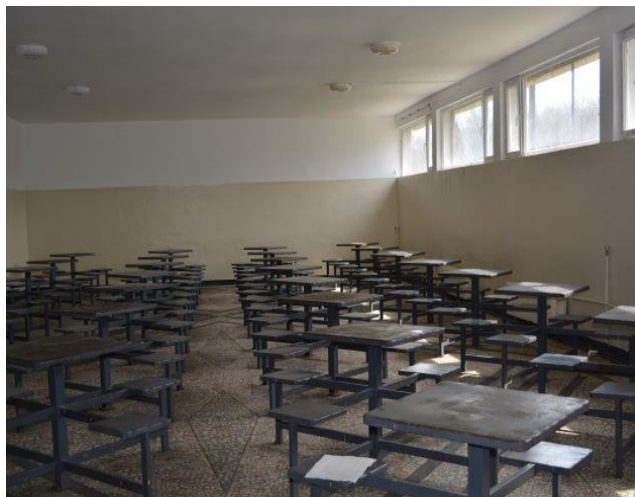

В края на 2018 г. е стартирало външно саниране на целия корпус на затвора. Работата е осъществявана от външна фирма по договор с Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ (ДПФЗД). Към момента на последната проверката, от Националния превантивен механизъм през 2019 г., санирането беше завършило. Изцяло санирани са и всички останали сгради, намиращи се на територията на затвора – гр. Плевен.

В затвора - гр. Плевен изтърпяват наказание лишени от свобода от Плевенска и Търговищка област.

Разпределението на лишените от свобода е на база заповед № ЛС-04277/04.10.2002 г. и № ЛС-04-656/30.05.2009 г. на министъра на правосъдието. От 01.06.2009 г. със заповед на министъра на правосъдието изтърпяват наказание лишени от свобода от Плевенска и Търговищка област – открит тип, закрит тип и рецидивисти.

Столовата, в която се хранят лишените от свобода, е в добро състояние, поддържа се необходимата чистота. Кухнята се нуждае от ремонт и смяна на настилката. Следва да бъдат подменени и сегашните електроуреди, тъй като са амортизирани и практически негодни за употреба.

Столовата, в която се хранят лишените от свобода

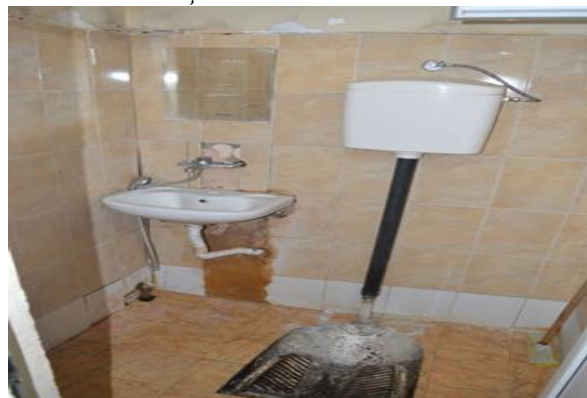
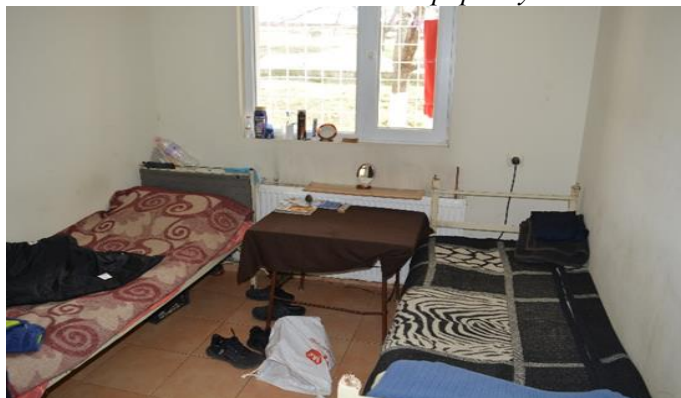

Електроуреди за подмяна в кухнята

Във всички проверени спални помещения материално - битовите условия са добри. Има изградени самостоятелни санитарни възли, които обаче се нуждаят от ремонт. На всеки етаж има изграден кухненски бокс (с печка и хладилник) и обща баня, предназначена за ползване от всички лишени от свобода, с изключение на изтърпяващите доживотни присъди. Тези помещения също се нуждаят от ремонт.

Снимките илюстрират условията в спалните помещения

Снимки на изградените на всеки етаж кухненски боксове

Изглед на общия санитарен възел

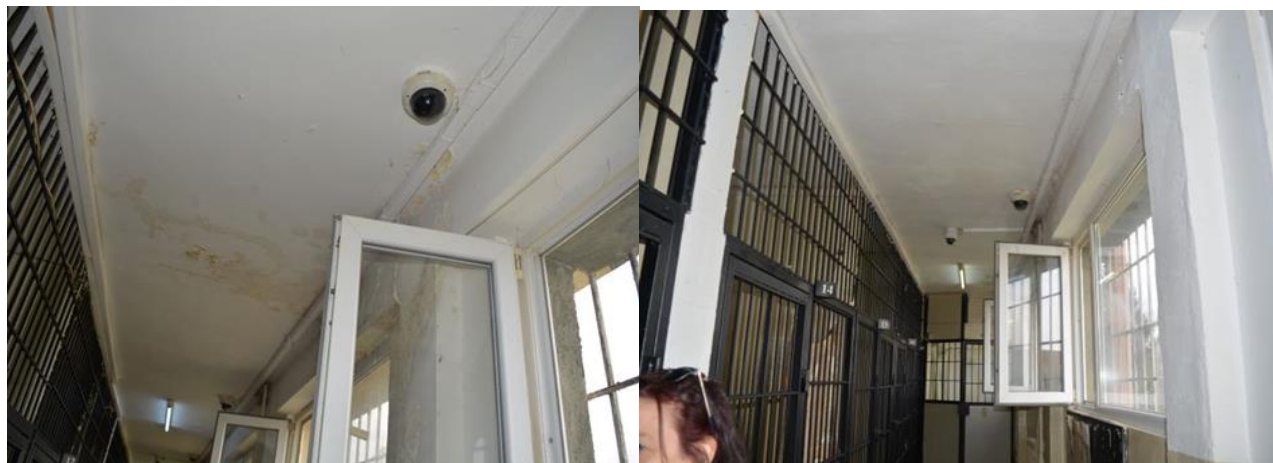

Предвид горепосоченото, омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя препоръка към Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ да бъдат отпуснати целеви финансови средства за извършване на ремонт на санитарните възли в спалните помещения на лишените от свобода, ремонт на кухнята и закупуване на нови електроуреди, смяна на подовата настилка и ремонт на общите бани, намиращи се на всеки етаж.

Зоната за повишена сигурност (ЗПС) и Арестът са позиционирани на третия етаж. В арестът имаше 46 задържани лица.

В деня на посещението (29.03.2022г.) в ЗПС бяха настанени 10 лица, изтърпяващи присъда „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без право на замяна“. След направен освежителен ремонт и преместването на наказателните килии на IV етаж, Зоната за повишена сигурност е разширена.

ЗПС представлява редица от 13 клетки, свързани от общ коридор, на чиято отсрещна стена са разположени прозорци за достъп до естествена светлина и свеж въздух. Монтираните камери в коридора за непрекъснато видеонаблюдение, наблюдават по две клетки едновременно. В дъното на коридора има баня, която е отделена посредством найлонова завеса.

Зоната за повишена сигурност

Килиите, в които лицата изтърпяват наказание „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без право на замяна“ са еднотипни, с квадратура около 7-8 кв.м. Всички имат метални черни решетки, вместо врати. Обзаведени са с метално легло, шкаф, мивка и тоалетна седалка, разположени в дъното на килията. На решетката от вътрешната страна е закрепен метален плот за хранене и пейка, монтирана към леглото. Преградата към тоалетната е с приблизителна височина под 1 метър или е просто таблата на леглото или шкафа. Самата тоалетна седалка се намира на около 30 см от пода и е разположена успоредно на решетката на килията. Следователно лицата не разполагат с никакво уединение и лично пространство, поради което някои от тях поставят завеси и/или вестници на решетките, за да е възможно да посещават тоалетна, необезпокоявано от наблюдението на камерите.

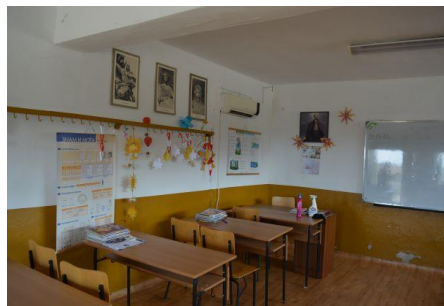
Омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя препоръка към Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ да бъдат отпуснати целеви финансови средства за препроектиране на цялата ЗПС и извършване на преустройство на самите килии, като бъдат премахнати решетките, а килиите бъдат преместени така, че да се запази достъпът до естествена дневна светлина, като същевременно се осигури уединение на лицата, изтърпяващи наказание „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без право на замяна“.

Също така, омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя препоръка към началника на затвора - гр. Плевен в най-кратки срокове да бъде изградена стена до тавана в килиите на лицата, изтърпяващи наказание „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без право на замяна“, която да отделя санитарния възел от останалата част от помещението.

На четвърти (последен) етаж на затвора се настаняват лица от шеста и седма група, и Приемно отделение (ПО). Условията също са добри, спазва се необходимата хигиена.

От 2010 година към затвора в гр. Плевен е разкрит и функционира филиал за начално училищно обучение към СУ „Димитър Митев“ при затвора в гр. Ловеч. Всяка учебна година се предшества от интензивна кампания по разясняване, мотивиране и набавяне на удостоверения на лишените от свобода с образователни потребности за повишаване на грамотността им, съвместно с учителите. В четирите начални паралелки за учебната 2021/2022 година са започнали своето обучение 30 ученика.

Лишените от свобода, завършили начален курс на училищно обучение се мотивират да продължат образованието си в съществуващите основни и средни училища в системата на ГДИН. За обучение от V до XII клас за учебната 2021/2022 година са изпратени в ГДИН за превод комплекти на 19 кандидати.

Утвърдените щатни длъжности за лишените от свобода, заети в обслужващата и комунално - битова дейност на затвора са едва 12% от наличния брой настанени лица. За календарната 2021 година са утвърдени 43 щатни длъжности. Ангажирани през 2021 година по тези длъжности са били около 70 лишени от свобода. Поради тази причина се търсят алтернативи за трудов ангажимент, чрез сключване на договори с външни фирми. Сезонно Община Плевен наема лишени от свобода, настанени в ЗООТ „Плевен“ за почистване и облагородяване района на парк „Кайлъка“. Широко се прилага и ползването на възможностите, които предоставя чл. 80 от ЗИНЗС - полагане на доброволен труд. За благоустройството, поддържането и хигиенизирането на помещенията и района на затвора и прилежащите към него обществения през календарната 2021 г. са ангажирани около 374 лишени от свобода.

На територията на затвора функционират и два цеха за отдаване на труд от външни фирми: цех „Шлайф“ и цех „Дърводелски“. Към момента на посещението от екипа на НПМ 9 лица работеха в цех „Дърводелски“, а в цех „Шлайф“ бяха 18 лица.

Снимки от цех „Дърводелски“

Снимки от цех „Шлайф“

В Затворническо общежитие от закрит тип (ЗОЗТ) „Вит“ 3-та категория към Затвора - гр. Плевен 2-ра категория изтърпяват наказание „лишаване от свобода“, осъдени, на които съдът е определил първоначален „строг режим“, съгласно изискванията на чл. 58, т. 2, вр. с чл. 57, ал. 1, т. 2 и ал. 2 от ЗИНЗС.

ЗОЗТ „Вит“ се намира в непосредствена близост до затвора – гр. Плевен.

ЗОЗТ „Вит“ разполага с четири спални помещения. При посещението на екипа на НПМ на 31.03.2022 г., имаше настанени 33 лица, от които само един не полага труд. Условието са добри. Общежитието разполага с оборудвано помещение за хранене и разливна, където се разпределя храната. Извън времето за хранене, тези помещения се заключват. Не е обособен

кухненски бокс, където лишените от свобода да могат сами да приготвят своята храна. Налични са още спортна площадка и фитнес зала.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя препоръка към началника на затвора – гр. Плевен да бъде изграден кухненски бокс, които да бъде на разположение на лицата от ЗОЗТ „Вит“.

След промяната на ЗИНЗС от февруари месец 2017 г. и увеличаване броя на лишените от свобода - категория открит тип, е преустроена още една сграда на територията на затвора за нуждите по настаняването на осъдените лица – ЗООТ „Плевен 2“.

Материално - битовите условия са добри, като има непрекъснат достъп до топла вода и всички лица са трудово ангажирани.

Затворническо общежитие от открит тип (ЗООТ) „Плевен“ е разположено в града на територията на бившето военно поделение. В ЗООТ „Плевен“ се настаняват лишени от свобода, преместени в затворническо общежитие от открит тип от началника на затвора, както и лишени от свобода, поставени на първоначален „общ режим“ и разпределени от комисията по разпределение при затвора – гр. Плевен. През 2021 г. числеността на ЗООТ „Плевен“, е достигнала до 56 лишени от свобода.

В деня на посещението (31.03.2022 г.) имаше настанени 35 лица, като всички са трудово ангажирани.

Сградата е на два етажа. В спалните помещения се спазва необходимата квадратура спрямо настанените лица, има изградени самостоятелни санитарни възли. Подовата настилка в помещенията се нуждае от смяна, както и следва да бъдат ремонтирани баните на етажа.

Общежитието разполага с голяма столова. Екипът на Националния превантивен механизъм констатира наличие на хлебарки в столовата.

Предвид горепосоченото, омбудсманът като НПМ отправя препоръка към ГДИН да бъдат отпуснати финансови средства за ремонт на санитарните възли и баните на етажа в ЗООТ „Плевен“, както и да бъде подменена настилка в спалните помещения.

Б) Медицинско обслужване

По щат за Медицинския център (МЦ) на затвора е определена една бройка за медицинска сестра (вакантна в момента на проверката), чиято професионална компетентност не може да покрие заложените медицински дейности за лечебното заведение съгласно ЗИНЗС. За обезпечаване на дейността по граждански договор са назначени двама лекари (единият е ОПЛ) с работно време по половин ден, 2 пъти седмично, и един фелдшер на половин работен ден. При проверката екипът на НПМ разговаря само с медицинския фелдшер, въпреки че по график трябва да има лекар на смяна. Здравното обслужване на лишените от свобода и задържаните в ареста се извършва основно от медицинския фелдшер. Лекарите идват (за кратко) основно за отпускане на медицински направления. В проверените медицински досиета първичните прегледи при постъпване на лишените от свобода, са правени от медицинския фелдшер. Омбудсманът като НПМ счита, че първичният медицински преглед следва да се извършва в пълен обем и от лекар, след като в затвора има назначен такъв. Лекарите не извършват диспансеризация на хронично болните, лишени от свобода. Следва да се отбележи,

че при медицинските прегледи на лишени от свобода задължително присъства служител от надзорно - охранителния състав. По искане на фелдшера е разкрит пост № 8, като по този начин е нарушена конфиденциалността на прегледа.

Медицинският фелдшер поддържа регистър с информация за лишени от свобода със зависимости и следи за тяхното състояние. Диетичното хранене на лишените от свобода и качеството на приготвяната храна в кухнята на затвора се определя и следи отново от медицинския фелдшер.

В хода на проверката беше изискана и разгледана медицинската документация на двама починали - един лишен от свобода и един задържан. Беше установено, че лицата са имали тежки хронични заболявания, като едното от тях е починало в СБАЛЛС – гр. Ловеч и е извършена аутопсия. Причината за смъртта на лишения от свобода все още е обект на разследване.

Към МЦ има стационар с 10 легла, а килията на стационара се нуждае от ремонт. В МЦ функционира и стоматологичен кабинет. Оборудването на кабинета е осигурено от затвора, а лекарят по дентална медицина е по граждански договор и обслужва лишените от свобода по реда на НЗОК.

В МЦ се води Регистър за травматичните увреждания. За настоящата година има отразен един случай, а за миналата година осем случая. При проведените интервюта един от лишените от свобода съобщи, че има болки в сърдечната област и ускорена сърдечна дейност и е изразявал желание да бъде консултиран с кардиолог. Медицинският фелдшер се държал грубо с него, изгонил го от кабинета и не обърнал внимание на оплакванията. След намесата на екипа на НПМ лишеният от свобода е планиран за консултация. Друг лишен от свобода съобщи за болки в лявото бедро и нарушена проходимост на съдовете, за което не му се отпускат лекарства. Проверката в МЦ показва, че лишеният от свобода е консултиран два пъти със съдов хирург и му е назначена терапия, която е изпълнена.

Лишените от свобода, изтърпяващи присъда „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без замяна“, настанени в Зоната за повишена сигурност, съобщиха за лишен от свобода с психично заболяване, който постоянно вика и не могат да спят от него. Брат му, също лишен от свобода, съобщи, че след лечение в психиатричното отделение на СБАЛЛС – гр. Ловеч го връщат като „парцал“, дълго време не ставал от леглото и не можел да се храни. Счита, че му дават депо медикаменти, които не му понасят. Към момента на проверката лишеният от свобода е изведен отново и е хоспитализиран в психиатричното отделение на СБАЛЛС – гр. Ловеч, поради влошаване на състоянието му.

По постъпилите оплаквания от лишените от свобода до ГДИН за грубо отношение на медицинския фелдшер и игнориране на оплакванията на потърсилите помощ при него е извършвана проверка от сектор „Медицинско обслужване в МЛС“ на ГДИН и от Инспектората на Министерство на правосъдието. На място екипът на НПМ даде препоръка на началника на затвора да проведе разговор с медицинския фелдшер за недопускане на конфликтни ситуации между него и лишените от свобода при оказване на здравна помощ в затвора.

При проверката за спазване на изискванията за хигиена се установи, че на лишените от свобода е обезпечена възможност за къпане два пъти в седмицата, а на работещите - ежедневно. Има обособено място за фризьорски услуги. Спалното бельо се сменя веднъж седмично и се пере в пералнята на затвора. Не малка част от лишените от свобода ползват лично спално бельо.

Температурата на пране и отпусканите препарати се следят от медицинския фелдшер. Прането на личните вещи е основно на ръка и повечето дрехи се простират в килиите, което увеличава влажността там, особено през зимните месеци. Температурата на въздуха в килиите е във физиологични граници. Във всички килии има дневна светлина.

В проверените работни обекти всички лишени от свобода използваха предпазни средства и работно облекло (с изключение на работни обувки). Планът на Службата по трудова медицина за работните места в затвора е от 2020 г., преутвърден за 2021 г. През настоящата година в работните обекти на затвора – гр. Плевен е извършена проверка от Инспекцията по труда. Дадени са препоръки към Държавно предприятие „Фонд Затворно дело“ и към работодателите. Препоръките са изпълнени.

Към момента на проверката в затвора – гр. Плевен, няма регистрирани случаи на COVID-19 инфекция. По-голяма част от лишените от свобода са с поставена бустерна доза от ваксина против COVID-19 инфекция.

ЗАТВОР – гр. ПЛОВДИВ

Към Затвора – гр. Пловдив функционират затворнически общежития от открит тип „Хеброс“, и „Смолян“, арест – гр. Пловдив и арест – гр. Пловдив.

А) Условия на живот

Затворът е бил посетен от екип на Националния превантивен механизъм през 2020 г. Тогава се реализираше проект по Норвежкия финансов механизъм за изграждане на ново общежитие от открит тип и цялостен ремонт на корпуса на затвора. В първия ден от проверката (16.05.2022 г.) се установи, че реализацията на този проект е все още на ниво изготвяне на документация.

В проверените спални помещения се спазваше изискуемата жилищна площ, спрямо броя на настанените лица, но същите не отговарят на изискванията поради наличие на влага и мухъл. Проверяващият екип получи множество оплаквания за наличие на хлебарки и дървеници.

През настоящата година е извършен частичен ремонт на кухнята на затвора. Екипът ни констатира, че навсякъде има хлебарки.

В зоната за повишена сигурност са настанени 5 лица с присъда „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без право на замяна“, а други 4 лица са настанени в общи спални помещения. Материално-битовите условия в тази зона не отговарят на европейските изисквания за третиране. И тук се наблюдава влага и мухъл по стените, и констатирано от екипът на НПМ наличие на хлебарки. В спалните помещения има изградени самостоятелни санитарни възли.

В приемно отделение се спазват 4 кв. м жилищна площ, като стаите са оборудвани с отделен санитарен възел. Тези помещения също не отговарят на изискванията, поради наличие на **влага и мухъл, органичен достъп до дневна светлина, а настилката в помещенията е чист (гол) бетон.** За цялата 2021 г. през Приемно отделение са преминали общо 551 новопостъпили/лишени от свобода, които съобразно правния им статус се разпределят в групи.

Наличие на влага и мухъл в спалните помещения

Условията на живот на лишените от свобода

Откритото през учебната 2015/2016 година училище в затвор гр. Пловдив (като филиал на СУ „Св. Иван Рилски“ при затвора – гр. София) продължава да функционира.

За учебната 2021/2022 година във филиала на СУ „Св. Иван Рилски“ в Затвора в гр. Пловдив са подали заявления и постъпили за обучение 40 ученици, разпределени в две паралелки, обучаващи се на две смени. Поради интензивното движение в Затвора (изтичане на присъда, превод в друг затвор, превод в общежитие, болница), броят им в края на първия учебен срок и при завършването на учебната година не може да бъде същия.

Фасадата на СУ „Св. Иван Рилски“

Общата баня, намираща се в междинно помещение между двата корпуса на затвора и предназначена за ползване от всички лишени от свобода е **в крайно незадоволително състояние**.

По отношение на материално-битовите условия на затвора – гр. Пловдив, омбудсманът като НПМ счита, че те не отговарят на европейските изисквания за място за задържане на лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“, поради което **отправя препоръка към Министерство на правосъдието за стартиране в най-кратък порядък на започналия проект „Осигуряване на сигурна и безопасна материална среда в затворите и арестите“, финансиран по програма „Правосъдие“, Програмна област 19 от Норвежки Финансов Механизъм 2014 – 2021 г. за подобряване на условията.**

По време на настоящата проверка постъпиха множество оплаквания от лишените от свобода за остарели дюшеци, на които е невъзможно да се спи. Омбудсманът като НПМ е констатирал (не само в този затвор), че дюшеците са амортизирани, морално остарели и хигиенно ненадеждни. Същите са неудобни за спане, което налага лишените от свобода да поставят по 2-3 дюшека на легло.

Амортизираните и хигиенно ненадеждни дюшеци

В тази връзка след извършени проверки през 2021 г. в местата за лишаване от свобода НПМ препоръча на ГДИН да предприеме действия за закупуване на нови дюшеци за лишените от свобода в затворите. През 2022 г. беше установено, че тази препоръка все още не е изпълнена, поради което омбудсманът като Национален превантивен механизъм **отправя препоръка към Министерство на правосъдието да предприеме необходимите действия за закупуването на нови дюшеци и подмяната им във всички места за лишаване от свобода.**

Постъпиха и множество оплаквания във връзка с утвърдения със Заповед № ЛС-04-746 от 08.12.2021 г. на зам.-министъра на правосъдието Нов списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определените за целта места. Заповедта е в сила от 01.01.2022 г.

Заради корекция в новия списък с разрешени вещи, в който фигурират „малък бързовар (стандартен) до 500 W или кафеварка до 500 мл. – закупени от лавка“, досега допусканите електрически кани с вместимост до 2 литра са иззети. В новия утвърден списък тази вещ вече не е сред разрешените за притежание от настанените обвиняеми, подсъдими и лишени от свобода.

Наблюденията на Националния превантивен механизъм при извършвани проверки през годините са, че лишените от свобода използват ежедневно горепосочените електрически кани, основно за затопляне на вода за пране и поддържане на лична хигиена. Разрешената мощност и вместимост сега (500W и 500 мл.) силно ограничават тази съществуваща до момента възможност.

Предвид изложеното, омбудсманът като Национален превантивен механизъм се обръща към Министерство на правосъдието с искане новият Списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определените за целта места да бъде преразгледан и коригиран и да бъде допуснато използването на електрически кани с по-голяма вместимост – закупени от лавка.

На следващо място, всички интервюирани лица изразиха недоволството си от невъзможността да закупуват техника – телевизори от лавката на затвора. Подобни оплаквания постъпиха през настоящата година от лишени от свобода и от други пенитенциарни заведения. Лицата посочиха, че въпреки наличие на парични средства по личната партида и адресирана молба до началника на затвора, получават откази за закупуване на исканата техника. В тази връзка експерт от дирекция „Национален превантивен механизъм и основни права и свободи на човека“ проведе разговор със служител от Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ (ДПФЗД), при който беше уточнено, че лимитът на разпределения бюджет към местата за лишаване от свобода, предназначен за закупуване на техника от лавка е достигнат. В момента е задействана процедура по Закона за обществените поръчки с цел увеличаване на бюджета.

Предвид гореописаното омбудсманът като НПМ се обръща към ДПФЗД с искане за предоставяне на информация и копие от наличната документация, след приключване на обявената обществена поръчка.

В затвора гр. Пловдив, включително ЗООТ „Хеброс“ и ЗООТ „Смолян“ средно списъчно за 2021 г. са настанени общо 608 л. св., от които 302 полагат труд, което е 49,67% заетост. Към затвора – Пловдив функционират цехове за пластмасови детайли и една дърводелна работилница, която в момента на проверката не работеше.

Затворническо общежитие от открит тип (ЗООТ) „Хеброс“ се намира срещу затвора – гр. Пловдив (южно от бул. „Александър Стамболийски). Движението по този булевард е оживено и преминаването на пешеходци е крайно затруднено. В тази връзка при посещението си през 2020 г. омбудсманът като НПМ отправи препоръка към Община Пловдив да бъде поставен ограничител на скоростта, т.нар. „легнал полицаи“. С писмо с рег. № 253/12.01.2021 г. от страна на администрацията на Затвора – гр. Пловдив уведомяват омбудсмана, че през

месец юни 2020 г. е изпратено писмо до община Пловдив – район „Южен“ и до ОДМВР – гр. Пловдив, сектор „Пътна полиция“, с което се иска изграждането на изкуствени неравности на въпросния пътен участък. Приложен е и отговор от общинско предприятие „Организация и контрол на транспорта“ към община Пловдив, в което е посочено, че хоризонталната пътна маркировка, в гореупоменатия пътен участък, ще бъде включена за освежаване през летния сезон на 2021 г.“. При сегашната проверка се установи, че все още не е изграден ограничител на скоростта и по мнението на екипа на НПМ само освежаване на пътната маркировка не е достатъчно, за да бъде гарантирано безопасното преминаване на лица по пътното платно. Поради тази причина, **омбудсманът като Национален превантивен механизъм повторно отправя вече веднъж дадената препоръка към Община Пловдив за поставяне на ограничител на скоростта, т.нар. „легнал полицай“, на бул. „Александър Стамболийски“ между общежитието и затвора.**

С писмо с рег. № 1424/29.07.2022 г. от Община Пловдив посочват, че по схема съгласно действащия към момента Генерален план за организацията на движението на град Пловдив, в горецитирания район не се предвижда изграждането на изкуствени неравности.

За да се вземат предвид за изпълнение отправените препоръки от омбудсмана, то те ще бъдат включени за обсъждане в следващия Експертен съвет към Общинската комисия по безопасност на движението на град Пловдив. Ще бъде предложено изграждането на повдигната пешеходна пътека, на мястото на съществуващата съгласно Генерален план за организацията на движението.

В допълнение с писмо с рег. № 1877/10.10.2022 г. от община Пловдив уведомяват, че отправената препоръка е разгледана на проведения на 28.09.2022 г. експертен съвет към общинската комисия по безопасност на движението по пътищата в община Пловдив (ЕС към Об КБДП). Експертният съвет одобрява дадената препоръка в доклада на омбудсмана за изграждане на изкуствена неравност за ограничаване скоростта на бул. „Ал. Стамболийски“, между ЗООТ „Хеброс“ и затвора – гр. Пловдив.

Няма подобрение от посещението на екип на НПМ през 2020 г. Състоянието на сградния фонд е явно влошено. Общежитието разполага с две крила (бараки) за настаняване на лишени от свобода, всяко от които е с обособен самостоятелен възел. Въпреки това помещенията са със силен недостиг на дневна светлина и не отговарят на европейските изисквания. През 2020 г. екипът на НПМ получи информация, че е планирано това затворническо общежитие да бъде изцяло ремонтирано в рамките на 2021 година. Предвидено беше съществуващият сграден фонд да бъде напълно разрушен и на негово място да бъде построено изцяло ново

затворническо общежитие. Към настоящия момент изграждането на ново общежитие все още не беше започнало.

Издадено е разрешение за строеж № 348/06.12.2021 г., влязло в сила от 29.12.2021 г. на Главния архитект на Община гр. Пловдив. През 2022 г. се очаква да бъде извършена реконструкция на ЗООТ „Хеброс“ с обособяване на преходно отделение (half way house) и подобряване на материално-битовите условия в корпуса на затвора гр. Пловдив, в рамките на проект „Осигуряване на сигурна и безопасна материална среда в затворите и арестите“, финансиран по програма „Правосъдие“, Програмна област 19 от Норвежки Финансов Механизъм 2014-2021 г.

Условията на живот в ЗООТ „Хеброс“

Затворническото общежитие от открит тип (ЗООТ) „Смолян“ е на подчинение на затвора - гр. Пловдив. То е разкрито през 1997 г. и реално функционира от 1998 г. Сградата на общежитието е бивше управление на урановите мини в смолянския район.

При посещението си през 2020 г. екипът на Националния превантивен механизъм е оценил материалните условия като добри. Към настоящия момент обаче условията са влошени. В спалните помещения на първия етаж, в лявата част на коридора има мухъл и мазилката по стените пада. В санитарните възли също има влага и мухъл. По данни на администрацията на ЗООТ „Смолян“ в тази част на сградата има теч (констатиран през м. октомври-ноември 2021 г.), който все още не е отстранен. Общата баня на първият етаж също се нуждае от ремонт.

В столовата и кухнята се спазваше необходимата хигиена.

За пореден път екипът на НПМ констатира изключително висока трудова заетост на лишените от свобода. В деня на проверката само 11 лица не полагаха труд. Една голяма част от лишените от свобода са ангажирани в животновъдното стопанство и млекопреработвателно

предприятие, намиращо се на територията на общежитието. Произвежда се кисело мляко и сирене, като всички затворнически лавки се хранят от тази продукция. Администрацията на ЗООТ „Смолян“ съобщи, че разполага с лиценз за производство на кашкавал, има налични строителни материали за изграждане на отделно помещение, както и обучен екип, но до момента не са получили позволение от ГДИН за производството на такава продукция.

В ЗО „Смолян“ е реализирана и продължава да действа и една стара идея на НПМ – затворническата лавка и мястото за свиждане с посетители да бъдат разположени на едно и също място. По данни както на лишените от свобода, така и на служители от надзорно-охранителния състав това значително облекчава процеса по провеждане на свиждания.

При проверката в ЗО „Смолян“ се констатира, че няма промяна в организацията на медицинското обслужване за лишените от свобода. Има лекар на граждански договор с работен график 3 дни в седмицата, а при спешност се разчита на ЦСМП Смолян. Медицинският център на общежитието разполага с две килии. В тях бяха настанени двама лишени от свобода. Единият със състояние след исхемичен инсулт в БДСМА, а другият е с психични проблеми.

При проведените интервюта с лишените от свобода не постъпиха оплаквания за оказваната медицинска грижа.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм **отправя препоръка към Главния директор на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ за отпускане на финансови средства за отстраняване на теча на първия етаж в корпуса и извършване на ремонт на спалните помещения. Също така да бъде обмислена възможността за производство на кашкавал от млекопреработвателно предприятие в ЗООТ „Смолян“.**

Арестът в гр. Смолян е разположен в една и съща сграда със Затворническо общежитие (ЗО) „Смолян“. Капацитетът на ареста е за 21 лица. Килиите са 7 на брой с по три легла във всяка и отделен санитарен възел. На етажа на ареста са обособени още 2 стаи за свиждания, баня, стая за разпити и лекарски кабинет. НПМ оценява материално-битовите условия в ареста като добри. В деня на посещението имаше 4 задържани лица.

От години арестът функционира без медицински специалист. При необходимост от медицинска помощ за задържаните се търси ЦСМП Смолян. В деня на посещението в ареста имаше 4 задържани, които по данни на служителите са здрави. Препоръките на омбудсмана като НПМ, давани през годините, са медицинският специалист на общежитието да обслужва и Ареста, но не могат да бъдат изпълнени, поради несъгласие на лекаря.

Арестът в гр. Пловдив беше посетен извън плановата проверка в затвора – гр. Пловдив от екип на НПМ поради сигнали в публичното пространство за лоши условия в помещенията за свиждане.

Арестът е изграден в рамките на Затвора – гр. Пловдив, като капацитетът му е за 180 лица. Последното посещение на Националния превантивен механизъм е било през 2020 г.

Арестът разполага с три обособени помещения за провеждане престой на открито, две стаи за срещи със защитници и стая за свиждане с близки и роднини.

Във връзка с епидемията от COVID-19 и изискването за спазване на необходимата дистанция, срещи със защитниците се провеждат в стаята за свиждане. В помещението се спазва необходимата дистанция и са налични дезинфектанти. Срещите (с адвокат или с близки

и роднини) се осъществяват през преграда, посредством телефонна връзка. Екипът на НПМ провери връзката и беше констатирано, че някои от слушалките пращат, звукът е по-слаб и комуникацията с арестантите действително е затруднена. Ситуацията би се влошила чувствително, ако в стаята за свиждане се намира повече от един арестант. Самите апарати са силно замърсени от ползването, което е в разрез с всички противоепидемични мерки. **Екипът на НПМ препоръчва своевременно отстраняване на проблемите чрез техническа профилактика на наличната апаратура.**

В деня на проверката имаше 85 задържани, от които 3 непълнолетни, 2 чужденци и 7 жени. Екипът на НПМ проведе разговори с непълнолетните. Две от лицата бяха на престой на открито и следователно разговорите с тях се проведеха на обособеното за това място. Констатира се нарушение на чл. 249 от ЗИНЗС, тъй като непълнолетните провеждаха престоя си на открито заедно с останалите пълнолетни, задържани в ареста.

В тази връзка, екипът на Националният превантивен механизъм отправя препоръка към началника на арест – гр. Пловдив за спазване разпоредбата на чл.249 от ЗИНЗС при провеждане на престой на открито за непълнолетните, задържани в ареста.

Отново се констатира, че въздухът и температурата в килиите са неблагоприятни – температурата на въздуха е висока, а въздухът е застоял. Следва да се отбележи, че санитарните възли в килиите нямат възможност за самостоятелно проветряване. Действащата в момента вентилационна и климатична система не може да обезпечи изискуемите санитарно - хигиенни норми. Проветряването през отворените прозорци е крайно недостатъчно, заради което оплакването на арестантите бе, че трудно се диша.

НПМ препоръчва на ГДИН да осигури още един чилър към сега действащата вентилационна и климатична система за обезпечаване на нормални условия за живот в спалните помещения.

На задържаните лица е осигурен достъп до топла вода най-малко два пъти седмично, съобразно правилата на ЗИНЗС и ППЗИНЗС. Екипът отправи устна препоръка към началника на ареста на задържаните жени да бъде дадена възможност за по-чест достъп до топла вода. Към главния директор на ГДИН, Националният превантивен механизъм отправя препоръка по-честият достъп до топла вода на задържаните жени да бъде разписан в Заповедта за вътрешния ред в арестите, която да бъде сведена до знанието на всички служители и на всички задържани жени.

Екипът на НПМ не констатира промени в кадровото обезпечаване на медицинското обслужване. В медицинския център работят лекар и медицински фелдшер по график. Лекарят съобщи, че към момента има известен недостиг на медикаменти, но като цяло е обезпечен за дейността. Има проблем със стоматологичната помощ – ползва се лечение само при спешност в зъболекарския кабинет на затвора. Предишната вечер (09.02.2022г.) чрез ЦСМП е изведен току-що настанен задържан в неадекватно състояние – алкохолна зависимост. При проверка на арестното му досие не беше открита съпровождаща медицинска документация за него от МВР.

Преди 2-3 дни в ареста е имало суицидна проява (бутафорна) на задържан. Тук следва да бъде посочено, че НПМ многократно е отбелязвал, че не одобрява и намира за неприемливо поведението на задържаните лица (лишените от свобода), изразяващо се във всички форми на самонараняване с цел манипулиране действията на администрацията или като форма на протест в МЛС.

Констатира се намаляване на случаите в Регистъра за травматични увреждания (няма регистрирани през последните 6 месеца), което НПМ отчита като положителен белег за намаляване на насилието в МЛС и в местата за 24-часово задържане. Всяка сутрин (без празничните дни) медицински специалист минава през килиите за проверка на здравословното състояние на задържаните.

При интервю с непълнолетни задържани един от тях сподели, че чувства общо неразположение – хрема и главоболие и беше отказал излизане на каре. Лекарят му е дал Аналгин. НПМ препоръча на лекаря да прегледа задържания и да му направи бърз антигенен тест, имайки предвид, че на каре се смесват задържаните и към момента има един болен с COVID-19 инфекция.

Една от интервюираните жени беше във видимо тревожно състояние, показва нодозни промени на ръцете и съобщи, че преди 3 месеца е подала молба до психолога за провеждане на втора среща с него. По случая лекарят съобщи, че е запознат със състоянието на задържаната, назначена е терапия и е предвидена за консултация със специалист. Началникът на ареста пое ангажимент за организиране на втора среща с психолога. Той съобщи, че в ареста няма щатна бройка за длъжността „Психолог“ и такова лице идва почасово от службата за пробация, за да оцени психологичния статус на задържаните при настаняване. В тази връзка, НПМ препоръчва на ГДИН да отпусне щатна бройка за длъжността „Психолог“ в ареста, предвид неговия капацитет.

Към момента на проверката в ареста имаше един задържан с доказана COVID-19 инфекция. Той е изолиран, с лека симптоматика.

В ареста се спазват действащите противоепидемични мерки. Осигурени са лични предпазни средства и дезинфектанти, при свиждане са осигурени прегради и отстояния на посетителите.

Б) Медицинско обслужване

В медицинския център (МЦ) на затвора в гр. Пловдив по щат работи само един лекар по дентална медицина. Длъжността за медицински управител/лекар е трайно вакантна. До преди няколко месеца в центъра е работил лекар – ОПЛ, определен от РЗОК на граждански договор, но поради установени нарушения е освободен. Администрацията на затвора е изпратила писмени искания към НЗОК и Български лекарски съюз (БЛС) за определяне на нов ОПЛ на затвора по реда на НЗОК. Проявен е интерес от ОПЛ с групов практика и друго ОПЛ в процес на допълване на практиката, като предстоят разговори. В този междинен период преди месец ГДИН е командировал лекаря на ареста в гр. Пловдив за по 4 часа всеки вторник и четвъртък в МЦ на затвора за обслужване на лишените от свобода.

Омбудсманът като НПМ намира, че това работно време е крайно недостатъчно за оказване на качествена и навременна медицинска помощ на лишените от свобода в затвора.

Едновременно с това командированият лекар не може да изпълнява в пълен обем дейността на ОПЛ, поради технически пречки и според екипа на НПМ главно незаинтересованост от страна на всички отговорни лица в системата на затворите. Тъй като лекарят не е регистриран в електронната система „Хипократ“, като работещ в МЦ на затвора, не може да издава направления за консултация със специалисти или хоспитализация на нуждаещите се лишени от свобода. В тази връзка експерт от НПМ проведе разговор с ГДИН и

получи уверение, че в рамките на няколко дни проблемът ще бъде разрешен и лишените от свобода ще имат достъп до специализирана медицинска помощ.

През 2020 г. в доклад от извършена проверка в затвора и ареста в гр. Пловдив омбудсманът като НПМ е направил препоръка до ГДИН да се обедини структурата и дейността на медицинските служби на ареста и на затвора в гр. Пловдив. Общият капацитет на ареста и затвора в гр. Пловдив позволява настанените в тях да се обслужват от едно лечебно заведение с наличните медицински специалисти - лекар, медицински фелдшер и лекар по дентална медицина. НПМ препоръчва при възможност да се наемат допълнително медицински специалисти и да се улесни работния процес в МЦ, както и да се подобри качеството на медицинската помощ за лишените от свобода в затвора.

По време на проверката в МЦ работеше и лишен от свобода – лекар (със запазени лекарски права). С разпореждане на началника на затвора той подпомага лечебната дейност в МЦ в присъствие на служители на затвора. Проверката на Регистъра за травматични увреждания показва, че последните 4 регистрирани случая на травматични увреждания на лишени от свобода са направени от лекаря – лишен от свобода, което омбудсманът като НПМ намира за неприемливо. Експерт на НПМ препоръчва на началника на затвора, лекарят - лишен от свобода на работа в МЦ да се ограничи само до подпомагане на лечебния процес на лишените от свобода, до обезпечаване на центъра със специалисти.

Стационарът на МЦ разполага с две килии с по 3 легла. Материално-битовите условия за живот на лишените от свобода са крайно незадоволителни. Настанени са двама пациенти и един придружител. Единият от пациентите е със състояние след Ишемичен мозъчен инсулт, другият с диабет тип 2 и хроничен Панкреатит. Последният съобщи, че не му се осигурява диетична храна и е подал молба неговите близките да му носят ежедневно такава. Молбата му е оставена без отговор от администрацията на затвора. Показва и глюкомер, с който са отчетени големи вариации в показателите на кръвната захар, въпреки поставяне на определените дози Инсулин. При проверка по случая експерт на НПМ установи, че лишеният от свобода редовно пазарува от лавката на затвора хранителни продукти, противоположни за неговите заболявания. Администрацията е разрешила на близък (бабата) на лишения от свобода да носи диетична храна, разрешението е изтекло, но ще бъде продължено и за в бъдеще.

Лишеният от свобода в корпуса на затвора А.С. съобщи, че от месеци не може да се храни и почти всичко повръща. Има значителна редукция на телесното тегло. Показва амбулаторен лист от консултация с гастроентеролог. Поставена е работна диагноза - Дискения на жлъчен мехур. Лишеният от свобода е видимо слаб и основно лежи в леглото. НПМ предложи лишеният от свобода да бъде изпратен в СБАЛЛС към затвора в гр. София за доизясняване на състоянието и назначаване на подходящо лечение.

Друг лишен от свобода К.А. с тромбофлебит на долни крайници показва рецепта, която не е изпълнена и е оставен без лекарства. Той няма пари, а администрацията на затвора не желае да купи лекарствата. Проверката в администрацията показва, че лишеният от свобода няма трансфер по сметка в последните 3 месеца. Съгласно заповед на ГДИН лишени от свобода, който нямат парични преводи през последните 6 месеца се считат за социално слаби и администрацията на затвора следва да заплаща/купува лекарствата им по рецепти. Този лишен от свобода е и с изтекло ЕР на ТЕЛК и не е преосвидетелстван.

При проверката постъпиха още оплаквания от лишените от свобода в корпуса на затвора - няма лекар; лекарят идвал само два дни и нямал време за прегледи на всички желаещи; не ги консултират със специалисти; не се отпускат лекарства, изписани по рецепти и други.

Стоматологичният кабинет на МЦ работеше и имаше много чакащи лишени от свобода. Те се оплакаха, че дълго време не е имало лекар и сега се „надпреварват“ за лечение. Лекарят по дентална медицина е отсъствал продължително време по болест. Той съобщи, че поради липса на други медицински специалисти на щат в МЦ на него е възложено да изпълнява дейността по здравен контрол в затвора. НПМ счита, че тези задължения следва да се изпълняват от командированите медицински специалисти на ареста.

В корпуса на затвора функционират цехове за пластмасови детайли и една дърводелна работилница, която в момента на проверката не работеше. Има извършена оценка на работните места от службата по трудовата медицина, а през настоящата (2022) година е правена проверка от Инспекцията по труда. Условието на труд са задоволителни, а на работещите лишени от свобода са раздадени предпазни маски и ръкавици за работа, а цеховете имат климатици. Въпреки, че лишените от свобода имат направен встъпителен и текущ инструктаж и имат предпазни средства, при проверката само част от лишените от свобода ги ползваха. Екипът на НПМ беше информиран от служители на затвора, че дограмата на цеховете е подменена изцяло. От друга страна при извършената проверка беше констатирано, че санитарният възел е в недопустимо лошо състояние.

Диетичното хранене на лишените от свобода се назначава от медицинските специалисти. Храна се приготвя по рецептурно меню. Към настоящия момент администрацията на затвора е обявила конкурс за назначаване на технолог за кухнята. Следва да се отбележи, че през годината има множество оплаквания от храната - не се назначава диетично хранене за диабетици, количеството и качеството на храната е лошо и др. Екипът на НПМ дегустира обедната храна за лишените от свобода и проследи раздаваните добавки за работещи и диабетици. Лишените от свобода показваха добавки от предишния ден (парче кашкавал и мек салам) и те бяха в по-малък грамаж, след направено контролно измерване. При проверка на кухненския инвентар беше установено наличието на два електропарни казана, служещи за приготвяне на храна, в силно амортизирано състояние, като единият не функционираше в момента поради техническа неизправност и му предстои евентуален скъп ремонт (ако въобще е възможен такъв, като се има предвид, че уредът е надхвърлил многократно технологичния си живот). В тази връзка и с цел осигуряване на нормално и здравословно изхранване на затворниците в затвора – гр. Пловдив **омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя препоръка към Главния директор на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ за отпускане на финансови средства за закупуване на един нов електропарен казан и извършване на профилактика/ремонт на по-добрия в техническо отношение и работещ в момента казан, от сега съществуващите в кухнята.**

За работещите лишени от свобода е осигурена възможност за ежедневно къпане, а за останалите - два пъти в седмицата. Има килия оборудвана за фризьорски услуги. Спалното бельо се пере веднъж седмично. Голяма част от лишените от свобода ползват лично спално бельо. Прането на личните дрехи е ръчно и сушенето става в стаите, което прави въздуха в килиите влажен и спарен. В някои килии (първи етаж) дневната светлина е недостатъчна и през деня светят лампите.

ЗАТВОР – гр. БЕЛЕНЕ

Към Затвора – гр. Белене функционира затворническо общежитие от открит тип „Белене“.

А) Условия на живот

Последното посещение на екип на Националния превантивен механизъм е било през 2019 г.

Към момента на настоящата проверка, проверяващият екип отчита постигнат напредък във всяко отношение в Затвора – гр. Белене. Изцяло са ремонтирани Зоната за повишена сигурност и трите корпуса на затвора. Изцяло е подновена дограмата на спалните помещения.

Тръбопроводът на сградния фонд е остарял, поради което често има аварии. Постъпиха **множество оплаквания от лишените от свобода за липса на вода**. Следва да бъде извършено и цялостно реконструиране (саниране) на сградите с цел същите да бъдат по-надеждни и енергоефективни, както и да бъдат подобрили жилищните условия.

Предвид горепосоченото, **омбудсманът като Национален превантивен механизъм отправя препоръка към Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) да бъдат отпуснати целеви финансови средства за извършване на тези ремонтни дейности.**

В деня на посещението (11.10.2022 г.) в корпуса на затвора имаше 362 лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“. Капацитетът на затвора – гр. Белене е за настаняване на 395 лишени от свобода и задържани лица. Спазва се изискуемата квадратура от 4 кв.м. при настаняване на лицата.

Във всеки корпус са настанени по две групи с лишени от свобода. Всяка сграда разполага със собствена столова, фитнес зала и тенис на маса. На всеки етаж, за всяка група, има отделна баня с дневен достъп до постоянно течаща топла вода.

Във всяка група има обособено помещение за кухненски бокс. Спалните помещения са в добро състояние, със собствен санитарен възел.

В кухнята на затвора се поддържа необходимата хигиена. Не постъпиха оплаквания за качеството и/или количеството на предоставяната храна.

В СУ „Димитър Митев“ към затвора - гр. Ловеч се обучават около 50 лишени от свобода.

Учебната година е стартирала при сформирана учебна група от 32-ма ученици. По-голямата част от учениците са настанени заедно в спални помещения към сградата на училището, където се намираха и към момента. Малка част от учениците са настанени в други групи, поради липсата на достатъчен капацитет за настаняване или поради психологическа несъвместимост.

През учебната 2021/22 година за пръв път са открити и нови паралелки за обучение на ученици в 5-ти, 6-ти и 7-ми клас.

В деня на посещението в **ЗООТ „Белене“** имаше 85 лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ от категория Открит тип. Капацитетът на това общежитие е за 70 лица.

За осигуряване на трудовата ангажираност на максимален брой лишени от свобода от затворническото общежитие в началото на 2021г. със заповеди на Главния Директор на ГДИН във връзка с предложения на Началника на затвора гр. Белене, поради необходимост на основание чл.164, ал.1, чл.178 от ППЗИНЗС и чл.72, ал. 1 и ал.2 от ЗИНЗС са разкрити 36 работни обекта. Поради възникнала необходимост, на по-късен етап са разкрити още 3 работни обекта. На разкритите работни обекти е дадено разрешение за работа на 152 лишени от свобода от открит тип.

В затворническото общежитие са обособени 9 спални помещения, зала за провеждане на групова работа с лишените от свобода, помещение за разливане на храна, постова стая и стая за почивка на служителите от надзорно-охранителния състав. Има и стая за провеждане на индивидуална работа и консултиране с инспекторите по социална дейност и с психолозите. Пред корпуса на общежитието е обособено място за спорт и отдих на открито на лишените от свобода.

Част от лишените от свобода работят в кравекомплекса на затвора - трети обект. Лицата ношуват на този обект. Екипът на НПМ констатира, че условията за живот са много лоши, а отоплението е на печки на дърва и въглища.

С оглед подобряване на битовите условия в кравекомплекса, омбудсманът в качеството си на НПМ препоръчва на ГДИН да бъдат отпуснати финансови средства за ремонт на помещенията, които обитават лишените от свобода, както и на санитарните възли.

Б) Медицинско обслужване

По шат в Медицинския център на Затвора – гр. Белене работи една медицинска сестра. По реда на НЗОК е определен ОПЛ за затвора с работно време: понеделник и петък по 4 часа. По договор работят и двама медицински фелдшери – вторник, сряда и четвъртък на 4 часа. По договор работи и лекар по дентална медицина. Медицинският център, състоящ се от лекарски кабинет и стационар са разположени на втория етаж, стоматологичният кабинет е на първия етаж в една от сградите на затвора. Стълбите за достъп до МЦ са стръмни за изкачване и са невъзможни за ползване от лишени от свобода с физически увреждания. За да имат достъп до лекарския кабинет такива болни се носят на ръце. При проверката в стационара на МЦ имаше двама лишени от свобода, единия с тежки сърдечно-съдови заболявания и артрозни промени, трудно се предвижда с помощни средства в стаята. Той не може да излиза навън и прекарва живота си в стационарната стая. Омбудсманът, като НПМ препоръчва на администрацията на затвора да изгради платформа за предвиждане по стълбите на МЦ за лишените от свобода с физически увреждания на затвора.

При проверката на екипа в МЦ на работа беше медицинската сестра. Беше проверен регистъра на травматичните увреждания. Прави впечатление, че вписванията на извършените прегледи на лишените от свобода са извършвани основно от медицинската сестра. По време на проверката се върнаха двама лишени от свобода, изведени за външни прегледи. При единия (със стомашен проблем) външната консултация не се състояла, поради невъзможност на охраната да изчака следобедния час за специалиста. Другият лишен от свобода с ХОББ е консултиран от пулмолог. Той е назначил лечение - антибиотик и венозни инжекции. Медицинската сестра замени изписаният антибиотик, защото не фигурираше в утвърдения списък на лекарства в пенитенциарната система, с подобен наличен. Експерт от екипа на НПМ

напомни на медицинския специалист, че отпускане/замяна на лекарства с техни аналози, следва да се извършва от ОПЛ.

Във връзка с дейността на медицинските специалисти, като здравни инспектори в затворите, ГДИН е въвела процедура - ежемесечно се изготвят: Констативен протокол за проверка на хигиенното състояние в местата за лишаване от свобода и Констативен протокол за проверка на обект за производство, преработка и/или дистрибуция на храни. Омбудсманът, като НПМ отчита, че това е много добра практика.

В Констативните протоколи № 93 и №94 от 5.10.2022 г. на затвора Белене, прегледани от екипа на НПМ, няма предписания от медицинския специалист към проверените обекти. При извършване на проверката беше констатирано, че на места санитарно - хигиенните условия са незадоволителни, особено в общите помещения - бани и тоалетни на ЗООТ - краварник и 6 група; Условията на живот в спалното помещение на лишените от свобода в ЗООТ - краварник са много лоши и това състояние е констатирано и при предишни проверки. Санитарно-хигиенните условия в кухненския блок и лавката на затвора са добри. Храната се приготвя на място по утвърдени рецепти, има диетично хранене, а експерт от екипа на НПМ дегустира храната на лишените от свобода.

По групите има определен лишен от свобода, който отговаря за смяна на спалното бельо веднъж седмично. На лишените от свобода се отпускат прах за пране и сапун за поддържане на личната хигиена. Отпуснатият сапун е с ниско качество и лишените от свобода почти не го ползват. Те сами (които имат налични парични средства) си купуват санитарно - хигиенни материали от лавката (шампоани, бръснарски консумативи, тоалетна хартия).

По данни на лишените от свобода, потвърдени и от администрацията на затвора, през текущата година е имало периоди с ниско налягане във водопроводната мрежа и затворът е оставал без вода. В тези ситуации се ползва водоноска за задоволяване на най-необходимите потребности на лишените от свобода.

При проведените интервюта с лишените от свобода постъпиха оплаквания за лошо отношение на медицинската сестра. В 6 група, където са настанени лишени от свобода с тежки заболявания екипът на НПМ получи оплаквания от лишени от свобода със Захарен диабет, II тип. Те съобщиха, че им отпускат тест - лентички за проследяване нивото на кръвна захар. Проверката в МЦ показва, че лишените от свобода не са диспансеризирани и Инсулин и тест - лентите се отпускат по номенклатурата на затвора, затова има известно забавяне. Омбудсманът, в качеството си на НПМ отново подчертава, че лишените от свобода с хронични заболявания подлежат на диспансеризация, което определя и реда на тяхното наблюдение от лекари – специалисти и отпускане на лекарства по реда на НЗОК. Екипът на НПМ констатира бързата реакция на затворническата администрация за извеждане за оперативно лечение на лишен от свобода с увреждане на пикочно – половия орган, както и предоставяне на становище за прекъсване на изтърпяването на наказанието по чл. 447, т. 3 от НПК на лишен от свобода с Пролабс на ректума, който проблем не намери разрешение при престоя на лишения от свобода в СБАЛЛС София. При проверката в зоната за сигурност, експерт от екипа на НПМ се срещна с лишен от свобода, който е със сърдечно-съдово заболяване от централен произход. Той се движеше трудно, с прихващане за предмети в килията и съобщи, че в ареста му е отнет бастуна и не може да се движи без него, както и да излиза на каре. Беше установено, че само веднъж е посещаван в килията от медицински специалист. По конкретния случай екипът на НПМ

препоръча на мед. сестра да бъде прегледан от ОПЛ и да се представи на СЛКК за опускане на помощно средство, а в следствие на да мине и ТЕЛК. Постъпиха и няколко оплаквания за забавено извеждане на външен специалист, които не се потвърдиха при проверка в документацията, съхранявана в МЦ.

Лишените от свобода се оплакаха също от цените на стоматологичните услуги, предоставени в стоматологичния кабинет в затвора. Екипът на НПМ препоръчва на медицинския специалист, да бъде поставена информация за обема на стоматологичните услуги, които се предоставят по реда на НЗОК.

ЗАТВОР – гр. ВРАЦА

Към Затвора – гр. Враца функционират Поправителен дом за непълнолетни младежи, затворническо общежитие от открит тип „Враца“, затворническо общежитие от закрит тип „Бойчиновци“ и арест – гр. Враца.

А) Условия на живот

Последното посещение на Националният превантивен механизъм в този затвор и общежитията към него е било през 2021 г.

Към деня на извършваната проверка Националният превантивен механизъм към омбудсмана на Република България констатира влошаване на материално - битовите условия. По-голямата част от проверените спални помещения се нуждаят от ремонт. Санитарно – хигиенните условия в килиите и санитарния възел в стационара на Медицинския център са незадоволителни и е необходимо да се извърши ремонт.

Коридор и спално помещение в МЦ, ноември 2022 г.

Кухнята на затвора – гр. Враца се намира в подземие на сградата и също се нуждае от ремонт, като екип на НПМ е констатирал лошите условия и през 2021 г. Електроуредите следва да бъдат заменени с нови, поради силна амортизация след многогодишна употреба.

Кухня на затвора – гр. Враца, ноември 2022 г.

Отново бяха получени множество оплаквания от настанените лица за наличие на хлебарки и дървеници, като наличието на инсекти беше констатирано и от проверяващия екип. Бяха проведени и срещи с лица - лишени от свобода, които имаха белези от ухапвания от дървеници.

Проблемът с наличието на хлебарки и дървеници е дългогодишно известен на Националния превантивен механизъм и е констатиран при почти всички извършвани проверки в местата за лишаване от свобода. Част от проблема с наличието на дървеници се дължи и на старите и амортизирани дюшеци и наличния постелъчен инвентар. Екипи на НПМ са констатирани (не само в този затвор), че дюшеците, на които спят лишените от свобода са крайно остарели и хигиенно ненадеждни.

В тази връзка след извършени проверки през 2021 г. в местата за лишаване от свобода омбудсманът в качеството си на НПМ препоръча на ГДИН да предприеме действия за закупуване на нови дюшеци за лишените от свобода в затворите. През 2022 г., по време на извършваните проверки, беше установено, че тази препоръка все още не е изпълнена предвид, което **Националния превантивен механизъм към омбудсмана на Република България отправя препоръка към Министерство на правосъдието да предприеме незабавно необходимите действия за закупуването на нови дюшеци и подмяната им във всички места за лишаване от свобода.**

Проблемът с наличието на дървеници в постелъчния инвентар би могъл да бъде решен и със закупуването на изпарител. С оглед на това, **омбудсманът като НПМ отправя препоръка към ГДИН да бъдат отпуснати финансови средства за закупуване на изпарител за затвора – гр. Враца.**

Омбудсманът в качеството си на Национален превантивен механизъм би искал да получи и информация от ГДИН за сключения договор за дезинфекция, дезинсекция и дератизация на всички места за лишаване от свобода през 2022 г., както и редът, начинът и периодите за осъществяване на посочените дейности.

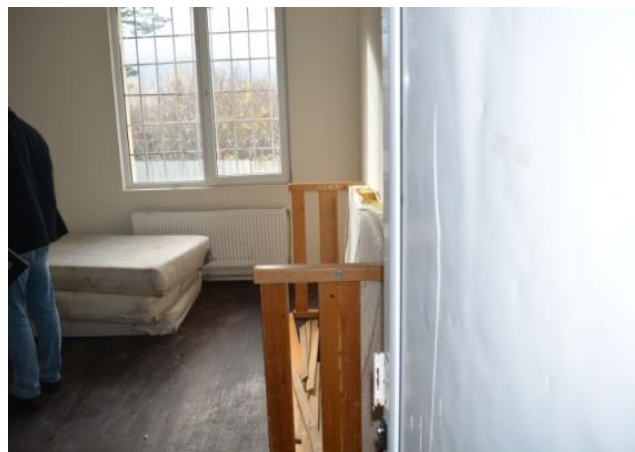
По време на проверката постъпиха и множество оплаквания във връзка с утвърдения със Заповед № ЛС-04-268 от 17.06.2022 г. министъра на правосъдието Нов списък на

разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определените за целта места. Заповедта е в сила от 01.07.2022 г., а оплакванията бяха свързани основно с определените цени за закупуване на техника от лавката.

При посещение на екипа на НПМ в лавката на затвора – гр. Враца, беше получена информация от работещите там, че посочената в т.6, б.“ж“ от Новия списък „електрическа хладилна чанта с вместимост 25 литра“ не се предлага, тъй като доставяните хладилни чанти не отговарят по спецификация на определените такива технически параметри в списъка с артикули, съгласно сключения договор за обществена поръчка.

Предвид горепосоченото омбудсманът като Национален превантивен механизъм се обръща към Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ с искане за получаване на информация за причините за възникналия проблем и какви действия за предприети за неговото разрешаване.

Поправителният дом за непълнолетни младежи (ПДНМ) е открит през 2018 г. в ремонтирана сграда. При извършената проверка през 2021 г. беше констатирано, че сградата се нуждае от основен ремонт, необходимо е да бъде подменена подовата настилка в спалните помещения в цялата сграда. Тази фактическа обстановка се потвърждава и при настоящото посещение (23.11.2022 г.).

Поправителен дом за непълнолетни младежи, ноември 2022 г.

Съобразно горепосоченото към 23.11.2022 г. в ПДНМ имаше 5 задържани непълнолетни младежи. Всички настанени в ПДНМ момчета, съгласно чл. 198 от ППЗИНЗС, са включени в учебния процес.

На всички непълнолетни момчета, изявили писмено съгласие се предоставя възможност да полагат доброволен неплатен труд, съгласно чл. 80 от ЗИНЗС, за поддържане хигиената и зелените площи в ПДНМ. Времето, през което са положили този труд, се зачита за намаляване срока на наказанието.

Сградата на ПДНМ е разделена на две крила с общ коридор, всяко от които се заключва през нощта. В момента крилото в дясно не се използва, тъй като предстои да бъде извършен ремонт. На територията на Поправителния дом е изградена зала за спортни дейности на

закрито, където непълнолетните могат да играят футбол, волейбол и тенис на маса. Има и изградена фитнес зала.

Със Заповед № ЧР-05-46/24.02.2020 г. на зам.-министъра на правосъдието е закрито затворническо общежитие от открит тип „Керамична фабрика“ и е разкрито **общежитие от открит тип (ЗООТ) „Враца“** на територията на ЗОЗТ „Бойчиновци“. Лишените от свобода настанени в ЗООТ „Керамична фабрика“ са преместени в гр. Бойчиновци, като в една сграда на втори жилищен етаж е ЗОЗТ „Бойчиновци“, а на третия жилищен етаж е ЗООТ „Враца“.

След проверката през 2021 г. омбудсманът отправи препоръка към началника на затвора – гр. Враца да бъдат взети необходимите мерки за спазване разпоредбата на чл.71а от ППЗИНЗС с оглед предпоставките за смесване на режими.

Към 24.11.2022 г. беше констатирано, че е създадена необходимата организация за спазване на чл.71 а от ППЗИНЗС, като за лишените от свобода от ЗООТ „Враца“ е изградена отделна врата, което не позволява досег между лицата от закрития и открития тип. При извеждане за мероприятия, като пазаруване от лавка, провеждане на престой на открито или други, лицата се съпровождат от служители на надзорно-охранителния състав с цел недопускане на контакт с лишените от свобода от категорията закрит тип, намиращи се на втория етаж в сградата на ЗОЗТ „Бойчиновци“.

При разкриването на ЗООТ „Враца“ и настаняването на лишените от свобода на територията на ЗОЗТ „Бойчиновци“ беше закрито училището, което се помещаваше на третия етаж в сградата на общежитието. Към днешна дата същото все още не е разкрито, което налага лишените от свобода, които желаят да учат да адресират молба до началника на затвора – гр. Враца, след което биват премествани в корпуса на затвора, за да посещават училището там.

От администрацията на затворническото общежитие беше уточнено, че са предприети необходимите действия за разкриване на училището отново, има издадено положително становище от ГДИН, но все още не е изпълнено предписание на Районната служба “Пожарна безопасност и защита на населението” - гр. Монтана, по финансови причини.

Материално - битовите условия са добри, но баните на етажа се нуждаят от ремонт.

През 2018 г. на територията на стария Поправителен дом за непълнолетни младежи в гр. Бойчиновци е разкрито **затворническо общежитие от закрит тип (ЗОЗТ) „Бойчиновци“**. Констатира се влошаване на материалните условия в спалните помещения. Баните, намиращи се на етажа се нуждаят от ремонт.

С оглед на гореизложеното **Националният превантивен механизъм към омбудсмана на Република България отправя препоръка към ГДИН да бъдат отпуснати финансови средства за ремонт на спалните помещения в ЗООТ „Враца“ и ЗОЗТ „Бойчиновци“, както и да бъде закупен изпарител.**

В деня на посещението (23.11.2022 г.) в **ареста – гр. Враца** бяха задържани 29 лица. Същият ден един задържан е бил преведен в СБАЛЛС към затвора – гр. Ловеч. Капацитетът на ареста е за 60 задържани. Този арест обслужва и област Монтана.

Арест – гр. Враца, ноември 2022 г.

Битовите условия са отлични, като единствената забележка, която може да се направи е неговата недостъпност за лица с увреждания. Поддържа се необходимата хигиена. Банята, която е предназначена за задържаните лица също е в добро състояние.

Има помещение за настаняване на жени, където имаше една задържана и помещение за непълнолетни, както и помещение за провеждане на адвокатско свиждане. Всички лица разполагат със шкафове, където съхраняват личните си вещи.

Арестът се помещава на най-горния етаж на СУ „Мито Орозов“, където от първи до четвърти етаж учат лишените от свобода. При проверка през 2021 г. екипът на НПМ е констатирал, че по време на престой на открито лицата – задържани в ареста имат контакт с учащите лишените от свобода. В тази връзка омбудсманът като Национален превантивен механизъм е отправил препоръка към началника на затвора – гр. Враца за предприемане на мерки за предотвратяване на контакта между задържаните лица в ареста и учащите лишени от свобода в СУ „Мито Орозов“ към затвора – гр. Враца.

В получения отговор от администрацията на затвора – гр. Враца е посочено, че е извършен допълнителен инструктаж на служителите от надзорно - охранителния състав да не се допуска по никакъв повод контакт между задържани лица в ареста и лишени от свобода от училището към затвора – гр. Враца, както при конвоиране, така и при провеждане на престой на открито.

При сегашното посещение (23.11.2022 г.) екипът на Националния превантивен механизъм констатира, че тази препоръка се изпълнява стриктно.

Б) Медицинско обслужване

Медицинското обслужване на Затвора – гр. Враца, Арест – гр. Враца и Поправителният дом за непълнолетни младежи – гр. Враца, се осъществява от Медицинския център (МЦ) на затвора.

Структурата и съставът на МЦ не отговарят на нормативно установените изисквания, като в него по щат работят само 3 медицински сестри. По време на настоящата проверка на работа беше една от медицинските сестри, другите две отсъстваха по различни причини. Лекар със специалност „Обща медицина“ работи на граждански договор, а според получената от началника на затвора информация има договор и с лекар - психиатър. При проверката в стационара към Медицинския център бяха настанени две лица, като проверяващият екип се

срещна и проведе разговор с едно от тях - лишен от свобода с множествени заболявания. Битовите условия в стационара, в това число относно състоянието на пода и стените, постелъчен инвентар и отопление, както и осветеност, не отговарят на санитарно - хигиенните изисквания.

Лекарят, който осигурява медицинското обслужване на лишените от свобода е ОПЛ, с пациенти от гр. Враца и договор с Националната здравноосигурителна каса (НЗОК). В затвора е от 13:30 – 14 ч. до 17 часа. От името и с печата на МЦ на затвора, съгласувано с Районната здравноосигурителна каса (РЗОК) – Враца, може да насочва лишените от свобода здравноосигурени лица за консултации със съответните специалисти, извършване на медико - диагностични изследвания, подготовка и насочване за експертиза на трайно намалена работоспособност от Териториална експертна лекарска комисия (ТЕЛК), предписване на лекарствени продукти, заплащани напълно или частично от НЗОК и др. дейности, за което разполага и с необходимия софтуер. Лекарят работи на граждански договор, което на практика го прави относително независим от ръководството на затвора, с произтичащите от това ограничения в извършваните дейности.

Има кабинет по дентална медицина, в който, според информация от началника на затвора, работят двама лекари по дентална медицина, имащи договор с НЗОК, които посещават кабинета по график и обслужват както лишени от свобода от затвора, така и от ЗООТ „Враца“ и ЗОЗТ „Бойчиновци“.

При проверката на екипа на НПМ в лекарския кабинет бяха представени медицински досиета на лишени от свобода, както и рецепти за предписани лекарствени продукти, заплащани напълно или частично от НЗОК, а също лекарствени продукти, в това число скъпоструващи, за лечение на Хепатит С. По време на проверката лишен от свобода посети лекарския кабинет, за да му бъде инжектиран лекарствен продукт, съхраняван в хладилник, за лечение на Захарен диабет.

Представен е Амбулаторен журнал за извършените прегледи на новопостъпилите (уточнено е, че санитарната обработка включва само проверка за въшки). Съгласно предоставената информация, изследване за ХИВ се прави при заявено желание. В Регистъра на травматичните увреждания не са регистрирани травматични увреждания, вследствие неправомерно упражнена физическа сила от служители на надзорно - охранителния състав.

Предоставена е документация за проведени профилактични прегледи, но не в пълен обем и само на част от лишените от свобода. Същото се отнася за диспансерното наблюдение на лишени от свобода с хронични заболявания, с което не са обхванати всички подлежащи на проследяване. Осигурена е подготовката и явяването във връзка с медицинската експертиза от Териториална експертна лекарска комисия (ТЕЛК) на лишените от свобода с трайно намалена работоспособност, с оглед получаването на пенсия.

Бяха предоставени протоколи от комисия, определена със заповед на началника на затвора, с решения за заплащане от затвора на лекарствени продукти на лишени от свобода, които нямат собствен доход.

За последните две години смъртните случаи в затвора са два, единият вследствие суицидно действие.

Екипът на НПМ посети килиите и проведе разговори с лишени от свобода. Преобладаващата част от тях изразиха недоволство от обема и качеството на медицинското им обслужване, както и от отношението на медицинските лица към тях. Основно оплакванията са за отказани прегледи (такъв отказ е отразен и в писмени документи) и най-вече повърхностно извършени прегледи, отказ от извеждане от затвора и преглед от външни специалисти, както и за неосигуряване на предписаните от външни специалисти лекарствени продукти. Лишени от свобода поискаха да им бъде осигурена възможност да си купуват сами лекарства, други настояха лечението им да се заплаща от затвора.

Всички лишени от свобода се оплакаха от наличието на голямо количество хлебарки и дървеници в стаите, като показаха белези от ухапвания, както и самите инсекти.

Постъпиха оплаквания от качеството на болничната храна и на храната, която може да се закупи от лавката. При посещение в кухненския блок проверяващият екип се запозна с менюто, както и с приготвената храна, установи, че е осигурена и възможност, макар и ограничена, за диетично хранене. Видно от менюто, ежедневно се предлага продукти от животински произход. Проверените продукти са съхранявани съгласно изискванията и са в срок на годност. Не са предоставени здравни книжки на работещите в кухненския блок, както и протоколи от извършени проверки от Българската агенция по безопасност на храните (БАБХ).

Впечатлението на екипа на Националния превантивен механизъм, че приготвената храна е с добри органолептични показатели, не се споделя от преобладаващата част от лишените от свобода. Основно оплакванията са от недостатъчното количество и качеството на месните продукти, за които се посочва, че съдържат висок процент месни заместители, което се отнася и за продуктите, закупувани от лавката. Лишени от свобода изразяват недоволство и от цените на хранителните продукти в лавката, която е посетена от екипа на омбудсмана и е констатирано наличието на сравнително разнообразен асортимент от хранителни продукти, които са в срок на годност и са съхранявани съгласно санитарните изисквания.

Къпането се провежда по график, два пъти седмично, но лишените от свобода съобщават, че топлата вода и времето за къпане са недостатъчни. Баните не са добре отоплявани и се нуждаят от ремонт.

При проверката в Поправителния дом за непълнолетни младежи и ареста нямаше оплаквания от медицинската грижа. Пред стаите в ареста, поставени върху шкафчетата, са налични лекарствени продукти, които се раздават по график и срещу подпис. Осигурена е възможност за поддържане на личната хигиена. Храненото се извършва съгласно утвърденото меню и диети.

Проверяващият екип посети и училището към Затвора Враца - СУ „Мито Орозов“, условията в което са добри.

В медицинския кабинет на ЗОЗТ „Бойчиновци“ работи медицинска сестра на пълен работен ден. Въпреки усилията ѝ и големия обем работа, която извършва, тя няма как да замени липсата на лекар. Общежитието се посещава от лекар веднъж седмично, който е общопрактикуващ лекар и обслужва предимно пациентите от своята листа, които са малка част от настанените, а по изключение и останалите лишени от свобода. Личните лекари на голяма част от лишените от свобода са в други населени места. През останалото време медицинското обслужване на нуждаещите се осъществява от лекаря на Затвора – гр. Враца, където се

извършва и денталното обслужване, след предварителна уговорка. Прегледите и санитарната обработка на новопостъпилите лишени от свобода се извършва в Затвора – гр. Враца. При необходимост се ползва съдебен лекар в гр. Монтана, както и други специалисти от лечебните заведения в града.

Констатирано е, че е осигурено медицинско обслужване на лишените от свобода в минимален обем, като на практика за по-голямата част от тях не е осигурен своевременен достъп до медицинска помощ, профилактични прегледи и диспансеризация, както и до лекарствено лечение.

Храната се приготвя на място, като менюто и диетите са същите, като в Затвора – гр. Враца. При посещение в кухнята не са установени нарушения при подготовката на храната и съхраняването на хранителните продукти. Констатирано е, обаче, че храненето се извършва по стаите, като причина за което беше посочено извършването на ремонт на столовата. Храната се слага в пликосе (хляба) и в съдове, предоставени от лишените от свобода, като се очаква те сами да я разделят на порции. Голяма част от храната остава неизконсумирана, а като причина лишените от свобода посочват лошото ѝ качество. Недоволство изразяват също и от качеството, асортимента и цените за закупуването от лавката хранителни продукти. Съхранението на храната в стаите не отговаря на санитарно - хигиенните норми и изисквания. Липсата на хладилни чанти се обяснява с проблем при обществената поръчка за този артикул, като същевременно цената им е твърде висока за повечето лишени от свобода.

На лишените от свобода е осигурено къпане два пъти седмично, но според тях топлата вода е недостатъчно и бързо свършва. Една от баните постоянно е в ремонт и не може да се ползва. Лишените от свобода поддържат личната си хигиена, като си топят вода по стаите (с бързовари) и ползват санитарните помещения. Спалното бельо се сменя веднъж седмично.

Отоплението на спалните помещения се осъществява с парно, но работи само един котел и температурата в стаите е по-ниска от необходимата.

Идентичен на този в Затвор – гр. Враца е проблемът с наличието на голямо количество дървеници и хлебарки във всички спални помещения на затворническите общежития.

Екипът на НПМ констатира, че медицинското обслужване на лишените от свобода в проверените обекти не отговаря изцяло на нормативно установените изисквания и са налице предпоставки за нарушаване на правата на лишените от свобода като пациенти и здравноосигурени лица. Това в по-голяма степен се отнася за ЗООТ „Враца“ и ЗОЗТ „Бойчиновци“, за които не е осигурено ежедневно медицинско обслужване от лекар, както и насочване за консултации от външни специалисти и извършване на медико - диагностични изследвания, провеждане на профилактични прегледи и диспансеризация.

Според даденото пред проверяващия екип обяснение, основна причина е липсата на лекари, желаещи да работят на щат, вследствие на което са трансформирани първоначално съществуващите щатни длъжности. Изпълняването на медицинските дейности от лекар/и, назначен/и на граждански договор, както и на липсата на достатъчен брой лекари е причина за нарушен достъп и влошено качество на медицински услуги за лишените от свобода. Положителна стъпка в Затвора - гр. Враца е осигурената възможност за насочване за консултации и изследвания, както и за предписване и получаване на лекарствени продукти, заплащани напълно или частично от НЗОК за лишените от свобода от работещия на граждански договор лекар. На практика за по-голямата част от тях не е осигурен достъп до

медицинска помощ извън общежитията и ползването на права, произтичащи от здравноосигурителния им статус, в това число достъпа им до лекарствени продукти, заплащани напълно или частично от НЗОК. Също така не са проведени профилактични прегледи на всички лишени от свобода, както и диспансерно наблюдение и лечение на тези с хронични заболявания, в съответствие с изискванията на нормативната уредба.

Омбудсманът като НПМ препоръчва на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ да бъде проведена щателна и достатъчна по честота обработката на помещенията от сертифицирана за това фирма срещу хлебарки и дървеници, като бъдат обхванати и най-малките процепи, обработка на легла, мебели и постелъчен инвентар, при задължително гарантиране безопасността на лишените от свобода при обработката.

Омбудсманът като НПМ препоръчва на ГДИН да бъде извършен задълбочен анализ на причините за липсата на лекари в тези и другите места за лишаване от свобода, като бъдат обсъдени възможностите и предприети мерки за осигуряване на медицинско обслужване и достъпа на лишените от свобода до медицинска помощ в съответствие с нормативните изисквания, при спазване на принципите на своевременност, достатъчност и качество и при зачитане на техните права като пациенти и здравноосигурени лица.

ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

Развитие на правната рамка и държавната политика

През 2022 г. НПМ извърши проверка на девет помещения за настаняване на задържани лица в структурите на Министерство на вътрешните работи.

Омбудсманът, в качеството си на НПМ констатира повтарящи се слабости в системата за 24 - часово задържане на лица - липса на обслужващи помещения, липса на достъп до вентилация и естествена светлина и морално остаряла материална база.

Извършените през 2022 г. проверки показват, че отправената препоръка през 2021 г. за уеднаквяване приложението на чл. 21, ал. 1 от Инструкция № 1821з-78 от 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудване на помещенията на задържани лица и реда в тях в министерството на вътрешните работи, е изпълнена и се прилага еднакво във всички районни управления.

Във връзка с разпространена информация в медиите за задържани три непълнолетни лица, на 25.02.2022 г., в структура на МВР и съгласно Заповед № РД-08-35/28.02.2022 г. на омбудсмана на Република България, екип на омбудсмана в качеството му на Национален превантивен механизъм извърши проверка в 01 РУ – СДВ, като направените констатации бяха предоставени на вниманието на министъра на вътрешните работи.

Установено беше, че по случая е образувано досъдебно производство и само едно от непълнолетните лица е задържано за 24 часа, като е издадена Заповед за задържане № 225зз-213/25.02.2022 г. в 15:00 часа, на основание чл.72, ал.1, т.1 от ЗМВР. Освободено е в 10:02 часа на 26.02.2022 г.

Останалите две лица (момиче и момче на 15 години) са разпитани в качеството си на свидетели, единствено в присъствието на представител на детска педагогическа стая. За престоя на тези лица в сградата на районното управление не са уведомявани техните родители или попечители, както и не им е осигурена адвокатска защита. Следва да се има предвид, че съществуващите специални правила за задържане на непълнолетни се отнасят и за трите вида задържане на непълнолетен – полицейско, прокурорско и съдебно.

Първото и най – важно условие, което следва да се има предвид е, че задържане на непълнолетен е допустимо само в изключителни случаи. В закона тази възможност е предвидена на последно място след няколко други по – леки мерки, които не включват поставяне на ограничения в свободата на непълнолетния и които следва да се прилагат по отношение на непълнолетни.

В контекста на задържането на трите деца и тяхното право на защита, трябва да се посочат и Решенията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), с които Република България е осъдена за нарушаване на свободата на изразяване на мнение за неоснователното осъждане и глоба за рисуване със спрей върху паметник (Ханджийски срещу България –

Решение от 6 април 2021 г., по жалба 10783/14 и Генов и Сърбинска – Решение от 30 ноември 2021 г., по жалба 52358/15). В тези решения ЕСПЧ приема, че действията на жалбоподателите, които при Генов и Сърбинска са идентични с казуса на задържаните непълнолетни, представляват изразяване на политическо мнение и не са съставомерни. Припомням, че решенията на ЕСПЧ са задължителни за всички държави членки и следва да бъдат съобразявани от всички публични институции. В този смисъл, становището ми като омбудсман е, че характерът и тежестта на извършеното от непълнолетния Никола Станиславов Генов деяние не съответства с наложената му мярка – задържане в структура на МВР за 24 часа.

От книгата за задържани лица в 01 РУ-СДВР е видно, че непълнолетният Никола Станиславов Генов е настанен в помещение за задържане на непълнолетни лица в 17:45 часа. Дадена му е възможност лично да уведоми своята майка за задържането си. Лицето е запознато със своите права, съгласно чл.15 от Инstrukция № 8121з-78 от 24 Януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудване на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерство на вътрешните работи посредством попълване на декларация, в която е посочил, че не желае адвокатска защита. Предоставянето на такава декларация на непълнолетно лице е недопустимо и нарушава неговите права.

Във връзка с това, и с оглед гарантиране на защитата на правата на непълнолетните лица в случай на задържане, следва да се обмисли изрично регламентиране на задължителна адвокатска защита чрез допълнения и изменения в законите, които имат отношение към този въпрос (Законът за МВР, Законът за митниците, Законът за ДАНС). Подобна промяна ще осигури и привеждане на националното законодателство в съответствие с Директивата (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 година относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство (Директива 2016/800 / ЕС).

Наред с това, при задържане на непълнолетни лица е важно да бъде осигурено стриктно прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 2), както и при прилагане на Инstrukция № 8121з-78 да не се допуска попълване на декларация за отказ от право на защита от страна на непълнолетно лице.

Съгласно разпоредбите на действащото законодателство, за задържането на детето незабавно трябва да бъде уведомен неговият родител или настойник, както и директорът на учебното заведение, в което задържаният е ученик. Основната цел на уведомяването на родителя или настойника е той да упълномощи адвокат – защитник на детето, тъй като то не може да упълномощи такъв само.

Трябва да се отбележи, че съгласно чл. 2 от Закона за закрила на детето, „Дете“ е всяко физическо лице до навършването на 18 години. Тези лица извършват правни действия със съгласието на своите родители или попечители (законни представители). Следователно непълнолетния Генов не е могъл сам да вземе информирано решение за нуждата си от адвокатска помощ, както и да извършва правни действия, свързани със своята защита или отказ от такава. На следващо място декларацията по чл.15, ал.2 от Инstrukцията касае само и единствено пълнолетните задържани лица. Недопустимо е да се предоставя на непълнолетен попълването на същата. По време на извършваната проверка не стана ясно и в присъствието на кои лица е проведен разпитът на задържания Генов.

Когато става дума за деца, лишаването им от основни човешки права по време на полицейско задържане е абсолютно недопустимо. Омбудсманът категорично счита, че задължително следва да се осигурява адвокатска защита на задържания непълнолетен.

Институцията на омбудсмана последователно отстоява позицията, че компетентните органи трябва да предприемат навременни действия за синхронизиране на законодателната уредба с действащите международни стандарти, за да се гарантира ефективен достъп на децата до правораздаване и отношение, което е съобразено с тяхната възраст, развитие и потребности.

Не на последно място, при задържането на непълнолетно лице, следва да се вземат предвид и разпоредбите на правото на ЕС.

В частта за адвокатската защита, разпоредбата на чл. 6 от Директива 2016/800/ЕС използва терминология („децата трябва да се ползват от адвокатска защита“), която е различна от терминологията, регламентираща другите права (например „право на личностна характеристика“ по чл. 7). И това не е случайно – адвокатската защита, включително безплатната правна помощ във формата на правно представителство на непълнолетните следва да се регламентира не като право, а като задължение на компетентните органи да предоставят адвокатска защита, независимо дали непълнолетното лице е упражнило своето право да я поиска. Следователно, като се вземат предвид изискванията по отношение на обхвата, за пълното въвеждане на директивата следва да се въведе уредба, регламентираща задължителна адвокатска защита по време на задържане по реда на член 72, ал. 1, т. 1 ЗМВР по подобие на тази, регламентирана в чл. 94 НПК.

Директивата (чл.20, т. 1) изисква служителите в правоохранителните органи и в местата за задържане, които работят по дела, свързани с деца да преминават специализирано обучение на ниво, съобразено с контактите им с децата, относно правата на децата, подходящите техники за провеждане на разпит, детската психология и общуването на език, пригоден за деца. При задържане на деца единствено такива лица следва да работят с тях.

С писмо от 01.03.2022 г. и на основание чл. 19, ал.1, т. 7 от Закона за омбудсмана омбудсманът изпрати до МВР следните препоръки:

1. Оперативните работници в местата за 24-часово задържане да уведомяват задължително и своевременно родител или настойник, както и директорът на учебното заведение, в което задържаният е ученик, а не тази възможност да бъде давана на задържания непълнолетен;
2. Да бъде осигурявана задължителна адвокатска защита на задържаните непълнолетни лица, което да бъде изрично регламентирано в законодателството;
3. При задържането на непълнолетно лице да се спазват стриктно разпоредбите на чл. 2 от Закона за закрила на детето;
4. При прилагане на Инструкция № 8121з-78 да не се допуска попълване на декларация за отказ от право на защита от страна на непълнолетно лице;
5. Да бъдат взети предвид решенията на Европейския съд по правата на човека, по двете дела, в които България е осъдена за нарушение на Европейската конвенция за правата на

човека, касаещи свободата на изразяване, неоснователното осъждане и глоба за рисуване със спрей върху паметник;

6. Служителите в РУП на МВР, работещи с деца, да преминават задължително обучение, съобразено с контактите им с децата.

Към датата на изготвяне на настоящия доклад омбудсманът в качеството му на Национален превантивен механизъм все още не е бил уведомен за предприетите действия във връзка с отправените препоръки.

Резултати от проведени проверки на НПМ

Районни управления „Полиция“ – гр. Пловдив към Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи гр. Пловдив

А) Условия на живот

На територията на гр. Пловдив действат 6 районни управления „Полиция“. Във всяко едно от тях има изградени помещения за 24 – часово задържане. „Полицейска закрила“ се осъществява в района на III^{то} РУП към ОДМВР – гр. Пловдив, където е и местоположението на Дом за временно настаняване на непълнолетни и малолетни лица. През настоящата проверка бяха посетени всички места за 24 - часово задържане. Във всички проверени полицейски помещения имаше обявен правилник за вътрешния ред, с който лицата имат възможност да се запознаят; обявен списък на дежурните адвокати към АК – Пловдив, както и обявен телефон на Националното бюро за правна помощ. Навсякъде се водеше изискуемата по закон документация.

На проверяващият екип направи впечатление, че във всички РУ (с изключение на 05 РУ) леглата са държани без постелъчен инвентар, а на задържаните лица се предоставя единствено одеяло.

I^{во} районно управление „Полиция“ – гр. Пловдив

В деня на проверката в I^{во} РУП към ОДМВР – Пловдив имаше едно задържано лице. Това районно управление разполага с три арестни помещения. Има обособени помещения за провеждане на адвокатско свиждане. На задържаните лица се дава постелъчен инвентар при настаняването им в съответното помещение. Има отделен санитарен възел, който се използва само от задържаните лица. Районното управление обслужва голям район и затова се наблюдава постоянна натовареност. При проверка на книгата за задържаните лица се установи, че от началото на годината са задържани 105 лица.

II^{ро} районно управление „Полиция“ – гр. Пловдив

Има обособени 3 арестни помещения. В деня на посещението нямаше задържани лица. В едно от помещенията няма достъп до пряка дневна светлина и достъп до свеж въздух.

Има отделен самостоятелен санитарен възел, който е в добро състояние. От книгата за задържани лица е видно, че от началото на година броят на задържаните е 169, а за 2021 г. – 420 лица.

III^{то} районно управление „Полиция“ – гр. Пловдив

В това полицейско управление са налични 4 арестни помещения. Няма задържани лица. Има изградена централна вентилация. От началото на годината броят на задържаните е 56.

IV^{то} районно управление „Полиция“ – гр. Пловдив

В деня на проверката имаше две задържани лица. Наличните арестни помещения са 3. От началото на годината са задържани 148 лица. Има достъп до естествена светлина и вентилацията работи.

V^{то} районно управление „Полиция“ – гр. Пловдив

Налични са 4 арестни помещения, всяко от които с по две легла. Единствено тук имаше налични дюшеци и постелъчен инвентар. Имаше двама задържани в деня на проверката. Санитарният възел, предназначен за ползване от задържаните лица е в добро състояние. Броят на задържаните от началото на годината е 130 лица.

VI^{то} районно управление „Полиция“ – гр. Пловдив

Арестните помещения в това районно управление са разположени на два етажа. Налични са 5 помещения на първия етаж, включително за задържане на непълнолетни и жени. Нямаше задържани в деня на проверката. Достъпът до дневна светлина в тези помещения е незадоволителен.

На приземния етаж има още 2 помещения за задържане. Тук няма достъп до естествена светлина. 135 са лицата задържани от началото на годината.

Б) Медицинско обслужване

Медицинското обслужване се осъществява съгласно действащата Инstrukция и разчита на ЦСМП Пловдив. Служителите във всички РПУ съобщиха за затруднения при настаняване на лица във възбудени състояния, с психични заболявания и приели алкохол в ЦПЗ Пловдив. Медицинските специалисти отказват да приемат пациентите в нетрезво състояние. Преди години е функционирал отрезвител към общината Пловдив, обезпечен с медицински специалисти към МИ на МВР. Понастоящем задържаните лица в нетрезво състояние основно се настаняват в местата за задържане на МВР.

Омбудсманът като НПМ отправи препоръка към МВР да бъде проучена целесъобразността и възможността за разкриване на отрезвители в населени места с повишен брой нарушители употребили алкохол.

С писмо с рег. № 812100-13042/02.08.2022 г. от Министерство на правосъдието е посочено, че: „В сега действащото законодателство в Република България, липсва нормативна уредба, регламентираща създаването, организацията, функциите и дейността на заведенията за отрезвяване, поради което и не функционират такива в страната. От страна на МВР ще бъдат инициирани срещи с представители на местната власт, на които ще бъде обсъдена възможността за разкриване на отрезвители в населените места с повишен брой нарушители на обществения ред, след употреба на алкохол“.

Районно управление „Полиция“ – гр. Свищов към Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи гр. Велико Търново

А) Условия на живот

Това районно управление е на подчинение на ОДМВР – Велико Търново. В деня на проверката (12.10.2022 г.), от разговор със служители на полицейското управление беше констатирано, че местата за 24-часово задържане са закрити и задържаните лица се конвоират до РУ на МВР - Павликени.

Районно управление „Полиция“ – гр. Враца към Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи гр. Враца

А) Условия на живот

В деня на посещението нямаше задържани лица. РУП – гр. Враца разполага с 3 помещения за настаняване на задържани лица и 1 помещение за непълнолетни. Мястото за 24-часово задържане е с капацитет от 10 лица. Помещенията са малки, с високи прозорци, като е осигурена изкуствена светлина и вентилация. Има наличен постелъчен инвентар.

РУП – гр. Враца разполага още със стая за провеждане на процесуално - следствени действия, стая за разпит и стая за провеждане на адвокатско свиждане. Има налична каса, в която се съхраняват вещите на задържаните лица.

От книгата на задържаните лица се установи, че от началото на годината са били задържани 417 лица. Изискуемата документация се води надлежно.

Б) Медицинско обслужване

Всички лица след задържане задължително преминават през медицински преглед. В ОДМВР - гр. Враца има ведомствен лекар и медицинска сестра, които преглеждат и задържаните в рамките на осемчасовото работно време. В извънработно време задържаните се преглеждат от ЦСМП – гр. Враца.

Районно управление „Полиция“ – гр. Мездра към Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи гр. Враца

А) Условия на живот

В деня на проверката (25.11.2022 г.) е имало едно задържано лице, което след отпадане на необходимостта е било освободено.

РУП – гр. Мездра обслужва и РУП – гр. Роман, тъй като там не е налично място за 24-часово задържане.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм отчита подобряване на условията. Налични са три помещения, при капацитет 6 задържани лица, от които едното е за непълнолетни. Има наличен постелъчен инвентар, поддържа се нужната чистота. Банята, предназначена за задържаните лица е в добро състояние.

След посещението на екип на НПМ през 2021 г. омбудсманът отправи препоръка към Министерство на вътрешните работи за отпускане на финансови средства за ремонт, тъй като покривът в местата за 24-часово задържане течеше. При сегашната проверка се констатира, че препоръката е изпълнена.

Б) Медицинско обслужване

В РУП – гр. Мездра медицинските прегледи са задължителни при задържане и се извършват от ЦСМП – гр. Мездра.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ОМБУДСМАНА В КАЧЕСТВОТО МУ НА НПМ С МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ И СТРУКТУРИ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО

През 2022 г. омбудсманът изготви и представи редица становища в Комисията по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите към 47-тото и 48-мото Народно събрание на Република България, а служители от дирекция „Национален превантивен механизъм и основни права и свободи на човека“ (НПМОПСЧ) взеха участие в заседанията на тази комисия.

Омбудсманът се срещна с представители на Комисията против тероризма към Съвета за Сигурност на ООН и изпълнителната дирекция към нея, като бяха обсъдени въпросите относно реинтеграцията и ресоциализацията на осъдени за терористична дейност лица в Р. България.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм взе участие в Мрежата на националните превантивни механизми в Югоизточна Европа. Представители на НПМ от институцията участваха в срещите на членовете на мрежата.

Оправомощени служители от дирекция „НПМОПСЧ“ взеха участие в следните срещи и онлайн дискусии:

- Участие в конференция на тема „Обучение по права на човека: между теорията и практиката“ проведена на 28-29 април 2022 г.

- Участие в кръгла маса на 8.06.2022 г., организирана от Български хелзински комитет, с тема „Правосъдие за всички - Укрепване на правата на обвиняеми, подсъдими, осъдени и задържани с интелектуални затруднения и психо-социални увреждания. Трансгранични трансфери в ЕС, задържане и алтернативи“. Експерт от дирекция НПМОПСЧ представи презентация на тема "Принудително психиатрично лечение и съпътстващите го социални и медицински проблеми".

- Участие в уебинар, проведен на 14.06.2022 г. относно обсъждане на ролята на националните превантивни механизми в наблюдението на места за временно настаняване на чужденци, организиран от Подкомитета за предотвратяване на изтезанията към ООН;

- Участие в конференция по проект „Национален механизъм за оценка на интеграцията на бежанците“ проведена на 16.06.2022 г.

- Участие в конференция относно „Насилствените отблъсквания на търсещи закрила от границите като крайна форма на небалансирана миграционна политика“, проведена на 16.06.2022 г., организирана от „Център за правна помощ – Глас в България“ и Фондация „Мисия Криле“;

- Участие в онлайн конференция „Да направим правосъдието хуманно“, проведена на 20-22.06.2022 г., организирана от неправителствена организация Валидити (Validity);

- Участие в представянето на четири учебни модула за грижа за деца–мигранти, разработени в рамките на проект „Алтернативи на задържането на деца в защита на техните права в Европа (CADRE)“, финансиран от Фонда за убежище, миграция и интеграция (ФУМИ) на Европейския съюз – 30.06.2022 г.;

- Участие в уебинар за укрепване на отчетността за правата на човека по границите, проведен на 06.07.2022 г., организиран от Европейската мрежа от национални институции по правата на човека (ENNHRI);

- Участие в обучение за наблюдение на принудителни връщания до страна на произход на чужди граждани, проведено от 29.08. до 02.09.2022 г. в гр. Братислава, Словакия, организирано от Европейската агенция за гранична и брегова охрана (FRONTEx);

- Участие в обучение, организирано от Върховния комисариат за бежанците към ООН (ВКБООН) на тема „Достъп до процедура за предоставяне на международна закрила“ проведено на 12-14 септември 2022 г.;

- Участие в уебинар, организиран от Фондация за достъп до права – ФАР на тема “Палестинските бежанци в търсене на закрила в България. Практически проблеми и актуална съдебна практика” проведен на 13.09.2022 г.;

- Участие в онлайн среща на високо равнище относно положението с човешките права във връзка с миграцията от Украйна, организирана от Европейската мрежа от национални институции по правата на човека (ENNHRI) – 22.09.2022г.;

- Участие в регионална междунституционална среща във връзка с увеличени брой на малолетни непридружени деца, потърсили международна закрила в страната, организирана от фондация „Мисия Криле“, проведена на 27.09.2022 г.;

- Участие в заключително събитие на проект "Подкрепа на лица, търсещи убежище в България", финансиран от Национална програма на България за подпомагане от фонд "Убежище, миграция и интеграция" (ФУМИ) 2014 г. – 2020 г. на ЕС.;

- Участие в среща на националните превантивни механизми от Югоизточна Европа, проведена на 15 и 16.11.2022 г. в гр. Виена, Австрия.

- Участие в семинар, организиран от ВКБООН, на тема: "Какво ни казват бежанците? Проучване на нуждите по пол, възраст и принадлежност към социална група за 2022 г." с фокус върху украинската бежанска криза, проведен на 18.11.2022 г.;

- Участие в кръгла маса, организирана от ВКБООН, на тема „Идентификация и закрила на лица без гражданство“, проведена на 14.12.2022 г.;

На 12.12.2022 г. в институцията на омбудсмана на Република България беше извършено посещение от представители на Върховния комисариат за бежанците към ООН. Те се срещнаха лично с омбудсмана проф. д-р Диана Ковачева, както и със служители на дирекция „НПМОПСЧ“. По време на срещата бяха обсъдени основните проблеми засягащи лицата, търсещи закрила на територията на българската държава, както и възможности за евентуално бъдещо сътрудничество в тази област.

На 16.12.2022 г. в институцията на омбудсмана на Република България беше извършено посещение от представители на Консултативния форум на Европейската агенция за гранична и брегова охрана (FRONTEx). Те се срещнаха със служители от дирекция „НПМОПСЧ“ и обсъдиха добри практики и преодоляване на кризи свързани с големия поток лица, търсещи закрила в България.

ПРАВНА РАМКА ЗА ДЕЙНОСТТА НА НПМ

ФАКУЛТАТИВЕН ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ПРОТИВ ИЗТЕЗАНИЯТА (ФПКПИ)

Факултативният протокол към Конвенцията против изтезанията е първият международен договор, който създава двойна система – международна и национална за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение. На международно ниво ФПКПИ създава Подкомитет за предотвратяване на изтезанията (Подкомитета), а на национално ниво протоколът изисква от държавата да създаде Национален превантивен механизъм (НПМ).

ФПКПИ установява три основни функции на Подкомитета. Първо, да посещава места, където лицата са или биха могли да бъдат задържани. Второ, да подпомага и консултира националните превантивни механизми и да отправя препоръки към държавите с оглед на засилване на капацитета и мандата на НПМ. И трето, да си сътрудничи със съответните органи на ООН, както и с международните, регионалните и националните институции или организации, които работят в областта на защита на всички лица, лишени от свобода.

Член 3 от ФПКПИ изисква държавите членки да „създадат, определят или поддържат на национално ниво един или няколко органи за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание“. Този или тези национални органи представляват НПМ.

Всяка държава, подписала ФПКПИ, трябва по свой собствен начин да определи своя НПМ. Някои държави са определили вече съществуващи органи да осъществяват мандата на НПМ, а в други държави са създадени нови органи, които да поемат тази роля.

За да функционира НПМ като независим орган, чл. 18 от ФПКПИ установява задължение за държавите да осигурят функционална и финансова независимост на превантивния механизъм, с което се гарантира, че НПМ може да функционира свободен от всякаква намеса от страна на държавата. Член 18 съдържа специфична препратка към Принципите, отнасящи се до статута и функционирането на националните институции за промотиране и защита на правата на човека („Парижки принципи“).

ЗАКОН ЗА ОМБУДСМАНА (ЗО)

Функцията на НПМ беше делегирана на омбудсмана на Република България с изменения и допълнения на Закона за омбудсмана, обнародвани в „Държавен вестник“, бр. 29 от 10 април 2012 г.

В закона беше създадена нова глава, в която са отразени изискванията на ФПКПИ:

„а“ Национален превантивен механизъм (нова – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.)

Чл. 28а. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Правомощията на омбудсмана като Национален превантивен механизъм се отнасят за местата, където се намират лица, лишени от свобода, или където са задържани или настанени лица вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля, с цел защитата на такива лица от изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Омбудсманът има право:

1. на достъп без предизвестие по всяко време до всички места за задържане по ал. 1 и до техните съоръжения и обекти;

2. на достъп до цялата информация за броя на лицата, лишени от свобода, в местата за задържане по ал. 1, както и за броя на тези места и тяхното местонахождение;

3. да избира местата по ал. 1, които желае да посети, и лицата, с които желае да разговаря;

4. да провежда лични разговори без свидетели с лицата, лишени от свобода, лично или чрез преводач, ако е необходимо, както и с всяко друго лице, което според омбудсмана като Национален превантивен механизъм може да предостави съответната информация;

5. на достъп до цялата информация, отнасяща се до отнасянето с лицата по ал. 1 и до условията в местата за задържане;

6. да изисква информация от служителите на посещаваното място за задържане, с които да се провеждат беседи, както и да провежда лична беседа с всяко друго лице, което се намира на територията на проверявания обект;

7. да организира извършването на медицински прегледи на лицата с тяхно съгласие.

(3) Служителите и длъжностните лица в местата по ал. 1 са длъжни да оказват съдействие и да предоставят необходимата информация на омбудсмана.

Чл. 28б. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Орган или длъжностно лице не може да нарежда, прилага, разрешава или допуска каквато и да е санкция по отношение на лице или организация за това, че са съобщили на омбудсмана като Национален превантивен механизъм информация, била тя вярна, или не, и нито едно такова лице или организация не могат да претърпят вреда заради това.

(2) Поверителна информация, събрана от омбудсмана като Национален превантивен механизъм, не може да бъде разгласявана. Лични данни могат да бъдат публикувани само след като лицето, за което се отнасят, е изразило изрично съгласие.

Чл. 28в. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм може със заповед да делегира изцяло или частично правомощията си по чл. 28 а на служители от неговата администрация.

Чл. 28г. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) След всяко посещение омбудсманът изготвя доклад, който може да съдържа препоръки и предложения с цел подобряване на условията в местата по чл. 28а, отношението към лицата, настанени там, както и с цел предотвратяване на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Докладът се предоставя на съответния компетентен орган, който в едномесечен срок е длъжен да уведоми омбудсмана за предприетите действия по изпълнение на препоръките.

(3) Омбудсманът публикува и ежегодни доклади, свързани с дейността му като Национален превантивен механизъм, при спазване на изискването на чл. 28б, ал. 2.

Чл. 28д. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм осъществява сътрудничество със съответните органи и механизми на Организацията на обединените нации, сдружения на граждани, както и с международни, регионални и национални организации, чийто предмет на дейност включва осигуряване защита на лица от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

ЗАКОН ЗА ЧУЖДЕНЦИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

С изменения в Закона за чужденците в Република България - ЗЧРБ (ДВ, бр. 23 от 2013 г.) за омбудсмана възникна задължение за извършване на наблюдение върху налаганите спрямо чужденци принудителни административни мерки - принудително отвеждане до границата на Република България и експулсиране:

Глава пета.

МЕРКИ ЗА АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНУДА

Раздел I.

Принудителни административни мерки

Чл. 39а. (1) (Нов - ДВ, бр. 42 от 2001 г., предишен текст на чл. 39а - ДВ, бр. 23 от 2013 г. (*)) Принудителните административни мерки, които се налагат на чужденците по този закон, са:

1. отнемане на правото на пребиваване в Република България;
2. (изм. - ДВ, бр. 97 от 2016 г.) връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна;
3. експулсиране;

4. (изм. - ДВ, бр. 23 от 2013 г. (*), доп. - ДВ, бр. 70 от 2013 г. (*)) забрана за влизане и пребиваване на територията на държавите - членки на Европейския съюз;

5. забрана за напускане на Република България.

(2) (Нова - ДВ, бр. 23 от 2013 г.) При изпълнението на принудителните административни мерки по ал. 1, т. 2 и 3 се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация, както и от представители на национални или международни неправителствени организации.

Тази законодателна промяна беше продиктувана от изискванията на Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета на ЕС.

ОБЩА СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2022 г.

ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ 2022 г.					
№	Дата	Наименование на посетената институция	Брой лица обхванати от НПМ		
			Разрешен капацитет	Реално настанени лица	% населеност
МП					
1.	10.02.2022 г.	Арест – гр. Пловдив	180	85	47,2
2.	01.03.2022 г.	Затвор – гр. Ловеч	383	217	56,7
3.	29.03.2022 г.	Затвор – гр. Плевен	398	291	73,1
4.	31.03.2022 г.	ЗОЗТ „Вит“		33	-
5.	31.03.2022 г.	ЗООТ „Плевен“		35	-
6.	29.03.2022 г.	Арест - Плевен		46	-
7.	16.05.2022 .	Затвор – гр. Пловдив	369	341	92,4
8.	17.05.2022 г.	ЗООТ „Хеброс“	80	92	115
9.	18.05.2022 г.	ЗООТ „Смолян“	169	92	54
10.	18.05.2022 г.	Арест – гр. Смолян	21	4	19
11.	11.10.2022 г.	Затвор – гр. Белене	395	362	91,6
12.	11.10.2022 г.	ЗООТ „Белене“	70	85	121,4
13.	13.10.2022 г.	ЗООТ „Велико Търново“	80	65	81,3
14.	23.11.2022 г.	Затвор – гр. Враца	336	195	58
15.	23.11.2022 г.	ПДНМ – гр. Враца	32	11	34,4
16.	23.11.2022 г.	Арест – гр. Враца	60	29	48,3
17.	24.11.2022 г.	ЗООТ „Враца“		92	-
18.	24.11.2022 г.	ЗОЗТ „Бойчиновци“	100	70	70
ОБЩО МП				2145	
МВР					
19.	28.02.2022 г.	01 РУ при СДВР	-	-	-
20.	19.05.2022 г.	01 РУП - Пловдив	3	1	33,3
21.	19.05.2022 г.	02 РУП – Пловдив	3	-	-
22.	19.05.2022 г.	03 РУП - Пловдив	8	-	-
23.	19.05.2022 г.	04 РУП - Пловдив	4	2	50
24.	19.05.2022 г.	05 РУП – Пловдив	8	-	-
25.	19.05.2022 г.	06 РУП - Пловдив	10	-	-
26.	01.06.2022 г.	ЦНЧ – гр. Елхово	1768	-	-
27.	12.07.2022 г.	СДВНЧ – гр. Любимец	660	169(+3431)	25,6
28.	12.07.2022 г.	Гранично полицейско управление - Свиленград	-	376	-
29.	12.07.2022 г.	Арест Гранична полиция – с. Капитан Андреево	23	-	-
30.	22.07.2022 г.	СДВНЧ – гр. София	400	302(+2736)	75,5

31.	12.10.2022 г.	РУП на МВР - Свищов	-	-	-
32.	24.11.2022 г.	ОДМВР – Враца	10	-	-
33.	25.11.2022 г.	РУП - Мездра	-	-	-
ОБЩО МВР			848		
ДАБ - МС					
34.	11.07.2022 г.	РПЦ – гр. Харманли	1676	710 (+2004)	42,4
35.	11.07.2022 г.	ТЦ – с. Пъстрогор	320	26 (+2033)	8,1
ОБЩО ДАБ – МС			736		
МТСП					
36.	09.05.2022 г.	Дом за възрастни хора „Св. Георги“, гр. Варна	90	81	90
37.	28.06.2022 г.	Центрове за настаняване от семеен тип за деца без увреждания 1 и 2, с. Дрен, общ. Радомир	24	14	58,3
38.	22.08.2022 г.	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – гр. Баня	120	118	98,3
39.	23.08.2022 г.	2 бр. Центрове за настаняване от семеен тип за лица с умствена изостаналост и психични разстройства – гр. Сливен	24	16	66,7
40.	26.09.2022 г.	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с. Лозево, общ. Шумен	90	38	42,2
41.	27.09.2022 г.	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с. Драганово, общ. Горна Оряховица	80	79	98,8
42.	30.09.2022 г.	Дом за пълнолетни лица с деменция, с. Горско Косово, общ. Сухиндол	60	27	45
43.	29.09.2022 г.	Дом за пълнолетни лица с деменция, гр. Дряново	52	50	96,2
44.	28.09.2022 г.	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с. Пчелище, общ. Велико Търново	59	40	67,8
45.	14.10.2022 г.	Кризисен център за жени и деца, преживели насилие, гр. Плевен	8	-	-
46.	12.10.2022 г.	Кризисен център за лица, пострадали от домашно насилие и трафик на хор – Сдружение „Център Динамика“ гр. Русе	8	-	-
47.	28.09.2022 г.	Кризисен център за деца, жертви на трафик, или пострадали от насилие - с. Балван, община Велико Търново	15	8	53,3
48.	10.11.2022 г.	Дом за стари хора „Гергана“, гр. Варна	140	90	64,3
ОБЩО МТСП			491		

МЗ					
49.	09.03.2022 г.	Център за психично здраве - София	110	80	72
50.	22.08.2022 г.	Център за психично здраве – Стара Загора	70	38 (+468)	54
51.	23.08.2022 г.	Държавна психиатрична болница - Раднево	420	296 (+1102)	70
52.	10.10.2022 г.	Държавна психиатрична болница „Карлуково“, общ. Луковит	175	136 (+336)	80
ОБЩО МЗ				639	
ОБЩО НАСТАНЕНИ ЛИЦА ОТ ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ				4 850	
Включително и лицата, преминали през институции за годината				12 110	
ОБЩО ОБХВНАТИ ЛИЦА ОТ ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ				16 960	

ИЗВЪНРЕДНИ ПРОВЕРКИ			
№	Дата	Наименование на посетената институция	Тип проверка: по жалба или по самосезиране
53-56.	14.03.- 18.03.2022 г.	Общини Русе, Силистра, Варна и Бургас	Самосезиране
57.	13.04. – 15.04.2022 г.	ГКПП Дуранкулак	Самосезиране
58	09.05.- 11.05.2022 г.	Дом за възрастни хора „Св. Георги“ в гр. Варна	Самосезиране

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АСП – Агенция за социално подпомагане

ГДИН – Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“

ДАБ – Държавна агенция за бежанците

ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца

ДПБ – Държавна психиатрична болница

ДПФЗД – Държавно предприятие „Фонд затворно дело“

ДСП – Дирекция „Социално подпомагане“

ЕСПЧ – Европейски съд по правата на човека

ЗИНЗС – Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража

ЗО – Закон за омбудсмана

ЗОЗТ – Затворническо общежитие от закрит тип

ЗООТ – Затворническо общежитие от открит тип

ЗСП – Закон за социално подпомагане

КПИ – Комитет за предотвратяване на изтезанията

МВР – Министерство на вътрешните работи

МЗ – Министерство на здравеопазването

МП – Министерство на правосъдието

МС – Министерски съвет

МЦ – Медицински център

НЗОК – Национална здравноосигурителна каса

НПМ – Национален превантивен механизъм

ППЗИНЗС – Правилник за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража

РЗИ – Регионална здравна инспекция

РПЦ – Регистрационно-приемателен център

РУП – Районно управление „Полиция“

СБАЛЛС – Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода

СДВНЧ – Специализиран дом за временно настаняване на чужденци

СДВР – Социални дейности и възпитателна работа (затвори)

СПИ – Социално-педагогически интернат

УПО – Условно предсрочно освобождаване

ФПКПИ – Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

ЦНСТДБУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания

ЦНСТДМУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания

ЦПЗ – Център за психично здраве

Адрес: гр. София 1202, ул. Георг Вашингтон №22

Тел.: 02/81-06-955;

02/980-95-10;

факс: 02/81-06-963

ел. поща: priemna@ombudsman.bg

www.ombudsman.bg